ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ

ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಇಲಾಖೆ

ಪಾಠ ಆಧಾರಿತ ಮೌಲ್ಯಾಂಕನ ಸಾಮಗ್ರಿ

2025-26

ಮಾಧ್ಯಮ : ಮರಾಠಿ

ವಿಷಯ : ಪ್ರಥಮ ಭಾಷೆ ಮರಾಠಿ

ತರಗತಿ : 10

ರಾಜ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಇಲಾಖೆ,

ಬನಶಂಕರಿ ಮೂರನೇ ಹಂತ ಬೆಂಗಳೂರು -560085

ಮತ್ತು

ಸರಕಾರಿ ಶಿಕ್ಷಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ (CTE), ಬೆಳಗಾವಿ

ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ	
ಶ್ರೀಮತಿ ರಶ್ಮಿ ಮಹೇಶ್. ಭಾ.ಆ.ಸೇ ಸರಕಾರದ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಇಲಾಖೆ	
ಡಾ.ತ್ರಿಲೋಕ್ ಚಂದ್ರ ಕೆ.ವಿ ಭಾ.ಆ.ಸೇ ಆಯುಕ್ತರು, ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು	ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಎಚ್. ಎನ್ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಡಿ.ಎಸ್.ಆರ್.ಟಿ ಬೆಂಗಳೂರು.
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು ಮತ್ತು ಪರಿಶೀಲಕರು	
ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಕಂಠ. ಎನ್ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರು/ ಸಹ ನಿರ್ದೇಶಕರು ಸರಕಾರಿ ಶಿಕ್ಷಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, (CTE) ಬೆಳಗಾವಿ	ಡಾ. ವಿದ್ಯಾ ಕುಂದರಗಿ ಶ್ರೀಮತಿ ವ್ಹಿ.ಎಲ್.ಬೆನಕಟ್ಟಿ ಉಪನ್ಯಾಸಕರು ಸರಕಾರಿ ಶಿಕ್ಷಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, (CTE) ಬೆಳಗಾವಿ
ಸಂಯೋಜನೆ	
ಶ್ರೀಮತಿ ರಾಧಾ ಪಿ ಹಿರಿಯ ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು DSERT ಬೆಂಗಳೂರು	
ಎಸ.ಪಿ. ದಾಸಪ್ಪನವರ, M.A., B.Ed., KES BEO ಬೆಳಗಾವಿ ಗ್ರಾಮೀಣ	Dr.ಎಮ್. ಎಸ. ಮೇದಾರ,M.A., M.Ed.,M.Phil.,PhD. BRC ಬೆಳಗಾವಿ ಗ್ರಾಮೀಣ
ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯ	

ರಚನಾ ಸಮಿತಿ	
ಶ್ರೀಮತಿ. ಕೆ. ಬಿ. ಪೋಟೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಯಳ್ಳೂರು	ಶ್ರೀ. ಪಿ. ಎಲ್. ಪಾಟೀಲ ಜನತಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಾಂಬ್ರಾ
ಶ್ರೀ. ವಾಯ್. ಎಫ್. ಪಾಟೀಲ ಮರಾಠಾ ಮಂಡಳ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಹೊನಗಾ	ಶ್ರೀ. ವಿ. ಆರ್. ಘಾಡಿ ಶಾರದಾ ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆ ಹಲಗಾ
ಶ್ರೀ. ಸಿ. ಎಮ್. ಪಾಟೀಲ ಶಿವರಾಜ ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆ ರಾಕಸಕೊಪ್ಪ	ಶ್ರೀ. ಬಿ. ಎಮ್. ಪಾಟೀಲ ಬೆಳಗುಂದಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಬೆಳಗುಂದಿ
ಶ್ರೀಮತಿ ವಿ. ವಿ. ಪಾಟೀಲ ಶಿವಾಜಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಯಳ್ಳೂರ	
ಪರೀಶೀಲಕರು	
ಶ್ರೀ. ಎನ್. ಕೆ. ಭಾರತಿ ಸರಸ್ವತಿ ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆ ಕಿಣಯೆ	
ಸುನೀಲ್ ನಾಗಪ್ಪ ಕುಟ್ರೆ B.Sc.,B.Ed. BRP (HS) ಬೆಳಗಾವಿ ಗ್ರಾಮೀಣ	

कर्नाटक सरकार

शाळा शिक्षण व साक्षरता विभाग

पाठ-आधारित मौल्यांकन सामुग्री

2025 - 26

विषय - प्रथम भाषा मराठी

इयत्ता. 10 वी

राज्य शिक्षण संशोधन व प्रशिक्षण विभाग DSERT बनशंकरी थर्ड स्टेज बेंगळुर,

आणि

सरकारी शिक्षकांचे शिक्षण महाविद्यालय C.T.E. बेळगावी

परिकल्पना आणि मार्गदर्शन

श्रीमती, रश्मी महेश भा. प्र .से. कार्यदर्शी कर्नाटक सरकार शाळा शिक्षण व साक्षरता विभाग बेंगळूर

प्रधान सचिव शालेय शिक्षण व साक्षरता विभाग

मार्गदर्शन परिशीलक

डॉ. त्रिलोकचंद्र के. वि . भा. प्र. से. आयुक्त शाळा शिक्षण विभाग, बेंगळुर	श्री गोपाल कृष्ण एच. एम. निर्देशक डी. एस. ई .आर .टी, बेंगळूर

सहकार्य

शासकीय अध्यापक शिक्षण महाविद्यालय सि. टी. ई. बेळगावी

श्री, श्रीकांता एन. **प्राचार्य CTE/JD बेळगावी**	**डॉ. विद्या कुंदर्गी** **प्राध्यापक, सि.टी.ई. बेळगावी** **श्रीमती ,विजया एल. बेनकटी** **प्राध्यापक, सि.टी ई. बेळगावी**

संयोजक

श्रीमती ,राधा पी **ज्येष्ठ सहाय्यक निर्देशक डी. एस. ई. आर .टी. बेंगळूर**

श्री. एस. पी. दासपनावर KES क्षेत्र शिक्षणाधिकारी बेळगावी, ग्रामीण	डॉ. एम .एस .मेदार बी.आर.सी. बेळगावी ग्रामीण

तांत्रिक सहाय्य

श्री, एस. एन. कुटरे

बी.आर.पी .बेळगावी ग्रामीण

* रचना समिती *

श्रीमती के. बी. पोटे **महाराष्ट्र हायस्कूल, येळूर**	**श्री, पी .एल. पाटील** **जनता विद्यालय, सांबरा**
श्री, बी .एम. पाटील **बेळगुंदी हायस्कूल, बेळगुंदी**	**श्री,वाय .एफ.पाटील** **मराठा मंडळ हायस्कूल, होनगा**
श्री, सी.एम.पाटील **मराठा मंडळ शिवराज हायस्कूल, राकसकोप**	**श्री, व्ही. आर .घाडी** **शारदा हायस्कूल, हलगा**

श्रीमती, व्ही. व्ही. पाटील **शिवाजी हायस्कूल, येळूर**

*** परिशीलन *** **श्री. एन. के. भारती** **सरस्वती हायस्कूल किणये**

****

दहावी -प्रथम भाषा मराठी

विषय – अनुक्रमणिका

पाठ/ कविता	व.नि	ल.उ. 1गुण	ल.उ. 2गुण	दि.उ. 3गुण	दि.उ. 4गुण	दि.उ. 5गुण	एकुण गुण
1) अनंत शक्ती परमेश्वरू	9	15	12	15	8	00	59
2)वसईचा वेढा	9	15	12	15	8	00	59
3)विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा !	15	13	18	12	04	05	67
4) नोकर?छे!मालक	15	15	24	9	04	05	72
5) मनाचे पिंजरे	10	13	18	03	0	10	58
6) जपानी स्त्री	10	17	18	06	08	00	59
7) हिरवे सांगाती	11	20	34	15	08	10	98
8)मेळघाटचे शिल्पकार	10	15	18	12	8	10	73
9) वाटणी	07	16	30	12	12	05	81
10)क्रांतीज्योती सावित्रीबाई	10	15	12	12	04	00	53
11)आई समजून घेताना	8	20	36	21	8	5	98
12)स्वरगंगा	13	34	22	12	4	5	90
1)पैल तो गे काऊकोकताहे	10	12	10	3	4	00	39
1)रुक्मिणीचे श्रीकृष्णास पत्र	10	10	16	15	00	05	56
3) भला जन्म हा	6	10	18	15	8	5	62
4) पाहुणे	9	20	20	9	4	10	72
5) गाऊ त्यांना आरती	12	15	32	15	12	5	91
6) या भारतात बंधुभाव	10	17	12	6	12	5	62
7) पृथ्वीचे प्रेमगीत	10	14	18	9	12	10	73
8) सत्कार	10	16	20	9	8	10	73
9)नेनंता गुराखी	10	15	22	00	08	00	55
10) धरण	00	15	10	03	04	00	32
11) सुन्या तिच्याही दाही दिशा	5	17	24	15	4	15	80
12) पाठ आणि पोट यांचा झाला टाळ	8	10	10	3	4	10	45

1. अनंतशक्ति: परमेश्वरु

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

अनंत शक्ति परमेश्वरु	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	16	10	07	02	35
गुण	16	15	13	06	50

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.नं.	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	09	09
2	लघुत्तरी प्रश्न	16	16
3	लघुत्तरी प्रश्न	07	14
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न	01	03
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न	02	08
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न	00	00
7	एकूण	35	50

प्र.1. खालील प्रश्नांना दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून लिहा.

1. 'जात्यंध' शब्दाचा संधी विग्रह असा होतो. (आकलन सोपा)

अ) जात + अंध ब) जात्य + अंध क) जात + यंद ड) जाति + अंध

2. 'परमेश्वर' या शब्दाचा संधी प्रकार कोणता? आकलन- सोपा)

अ) स्वर संधी ब) विसर्ग संधी क) व्यंजन संधी ड) यापैकी नाही

3. 'अनंतशक्ति ' हा सामासिक शब्द ...... या समासाचा आहे. (आकलन -सोपा)

अ) अव्ययीभाव ब) कर्मधारय क) व्दंद ड) उपपद तत्पुरुष

4.'सर्वज्ञ' हा सामासिक शब्द या समासाचा आहे. (आकलन- सोपा)

अ) बहुव्रीही ब) व्दंद क) समाहार व्दंद ड) मध्यमपदलोपी

5. टाकीचे घाव सोसल्याशिवाय...... म्हण पूर्ण करा. (स्मरण- सोपा)

अ) देवपण येत नाही ब) नाचता येत नाही क) मरण नाही ड) आकार नाही

प्र. 2 पहिल्या दोन पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

6.सर्व जाणणारा : सर्वज्ञ :: जन्मापासून अंध :-------- (स्मरण- सोपा)

7. पूंस : शेपूट :: हत्ती : -------- (स्मरण सोपा)

8. सुज्ञ : अज्ञ :: डोळस :-------- (स्मरण सोपा)

9. भाषण करणारा : वक्ता :: भाषण .ऐकणारा :-------- (स्मरण- सोपा)

प्र.3 खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

10. महानुभाव पंथाचे संस्थापक कोण? 2022 (स्मरण -सोपा)
11. महानुभाव पंथाचे दुसरे आचार्य कोण? (स्मरण- सोपा)
12. 'अनंतशक्ति : परमेश्वरु' हा दृष्टांत चक्रधरानी कोणाला सांगितला? (स्मरण – सोपा)
13. 'अनंतशक्ति : परमेश्वरु' हा दृष्टांत चक्रधरानी म्हाईभटाना कोठे सांगितला ? (स्मरण सोपा) 2017
14. 'अनंतशक्ति : परमेश्वरू' या पाठाचे मूल्य काय ? 2019 (स्मरण- सोपा)
15. हत्ती पाहण्यासाठी कोण गेले? (स्मरण सोपा)
16. पोट पाहणाऱ्यास हत्ती कसा वाटला? 2019 (स्मरण सोपा)
17. 'सर्वज्ञ'कोणाला म्हटले आहे? 2019 (स्मरण सोपा)
18. सोंड पाहणाऱ्यास हत्ती कसा वाटला? (स्मरण सोपा)
19. दार्ष्टांतिक म्हणजे काय? (स्मरण सोपा)
20. शेपूट पाहणाऱ्यास हत्ती कसा वाटला? (अभि. सोपा)
21. सर्वांसाठी विषय व्यवस्था कोण करतो? 2017 ,2020 (स्मरण सोपा)
22. हत्ती सुपासारखा आहे असे कोणत्या आंधळ्याला वाटले? 2019 (स्मरण सोपा)
23. पाय पाहणाऱ्यास हत्ती कसा वाटला? (अभि. ,सोपा)।
24. पाठ पाहणाऱ्यास हती कसा वाटला? (अभि. ,सोपा)
25. आंधळ्यांना हत्तीचे खरे स्वरूप कोणी सांगितले? (स्मरण, सोपा

प्र.4 खालील प्रश्नांची दोन-तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

26. डोळस मनुष्य आंधळ्याना काय म्हणाला? 2022(आकलन, साधारण)
27. 'अनंतशक्ति परमेश्वरु' या कथेचे तात्पर्य कोणते?2018,22,25 (रसग्रहण,कठिण)
28. ''जात्यंध हस्तींते पाहो गेले" संदर्भसह स्पष्टीकरण करा. 2023(आकलन,साधा.)
29. 'दृष्टांतपाठ' या ग्रंथाचा रचनाक्रम कसा आहे?(आकलन,साधरण)
30. "तो भणे हा हत्तीचा एकेकु अवयेवु होय" संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.(आक.,साधारण)
31. केसोबाष यांचा परिचय लिहा. (आकलन, साधारण)
32. अनंतशक्ती परमेश्वर सगळ्यांसाठी विषय व्यवस्था कशी करतो?(आकलन, साधारण)

प्र.5 कल्पनाविस्तार करा.

33. ”विद्वान सर्वत्र पूज़ते” (अभि.,कठिण)

प्र. 6 खालील प्रश्नांची सात ते आठ ओळीत उत्तरे लिहा.

34. आंधळ्यानी हत्तीचे वर्णन कसे केले आहे?2024 .(अभिव्यक्ती,कठिण)

35. ‘अनंतशक्ति : परमेश्वरु' या पाठाचा सारांश लिहा. 2020 (रसग्रहण,कठिण)

२. वसईचा वेढा

उद्दिष्टानुसार प्रमुख्यता

वसईचा वेढा	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	15	19	03	00	37
गुण	15	33	11	00	59

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.नं.	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	09	09
2	लघुत्तरी प्रश्न 1 गुण	15	15
3	लघुत्तरी प्रश्न २ गुण	09	18
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न 3 गुण	01	03
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न 4 गुण	02	08
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न 5 गुण	00	00
7	एकूण	37	59

प्र.1 खालील प्रश्नांना दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून लिहा.

1. चिमाजी अप्पा कोकणपट्टीला स्वारीला निघाले. या वाक्याचा काळ.------

   अ) वर्तमान ब) अपूर्ण वर्तमान क) भूतकाळ ड)भविष्यकाळ

2. चिमाजी अप्पा पुण्यास आले. अधोरेखित शब्दाची विभक्ती ओळखा.

   अ) प्रथमा ब) द्वितीया क) चतुर्थी ड) पंचमी

3. माझे डोके किल्ल्यात पाडावे. अधोरेखित शब्दाची विभक्ती ओळखा.

   अ) पंचमी ब) षष्ठी क) सप्तमी ड)संबोधन

4. प्रथमा विभक्तीची प्रत्यय हे आहेत .

   अ) ने, ए, शी ब) स, ला, ना, ते क) त,ई, आ ड)प्रत्यय नाहीत

5. उमेशने जेवण केले. काळ ओळखा.

   अ) वर्तमान ब) भूतकाळ क) भविष्यकाळ ड)साधा वर्तमान

प्र. 2 पहिल्या दोन पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

6. आळी : गल्ली :: आरमार : ------
7. सुंदर : विशेषण :: हिमालय : ------
8. आर्जव : विनवणी :: भास्कर :------
9. सफल : असफल :: दुःख : --------

प्र. 3. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

10. पेशव्यांनी वसईच्या किल्ल्यावर केव्हा ताबा मिळविला?
11. चिमाजी अप्पानी वसईचा सरसुभा कोणाकडे सोपविला?
12. बाल परवेशी म्हणजे काय?
13. नाना परवेशी म्हणजे काय?
14. वसईवर कोणाचा अमंल होता? 2017
15. वसईचा किल्ला घेण्यासाठी आप्पासाहेबांनी किती वर्षे प्रयत्न केला? 16. वसईमध्ये किती लाखाचा मुलुख होता?
17.शिवाजी महाराजांच्या वेळी उत्तम हेर कोण होता?
18. 'शर्थीनं राज्य राखलं' या पुस्तकाचे लेखक कोण?
19. चिमाजी अप्पा कोणत्या स्वारीला निघाले? 2019
20. वसईचा किल्ला कोठे होता?
21. फिरंग्याची बायको कशी होती?
22. किल्ल्यात खंडोजी माणकरांनी कोणते कार्य केले? 2019
23. किल्ल्यात सुतार काम करण्यासाठी कोण गेले?2022,23
24. किल्ल्यात दुल्लबाजी मोरे सरदारांनी कोणते काम केले?2019

4. खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

25.अ) काबीज करणे ब) शह देणे क) हस्तगत करणे

5. खालील प्रश्नांची दोन/तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

26. फिरंग्याची बायको पाहून श्रीमंत काय म्हणाले? 2017
27.फिरंग्याने तहात काय सांगितले? 2019
28. चिमाजी अप्पानी कोणता निश्चय केला? 2022
29. सर्व सरदारांनी चिमाजी अप्पांना काय सांगितले? 2023
30. मराठ्यांनी सिद्दीकडून कोणते किल्ले घेतले?

6. खालील प्रश्नांची तीन/चार वाक्यात उत्तरे लिहा.

31. लढाईतील जखमी लोकांसाठी व इतरांसाठी श्रीमंतांनी काय केले? 2018,24
32. "मजला तोफेच्या तोंडी बांधून माझे डोके तरी किल्ल्यात पडावे." संदर्भसहित स्पष्टीकरण करा.
33. "तुम्ही त्यांशी कशासाठी भांडता तो पुण्यवान आहे." संदर्भसह स्पष्टीकरण करा.

34.” आमची पदरी कारकून आहेत त्यांचा सांभाळ आपण करावा.” संदर्भसहित स्पष्टीकरण करा.

7.कल्पनाविस्तार करा.

35. “प्रयत्नांती परमेश्वर”

8 .खालील प्रश्नांची सात ते आठ वाक्यात उत्तरे लिहा.

36. वसईचा किल्ला घेण्यासाठी चिमाजी अप्पानी कोणकोणते प्रयत्न केले?

37. वसईच्या किल्ल्यातील रहस्य जाणून घेण्यासाठी कोणकोणी कसे प्रयत्न केले? 2020,25

3. विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा!

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	13	23	06	01	43
गुण	13	31	20	03	67

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

अन. क्र	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्नगुण - 1	15	15.
2	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 1	13	13
3	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 2	09	18
4	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 3	04	12
5	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 4	01	04
6	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 5	01	05
7	एकूण प्रश्न	43	67

प्रश्न I ला. योग्य पर्याय निवडून उत्तरे लिहा.

1) सदाचार या शब्दाचा संधीविग्रह असा होतो.(आ.साधारण) 2019

अ)सत +अचर. ब) सद+आचार

क) सदा +आचार. डॉ)सत्त+ आचार

2)निश्चल या शब्दाचा संधीविग्रह असा होतो.(आ. साधारण)

अ)नि:+श्चल. ब)नि :+चल

क)नी :+चाल. डॉ)नि:+शल

3)निरक्षर या शब्दाचा संधीविग्रह असा होतो.(आ.कठीण) 2018,23

अ)नि:+क्षर. ब)नि :+अक्षर

क)नि:+ आक्षर. ड)निर:+अक्षर

4) निरक्षरया शब्दाचा समास प्रकार हा आहे.(आ. साधारण)

अ) नत्र तत्पुरुष ब)अलुक तत्पुरुष

क)द्वंद्व समास ड)बहुवीहीसमास

5) महासागर या शब्दाचा समास ओळखा .(आ.साधारण)

अ) कर्मधारय समास. ब) द्विगु समास

क) तत्पुरुष समास. ड)अव्ययीभाव समास

6)यशसिद्धी या समासाचा विग्रह असा होतो.(आ. साधारण)

अ)यशाने सिद्धी.   ब) यशासाठी सिद्धी

क) यशाला सिद्धी. . ड) सिद्धीसाठी यश

7) पंचवटी या शब्दाचा समास प्रकार हा आहे.(आ. साधारण)

अ) द्विगु समास   ब) मध्यमपदलोपी समास

क) कर्मधारय समास ड) तत्पुरुष समास

8)तेज :कण हे कोणत्या संधीचे उदाहरण आहे. (आ. सोपे) 2023

अ)स्वर संधी.   ब) व्यंजन संधी

क) विसर्गसंधी   ड) यापैकी नाही

9) दीर्घोद्योग या शब्दाचा समास ओळखा (आ. सोपे)

अ) अव्ययीभाव समास   ब)द्विगु समास

क) कर्मधारय समास.   ड) उपपद समास

10) 'आत्मसिद्धी' या शब्दाचा समास ओळखा .(आ. साधारण)

अ) द्वितीय तत्पुरुष ब) चतुर्थी तत्पुरुष

क) षष्ठीतत्पुरुष   ड) पंचमी तत्पुरूष

11) साधनसामुग्री या शब्दाचा समास प्रकार हा आहे.(आ. साधारण)

अ) समाहार द्वंद्व ब) तत्पुरुष समास क) इतरेतर द्वंद्व ड) कर्मधारयप्रश्

प्र.2.पहिल्या पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा

12)वसईचा वेढा : बखर वांग्मय :: विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा :

13)निरक्षर : अडाणी   :: साक्षर :

14)विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा ! : शिक्षणप्रेम :: मनाचे पिंजरे:

15)पृथ्वीचे प्रेमगीत : प्रेम कविता   :: पाहुणे:

प्र. 3.खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

16) भारतीय घटनेचे शिल्पकार असे कोणाला म्हणतात? (स्मरण –सोपे)

17)स्वतंत्र भारताच्या पहिल्या मंत्रिमंडळात कायदामंत्री कोण होते? (स्मरण- सोपे)

18) 'विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा!' या पाठाचा वाङ्मय प्रकार कोणता? (स्मरण - सोपे)

19) 'विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा' या पाठाचे मूल्य काय? (स्मरण - सोपे)

20) विद्या कशा प्रमाणे आहे? (आ. सोपे)

21) माणूस विद्येचा पुजारी केव्हा होईल? (आ.सोपे)

22) आंबेडकर किती तास अभ्यास करत होते? (स्मरण सोपे)

23)आंबेडकरांचे दुसरे दैवत कोणते? (स्मरण सोपे)

24)आंबेडकरांच्या जवळ किती पुस्तके होती? (स्मरण सोपे)

25)अनेक संकटांना आंबेडकरांनी कशाच्या जोरावर तोंड दिले? (स्मरण सोपे)

26)राष्ट्राचा नाश केव्हा होईल? (आ. सोपे)

27आंबेडकरांच्या मते शिक्षणापेक्षा अधिक महत्त्व कशाला आहे? (स्मरण- सोपे)

28)आंबेडकरांचे तिसरे दैवत कोणते? (स्मरण- सोपे) 2022

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन/तीन वाक्यात लिहा.

29)विद्या ही महासागरासारखी आहे म्हणजे काय? (अभिव्यक्ती - साधारण)

30) आंबेडकरांचे ध्येय कोणते? (आ.साधारण)

31)अनेक संकटांना आंबेडकरांनी कशाच्या जोरावर तोंड दिले ?(आ. साधारण) 2019,20

32)“दीर्घोद्योग व कष्ट करण्यानेच यश प्राप्त होते” संदर्भ स्पष्टीकरण करा. (आ. साधारण) 2020

33) “अपार वेदना व त्रास सोसुन मी विद्या संपादन केली” सहसंदर्भ स्पष्ट करा.

34) आंबेडकरांचा परिचय लिहा. (आ. साधारण) 2024

35) अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा.

विद्या हे शस्त्र आहे.(आ - कठीण) 2019, 24

36) विद्या ही महासागरासारखी आहे. अलंकार ओळखा. (आ.कठीण) 2022

37) शीलाची किंमत शिक्षणाहून अधिक आहे .अलंकार ओळखा. (आ. कठीण)

प्र.5 खालील प्रश्नांची उत्तरे सात/आठ वाक्यात लिहा.

38) विद्येबद्दल आंबेडकरांचे म्हणणे काय आहे? (अभि. कठीण)

39)विद्या संपादन करण्यासाठी आंबेडकरांनी कोणत्या वेदना व कष्ट घेतले ?(अभि.कठीण) 2019,24,25

40) जीवनात विद्येपेक्षा शील खूप महत्त्वाचे आहे असे आंबेडकर का म्हणतात ? (अभि. कठीण) 2025

41)खालीलपैकी एका विषयावर कल्पनाविस्तार करा. (रसग्रहण साधारण)

1)वाचाल तर वाचाल 2) ग्रंथ हेच गुरु 2019

प्र. 6 खालील प्रश्नांची आठ -दहावाक्यतउत्तरे लिहा.

42) विद्या विनय आत्मविश्वास व शील यांना आंबेडकरांच्या जीवनात कोणते स्थान आहे ?(अभि. कठीण)2023

प्र. 7 खालीलपैकी एका विषयावर निबंध लेखन करा. (अभि.साधारण)

अ)वाचनाचे महत्त्व

ब)विद्यार्थी जीवनात सदाचाराचे महत्व

4. नोकर? छे! मालक

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

नोकर ? छे! मालक	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	17	25	5	_	47
गुण	17	38	17	_	72

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्याता

अन्.क्र	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्नगुण - 1	15	15
2	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 1	15	15
3	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 2	12	24
4	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 3	3	9
5	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 4	1	4
6	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 5	1	5
	एकूण	47	72

प्रश्न 1 ला खालील बहुपर्यायी प्रश्नांची अचूक उत्तरे लिहा.

1) पाकसिद्धी या शब्दाचा समास प्रकार हा होतो. (आ साधारण)

अ)द्वितीय तत्पुरुष ब)चतुर्थी तत्पुरुष

क)पंचमी तत्पुरुष ड)यापैकी नाही

2)ज्ञानप्रकाश या शब्दाचा समास असा होतो . (आ. साधारण)

अ)प्रथम तत्पुरुष. ब) षष्ठीतत्पुरुष

क)पंचमी तत्पुरुष ड) चतुर्थी तत्पुरुष

3) मीठमसाला या शब्दाचा समास प्रकार हा होतो. (आ. साधारण)

अ)अव्ययीभाव समासब)द्वंद्व समास

क)समाहार द्वंद्व समास. ड)तत्पुरुष समास

4) निद्रासुख या समासाचा प्रकार असा होतो.(आ. साधारण)

अ)पंचमी तत्पुरुष ब)षष्ठीतत्पुरुष

क)द्वितीय तत्पुरुष ड) यापैकी नाही

5) शून्यपंजर या समासाचा विग्रह असा होतो.(आ. साधारण)

अ)शून्य असा पंजर ब) रिकामा असा पंजर

क) पजर पंजर ड)भरलेला पंजर

6) शेजारीपाजारी या सामासिक शब्दाचा विग्रह असा होतो.(आ-सोपे)

अ)शेजारीपाजारी व इतर लोक   ब) शेजारी व पा जारी

क)शेजारी व गावातील लोक   ड) यापैकी नाही

7)पद्यावली या सामासिक शब्दाचा समास प्रकार कोणता.?(आ- साधारण)

अ)द्वितीय तत्पुरुष   ब)तृतीया तत्पुरुष

क) पंचमी तत्पुरुष   ड)षष्ठीतत्पुरुष

8) ने,ए,शी हे कोणत्या विभक्तीचे प्रत्यय आहेत.(स्मरण साधारण) 2020

अ) प्रथमा   ब)चतुर्थी

क)द्वितीया   ड) तृतीया

9) साखरभात हा समास या समासाचेउदाहरणआहे.(आ-साधारण)2020

अ)कर्मधारय   ब)द्विगु

क)मध्यमपदलोपी   ड)अव्ययीभाव

10) विघ्नसंतोषी या सामासिक शब्दाचा विग्रह असा होतो. (आ-साधारण)

अ) विघ्नांत संतोष मानणारे.   ब) विघ्ननाथ दुःखी होणारे

क) विघ्नात कष्टी होणारे   ड) यापैकी नाही

11) काकड आरती या शब्दाचा समास प्रकार हा होतो. (आ-साधारण)

अ)कर्मधारय.समास   ब)मध्यम पदलोपीसमास

क)तत्पुरुष समास.   ड)द्वंद्व समास

प्र. 2 पहिल्या दोन पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

12)आणि : समुच्चयबोधक   : : अथवा :----------(स्मरण - सोपे)

13) नवरा : कांत   :: पत्नी:-------------(स्मरण- सोपे)

14) दररोज प्रसिद्ध होणारे: दैनिक   :: पंधरा दिवसातून प्रसिद्ध होणार:--(स्मरण – सोपे)

15) नर्मदा नदी. : विशेषण   :: नद्या : ----------(स्मरण- सोपे)

प्रश्न 3 खालील प्रश्नांची एका वाक्य उत्तरे लिहा.

16) ‘माझ्या बापाची पेंड’ या पुस्तकाचे लेखक कोण? (स्मरण सोपे)

17) नोकर?छे, मालक! हापाठ कोणत्या पुस्तकातून घेतला आहे? (स्मरण- सोपे) 2025

18) लेखकाने कोणाच्या मदतीने स्वयंपाक केला? (स्मरण- सोपे)

19) काकू कोणाच्या दर्शनाला गेल्या होत्या? (स्मरण सोपे)

20) काकूंनी सोवळ्यात काय लपवून ठेवले? (स्मरण सोपे)

21) बोक्याने आपली एकादशी कशी सोडली? (आ- साधारण)

22) चि. वि. जोशी यांनी लोकप्रिय केलेले मानसपुत्र कोण? (स्मरण – सोपे) 2019

23) नोकर? छे, मालक! या पाठाचे मूल्य काय? (स्मरण- सोपे)

24) लेखकांच्या कुत्र्याचे नाव काय होते? (स्मरण- सोपे)

25) बुधवारी काकूबाई कोठे गेल्या होत्या? (स्मरण- सोपे) 2024

26) काकूंनी कोणता निर्वाणीचा संदेश दिला?(आ- सोपे)

27) निरंजन बुवांच्या मठात काकूंना काय म्हणत होते?(स्मरण- सोपे)

28) लेखकांच्या द्वितीय पुत्राचे नाव काय होते? (स्मरण- सोपे)

29) मोरू ,राघू ,मैना ही कोणाची नावे आहेत? (स्मरण- सोपे)

30) काकूंचा आकांत पाहून शेजाऱ्यांना काय वाटलं? (आ-सोपे)2025

प्रश्न 4 खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन तीन वाक्यात लिहा.

31) लेखक चि. वि. जोशी यांच्या परिचय लिहा. (आ-साधारण) 2019, 23, 24

32) "भजन व भोजन एवढेच तुम्हाला करता येते वाटतं" सहसंदर्भ स्पष्ट करा?(आ-साधारण)

33)"आम्ही तुम्हाला कामावर ठेवले की तुम्ही आम्हाला" सहसंदर्भात स्पष्ट करा ?(आ-साधारण)

34)"विट्या बाळा तुझा पुनर्जन्मच झालाय म्हणाला हरकत नाही."सहसंदर्भात स्पष्ट करा? (आ-साधारण)

35)मुलाने आजीबाई म्हणून हाक मारताचकाकू रागाने काय म्हणाल्या? (आ.साधारण) 0219

36) एकादशी साजरी करण्यासाठी आजीबाईने कोणकोणते खाद्यपदार्थ मागविले? (आ.साधारण)

37) लेखकांच्या कुटुंबाला अर्धपोटी का उठावे लागले?(आ-साधारण)

38) पाकगृहाच्या दारात उभे असताना लेखकांना कोणते दृश्य दिसले वर्णन करा?(अ-कठीण)

39)खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा. (आ- साधारण)

1) विराजमान होणे 2) हेलपाटा होणे

40)खालील वाक्प्रचाराचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा. (आ-साधारण)

1)कैलासवासी होणे 2) आकांत मांडणे

41)खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयो करा. (आ- साधारण)

1)राम राम ठोकणे 2) आकाश पाताळ एक करणे

42) खालील ओळीतील गण पाडून वृत्त ओळखा. (आ. कठीण)

मना सज्जना तू कडेनेच जावे. 2020

प्ृरश्न 5 खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच सहा वाक्यात लिहा.

43)लेखकांच्या घरी काकूंचे आगमन कसे झाले?(आ- साधारण) 2018, 22 ,23

44)आजीबाईंची एकादशी कशी झाली?(अ-कठीण)

45)काकड आरती हून परत आल्यानंतर घरात काय घडले त्याचे वर्णन करा?(आ-कठीण) 2020

46)लेखका नीकाकूंना कायमचा रामराम काठोकला?(अ-कठीण) 2022

प्र.6 खालील विषयावर निबंध लिहा.(अ- कठीण)

47) माझे आजोबा

5. मनाचे पिंजरे

उद्दिष्टठानुसार प्रामुख्यता

जपानी स्त्री	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ति	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	14	19	3	00	36
गुण	14	30	14	00	58

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ क्र	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	10	10
2	लघुतरी प्रश्न [1 गुणाचे]	13	13
3	लघुतरी प्रश्न [2 गुणाचे]	9	18
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न [3 गुणाचे]	1	03
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न [4 गुणाचे]	1	04
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न [5 गुणाचे]	2	10
	एकूण	36	58

प्र 1 ला योग्य पर्याय निवडा.

1.त्या छत्रीची किंमत काय? या वाक्यात कोणते चिन्ह वापरतात.

अ. उदगारवाचाक चिन्ह ब. प्रश्नचिन्ह क. अवतरणचिन्ह ड. पूर्णविराम

2. 'सफल' या शब्दाचा विरुद्धार्थी शब्द कोणता.

अ. बरोबर ब. चूक क. असफल ड. यापैकीनाही

3.मनाला होण्याऱ्या यातना या शब्दसमूहाला एक शब्द कोणता.

अ. मनस्ताप ब. त्रास क. आनंद ड. चांगलं

4.'हरएक' या सामासिक शब्दाचा समास ओळखा.

अ. द्वंद समास ब. तत्पुरुष समास क. बहुव्रीही समास ड. अव्ययीभाव समास

5. कोणत्या विभक्तीला प्रत्यय नाहीत.

अ. द्वितीया ब. प्रथम क. सप्तमी ड. चतुर्थी

प्र २.पहिल्या दोन पदांचा संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

6. तेज: कण : विसर्ग संधी : : विद्यार्थी :-------

7. आराध्या गाणे गाते : कर्तरी : : शुभमने गाईस बांधले :-------

8. मुलगा : मुलगी : : राजा :---------

9. सुंदर :विशेषण : : हिमालय :

प्र 3 रा खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा .

11. लेखक कोणत्या गोष्टीच्या विरुद्धआहे?
12. मानवाच्या मुक्तीसाठी काय केले पाहिजे?
13. दानधर्माची सुरवात कोठून व्हावी?
14. पुढच्या वर्षांपासून लेखक कोणते आंदोलन सुरु करणार आहेत?
15.अनंत काणेकर यांचे पूर्ण नाव काय?
16.मनाचे पिंजरे या पाठाचे मूल्य कोणते?
17. अनंत काणेकर हे कोणत्या साप्ताहिकाचे संपादक होते ?
18. मनाचे पिंजरे या पाठाचा साहित्यप्रकार कोणता ?
19. अनंत काणेकर यांचे प्रवासवर्णने कोणती?
20. मनाचे पिंजरे हा पाठ कोणत्या संग्रहातून घेतला आहे?
21. लेखकाने पावसाळ्याच्या सुरुवातीला किती रुपयाला छत्री विकत घेतली ?
22. पावसाळा अदमासे किती दिवस चालतो ?
23. लेखकाने छत्री कोठून विकत घेतली?

प्र 4.खालील प्रश्नांची उत्तरे तीन ते चार वाक्यात लिहा .

24. दुकानदाराला आश्चर्य का वाटले? [2024, 2025]
25. कोपऱ्यातील छत्री घेऊ नका असे दुकानदार लेखकांना का म्हणाला?
26. छत्री आपण दुसऱ्यासाठी घेतो असे लेखक का म्हणतो?
27. मनाचे पिंजरे कोण कोणते आहेत?
28. अनंत काणेकरांचा परिचय लिहा? [2022]

प्र 5.संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा .

29.”पणती घेऊ नका तुम्ही,संबंध पाणी अंगावर येईल बघा !
30. पण ते कोपऱ्यात जे काही आहे ती छत्री आहे ना?
31. छत्री !छप्पर मुर्दाबाद

प्र 6.खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच सहा वाक्यात लिहा.

32.पावसाळ्याचा हिशोब लेखकाने कसा घातला आहे? [2019, 2023, 2022]

प्र 7 वा प्रश्नांची उत्तरे सात ते आठ वाक्यात लिहा.

33. या लघुनिबंधातून मानवी मनाच्या कोणत्या प्रवृत्ती दाखविल्या आहेत?

प्र 8 खालील विषयावर ओळी निबंध लिहा.

34. अंधश्रद्धा एक शाप

प्र 9 खालील विषयावर पत्रलेखन करा .

35.शाळा सोडल्याचा दाखला मिळविण्यासाठी मुख्याध्यापकांना अर्ज करा.

प्र 10 गण पडून वृत्त ओळखा .

36. 1.भूभार शेष धारि संतत मस्तकही [2023   2. द्रव्यास हे गमन मार्ग यथावका

6.जपानी स्त्री

उद्दिष्टनुसार प्रामुख्यता

जपानी स्री	स्मरण	आकलन	अभीव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	24	14	4	-	42
गुण	24	27	18	-	69

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ क्र	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठप्रश्न	10	10
2	लघुतरी प्रश्न [1 गुणाचे]	17	17
3	लघुतरी प्रश्न [2 गुणाचे]	9	18
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न [3 गुणाचे]	2	6
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न [4 गुणाचे]	2	8
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न [5 गुणाचे]	2	0
	एकूण	42	69

प्र 1. योग्य पर्याय निवडून उत्तरे लिहा.

1.इंदू साक्रीकर यांचा एकांकिका संग्रह हा आहे.

अ. निळाई ब. सापशिडी क. मोहर ड. अपूर्ती

2. जपानी स्त्री अ पाठाचा साहित्य प्रकार हा आहे.

अ. लघुनिबंध ब. वैचारिक क. ग्रामीण कथा ड. प्रवास वर्णन

3.जपानमध्ये काय घेणे कमीपणाचे समजले जाते.

अ. टीप ब. नमस्कार करणे क. प्रेम ड. पाहुणचार

4.प्रगती या शब्दाचा विरुद्धार्थी शब्द हाआहे.

अ. संकट ब. प्रतिष्टीत क.अधोगती ड.विकास

5.कमीजखान ह्या या पक्ष्याच्या कार्यकर्त्या होत्या.

अ.राजकीय ब. सामाजिकक. विरोधी ड.सोशॉलिस्ट

प्र 2 पहिल्या पदाचा सबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा संबधीत शब्द लिहा.

6. मनाचे पिंजरे :उघड्या खिडक्या : : जपानी स्त्री : -----------

7. 1819 : जपानमध्येभूकंप : : 1945 : ------------

8. अनाथ मुलांना मदत : मदर्स युनियन : : गृहिणीनं मदत :---------

9. लाघवी : प्रेमळ : : शालीन :-----------

10. निरूउद्योगि :नत्र तत्पुरुष समास : : पुष्परचन: -----------

प्र 3 खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

11. जपानी स्त्री कशी आहे?

12. जपानी स्त्री कोणकोणत्या क्षेत्रात पुढारलेली आहे?

13. जपानी स्त्रिया कोणकोणती कामे करतात?

14 .जपानी स्त्रियांची कोणती श्रद्धा आहे?

15. जपानी स्त्रियांचा हट्ट कोणता असतो?

16. लेखिकेने कमीजखानना कोणता प्रश्न विचारला?

17. जपानी तरुण मुलींची चेष्टा केव्हा होते?

18. जपानमधील सर्वात महत्वाची संस्था कोणती आहे?

19. 'हाऊस वाइव्हज' अ संस्थेची स्थापना केव्हा झाली?

20. घराचा आधार नष्ट झाल्यावर जपानी लोकांना काय करावं लागलं?

21. हाऊस वाइव्हज या संस्थेच्या शाखा किती आहेत?

22. गृहिणी मंडळाची खून कोणती?

23. जपानी स्त्री या पाठाचे मुल्य काय?

24. जपानी स्त्री हा पाठ कोणत्या प्रवासवर्णनातून घेतला आहे?

25. मदर्स युनियनच्या अध्यक्ष्या किती वर्षाच्या होत्या?

26. चिनी माती हे प्रवास वर्णन कोणी लिहले?

प्र 4. खालील प्रश्नांची उत्तरे तीन/चार वाक्यात लिहा.

27. जपानी स्त्रिया कोणकोणती कामे करतात?

28. जपानमध्ये कोणते निरुद्योगी प्रकार आढळत नाहीत?

29. रात्रीच्या वेळीसुद्धा जपानी स्त्रिया कोणकोणती कामे करतात?

30. जपानच्या प्रगतीला कोणत्या दोन गोष्टी कारणीभूत होत्या?

31. क्लबच्या पार्टीत कोणकोण स्त्रिया आल्या होत्या?

32.इंदू साक्रीकर यांचा परिचय लिहा. [2025]

प्र 5. संदर्भासहित सष्टीकरण करा.

33. "आमच्या देशात अशी भीती आता अस्तित्वात राहिली नाही"

34. "आम्ही अगदी अंधारात होतो."

35." राजकन्येचा दिमाख त्यांच्या वागण्या बोलण्यात दिसत नव्हता."

36 .वाक्यप्रचाराचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा . अ) जमीनदोस्त होणे [2020]

प्र 6. खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच ते सहा वाक्यात लिहा.

37. कमीजखच्या समवेत झालेल्या स्त्रियांच्या क्लब पार्टीचे वर्णन करा. [2022, 2024]

38. मदर्स युनियन अ संस्थेची माहिती लिहा

प्र.7 खालील प्रश्नांची उत्तरे सात ते आठ वाक्यात लिहा.

39. 'हाऊस वाइव्हज' या संस्थेची माहिती लिहा. [2014 जून, 2014मार्च]

40. या पाठाच्या आधारे जपानी स्त्री यावर टीपा लिहा. [2023]

प्र 8.खालील विषयावर पत्रलेखन करा.

41.तुमच्या लहान भावास/ बहिणीस शिक्षणाचे महत्व सांगणारे पत्र लिहा .

प्र 9. खालील विषयावर निबंध लिहा.

42 .माझी अविस्मरणीय सहल

7. हिरवे सांगाती

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

हिरवे सांगाती	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	27	25	04	01	57
गुण	27	50	18	03	98

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ न	प्रश्नाचे स्वरुप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न. गुण 1	11	11
2	लघुत्तरी प्रश्न गुण 1	20	20
3	लघुत्तरी प्रश्न गुण 2	17	34
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 3	05	15
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 4	02	08
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 5	02	10
7	एकूण प्रश्न	57	98

प्र.1 खालील दिलेल्या पर्यायांपैकी उत्तर निवडा.

1) झाड शब्दाला समानार्थी शब्द

अ) पान ब) फुल क) तरु ड) फळ

2) पृथ्वी शब्दाला समानार्थी शब्द हा आहे

अ) आकाश ब) धरती क) जमीन ड)तारे

3) सूर्य शब्दाला समानार्थी शब्द लिहा .

अ) रवि ब) शशी क) नभ ड) ग्रह

4) सांगाती शब्दाला समानार्थी शब्द कोणता?

अ) शत्रु ब) मित्र क) अतिथी ड) पाहुणा

5. लेखक दिल्लीत राहत होते. अधोरेखित शब्दाची विभक्ती ओळखा.

अ) प्रथमा ब) चतुर्थी क) षष्ठी ड) सप्तमी

6 कडुलिंबाची फुले म्हणजे झुमकेच! या वाक्यात कोणते चिन्ह वापरले आहे.

अ) स्वल्पविराम ब) उद्गारवाचक क) पूर्णविराम ड) अवतरण

7 गुलजार यांना कोणता पुरस्कार मिळाला आहे.

अ) पद्मभूषण ब) तानसेन क) उत्कृष्ट गायक ड) पद्मश्री

प्र.2 पहिल्या जोडीतील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

8 .नाटक लिहिणारा :नाटककार :: कविता करणारा :.........

9.अनंतशक्ती परमेश्वरू : कुतूहल :: हिरवे सांगाती :..........

10 सदाचार : सत् +आचार :: परिणयातुर :............

11.पंचमीविभक्ती : ऊन हुन :: संबोधन....... ......

प्र. 3 खालील प्रश्नांची उत्तरे एक वाक्यात लिहा.

12) गुलजार यांचे पूर्ण नाव काय?

13) 'हिरवे सांगाती' या पाठाचा साहित्य प्रकार कोणता?

14) 'हिरवे सांगाती' या पाठाचे मूल्य कोणते ?

15) 'हिरवे सांगाती'हा पाठ कोणत्या पुस्तकातून घेतलेला आहे?

16) पृथ्वीवर पहिला जन्माला आलेला जीव कोणता?

17) लेखकांचे बालपण कोणत्या गल्लीत गेले?

18) पुरातन वृक्ष कोणता?

19) जांभळाचे झाड लेखकांना कशा प्रमाणे वाटते?

20) झाडांच्या संगतीत लेखकाला कसे वाटते?

21) बांबूच्या वनातील शीळ काय म्हणते?

22) गुलजार यांना कडुनिंबाची पिवळसर फुले पाहून कोणते गाणे आठवते?

23) पूर्वजांनी पिंपळाला कशाचे स्वरूप मानले आहे?

24) बंगाली परंपरा कोणती?

25) पांढऱ्या चाफ्याला लेखकाने काय म्हटले आहे?

26) पपईचे झाड केव्हा मरते?

27) पिंपळाभोवती पार का बांधले जातात?

28) लेखक प्रवासाला केव्हा निघतात?

29) गुलजार यांना कोणत्या अभिनेत्रीने वृक्ष दिला होता?

30) बांबूला फुले केव्हा येतात?

31) माणूस कोणाप्रमाणे आहे?

प्र. 4 खालील प्रश्नांची उत्तरे तीन/चार वाक्यात लिहा.

32) मनुष्य एक झाड आहे असे लेखकास का वाटते? (2024)

33) लेखक व त्यांचे मित्र लहानपणी कोणकोणते खेळ खेळत होते?

34) जांभळाच्या झाडाला लेखक गारवा का म्हणतात? (2023)

35) बांबूच्या झाडाला फुले कें‌व्हा येतात?

36) लेखकाने गुलमोहरची काळजी कशी घेतली?

37) राखीने दिलेले झाड वाढत का नव्हते?

38) पानगळीच्या मोसमात कोणती वरात चालते?

39) लेखकांच्या बागेत कोणकोणती झाडे होते?

40) "पुष्कळ कविता लिहिल्या आहेत मी झाडांवर" (संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा)

41) "तो वृक्ष राखीचा आहे"(संदर्भाचे स्पष्टीकरण करा)

42) "झाडे चैतन्यशील असतात" (संदर्भासंहित स्पष्टीकरण करा)

43) गुलजार यांचा परिचय लिहा.

प्र. 5 खालील प्रश्नांची पाच/सहा वाक्यात उत्तरे लिहा.

44 माणूस झाडासारखा असतो म्हणजे काय?

45 जांभळाच्या झाडाबद्दल लेखकाच्या कोणकोणत्या आठवणी आहेत? (2023)

46 चाफ्याच्या झाडाला लेखक बडी मॉ का म्हणतात? त्याची गंमत कोणती?

47 जंगलात पानगळीच्या दिवसात कोणते दृश्य दिसते?

प्र. 6 खालीलपैकी एका कल्पनेचा विस्तार करा

48) अ) ग्रंथ हेच गुरु आ) वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे...

प्र. 7 खालील वाक्यातील अलंकार ओळखून लक्षणे लिहा.

49) "झाडे म्हणजे आमची दोस्त मंडळीच".(2023)

50) "जांभळाच्या झाडाजवळ खेळताना जणू आजोबा जवळच खेळतोय असे वाटे"

51) "कडुलिंबाची छोटी छोटी फुले म्हणजे झुमकेच."

52) "चंद्र ही पिकल्या पानासारखा टपकन् हिरवळीवर पडेल."

प्र. 8 खालील प्रश्नांची सात/आठ वाक्यात उत्तरे लिहा .

53) लेखकाने जांभूळ, कडुलिंब, पपई या झाडाबद्दल काय सांगितले आहे? (2022)

54) हिरवे सांगाती पाठात आलेल्या सर्व वृक्षांची वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा? (2022,2019)

55) हिरवे सांगाती या पाठाची यथार्थता स्पष्ट करा.

प्र 9. खालील विषयावर पत्रलेखन करा

56. निसर्गाचे संरक्षण पटवून देण्यासाठी तुमच्या मित्राला पत्र लिहा.

प्र.10 खालील पैकी कोणत्याही एका विषयावर निबंध

57) अ) झाडे आमचे सोबती आ) पर्यावरण संरक्षण - काळाची गरज

८. मेळघाटचे शिल्पकार

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

मेळघाटचे शिल्पकार	स्मरण	आकलन	रसग्रहण	अभिव्यक्ती	एकूण
प्रश्न	21	18	01	02	42
गुण	21	39	03	10	73

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

न	प्रश्नाचे स्वरुप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न. गुण1	10	10
2	लघुत्तरी प्रश्न-गुण1	15	15
3	लघुत्तरी प्रश्न-गुण2	09	18
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न-गुण3	04	12
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न-गुण4	02	08
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न-गुण5	02	10
7	एकूण प्रश्न	42	73

प्र. 1 ला. योग्य पर्याय निवडून उत्तरे लिहा.

1.गावातून या शब्दातील विभक्ती प्रत्यय ओळखा. (स्मरण- सोपा)

अ) प्रथमा ब) तृतीया क) पंचमी ड) सप्तमी

2) खालीलपैकी कोणत्या विभक्तीला प्रत्यय नाहीत.(स्मरण सोपा)

3) ! हे कोणत्या प्रकारचे चिन्ह आहे? (स्मरण - सोपा)

अ)स्वल्पविराम ब) उद्गारवाचक क) पूर्णविराम ड) अवतरण चिन्ह

4)सहचारीणी या शब्दाला समानार्थी शब्द ओळखा. (स्मरण - सोपा)

अ)पत्नी ब)मैत्रीण क)जननी ड)सखी

5)अक्षरशत्रू हा या प्रकारचा समास आहे. (स्मरण - सोपा)

अ)अव्ययीभाव समास ब)तत्पुरुष समास क) द्वंद्व समास ड) बहुव्रीहि समास

6)खालीलपैकी बहुव्रीही समासाचे उदाहरण हे आहे. (स्मरण - सोपा)

अ) आमरण ब) निळकंठ क) द्विज ड) ज्ञानशास्त्र

प्र. 2. पहिल्या दोन पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाची जुळणारा शब्द लिहा.

7) केलेले उपकार जाणणारा : कृतज्ञ :: लिहिता वाचता न येणारा -------(आकलन साधारण)

8) शहाणा : अडाणी :: उत्तीर्ण :------- (आकलन- साधारण)

9) महाविद्यालय : स्वर संधी :: नि:शस्त्र.------ (आकलन- साधारण)

10) कसब :कौशल्य :: मुलगा------(आकलन- साधारण)

प्र. 3 खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

11) मेळघाटचे शिल्पकार या पाठाच्या लेखिका कोण? (स्मरण-सोपा)

12) मेळघाटचे शिल्पकार असे कोणाला म्हटले आहे? (स्मरण- सोपा)

13) मेळघाटचे शिल्पकार या पाठाचे मूल्य कोणते? (स्मरण- सोपा)

14) डॉक्टर रवींद्र कोल्हे यांच्या सहचारीणी कोण होत्या? (स्मरण- सोपा).

15) डॉक्टर रवींद्र कोल्हे यांना कोणकोणते पुरस्कार मिळाले आहेत? (स्मरण- सोपा)

16) पॅन्ट शर्ट घालणाऱ्या मुलाला डॉक्टरांनी कोणत्या नावाने हाक मारली? (स्मरण-सोपा)

17) टपरी पाशी उभ्या असलेल्या तरुणाच्या हातात कोणते पाकीट होते? (स्मरण- सोपा)

18) डॉक्टरांच्या सांगण्यामुळे मुले कोणत्या शाळेत भरती झाली? (स्मरण- सोपा)

19) शहरात जाऊन मुलांनी कोणता पोशाख स्वीकारला? (स्मरण- सोपा)

20) शिबिर कोणासाठी घ्यावीत असेडॉ क्टरांना वाटले? (स्मरण- सोपा)

21) कोणत्या वयोगटातील मुलं शिबिरात दाखल झाली? (स्मरण- सोपा)

22) कोणत्या जिल्ह्यात सर्वात जास्त आत्महत्या होतात? (स्मरण- सोपा)

23) शिक्षणामुळे माणसांमध्ये कोणता बदल होतो? (स्मरण- सोपा)

24) डॉक्टरांनी संस्था न काढता काम करण्याविषयी कोणाशी चर्चा केली? (स्मरण–सोपं)

25) 'मेळघाटातील मोहोर' हे पुस्तक कोणी लिहिले आहे? (स्मरण सोपा)

प्र. 4. खालील प्रश्नांची दोन/तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

26) आई-बाबा मुलांना शाळेत का पाठवित नसत?(आकलन साधारण)

27) आरोग्य या विषयाबद्दल डॉक्टरांनी काय माहिती सांगितली? (आकलन- साधारण)

28) डॉक्टरांनी सुरू केलेल्या शिबिरांचा काय उद्देश होता? (आकलन- साधारण)

29) 'ये आदिवासी कभी नही बदलेगा' संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.(आकलन- साधारण)

30) पर्यावरण या विषयाचे महत्त्व डॉक्टर कसे पटवून देतात? (आकलन- साधारण

31) आदिवासी आई-बाबांच्याकडे डॉक्टरांनी कोणता आग्रह धरला? (आकलन- साधारण)

32) मुलं शाळेत गेली तर गुराढोरांचं कोण बघेल संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा(आ.साधारण)

33)"परंतु हे बदल घडवून आणणं एकट्या दुकट्याच काम नाही" संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा .

34) वाकप्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा (आकलन साधारण)

अ) कळवळा करणे ब) गळ घालणे (आकलन-- साधारण)

प्र. 5 वा. खालील प्रश्नांची पाच-सहा वाक्यात उत्तरे लिहा.

35) शिक्षणामुळे मुलांच्यात कोणता बदल झाला होता? (आकलन-कठीण)

36) टपरी पाशी उभे असलेल्या मुलाचे वर्णन डॉक्टरांनी कसे केले आहे? (आकलन-कठीण)

37) शिबिर घेण्यासाठी येणारे शिक्षक नाखुश का असत? (आकलन-कठीण)

प्र. 6.खालीलपैकी कोणत्याही एका कल्पनेचा विस्तार करा.

38) अ) केल्याने होत आहे रे आधी केलेची पाहिजे ब) मरावे परी कीर्ती रुपी उरावे (रसग्रहण - कठीण)

प्र. 7 वा. खालील प्रश्नांची सात-आठ वाक्यात उत्तरे लिहा.

39) डॉक्टरानी शिबिरामध्ये कोणकोणत्या गोष्टींची माहिती दिली? (आकलन-कठीण)

40) या शिबिरांचा अदृश्य परिणाम कोणता होता? (आकलन-कठीण)

प्र. 8वा. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर पत्र लेखन करा.

41) व्यायामाचे महत्त्व पटवून देण्यासाठी तुमच्या लहान भावास पत्र लिहा. (अभिव्यक्ती - साधारण)

किंवा

बहिणीच्या लग्न असल्यामुळे चार दिवसाची रजा मागण्यांसाठी मुख्याध्यापकांना अर्जलिहा. (अभिव्यक्ती - साधारण)

प्र. 9वा. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर निबंध लिहा. (अभिव्यक्ती - कठीण)

42) अ) माझा आवडता समाजसुधारक

ब) स्वच्छता अभियान

9.वाटणी

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

वाटणी	स्मरण	आकलन	रसग्रहण	अभिव्यक्ती	एकूण
प्रश्न	17	09	01	19	46
गुण	17	15	04	45	81

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ न	प्रश्नाचे स्वरुप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न. गुण1	07	07
2	लघुत्तरी प्रश्न गुण1	16	16
3	लघुत्तरी प्रश्न गुण2	15	30
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण3	04	12
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 4	03	12
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 5	01	05
7	एकूण प्रश्न	46	81

प्र.1.पुढील प्रश्नांना प्रत्येकी चार पर्याय दिलेले आहेत त्यापैकी योग्य पर्याय निवडून उत्तर लिहा.

1.'रात्रदिवस' या सामासिक शब्दाचा समास खालीलपैकीहाआहे.

अ] व्दंव्द समास . ब)कर्मधारय समास

क) अव्ययीभाव समास ड) तत्पुरुष समास

2.लटलटणारी पावले काठीला जखडीत ते चालू लागले.अधोरेखित शब्दाची जात ओळखा

अ] नाम ब) सर्वनाम क) विशेषण ड) क्रियाविशेष

3.'मोप' या शब्दाचा समानार्थी शब्द ओळखा.

अ)खूप कमी ब) पुष्कळ क] थोडं बहुत ड) काहीच नाही

4.'थोरला' या शब्दाचा विरुद्धार्थी शब्द …….. हा आहे.

अ) समवयस्क ब)मोठा क) धाकटा ड) मधला

5. 'गणातात्यांनी नजर उचलली'.अधोरेखित शब्दात.......हा विभक्ती प्रत्ययआलाआहे.

अ) प्रथमा ब) द्वितीया क) तृतीय ड) चतुर्थी

6. तात्यांना खोकल्याची उबळ आली. अधोरेखित शब्दात कोणता विभक्ती प्रत्यय आला आहे.

अ) चतुर्थी ब) संबोधन क) षष्ठी ड) सप्तमी

7. "आता बसलाच हाव तर करा की वाटण्या"या वाक्यात खालीलपैकी कोणते विराम चिन्हं वापरले आहे.

अ) एकेरी अवतरण चिन्ह ब)दुहेरी अवतरण चिन्ह

क) स्वल्पविराम. ड) प्रश्नचिन्ह

प्र.2 . खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

8) 'वाटणी' या पाठाचे लेखक कोण आहेत?

9) 'रा.रं.बोराडे'यांचे संपूर्ण नाव काय आहे?

10) 'रा.रं.बोराडे'यांच्या कोणत्या कादंबरीला महाराष्ट्र शासनाचा पुरस्कार मिळाला आहे?

11) 'वाटणी'ही कथा कोणत्या कथासंग्रहातून घेतली आहे?

12) 'वाटणी'या कथेचा साहित्यप्रकार कोणता आहे?

13) 'वाटणी'या कथेचे मूल्य लिहा.

14) वाटणीचा घोळ किती महिन्यापासून सुरू होता?

15) दोघा भावांचे बोलणे गणातात्यांना कसे झोंबत होते?

16. धाकट्या मुलाने तात्यांच्या जमिनीचा कोणत्या शब्दात उल्लेख केला आहे?

17) दोघे भाऊ एकमेकाकडे कसे पाहत होते?

18) धाकट्या सुनेने कशाचा आडोसा घेतला होता? 19) गणातात्याने किती वाटण्या करण्यास सांगितल्या?

20) गणातात्यांची एकूण जमीन किती होती?

21) तिसरी वाटणी कोणी मागितली होती?

22) गणातात्यांच्या कोणत्या बोलण्याने सर्वांना समाधान वाटले?

23) गणातात्यांच्या घरी पंचमंडळी का जमली होती?

प्र.3. खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन/तीन वाक्यात लिहा.

24) लेखक रा.रं.बोराडे यांचा परिचय लिहा.

25) गणातात्यांना कोणत्या गोष्टीची कल्पना आली होती?

26) वाटणी करावी म्हणून घरात काय काय घडत होते?

27) तात्याने किती व कशी जमीन कमावली होती?

28) मुलांनी आई-बाबा बद्दल कोणता निर्णय घेतला होता?

प्र.4 खालील वाक्यांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

29) "तात्या पोरं वाटणी करायची म्हणालेत"

30)"तात्या उग का शिळ्या कडीला उत आणताव"

31)“करायच्या तर तीन वाटण्या करा”

32)“म्या तरी काय गुत्त घेतलय का?”

प्र.5 खालील वाक्यप्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

33) अ) मस्तक बधिर होण आ) हैराण होणे

34) अ) हेटाळणी करणे आ) संतापाने

35). अ) जीव घाबराघुबरा होणे आ) गुत्ता घेणे

36). अ) डागण्या देण आ) चेहरा बोहरणे

37). अ) जिव्हारी झोंबणे आ) पांग फेडणे

38). अ) अवसान जाणे आ) शिव्या कढीला उत येणे

प्र.6 .खालील प्रश्नांची उत्तरे चार/पाच वाक्यात लिहा.

39. वाटणीच्या घोळाने घरात काय काय घडत होते?
40. तिसरी वाटणी कोणी व का मागितली?
41. गणातात्याला धाकट्या मुलाचा राग का आला?
42. शेवटी गणातात्याने वाटणी संदर्भात कोणता निर्णय घेतला?

प्र.7. खालील प्रश्नांची उत्तरे आठ दहा वाक्यात लिहा.

43. वाटणी पाठातील गणातात्यांचे व्यक्तिचित्रण करा.
44. गणातात्यांच्या घरी धुसपुस का वाढली होती? त्यावर गणातात्यांना काय वाटत होते?
45.शेवटी गणातात्यांनी कोणता निर्धार व्यक्त केला? व का?

प्र.8. खालील विषयावर पंधरा ते वीस ओळीत निबंध लिहा.

46. अ)वाटणी एक शाप.
आ)एकत्र कुटुंब योग्य की अयोग्य.

10. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

.क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले	स्मरण	आकलन	रसग्रहण	अभिव्यक्ती	एकूण
प्रश्न	19	15	01	01	36
गुण	19	27	03	4	53

प्रश्नप्रकारानुसारप्रामुख्याता

अ न	प्रश्नाचे स्वरुप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न. गुण1	10	10
2	लघुत्तरी प्रश्न गुण 1	15	15
3	लघुत्तरी प्रश्न गुण 2	06	12
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 3	04	12
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 4	01	04
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 5	0	0
7	एकूणप्रश्न	36	53

प्रश्न 1 खालील प्रश्नांना एका वाक्यात उत्तरे लिहा

1. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले या पाठाच्या लेखिका कोण?
2. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले या पाठाचे मूल्य कोणते?
3. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले या पाठाचा साहित्य प्रकार कोणता?
4 क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले या पाठाचे संपादन कोणते?
5. महात्मा फुले यांना पक्षाघात झाल्यावर कोणते पुस्तक पूर्ण केले?
6. महात्मा फुले यांनी नगरला जाऊन कोणाची भेट घेतली?
7. सावित्रीबाईचा जन्म कुठे झाला?
8. सावित्रीबाईचे लग्न कोणाशी झाले?
9. सावित्रीबाई आपल्या पतीला कोणत्या नावाने हाक मारत?

10. सावित्रीबाई सासरी कोणकोणते खेळ खेळत होत्या?

11. शेटजी नगरला का गेले होते?

12. नगरहून शेटजीनी सावित्रीबाईसाठी काय आणले?

13. महात्मा फुले यांच्यासोबत नगरला जाताना कोण होते?

14. महात्मा फुले यांचे डॉक्टर कोण होते?

15. लोकहितवादी कोणाला म्हणतात?

16. महात्मा फुलेंच्या दत्तक पुत्राचे नाव काय?

17. महात्मा फुले यांनी कोणत्या समाजाची स्थापना केली?

18. शारदासदनची स्थापना कोणी केली?

19. सार्वजनिक सत्यधर्म हे कोणाची थोरवी सांगणारे पुस्तकआहे?

20. सावित्रीबाईच्या वडिलांचे नाव काय?

21. यशवंत कोणाचा मुलगा होता?

22. महात्मा फुले यांच्या सहकाऱ्यांची नावे सांगा?

प्रश्न 2 खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन ते तीन वाक्यात लिहा.

23. महात्मा फुले शाळेत कसे मग्न असायचे?

24. महात्मा फुले यांनी केलेले सामाजिक कार्य कोणते?

25. महात्मा फुले नगरला का गेले होते?

26. सावित्रीबाई फुले शिक्षण झाल्यानंतर त्यांना कोणता त्रास सहन करावा लागला?

27. बालहत्याप्रतिबंध गृह कोणी व कोणासाठी सुरूकेले?

28. “थांबा मी हाय जित्ती आता नका शिकवू मला रीतभात” .संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

29. सुषमा देशपांडे यांचा परिचय लिहा?

प्रश्न 3 रा खालील प्रश्नाचे पाच/सहा वाक्यात उत्तरे लिहा.

30. सावित्रीबाई खऱ्या अर्थाने सहधर्मचारिणी होत्या हे कोण कोणत्या उदाहरणावरून स्पष्ट होईल?

31. महात्मा फुले यांच्या मृत्यू महायात्रेचे वर्णन करा?

32. सावित्रीबाई शिक्षिका म्हणून शाळेत जाऊ लागल्यावर लोकांनी कोणत्या प्रतिक्रिया दिल्या?

33. पक्षाघात झाल्यानंतर फुलेनी लिहिलेले पुस्तक कोणते ते कोणाची थोरवी सांगते?

प्र.4.खालील प्रश्नांना आठ/दहा वाक्यात उत्तरे लिहा.

34. सावित्रीबाई खऱ्या अर्थाने सहधर्मचारिणी कशा होत्या ते सविस्तर लिहा.

35. सावित्रीबाई फुले व महात्मा फुले यांनी समाजासाठी कोणते योगदान दिले?

36. फुले यांच्या निधनानंतर टिटवं घेऊन जाताना सावित्रीबाईना कोणकोणत्या गोष्टी आठवत होत्या.

11. आई समजून घेताना

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्याता

आई समजून घेताना	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	21	31	2	2	56
गुण	22	60	8	8	98

प्रश्नप्रकारनुसार प्रामुख्यता

क्र.	प्रश्नाचे स्वरूप	गुण	प्रश्न
1	वास्तुनिष्ठ (1 गुण)	8	8
2	लघुत्तरी (1गुण)	20	20
3	लघुत्तरी(2गुण)	36	18
4	दीर्घात्तरी(3गुण)	21	7
5	दीर्घात्तरी (4गुण)	8	2
6	दीर्घात्तरी (5गुण)	5	1
	एकूण	98	56

प्र. 1 योग्य पर्याय निवडून उत्तर लिहा

1.'वर्षानुवर्षे'हे या समासाचे उदाहरण आहे.

अ) द्वंद्व ब) कर्मधारेय क) अव्ययीभाव ड) बहुव्रीही

2.'गैरसमज' हे या समासाचे उदाहरण आहे.

अ)अव्ययीभाव ब)कर्मधारेय क)तत्पुरष ड)मध्यमपदलोपी

3.'रात्रंदिवस 'हे या समासाचे उदाहरण आहे.

अ) कर्मधारेय ब) तत्पुरुष क) द्वंद्व ड) मध्यमपदलोपी

4.'असंख्य' हे या समासाचे उदाहरण आहे.

अ)नत्रतत्पुरुष ब) अव्ययीभाव क)समाहार द्वंद ड)कर्मधारेय

5.दिवास्वप्न या समासाचे उदाहरण आहे.

अ) षष्ठी तत्पुरुष ब)मध्यमपदलोपी क)कर्मधारेयड) अव्ययीभाव

प्र. 2 पहिल्या दोन पदांचा संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाची जुळणारा संबंधित शब्द लिहा.

6.क्षणाक्षणाला : अव्ययीभाव समास :: शोकमग्न:- - - -

7.विस्मरण : कर्मधारेय :: उजेडवाटा:----

8. समाजव्यवस्था: षष्ठी तत्पुरुष :: रंध्रंरंध्र :: ---

प्र. 3. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

9. आई समजून घेताना या पाठाचे लेखक कोण आहेत?
10. आई समजून घेताना या पाठाचा साहित्यप्रकार कोणता आहे?
11. आई समजून घेताना पाठाचे मूल्य कोणते आहे? (2019)
12. आई समजून घेताना हा पाठ कोणत्या पुस्तकातून निवडला आहे?
13. उत्तम कांबळे आपल्या आईला काय म्हणत असत?
14. अक्काचे माहेर कोणते?
15. लेखकास आईने कोणते नाव दिले?
16. संध्याकाळी लेखकाने आईला कोणती बातमी सांगितली?
17.अक्काने डोक्यावरून काय आणले होते?
18. लेखक पास झाल्याबद्दल आई काय म्हणाली?
19. लेखकास रोज किती भाकरी खायला मिळे? (2019)
20. भाकरी थापता थापता लेखकाला आई काय म्हणाली?
21.आईने थळोबास कोणता नवस केला? (मार्च2019,जुनं 2019)
22. लेखकाचे वडील कुठे काम करत होते?
23. अक्का अण्णाला रोज वैतागून काय म्हणत असे?
24. वडील वारल्यानंतर लेखकाला काय वाटले?
25. आईला इतिहास कोणी नाकारला?
26. आई आपले भविष्य कोठे पाहत होती?
27. आईची सारी ताकद कोणत्या लढाईत खर्च होत असे?
28. उत्तम कांबळे यांच्या आईचे नाव काय होते?

प्र. 4. खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन ते तीन वाक्यात लिहा.

29. लेखक बातमी सांगतो म्हटल्यावर आई काय म्हणाली?
30. आईचा चेहरा गंभीर का झाला?
31. पाणी आणायला जाताना आई लेखकास काय म्हणाली?
32. अण्णांनी काय काय करावे असे आईला वाटते?
33. आईने लेखकास कोणतेआश्वासन दिले? (2023)
34. लेखकाने आईस तू काळजी करू नकोस असे का म्हटले?
35. माळावरच्या थळोबावर लेखकाचा विश्वास का नव्हता?
36. उत्तम कांबळे यांच्या आजोबांना वाईट का वाटत असे? (2024)
37. अण्णा मरण पावल्यावर आईची अवस्था कशी झाली?
38. लेखकाबरोबर भांडण झाल्यावर आई काय म्हणत असे?

प्र. 5. संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

39." बाबा थळोबा माझ्या पोराच्या कामात यश दे".

40." तू शिक! आणखी राबेन मी."

41.“ओठावर शिव्या असल्या तरी काळजात नवऱ्याविषयी प्रेम श्रद्धा असलेली अक्का मला नवीन होती.”

42.“ती स्वतःच भविष्य लेकरांच्या भविष्यात बघत होती.”

प्र. 6. अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा.

43. “रंधारंध्रात व्यापून राहिलेले कष्टच जणू तिने बाहेर टाकले.”
44. “खांद्यावरची रिकामी घागर प्रश्नांनी भरल्यासारखी वाटली.”
45. “आक्का आणि अन्नाचा संसार जणू साप मुंगसांच वैर.”
46. “वाघासारखा माझा नवरा गेला.”

प्र.7 .खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच/सहा वाक्यात लिहा.

47. आपला मुलगा पास झाल्याचा आनंद अक्का का व्यक्त करू शकत नव्हती?
48.आडावरून घागर घेऊन येताना लेखक कोणत्या प्रश्नांचे ओझं घेऊन आले? (2025)
49. लेखक कोणते दिवास्वप्न पाहत असे?
50.‘अण्णा वारल्यावर आईचे जगच खल्लास झाले होते’ याचा अर्थ स्पष्ट करा.
51. लेखकासोबत भांडण झाल्यावर आई काय म्हणे?
52. उत्तम कांबळे यांचा परिचय लिहा.

प्र. 8. सात/आठ वाक्यात उत्तरे लिहा.

53. अक्काला अण्णांनी काय करावे असे वाटत असे? का?
54. लेखकाने आईला कसे समजून घेतले?

प्र. 9. दिलेल्या विषयावर पंधरा ते वीस ओळीत निबंध लेखन करा.

55. आई एक दैवत.

प्र.10 कल्पनाविस्तार करा.

56. स्वामी तिन्ही जगांचा आईविना भिकारी.

12. स्वरगंगा

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

स्वरगंगा	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	20	31	12	1	64
गुण	22	45	19	4	90

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्याता

अ.क्र.	प्रश्नाचेस्वरूप	गुण	प्रश्न
1	वस्तुनिष्ठ (1गुण)	13	13
2	लघुत्तरी (1 गुण)	34	34
3	लघुत्तरी (2 गुण)	22	11
4	दीर्घोत्तरी (3गुण)	12	4
5	दीर्घोत्तरी (4 गुण)	4	1
6	दीर्घोत्तरी (5 गुण)	5	1
7	एकूण	90	64

प्र 1 योग्य पर्याय निवडून लिहा.

1.'नेत्रदान'हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ)षष्ठी तत्पुरुष ब).नञत्पुरुष क)कर्मधारय ड). द्विगु

2.'औषधोपचार'हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ)द्विगु समास ब) षष्ठी तत्पुरुष क) पंचमी तत्पुरुषड) अव्ययीभाव

3.'भारतमाता' हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) कार्माधारेय तत्पुरुष ब) तृतीया तत्पुरुष क) षष्ठी तत्पुरुष ड) सप्तमी तत्पुरुष

4. स्वागत गीत हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) चतुर्थी तत्पुरुष ब)षष्ठीततपुरुष क)सप्तमी तत्पुरुष ड)तृतीया

5. देशभक्ती ही या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) सप्तमी तत्पुरुष ब) कर्मधारेय क) द्विगु ड) द्वितीय तत्पुरुष

6.बहिण भाऊ हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ)कर्मधारेय ब) द्वंद्व क) अव्ययीभाव ड) द्विगु समास

7. मातृऋण हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) षष्ठी तत्पुरुष ब) सप्तमी तत्पुरुष क) द्वंद्व ड) बहुव्रीही

8. मतिमंद हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) बहुव्रीही ब) अव्ययीभाव क) द्वंद्व ड) द्विगु

9. गुरुदक्षिणा हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) तत्पुरुष ब) मध्यमपदलोपी क) चतुर्थी तत्पुरुष ड) द्विगु

10.उपासक हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) उपपद तत्पुरुष ब) कर्मधारेय क) बहुव्रिही ड) द्विगु समास

11. अपूर्व हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) नञ्तत्पुरुष ब)अव्ययीभव क) द्वंद्व ड) द्विगु

12.अजोड हे या समासाचे उदाहरण आहे-

अ)कर्मधारेय ब) नञ् तत्पुरुष क)द्विगु ड) द्वंद्व

13. भक्तीभाव हे या समासाचे उदाहरण आहे.

अ) कर्मधारेय ब) द्वंद्व क) द्विगू ड) षष्ठी तत्पुरुष

प्र 2. पहिल्या जोडीतील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाची जुळणारा शब्द लिहा

14. स्वर गंगा : संध्या देशपांडे :: आई समजून घेताना -----

15. स्वर गंगा : व्यक्तिचित्र :: क्रांतिज्योती सावित्रीबाई…….

16श्रीमंत : गरीब :: आनंद::….

17.बंद : खुला :: दीर्घ:.....

18.प्रतिष्ठा : अप्रतिष्ठा :: अंधार:-----

19.प्रेम : द्वेष :: सुरेल :-----

प्र 3. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

20. स्वरगंगा या पाठाचा साहित्यप्रकार कोणता आहे?

21. स्वरगंगा या पाठाचे मूल्य कोणते आहे? (2025)

22. स्वरगंगा हा पाठ कोणत्या पुस्तकातून संपादित केला आहे?

23. किराणा घराण्याचे संस्थापक कोण?

24. गंगुबाईचा जन्म केव्हा झाला?

25. गंगुबाईच्या आईचे नाव काय?

26. हुबळीला असताना गंगुबाईनी संगीताचे धडे कोणाकडून घेतले?

27. धारवाडच्या राष्ट्रीय विद्यालयाचे मुख्याध्यापक कोण होते?

28. बेळगावच्या काँग्रेस अधिवेशनाचे अध्यक्ष कोण होते? (2022)

29. बेळगावच्या काँग्रेस अधिवेशनात जाताना गंगुबाईना कोणते भय वाटत होते?

30. गंगुबाईनी कोणत्या प्रकारची गाणी गायली नाहीत?

31. सरकारी शाळेतील प्रार्थना गंगुबाईना का आवडत नसे?

32. गंगुबाईनी कोणत्या चित्रपटात भूमिका केली?

33. गंगुबाईना शारदांबेच्या अंगावरचे वस्त्र कोणी दिले? (2023)

34. बेळगावीच्या काँग्रेस अधिवेशनात व्यासपीठावर कोण कोण बडी मंडळी बसली होती?

35. गंगुबाईना देश प्रेमाचे धडे कोणत्या शाळेत मिळाले?

36. गंगुबाईनी कोणता संकल्प केला होता?

37. गंगुबाईचे निधन केव्हा झाले?(2019)

38. गंगुबाईच्या बालपणातील सर्वात महत्त्वाची घटना कोणती?

39. स्वरगंगा कोणास म्हटले आहे? (2019)

प्र 4. खालील प्रश्नांची उत्तरे तीन/चार वाक्यात लिहा.

40. गंगुबाईना कोणकोणते पुरस्कार आणि उपाधींनी सन्मानित करण्यात आले?(2022,24)

41.गंगुबाईनी कोणकोणत्या देशात कीर्ती पसरवली? (2024)

42. बेळगावी काँग्रेसच्या अधिवेशनातील घटनांचे वर्णन करा? (2025)

43. गंगुबाईच्या गळ्यावर शस्त्रक्रिया का झाली त्याचा परिणाम काय झाला? (जुलै 2025)

44. गंगुबाईनी आपल्या गुरुना कोणती गुरुदक्षिणा दिली?

45. अब्दुल करीम खान आणि गंगुबाईची भेट कशी झाली? त्यांनी कोणते उद्गार काढले?(2023)

46. प्रा. संध्या देशपांडे यांचा परिचय लिहा.

प्र. 5. संदर्भासहित स्पष्टीकरण द्या

47"अशा एका सुरेल उदरातून दुसरा एक सुरेल सूर निर्माण होत होता फुलत होता."

48."स्वर हे ईश्वराशी संवाद साधण्याचे महत्त्वाचे माध्यम आहे."

49."बहुत अच्छा बेटी अब खूप खाना और बहुत गाना."

50."कंदील घेऊन जा आणि यांना गाडीत बसून या."(मार्च 2019)

प्र 6. खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

51. दाद देणे

52. पान उतारा करणे (2022)

53. योग जुळून येणे

54. पदार्पण करणे

55. पंचतत्वात विलीन होणे

56. डोक्यावर घेणे

57. बाळकडू मिळणे

58. तारीफ करणे

प्र. 7. खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच ते सहा वाक्यात लिहा

59. धारवाडच्या राष्ट्रीय विद्यालयात वातावरण कसे होते?

60. शारदांबेचा आशीर्वाद खऱ्या अर्थाने आपल्याला मिळाला असे गंगुबाईना का वाटले?

प्र 8. कल्पनाविस्तार करा

61. तनु त्यागीता कीर्ती मागे उरावी.   62. पेरावे तसे उगवते (2025)

प्र.9 खालील प्रश्नांची उत्तरे सात ते आठ वाक्यात लिहा.

63.गंगुबाईनी संगीत शिक्षणासाठी कशाप्रकारे कष्ट घेतले? त्यांची गुरू निष्ठा कोणत्या प्रसंगातून दिसून येते?

प्र. 10. निबंध लेखन

64. माझा आवडत

1.पैल तो गे काऊ कोकताहे

पैल तो गे काऊ कोकताहे	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	09	17	01	01	28
गुण	09	23	03	04	39

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्याता

अ.नं	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	10	10
2	लघुत्तरी प्रश्न	12	12
3	लघुत्तरी प्रश्न	05	10
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न	01	3
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न	01	4
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न	00	00
7	एकूण	28	39

1. खालील प्रश्नांना दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून लिहा.

1. कोकताहे या शब्दाचासंधीविग्रह असा होतो.

   अ) कोकत +आहे ब) कोक+आहे क)कोक:+आहेड)का+कताहे

2. पंढरीराव या सामाजिक शब्दाचा समास हा होतो.

   अ)अव्ययीभावब) षष्ठी तत्पुरुष क) बहुव्रीही ड)द्वंद्व

3. तुझे पाय सोन्याने सजवीन अधोरेखित शब्दाची विभक्ती-------

   अ) प्रथमा ब) पंचमी क) षष्ठी ड)तृतीय

4. दहीभात या शब्दाचा समास ओळखा

   अ) अव्ययीभाव ब) मध्यमपदलोपी क) उपपद ड) द्वंद

5.ज्ञानदेव या शब्दाचा समास----

   अ) अव्ययीभाव ब) द्वंद क) कर्मधारय ड) उपपद

6. कावळा ओरडत आहे. काळ ओळखा.

अ) वर्तमान ब) चालू वर्तमान क) भूतकाळ ड) भविष्यकाळ

2. पहिल्या दोन पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाची जोडणारा शब्द लिहा.

7. गोष्ट :गोठी :: डहाळी :-------

8. आवडता :हिमालय :: शकुन :-------

9. हिमालय :नाम :: खेळतो :------

10. तिने पत्र दिले : कर्मणी प्रयोग :: भरत गाणे गातो: -------

प्र. 3 खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

11. विरहिणी म्हणजे काय? 2024

12. ज्ञानेश्वरांच्या गुरूंचे नाव काय?

13. ज्ञानेश्वर कोणाशी बोलत आहेत? 2025

14. ज्ञानेश्वरांनी वयाच्या कितव्या वर्षी समाधी घेतली?

15. ज्ञानेश्वरांच्या ओवीचा सार्थपणे गौरव कसा केला जातो?

16. ज्ञानेश्वरांनी वयाच्या कितव्या वर्षी ज्ञानेश्वरी पूर्ण केली?

17. लोकसाहित्यात कोणत्या पक्षाला माहेरचा दूत मानले जाते? 2020,22

18. कवी कोणाशी बोलत आहे?

19. 'पैल तो गे काऊ कोकताहे' या विरहिणीचा साहित्यप्रकार कोणता?2025

20. पाहुणे म्हणून घरी कोण यावे असे कवीला वाटते?

21. कावळ्याने कोणता शकुन सांगाव असे कवीची इच्छा आहे?

22. 'पैल तो गे काऊ कोकताहे' या कवितेचे मूल्य काय?

4. खालील प्रश्न सूचनेप्रमाणे सोडवा.

23. अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा.

सुसंगती सदा घडो |सुज्जन वाक्य कानी पडो |

24. खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

अ) कानामागून आली आणि तिखट झाली. ब) तारीफ करणे

25. गण पाडून वृत्त ओळखा.

विद्याधिकार कुलशील स्वरूपताही.

5.खालील प्रश्नांची दोन ते तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

26.हवा असलेला शकुन सांगण्यासाठी कवी कावळ्याला कोणकोणत्या गोष्टी देऊ करतो?

2019,20,22,23

27. "पाहुणे पंढरीरावो घरा कै येती."संदर्भसहित स्पष्टीकरण करा.

28) संत ज्ञानेश्वरांचा परिचय लिहा 2018,19,22

6.खालील प्रश्नांची उत्तरे सात ते आठ वाक्यात लिहा.

29.'पैल तो गे काऊ कोकताहे' या कवितेचा सारांश तुमच्या‍ा शब्दात लिहा

2. रुक्मिणीचे श्रीकृष्णास पत्र

उद्दिष्टानुसार प्रमुख्यता

रुक्मिणीचे श्रीकृष्णास पत्र	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	14	16	04	00	34
गुण	14	28	14	00	56

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.नं	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	10	10
2	लघुत्तरी प्रश्न	10	10
3	लघुत्तरी प्रश्न	08	16
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न	05	15
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न	00	0
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न	05	05
7	एकूण	34	56

1.खालील प्रश्नांना दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून लिहा1.

1. विद्याधिकार या शब्दाचा संधी विग्रह असा होतो.

अ)विद्य + अधिकार ब) विद्या + अधिकार

क) विद्या + अधिकारड) वि + अधिकार

2.परिणयातूर या शब्दाचा संधी प्रकार सांगा.

अ) व्यंजन संधी ब) स्वर संधी क) विसर्ग संधी ड) यापैकी नाही

3. उपपद तत्पुरुष समासाचे हे उदाहरण आहे.

अ) अनन्या ब) द्विज

क)पद्मनाभ ड)विद्याधिकार

4.भीमक हा विदर्भ देशाचा राजा होता. काळ ओळखा.

अ) वर्तमान   ब)भूतकाळ

क) भविष्यकाळ   ड) साधा वर्तमान

5. रुक्मिणीने श्रीकृष्णास वरले. अधोरेखित शब्दाची विभक्ती ओळखा

अ)तृतीया   ब)चतुर्थी

क) पंचमी   ड)संबोधन

6. रुक्मिणीने श्रीकृष्णास वरले प्रयोग ओळखा

अ) कर्तरी   ब)कर्मणी

क)भावे   ड)यापैकी नाही.

प्र. 2.पहिल्या दोन पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाची जुळणारा शब्द लिहा.

7. परिणय : विवाह   :: नृप : ---------

8. कृतज्ञ :कृतघ्न   :: उपकार : ---------

9. झाडावर : शब्दयोगी   :: सुंदर : -----------

10.देव आहे असे मानणारा :अस्तिक :: देव नाही असे मानणारा:-------

3. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

11. विदर्भ देशाच्या राजाचे नांव काय?

12. रुक्मिणीच्या गुरुचे नाव काय? 2017,18,20

13. नरेंद्र कोणाच्या दरबारात कवी होते?

14. रुक्मिणी कोणत्या देशाची राजकन्या होती?

15. रुक्मिणीने पती म्हणून कोणास वरले?

16. रुक्मिणीने कोणाला विन्मुख पाठवले नाही?

17. मूळ रुक्मिणी स्वयंवरातील ओव्यांची संख्या किती?

18. रुक्मिणीचे कोणाशी लग्न ठरविले होते?

19. शिव कोणाची पाय नमितो?

20.''रुक्मिणीचे श्रीकृष्णास पत्र''या कवितेचे मूल्य काय ?

4.खालीलप्रश्न सूचनेप्रमाणे सोडवा.

21. वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

अ) उपरती होणे ब) याचना करणे

22. अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा.
"न लागली कधीच विन्मुख याचिकाते | ते पुण्य उद्दत करी तुझं यावयाते |"

23. गण पाडून वृत ओळखा.
घालील धाड शिशुपाल कळेना केव्हा

4. खालील प्रश्नांची दोन ते तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

24. "न लाविली कधीच विन्मुख याचिकाते'' संदर्भसहित स्पष्टीकरण करा.

25. "पाविन पाय शिव ही नमितो जयाते'' संदर्भसह स्पष्टीकरण करा.

26. कृष्णाला काय आवडणार नाही? 2022,

27.कवी नरेंद्र यांचा परिचय लिहा

28. शिशुपालाच्या रक्षणासाठी कोण कोण आले आहेत?

5. कल्पनाविस्तार करा

29. देव तारी त्याला कोण मारी.

6. खालील प्रश्नांची पाच ते सहा वाक्यात उत्तरे लिहा.

30. श्रीकृष्णाची प्राप्ती न झाल्यास रुक्मिणी काय करणार आहे? 2019

31. रुक्मिणीचे लग्न कोणाशी ठरले होते?त्याच्या रक्षणासाठी कोण कोण आले होते?

32.आपण श्रीकृष्णास मनाने वरली आहे हे रुक्मिणी त्याला कसे सांगते?

33. श्री कृष्णाच्या प्राप्तीसाठी रुक्मिणीने काय केले ? 2018,20

7. पत्रलेखन करा.

34. लहान भावास अभ्यासाची महत्त्व सांगणारे

3. भला जन्म हा

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

भला जन्म हा	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	10	18	04	01	33
गुण	10	33	15	04	62

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्यता

अनु.क्र	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न गुण - 1	06	06
2	लघुत्तरी प्रश्न गुण - 1	10	10
3	लघुत्तरी प्रश्न गुण - 2	09	18
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण - 3	05	15
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण - 4	02	08
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण - 5	01	05
	एकूण	33	62

प्र.1 खालील बहुपर्यायी प्रश्नांची अचूक उत्तरे निवडा.

1.जगन्नाथ या शब्दाचा संधीविग्रह असा होतो. (आ.साधारण)

अ) जग+नाथ ब)जगत् + नाथ

क) जगत+ अनाथ ड) जग + सनात

2.पोलिसांनी चोर पकडला. या वाक्यात हा प्रयोग आहे.(आ. साधारण)

अ)कर्तरी प्रयोग ब) कर्मणी प्रयोग

क)भावे प्रयोग. ड) यापैकी नाही

3.यश अभ्यास करत आहे. या वाक्यातील काळ ओळखा.(आ. साधारण)

अ)वर्तमान काळ. ब) अपूर्ण वर्तमान काळ

क)अपूर्ण भूतकाळ ड) अपूर्ण भविष्यकाळ

4. 'कुन्हा' या शब्दाचा अर्थ असा होतो.(स्मरण -साधारण)

अ) खोटा ब) मत्सर

क)निष्पाप ड)काठी

5) सुपातील हसतात जात्यातील-------------म्हण पूर्ण करा. (स्मरण – सोपे)

अ)रडतात ब) नाचतात

क) धावतात ड)ओरडतात

6)रामा शाळेहुन आला विभक्ती ओळखा.(आ-साधारण)

अ) पंचमी ब) संबोधन

क) तृतीया. ड) षष्ठी

प्र. 2.खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

7) शाहीर कोणाला म्हणतात ?(आ- सोपा)

8) शाहीर राम जोशींचे पूर्ण नाव काय? (स्मरण -सोपा)

9) भला जन्म हा! ही कविता कोणत्या पुस्तकातून संपादित केली आहे? (स्मरण- सोपा)

10) भला जन्म हा !या कवितेचे मूल्य काय? (स्मरण -सोपा)

11) भला जन्म हा! कोणाला लाभला आहे? (स्मरण -सोपा)

12) मठाची उठाठेव कोण करत आहे? (स्मरण -सोपा)

13) ढोंगी साधू बिळात काय करत आहेत? (आ-साधारण)

14) तलवार हा शब्द कोणास उद्देशून म्हटला आहे? (स्मरण -सोपा)

15) हरी कोणावर फिदा आहे? (स्मरण- सोपा)

16) शाहीर राम जोशी यांना कवीश्वर ही पदवी कोणी दिली? (स्मरण- सोपा)

प्र.3. खालील प्रश्नांची उत्तरे तीन/चार वाक्यात लिहा.

17) होमा मध्ये काय काय जाळतात? (आ-साधारण) 2022

18) बाहेर मिरवीशी आत हरीशी वाकडे याचा अर्थ स्पष्ट करा? (अ. कठीण) 2020

19 “भगवंत भुकेला भक्तीचा पाहुणा”. सहसंदर्भ स्पष्टीकरण करा ?(आ-साधारण)

20) “ही बार बार तलवार येईल का पुन्हा”.सहसंदर्भात स्पष्टीकरण करा ?(आ-साधारण)

21) “हरिरस सांडून घेशी दुधा”.संदर्भासह स्पष्टीकरण करा? (आ- साधारण)

22) खालील वाक्यातील अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा? (आ-साधारण)

हटातटाने पटा रंगवुनी जटा धरीशी का शिरी. (आ-साधारण)

23) टिळा टोपीवर शिळा पडो या बिळात करीशी जपा.अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा (आ-साधारण)

24)दंड कमंडलू बंडमाज विशी मुंडमुंडशी तपा.अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा .(आ-साधारण

25)चराचरी गुरु तरावयाला नराशीरावर हरी.अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा .(आ- साधारण)

प्र. 4 खालील प्रश्नांची उत्तरे चार/पाच वाक्यात लिहा.

26) ही बार बार तलवार येईल का पुन्हा म्हणजे काय ?(आ-साधारण)

27) ‘जरा तरी समज धरी अंतरी’ असे कवी का म्हणत आहे?(आ- साधारण) 2019

28 भगवंत भक्तीचा भुकेला पाहुणा या ओळीचा अर्थ स्पष्ट करा? (अ-कठीण)

29) ‘तलवार’ या शब्दाबद्दल कवीला काय सांगायचे आहे?(अ-कठीण)

30) खालील पैकी एका कल्पनेचा विस्तार करा.(अ-कठीण)

1)अति तिथे माती

2) यत्न तोचि देव जाणावा

प्र. 5 खालील प्रश्नांची उत्तरे आठ/दहा वाक्यात लिहा.

31) धर्माच्या नावाखाली ढोंगी गुरु काय काय करतो? (आ- साधारण) 2022 23,24,25

32) ‘भला जन्म हा’ या कवितेचा सारांश लिहा? (रसग्रहण- साधारण)

प्र.खालील पैकी एका विषयावरपत्रलेखन करा.(आ. साधारण)

33) आरोग्याचे महत्त्व पत्राने तुमच्या मित्र किंवा मैत्रिणीस सांगा.

किंवा

शालेय सहलीला जाण्यासाठी परवानगी मागणारे पत्र तुमच्या वडिलांना लिहा.

4. पाहुणे

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

पाहुणे	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	19	20	05	01	45
गुण	18	32	19	04	72

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.न क्र	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्नगुण - 1	09	09
2	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 1	20	20
3	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 2	10	20
4	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 3	03	09
5	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 4	01	04
6	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 5	02	10
एकूण		45	72

प्र.1 खालील बहु पर्यायी प्रश्नांची अचूक उत्तरे लिहा.

1)तनय या शब्दाचा समानार्थी शब्द हा आहे.(आ-साधारण)

अ)पुत्र ब)मनुष्य

क) मित्र ड) वदन

2) जननी या शब्दाचा समानार्थी शब्द हा आहे. (आ साधारण)

अ)पत्नी ब)जीवन क)माता ड) जगणे

3)वदन या शब्दाचा समानार्थी शब्द सांगा. (आ साधारण)

अ)आनन ब)सदन

क)पय ड) माया

4) चिंच फार आंबट आहे यातील आंबट या शब्दाची जात ओळखा (स्मरण सोपे)

अ)संख्या विशेषण. ब) विधी विशेषण

क)गुणविशेषण ड)क्रियाविशेषण

5) कोळसा कितीही उग ळला तरी---------- म्हण पूर्ण करा.(स्मरण सोपे)

अ)तांबडाच ब)पांढराच.

क)हिरवाच ड)काळाच

प्र. 2 पहिल्या पदाचा संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

6) जुगडे : जुडी : :सदन :

7) स्मरण : आठवण::पक्षी: 2019

8) भाषण करणारा : वक्ता :: भाषण ऐकणारा : 2024

9) प्रगती : अधोगती :: उपकार :

प्र. 3 खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

10) आईच्या डोळ्यात पाणी का आलं? (आ-सोपे)2019, 23

11)पाहुणे ही कविता कोणत्या संग्रहातून घेतलीआहे? (स्मरण- सोपे) 2022

12) पाहुणे कुठे पसरले होते? (स्मरण -सोपे)

13) केशव कुमार यांचे पूर्ण नाव काय? (स्मरण- सोपे)

14) केशवकुमार यांच्या आत्मचरित्राचे नाव काय? (स्मरण- सोपे)

15)पाहुणे या कवितेचा काव्य प्रकार कोणता?(स्मरण- सोपे)

16) 'दवाचे थेंब' या कवितेचे कवी कोण? (स्मरण -सोपे)

17) बाळ्याने आईला काय विचारले? (आ-साधारण)

18) पाहुणे कुठून आले असे आईला वाटते? (आ-साधारण)

19) पहाटेच्यावेळी बाळ्या अचंबित का झाला? (आ-साधारण) 2024

20) 'चिंचा व बोरे' हा विडंबन काव्यसंग्रह कोणाचा? (स्मरण- साधारण)

21) पाहुणे राजरोसपणे कशावर हल्ला करतात? (स्मरण- साधारण)

22) आईच्या डोळ्यात पाणी का आले? (आ-साधारण)

23) शेवटचा पाहुणा किती दिवस ठाण मांडून बसणार होता? (आ साधारण)

24) पाहुणे या कवितेचे मूल्य सांगा? (स्मरण – सोपे)

25) विडंबन हा काव्यप्रकार मराठीत कोणी आणला? (स्मरण- सोपे)

26) आचार्य अत्रे यांनी दिग्दर्शित केलेल्या कोणत्या चित्रपटाला राष्ट्रपती पुरस्कार मिळाला आहे? (स्मरण- सोपे)

27) पाहुणे केव्हा आले? (स्मरण -सोपे)

28) पाहुणे काय पळवत होते? (स्मरण -सोपे)

29 पाहुणे केव्हा जाणार आहेत? (आकलन- सोपे)

प्र. 3 खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन /चार वाक्यात लिहा.

30) पाहुणे कुठून आले आहेत असे आई मुलांना सांगते? (आ- साधारण)

31) पाहुण्यांचे वर्तन कसे होते? (आ- साधारण) 2019 24

32) वर बोट करून आई बाळ्याला काय सांगते? (आ- साधारण)

33) शेवटी आई का गहिवरते? (आ-साधारण)

34) कवी केशवकुमार यांचा परिचय लिहा? (आ-साधारण) 20 23

35) "दिसती हे कोणी आले आपल्याच नात्यांमधले"संदर्भसह स्पष्टीकरण करा.(आ-साधारण)

36) "हं हळू बोल तनयाते" संदर्भासह स्पष्टीकरण करा. (आ- साधारण)

37) "जातील कधीही हे आई घरदार न यांना काही" सहसंदर्भात स्पष्ट करा.(आ-सा. 2019)

38) "देवा रे मग ती स्फुंदे एवढा तरी जाऊ दे"सहसंदर्भ स्पष्ट करा. (आकलन- साधारण) 2022

39) खालील वाक्यातील गण पाडून वृत्त ओळखा .(आ.कठीण)

सहज हवन होते नाम घेता फुकाचे

प्र.4 खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच/सहा वाक्यात लिहा.

40) पाहुणे निगरगट्ट आहेत कसे ते सांगा? (अ-कठीण) 2025

41) पाहुणे कवितेच्या आधारे पाहुण्यांच्या स्वभावदोषाचे वर्णन करा? (अ. कठीण)

42) माणसाला येणारी दुखणीआणि पाहुणे यातील साम्य कवीने कसे दाखवले आहे?(अ. कठीण)

प्र. 5 खालील प्रश्नांची उत्तरे आठ/दहा वाक्यात लिहा.

43) पाहूणे या कवितेचा सारांश लिहा?(रसग्रहण- साधारण)

प्र.6 खालील विषयावर पत्र लेखन करा. (अ. कठीण)

44) व्यायामाचे महत्त्व पटवून देण्यासाठी लहान भावास पत्र लिहा. 2024

प्र. 7 खालील पैकी एका विषयावर निबंध लेखन करा.(अ. कठीण)

45) 1) नको ते पाहुणे

2)माझी आई 2022 24

5. गाऊ त्याना आरती

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

गाऊ त्याना आरती	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	20	29	02	01	52
गुण	23	55	09	04	91

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.न क्र	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्नगुण - 1	12	12
2	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 1	15	15
3	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 2	16	32
4	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 3	05	15
5	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 4	03	12
6	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 5	01	05
एकूण		52	91

प्र. 1 खालील दिलेल्या पर्यायातून योग्य उत्तर निवडा.

1.दिनकर यांचा काव्यसंग्रह हा आहे?

a) जय मंगला b) यशोधन c) बंदी शाळा d) छत्रपती शिवराय

2.कवी दिनकर कोणत्या संस्थानाचे कवी होते?

a) बडोदा b) मराठा c) भोसले d) निंबाळकर

3. दिनकर कोणत्या मंडळाचे प्रमुख कवी होते?

a) अग्निसंप्रदाय b) वारकरीमंडळ c) रविकिरण मंडळ d) यापैकीनाही

4. लोकसेवा हे कोणत्या समासाचे उदाहरण आहे?

a) पंचमी तत्पुरु b) षष्ठी ततपुरुष c) द्वद्व d) तृतीया

5.विराग्रणी या शब्दाचासंधी विग्रह असा होतो?

a) वीरा + ग्रणी b) वीर+ रागिनी c) वीर+अग्रणी d) वि + रागिनी

6. आत्महुती या शब्दाचा संधीचा प्रकार ओळखा?

a) स्वर संधी b)व्यंजन संधी c) विसर्गसंधी d) यापैकीनाही

7.दासमुक्तीशब्दांमध्येहा समासहोतो.?

a) पंचमी b) षष्ठीc) षष्टी d) बहुविही

प्र. 2 पहिल्या दोन पदांचा संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाला जुळणारा शब्द लिहा .

8.भला जन्म हा : लावणी : : गाऊ त्यांना आरती:-----------

9. लोकसेवा : षष्ठी तत्पूरुसमास : : सदगुण :-------------

10. जय मंगल : खंड काव्य :: छत्रपतीशिवराय:---------

11. संगरी : युद्धात :: परार्थी:----_-------------

12. कोंढणे : भरूनराहणे :: संक्षेप देणे :-----------

प्र. 3 खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

13. बडोदा संस्थानाचे राज्य कवी कोण?

14. महाराष्ट्र कवी म्हणून कोणाला संबोधले जाते?

15. यशवंत यांनी लिहिलेले प्रसिद्ध महाकाव्य कोणते?

16. गाऊ त्यांना आरती ही कविता कोणत्या संग्रहातून घेतलेलीआहे?

17. गाऊ त्यांना आरती या कवितेचे मूल्य सांगा?

18. कोणत्या हेतूने त्यांना संक्षेप्त दिला?

19. देशभक्तांचा चा देव कोणता?

20. देशभक्तांचा धर्म कोणता?

21. समाजसेवकांचे ध्येय कोणते?

22. संभ्रम कोण झाले होते?

23. देशभक्तांनी कोणापाहीआहुती दिली?

24. लोकसेवेत मग्न असणाऱ्यांना कोणती पर्वा वाटत नाही?

25. सौभद्र कोण होता?

26. मार्कंडे पुराण कोणी लिहिले?

27. कवी यशवंत यांचे पूर्ण नाव काय?

प्र. 4 खालील वाक्यप्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

28. आरती गाणे.

29. संक्षिप्त देणे.

30. काळाला जिंकणे.

प्र. 5 खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन/तीन वाक्यात लिहा.

31. कवी यशवंत यांचा परिचय लिहा?

32. कर्णाप्रमाणे बलिदान कोण देते? का?

33. समाजसेवक कोणत्या भावनेने सेवा करतो?

34. परार्थीचा अर्थ विस्तार कसा असतो?

35. मार्कंडेप्रमाणे काळाला कोणी जिंकले आहे?

36. दिशाहीन लोकांना कोन दिशा दाखवतात?

37. कवीने शेवटी कोणती इच्छा व्यक्त केली?

38. संभ्रमी जे जाहले कृष्णापरि जे सारथी (संदर्भासह स्पष्टीकरण करा)

39. आणि मार्कंडेयसे जे जिंकीते काळाप्रति (संदर्भासह स्पष्टीकरण करा)

40. मार्कंडेवर टिपा लिहा

प्र. 6 अलंकार ओळखूनलक्षणे लिहा

41. "राष्ट्र चक्रोद्धारणीकर्णापरी ज्याच्या स्मृति"

42. "संभ्रमीं ते झाहले कृष्णा परि जे सारथी"

43. "आणि मार्कंडेय से जे जीकिती काळा प्रती"

प्र.7 खालील प्रश्नांची उत्तरे आठ/दहा वाक्यात लिहा.

44. गाऊ त्यांना आरती या कवितेचा सारांश लिहा?

प्र. 8 खालील विषयावर निबंध लिहा.

45 आपले राष्ट्रीय सण

6. या भारतात बंधुभाव

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

या भारतात बंधुभाव	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	20	16	02	01	39
गुण	23	26	09	04	62

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.न	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्नगुण - 1	10	10
2	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 1	17	17
3	लघुत्तरी प्रश्नगुण - 2	06	12
4	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 3	02	06
5	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 4	03	12
6	दीर्घोत्तरी प्रश्नगुण - 5	01	05
एकूण		39	62

प्र.1 योग्य पर्याय निवडा.

1.समूळ हे कोणत्या समासाचे उदाहरण आहे?

अ.अव्ययीभाव समास ब.तत्पुरुष समास क.द्वंद्वसमास ड.यापैकीनाही.

2.खलनिंदक हे कोणत्या समासाचे उदाहरण आहे?

अ.नञ्तत्पुरुषसमास ब.समाहारद्वंद्व क.कर्मधारयसमास. ड.चतुर्थीतत्पुरुषसमास

3. 'वर' या शब्दाचा समानार्थी शब्द हा आहे.

अ.नभ ब.आशीर्वाद क.संकट ड.भीती

4.संत तुकडोजींनी या साली भारत छोडो आंदोलनात भाग घेतला?

अ.1945 ब.1948 क.1942 ड.1949

5.संततु कडोजींना या नावाने ओळखले जाते.

अ.समाज संत ब.राजकीय संत क.पंढरपूर संत ड.राष्ट्रसंत

प्र. 2 पहिल्या दोन पदांचा संबंध ओळखून तीसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

6. भारत : नाम :: अबब:--
7. निंदा : स्तुती :: ज्ञान:--
8. भरत गाणे गातो : कर्तरी प्रयोग :: तिनेपत्रलिहिले:--
9. ऊन, हून : पंचमी विभक्ती :: ने, ए, शी :--
10. गाऊ त्यांना आरती : यशवंत :: या भारतात बंधुभाव:--

प्र. 3 खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

11. 'या भारतात बंधुभाव' ही कविता कोणत्या काव्यसंग्रहातून घेतली आहे?
12. 'या भारतात बंधुभाव' या कवितेचे मूल्य कोणते?
'13. या भारतात बंधुभाव' या कवितेचा प्रकार कोणता?
14. 'या भारतात' नित्य काय वसूदे?
15. सर्व संप्रदाय कसे दिसावेत?
16. अमीर गरिबांनी कसे राहावे?
17. सर्वस्थळी कोणती प्रार्थना व्हावी?
18. उद्योगी तरुण कसा असावा?
19. अस्पृश्यता या जगातून कशी नष्ट व्हावी?
20. सत्य, न्याय कुठे वसावा असे कवीला वाटते?
21. सौंदर्याने कुठे रमले पाहिजे?
22. सर्व पंथ कसे दिसू दे?
23. शील म्हणजे काय?
24. मानवता म्हणजे काय?
25. संत तुकडोजींचे गुरु कोण होते?
26. ‘ग्रामगीता’ या पुस्तकाचे लेखक कोण?
27. भारतीयांना कोणते सुख मिळू दे असे कवी म्हणतो.

प्र. 4 खालील प्रश्नांची तीन/चार वाक्यात उत्तरे लिहा.

28. देशात बंधुभाव राहण्याविषयी कवी काय म्हणत आहेत?
29. उद्योगी तरुण कसा असला पाहिजे?
30. खलनिंदकाच्या मनीही सत्य, न्याय का वसावा?

प्र.5. खालील ओळींचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा:

31.“नांदोत सूखे गरीब अमीर एकमतानी”

32.“हो सर्वस्थळी मिळूनी समुदाय प्रार्थना”

33.“खलनिंदका मनीही सत्य,न्याय वसू दे”

प्र. 6 खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच/सहा वाक्यात लिहा.

34. देशातील सकलास मानवता कळु दे असे कवी का म्हणत आहे?

35. मानवता, राष्ट्रभावना सगळ्यास कळाल्याने काय होईल?

प्र. 7 खालील प्रश्नांचे उत्तर सात/आठ वाक्यात लिहा.

36.भारत कशाप्रकारे असावा अशी संत तुकडोजींची अपेक्षा केली आहे?

प्र. 8 खालील कवितेच्या ओळी पूर्ण करा.

37. या भारतात बंधुभाव नित्य बसू दे दे वरचि असादे.

---------- समुदाय प्रार्थना

38. 1) या भारतात बंधुभाव या कवीतेचा सारांश लिहा

प्र. 9 खालील विषयावर 15-20 ओळी निबंध लिहा

39. अ. राष्ट्रीय एकात्मता

ब. सर्वधर्मसमभाव काळाची गरज

7. पृथ्वीचे प्रेमगीत

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

पृथ्वीचे प्रेमगीत	स्मरण	आकलन	रसग्रहण	अभिव्यक्ती	एकूण
प्रश्न	20	17	02	02	41
गुण	20	36	07	10	73

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.न.	प्रश्नाचेस्वरुप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न गुण 1	10	10
2	लघुत्तरी प्रश्न गुण 1	14	14
3	लघुत्तरी प्रश्न गुण 2	09	18
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 3	03	09
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 4	03	12
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 5	02	10
7	एकूण प्रश्न	41	73

प्र. 1 योग्य पर्याय निवडून उत्तरे लिहा.

1.'तपाचार' या शब्दाचा संधी विग्रह असा होतो. (स्मरण - सोपा)

अ) तप+आचार ब) तपा+चार

क) तपो+चार ड) तप+चार

2. सुधांशु हा या प्रकारचा समास आहे. (स्मरण – सोपा)

अ)अव्ययीभाव समास. ब) तत्पुरुष समास

क) द्वंद्वसमास. ड) बहुव्रीहि समास

3. सूर्य शब्दाला समानार्थी शब्द ओळखा. (स्मरण – सोपा)

अ)चंद्र. ब) भास्कर

क) पृथ्वी ड)तारा

4. दुर्बळ या शब्दाची संधी ओळखा(स्मरण-सोपा)

अ) स्वर संधी. ब) व्यंजन संधी

क) विसर्ग संधी. ड) यापैकी नाही

5. उल्काफुले हा या प्रकारचा समास आहे. (स्मरण- सोपा)

अ) अव्ययीभावसमास ब) कर्मधारेयसमास

क) तत्पुरुषसमास ड) बहुव्रीहीसमास

6. सुधांशू या शब्दाचा समास विग्रह असा होतो.(स्मरण सोपा)

अ)सुधेचा अंशु ब) सुधासारखे अंश

क) अमृतासारखे आहेत ज्याचे किरण असा तो ड) सुधाअसा अंश

प्र. 2 पहिल्या दोन पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

7. देशाची सेवा करणारा : देशसेवक :: देशावर प्रेम करणारा :------ (आकलन- साधारण)

8. सूर्य : रवि :: चंद्र : --------(आकलन- साधारण)

9. रमागाणेगाते : कर्तरी प्रयोग :: पोलिसांनी चोराला पकडले :--(आकलन- साधारण)

10. परमेश्वर : स्वर संधी :: नि:शस्त्र :-------- (आकलन- साधारण)

प्र. 3 खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

11. कुसुमाग्रज यांचे पूर्ण नाव काय? (स्मरण – सोपा)

12. पृथ्वीचे प्रेमगीत या कवितेचा काव्य प्रकार कोणता? (स्मरण सोपा)

13. पृथ्वीचे प्रेमगीत या कवितेचे मूल्य कोणते? (स्मरण- सोपा)

14 .पृथ्वीचे प्रेमगीत ही कविता कोणत्या काव्यसंग्रहातून निवडली आहे? (स्मरण – सोपा)

15. नटसम्राट हे नाटक कोणी लिहिले आहे? (स्मरण- सोपा)

16. कुसुमाग्रजाना ज्ञानपीठ पुरस्कार केव्हा मिळाला? (स्मरण – सोपा)

17. युगामागुनी चालली रे युगे असे कोण म्हणत आहे? (स्मरण सोपा)

18. पृथ्वीच्या अंतरी कोणती ज्योत जागी आहे? (स्मरण सोपा)

19. दिमाखात नटून थटून कोण जात आहे? (स्मरण सोपा) 2022

20. पहाटेच्या वेळी कोण उभा आहे? (स्मरण सोपा)

21. तिन्ही सांजा सखे मिळाल्या या कवितेचे कवी कोण? (आकलन-सोपा)

22. सूर्याकडे प्रेमाची याचना कोण कोण करत आहे? (स्मरण-सोपा)

23. पृथ्वीचे प्रेम मिळविण्यासाठी कोणता ग्रह लालबुंद झाला आहे? (स्मरण-सोपा)

24. पृथ्वीला मोहविण्यासाठी कोण प्रयत्न करीत आहे? (स्मरण-सोपा)

प्र. 4 खालील प्रश्नांची दोन/तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

25. विश्व केव्हा अंधारले असे पृथ्वीला वाटते? (आकलन- साधारण)
26. पृथ्वीने सूर्याकडे कोणती याचना केली? (आकलन - साधारण)
27. सुधांशु तपाचार कुणासाठी व का करतआहे? (आकलन-साधारण)
28. पृथ्वीला कशाचे भूषण वाटते? का? (आकलन- साधारण) 2024
29. "परंतु तुझ्या मूर्ति वाचून देवा मला वाटते विश्व अंधारले" संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.(आकलन – साधारण)
30. "पिसारा प्रभेचा उभारून दारी पहाटे उभा शुक्र हा प्रेमळ" संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा. (आकलन– साधारण)
31. "पिसारा प्रभेचा उभारूनदारी पहाटे उभा शुक्र हा प्रेमळ" या ओळीतील अलंकार ओळखून लक्षणे लिहा .

32. **खालील ओळीचे गण पाडून वृत्त ओळखा.** (आकलन-साधारण)

"युगामागूनी चालली रे युगे ही करावी किती भास्करा वंचना""2024

33. कुसुमाग्रज यांचा परिचय लिहा. (आकलन- साधारण)

प्र.5 खालील प्रश्नांची पाच/सहा वाक्यात उत्तरे लिहा.

34. पृथ्वी सूर्याची याचना कशी करत आहे? तिची सध्याची अवस्था कशी आहे? (आकलन- कठीण) (2023)
35. धुळीचेच आहे मला भूषण असे पृथ्वी का म्हणत आहे? (आकलन कठीण) (2019)
36. खालीलपैकी कोणत्याही एका कल्पनेचा विस्तार करा. (अभिव्यक्ती-साधारण)

अ) प्रयत्नांती परमेश्वर (2019, 2022)

ब) पुष्पा संगे मातीस वास लागे

प्र. 6 खालील प्रश्नांची सात/आठ वाक्यात उत्तरे लिहा.

37. पृथ्वीचे प्रेम मिळावे म्हणून कोण कोण कशाप्रकारे याचना करीत आहेत? (आकलन कठीण) (2019,2022)
38. पृथ्वी- सूर्य, चंद्र-पृथ्वी यांचा संवाद तुमच्या शब्दात लिहा. (अभिव्यक्ती - कठीण) (2025)
39. पृथ्वीचे प्रेमगीत या कवितेचा सारांश लिहा. (रसग्रहण – कठीण)

प्र. 7 पत्रलेखन

40. राज्यस्तरीय चित्रकला स्पर्धेत तुमच्या मित्राचा प्रथम क्रमांक आला आहे. त्याचे अभिनंदन करण्यासाठी पत्र लिहा.

प्र. 8 खालील पैकी कोणत्याही एका विषयावर निबंध लिहा.(अभिव्यक्ती कठीण)

41. अ) वाचनाचे महत्त्व   ब) माझाआवडतालेखक

8.सत्कार

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

सत्कार	स्मरण	आकलन	रसग्रहण	अभिव्यक्ती	एकूण
प्रश्न	23	16	02	02	43
गुण	26	30	07	10	73

प्रश्नप्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.न.	प्रश्नाचे स्वरुप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न. गुण 1	10	10
2	लघुत्तरी प्रश्न गुण 1	16	16
3	लघुत्तरी प्रश्न गुण 2	10	20
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 3	03	09
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 4	02	08
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न गुण 5	02	10
7	एकूण प्रश्न	43	73

प्र. 1 योग्य पर्याय निवडून उत्तरे लिहा.

1) विजयध्वज हा या प्रकारचा समास आहे (स्मरण - सोपा)

अ) अव्ययीभाव समास. ब) तत्पुरुष समास

क) षष्ठीतत्पुरुष समास. ड) बहुव्रीहि समास

2) अष्टदिशाहायाप्रकारचासमासआहे (स्मरण- सोपा)

अ) अव्ययीभावसमास. ब) द्वीगूसमास क) तत्पुरुषसमास ड) द्वंद्वसमास

2) ज्वालारस या शब्दाचा समास विग्रह असा होतो (स्मरण – सोपा)

अ) ज्वालाहाच रस ब) ज्वालाचा रस

क) ज्वालातील रस ड) ज्वालारूपी रस

4) खालीलपैकी तत्पुरुष समासाचे उदाहरण ओळखा (स्मरण – सोपा).

अ) स्वागत गीत. ब) पुरणपोळी

क) अष्टदिशा ड) गैरसमज

5) पक्षी शब्दाला समानार्थी शब्द हा आहे (स्मरण- सोपा)

अ) प्राणी. ब) खग

क) खड्ग ड) चिमणी

6) तृणपाते या शब्दाचा समास ओळखा (स्मरण- सोपा.)

अ) चतुर्थी तत्पुरुष ब) षष्ठीततपुरुष

क) द्विगु समास. ड) यापैकी नाही

प्र. 2 पहिल्या दोन पदातील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

7) ज्ञानशस्त्र : कर्मधारेयसमास :: जीवनसाक्षात्कार :________

8) कसब :कौशल्य. :: ढग :__________

9) तृतीया : नेएशी :: सप्तमी :________

10) कविता लिहिणारा :कवी :: सभेत भाषण करणारा :_____

प्र. 3 खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

11) सत्कार कवितेचे कवी कोण आहेत? (स्मरण – सोपा)

12) सत्कार कवितेचा काव्यप्रकार कोणता? (स्मरण-सोपा)

13) सत्कार कवितेचे मूल्य कोणते? (स्मरण – सोपा)

14) सत्कार ही कविता कोणत्या काव्यसंग्रहातून निवडली आहे? (स्मरण – सोप)

15) 'फुलराणी' कवितेचे कवी कोणआहेत? (स्मरण – साधारण)

16) मंगेश पाडगावकर यांना कोणता पुरस्कार मिळाला आहे? (स्मरण- सोपा)

17) सत्कार कोणाचा होत आहे? (स्मरण – सोपा)

18) सुकता सुकता नद्या काय म्हणाल्या? (स्मरण- सोपा)

19) कोणती ललकार स्फुरली होती? (स्मरण – सोपा)

20) स्वागतगीत कोणी म्हटले? (स्मरण- सोपा)

21) मुजरा कोणी केला? (स्मरण- सोपा)

22) गुलाल कोणी उधळला? (स्मरण- सोपा)

23) या कवितेत अत्तर म्हणजे काय आहे? (स्मरण-सोपा)

24) या ठिकाणी गुलाल कोणता आहे? (स्मरण सोपा)

25) हिरव्या तृणपात्याला नचिकेत असे का म्हटले आहे? (स्मरण-सोपा)

26) नचिकेत कोण होता? (स्मरण-सोपा)

प्र. 4 खालील प्रश्नांची दोन/तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

27) धरतीने कोणते व कसे तप केले? (आकलन- साधारण)

28) नचिकेताचे स्वप्न केव्हा साकार झाले? (आकलन- साधारण)

29) कवीने जीवनसाक्षात्कार कशाला म्हटले आहे? (आकलन-साधारण)

30) मंगेश पाडगावकर यांचा परिचय लिहा. (आकलन-कठीण)

31) 'नचिकेताचे स्वप्नच अथवा अवचित हो साकार' संदर्भसहित स्पष्टीकरण करा. (आकलन – साधारण)

32) 'लाल मातीचा गुलाल उधळीत पवन करी संचार' संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा. (आकलन– साधारण)

33) 'अष्टदिशातून अभिष्टचिंतन घुमला जयजयकार' संदर्भसहित स्पष्टीकरण करा. (आकलन-साधारण)

34) 'मातीची ही मात मृत्यूवर' या वाक्यातील अलंकार ओळखून लक्षणे लिहा. (आकलन साधारण)

35) 'लाल मातीचा गुलाल उधळीत पवन करी संचार' या वाक्यातील अलंकार ओळखून लक्षणे लिहा. (आकलन- साधारण)

36) 'घमघमले मातीतून अत्तर' या वाक्यातील अलंकार ओळखूण लक्षणे लिहा (आकलन- साधारण)

प्र. 5 खालील प्रश्नांची पाच/सहा वाक्यात उत्तरे लिहा.

37) मातीची मृत्यूवर मात म्हणजे काय? (आकलन – कठीण)

38) हिरव्यातृणपात्याचासत्कारकावकसाकरण्यातआला? (आकलन-कठीण) (2019,2023,2024)

39) खालीलपैकी कोणत्याही एका कल्पनेचा विस्तार करा.

अ) जयाअंगी मोठेपण, तया यातना कठीण (आकलन-अभिव्यक्ती)

ब)केल्याने होत आहे रे केलेची पाहिजे (आकलन-अभिव्यक्ती)

प्र. 6 खालील प्रश्नांची सात/आठ वाक्यात उत्तरे लिहा.

40) खालील कवितेच्या ओळी पूर्ण करा. (स्मरण – साधारण)

कवच भूमीचे____________

___________________________ _हा जीवनसाक्षात्कार.

41) सत्कार कवितेचा सारांश लिहा. (रसग्रहण – कठीण)

प्र. 7 खालील विषयावर पत्रलेखन लिहा.

42) तुमच्या मित्राचा/मैत्रिणीचा धावण्याच्या स्पर्धेत प्रथम क्रमांक आला आहे. त्याचे/तिचे अभिनंदन करण्यासाठी पत्र लिहा. (अभिव्यक्ती- कठीण)

प्र. 7 खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर निबंध लिहा (अभिव्यक्ती- कठीण)

अ) साक्षरता काळाची गरज

ब) राष्ट्रीय एकात्मता

9 नेनंता गुराखी

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

अनंत शक्ति परमेश्वरु	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	16	10	07	02	35
गुण	16	15	13	06	50

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्य

अ.नं.	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	09	09
2	लघुत्तरी प्रश्न	16	16
3	लघुत्तरी प्रश्न	07	14
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न	01	03
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न	02	08
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न	00	00
7	एकूण	35	

प्र.1ला. खालील दिलेल्या वाक्याला योग्य पर्याय निवडा.

1. 'सूर्योदय'या संधीचा प्रकार-----------हाआहे.

   अ) विसर्ग संधी ब)स्वरसंधी क)व्यंजन संधी ड) यापैकी नाही

2. "गुराखी गुरेचारावयास नेतो"या वाक्यातील काळओळखा.

   अ)साधा वर्तमान काळ ब)साधा भूतकाळ क) साधा भविष्यकाळ ड) यापैकी नाही

3. 'नेनंता' या शब्दाचा अर्थहाआहे.

   अ) अडाणी ब) थोरला क)जाणता ड) ज्ञानी

4. "भूषणने पोवाडा म्हटला" या वाक्यात हा प्रयोग आहे.

   अ) भावे प्रयोग ब) कर्तरी प्रयोग क)यापैकी नाही ड) कर्मणी प्रयोग

5. "जोपर्यंत आपल्याकडे पैसा आहे, तोपर्यंत अनेक माणसे गोळा होतात.'' या आशयाची म्हण कोणती?

   अ) गरज सरोवैद्य मरो

   ब) एक घाव दोन तुकडे

   क) असतील शिते तर जमतील होते

   ड) कोरड्याबरोबर ओले ही जळते

प्र. 2 पहिल्या दोन पदांचा संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा संबंधित शब्द लिहा.

6. शेती करणारा : शेतकरी :: गुरे राखणारा : __________
7. श्रीमंत : गरीब :: ज्येष्ठ :__________
8. स,ला,ते : द्वितीय विभक्ती :: ने,ए,शी : _______
9. क्षणाक्षणाला : अव्ययीभाव समास :: साखरभात:____________
10. पक्षी : खग :: तनय:__________

प्र.3 खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

11. नेनंता गुराखी या कवितेचे कवी कोण आहे?
12. इंद्रजित भालेराव यांच्या कोणत्याही दोन गाजलेल्या कवितासंग्रहांची नावे लिहा.
13. इंद्रजित भालेराव यांच्या दीर्घ कवितांची नावे सांगा.
14. इंद्रजित भालेराव यांच्या बालकविता संग्रहांची नावे सांगा.
15. नेनंता गुराखी ही कविताया दीर्घ कवितेतून घेतलेली आहे.
16. नेनंता म्हणजे…………होय.
17. 'गुरे चारावयास नेणारा व्यक्ती' शब्दसमूहास एक शब्द सुचवा.
18. गाई कोण हाकतो आहे?
19. गुराख्याची फजिती पाहून माय काय करते?
20. गुराखी ढोरे कशी वळीतो.
21. गुराख्याचे पाय कशाने निब्बर होतात?
22. पावसाने झोडपल्यावर गुराखी कोठे उभे राहतो?
23. गुराख्याचे ऊन उतराया आई काय करते?
24. गुराख्याला जेवू घालण्यासाठी काय हवे असे आईला वाटते?
25. गुराखी किती ढोरा माग धावतो?

प्र 4. खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन/तीन वाक्यात लिहा.

26. गुराख्याची काठी नायकाच्या हातात केव्हा आली?
27. कवी इंद्रजीत भालेराव यांचा थोडक्यात परिचय लिहा.
28. गुराख्याच्या जीवाची आग का होते?
29. गुराख्याचा जीव केव्हा रंजीस येतो?
30. गुराखी नेनंता झाला आहे असे आईला का वाटते?
31. कवितेच्या शेवटी आईच्या मनात कोणती खंत वाटते?
32. गुराखी गुरांची काळजी कशी घेतोय?

प्र. 5 खालील संदर्भासह स्पष्टीकरण लिहा.

33. "गाई पांगता जीवाची रागामुळं व्हई आग."

34. “तरी भरती धानाला तिची वाकडीच वाट.

35. “बाईने नेनंता गुराखी ढोरं वळीतो गं कसे.”

36. “काटेकुटे मुडपीती त्याचे निब्बरले पाय .”

प्र.6 खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच/सहा वाक्यात लिहा.

37. गुराखी कृष्ण झाला नाही असे कवी का म्हणतो?

प्र.7 खालील प्रश्नांची उत्तरे सात ते आठ ओळीत लिहा.

38. नेनंता गुराखी या कवितेचा सारांश लिहा.

10. धरण

उद्दिष्टानुसार प्रमुख्यता

धरण	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	15	05	01	01	22
गुण	15	10	03	04	32

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.नं.	प्रश्नाचे स्वरूप	प्रश्न	गुण
1	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	00	00
2	लघुत्तरी प्रश्न	15	15
3	लघुत्तरी प्रश्न	05	10
4	दीर्घोत्तरी प्रश्न	01	03
5	दीर्घोत्तरी प्रश्न	01	04
6	दीर्घोत्तरी प्रश्न	00	00
7	एकूण	22	32

प्र.1 खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

1. धरण या कवितेचे कवी कोण?
2. दया पवार यांचे पूर्ण नाव काय?
3. धरण या कवितेचा साहित्य प्रकार कोणता?
4. धरण ही कविता कोणत्या काव्यसंग्रहातून घेतलेलीआहे?
5. धरण या कवितेचे मूल्य कोणते?
6 धरण या कवितेतील स्त्री काय बांधत आहेत?
7. धरण या कवितेतील स्त्रीने आपले तान्हे लेकरू कुठे ठेवले आहे?
8. धरण या कवितेतील स्त्रीने आपल्या पायाला काय बांधते?
9. धरण या कवितेतील स्त्री रान का धुंडाळते ?
10. वेल कोठे चढते?
11. साखर कशामध्ये भरली आहे?
12. पाचोळा कुठे पडत आहे?
13. दया पवार यांच्या कोणत्या आत्मकथेसाठी महाराष्ट्र शासनाचा व फाय फाउंडेशनचा पुरस्कार मिळालाआहे?

14. दया पवार यांना भारत सरकारने कोणता किताब बहाल केला आहे?

15. कवितेत कष्टकरी स्त्री काय कांडते आहे?

प्र. 2 रा खालील प्रश्नांची दोन/तीन वाक्यात उत्तरे लिह

16.. जीव मागे घोटाळला असे ती का म्हणते?

17.पीठ जात्यात आटलं याचा अर्थ स्पष्ट करा?

18. धरण बांधताना तिने कोणते कष्ट सोसले?

19. कामावर जाण्यापूर्वी पहाटे ती कोणती कामे करते?

20. कष्ट करून शिवार पिकवणाऱ्या स्त्रीला घोटभर पाणी का मिळत नाही.?

प्र.3 खालील दिलेल्या प्रश्नाचे उत्तरे पाच/सहा वाक्यात लिहा.

21. धरण या कवितेतील स्त्रीच्या गरीब परिस्थितीचे वर्णन कसे केले आहे?

प्र. 4 खालील दिलेल्या प्रश्नाचे सात/आठ वाक्यात उत्तरे लिहा

22. धरण या कवितेचा सारांश तुमच्या शब्दात लिहा

11.सुन्या तिच्याही दाही दिशा

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्याता

सुन्या तिच्याही दाही दिशा	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	16	21	5	1	43
गुण	17	38	21	4	80

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्याता

अ.क्र.	प्रश्नाचे स्वरूप	गुण	प्रश्न
1	वस्तुनिष्ठ (1गुण)	5	5
2	लघुत्तरी(1गुण)	17	17
3	लघुत्तरी(2 गुण)	24	12
4	दीर्घोत्तरी(3गुण)	15	5
5	दीर्घोत्तरी (4गुण)	4	1
6	दीर्घोत्तरी(5गुण)	15	3
7	एकूण	80	43

प्र 1. दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून उत्तर लिहा.

1)असह्य हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ)द्वंद्व ब) कर्मधारेयक) अव्ययीभाव ड)नञतत्पुरुष

2.जीवनरस हे या समासाचे उदाहरण आहे-

अ) षष्ठी तत्पुरुष ब) अव्ययीभाव क) द्विगु ड)कर्मधारेय

3.पाठीपोटी हे या समासाचे उदाहरण आहे –

अ) समाहार द्वंद्व ब)वैकल्पिक द्वंद्व क)इतरेतर द्वंद्व ड) यापैकी नाही

4.'अनाठायी' या शब्दाचा समानार्थी शब्द लिहा.

अ)निरर्थक ब)सार्थक क)अपुरा ड)पुरेसा

प्र. 2 एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

5. सुन्या तिच्याही दाही दिशा या कवितेच्या कवयित्री कोण आहेत?
6. ही कविता कोणत्या काव्यसंग्रहातून निवडली आहे?
7. या कवितेचे मूल्य काय आहे? (2023)
8. या कवितेचा काव्यप्रकार कोणता आहे?
9. गावे कशाने वेढली आहेत?
10. भर दुपारी कोणाची रांग लागते?
11. न संपणाऱ्या कष्टाची माळ कुठून जाते?
12. दु:खाची ज्योत कशी तेजाळते?

13. चुलीतल्या लाकडाने कुठे जळावे?
14. त्यांना कोणती बोच घेरत नाही?
15. दु:ख कुठे पुरून ठेवतात?
16. पायांना त्या काय बांधून वाट तुडवीत असतात?
17. जीवन रस कसा पाझरतो? (2025)
18. कणीकोंडा पाखडून ती काय घेते?
19. तिला कोणता वणवा जाळत असतो?

प्र. 3 खालील ओळींचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

20. "चालता चालता वाटते त्यांना फिटेल अशा जगण्याचाही पांग".
21. "कुठून आणतात ते हळदीच्या वाटीचे बळ".(2023)
22. "कुणी एखादी पारू कुणीएखादी राही"
23. "समृद्ध होतो पुन्हा पुन्हा एखाद्या भरल्या विहिरीचा तळ".
24. "जाळणारा तिला संसाराचा वणवा". (मार्च 2019)

प्र. 4 वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

25. पांग फेडणे
26. कणीकोंडा पाखडणे
27. वाट तुडवणे

प्र. 5 अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा.

28. "वाळू मधल्या झिऱ्यासारखा पाझरतो जीवन रस."

प्र. 6 दोन/तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

29. सगळे ऋतू त्यांच्यासाठी काय आणतात? (2019)
30. चालता चालता त्यांना काय वाटते?
31. जीवनाचा असह्य ठणका थांबवण्यासाठी काय आणतात?
32. कोणता विसावा त्यांना कशासाठी हवा असतो?
33. तिच्या संसाराला वणवा का म्हटले आहे?
34. अनुराधा पाटील यांचा परिचय लिहा.

प्र. 7 पाच/सहा वाक्यात उत्तरे द्या.

35. स्त्रियांच्या कष्टांना 'कष्टाची माळ' का म्हटले आहे?
36. स्त्रिया स्वत:ला कसे समजावतात ?
37. अवकाश कवळून तिचे हात रिकामे असे का म्हटले आहे? (2024)

प्र. 8. कल्पनाविस्तार करा.

38. जिच्या हाती पाळण्याची दोरी ती जगाते उदधारि
39. जया अंगी मोठेपणा तया यातना कठीण (2023)

प्र. 9 आठ/दहा वाक्यात उत्तरे लिहा.

40.'सुन्या तिच्याही दिशा दाही' या कवितेचा अर्थ तुमच्या शब्दात लिहा

प्र. 10 तुमच्या भागातील पाणीपुरवठा सुरळीत करण्यासंदर्भात महापालिकेच्या अधिकाऱ्यांना तक्रार अर्ज लिहा.

प्र. 11 निबंध लेखन

अ) स्त्रीशक्ती

ब) माझी आवडती महान स्त्री (202

12. पाठ आणि पोट यांचा झाला टाळ

उद्दिष्टानुसार प्रामुख्यता

पाठ आणि पोट यांचा झाला टाळ	स्मरण	आकलन	अभिव्यक्ती	रसग्रहण	एकूण
प्रश्न	9	12	5	1	27
गुण	10	16	15	4	45

प्रश्न प्रकारानुसार प्रामुख्यता

अ.क्र.	प्रश्नाचे स्वरूप	गुण	प्रश्न
1	वस्तुनिष्ठ(1गुण)	8	8
2	लघुत्तरी (1गुण)	10	10
3	लघुत्तरी(2गुण)	10	5
4	दीर्घत्तरी (3गुण)	3	1
5	दीर्घोत्तरी (4 गुण)	4	1
6	दीर्घोत्तरी (5गुण)	10	2
	एकूण	45	27

प्र. 1 योग्य पर्याय निवडून उत्तरे लिहा.

1.अन्नभक्त हा या प्रकारचा समास आहे.

अ)अव्ययीभावब) तत्पुरुषक) द्विगु ड) बहुव्रीही

2.देवरक्त हा या प्रकारचा समास आहे.

अ)तत्पुरुषब) षष्ठी तत्पुरुषक) पंचमी तत्पुरुष ड) यापैकी नाही

3.अमर्याद हा या प्रकारचा समास आहे.

अ) मर्यादित राहणारे ब) मर्यादा करणारे क) मर्यादा नसणारे ड) अमर्यादा नसणारे

4.बळ शब्दाचा समानार्थी शब्द ओळखा

अ) बळी ब) शक्ती क) कमजोर ड)दुर्बळ

प्र. 2 पहिल्या जोडीतील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा.

5. शांत : अशांत :: मर्यादित::------

6. राणीचा बाग : बालकविता :: स्वेदगंगा:…..

7. ! : उद्गारवाचक चिन्ह :: ?:…..

8. समाज सेवा करणारा : समाजसेवक :: सभेत भाषण करणारा:…..

प्र. 3 खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

9. विंदा करंदीकर यांचे पूर्ण नाव काय? (2023)

10. या कवितेचे साहित्यप्रकार कोणता आहे?

11. भुकेलेली पोरे कशी धावतात?

12. भुके जीव कोणाला इशारा देतात?

13. भुकेलेल्या पोटांना काय वर्ज्य नाही? (2022)

14. विठ्ठलाला पोरे काय दाखव अशी विनवणी करतात? (2025)

15. विठ्ठलाच्या पोटी काय आहे?

16.प्रस्तुत कविता कोणत्या काव्यसंग्रहातून निवडली आहे?

प्र. 4 दोन/तीन वाक्यात उत्तरे लिहा.

17. भुके जीव काय काय करतील असे कवी म्हणतो? (2022)

18. ह्या कवितेत विठ्ठलाला कोणती विनवणी केली आहे?

19. विंदा करंदीकर यांचा परिचय लिहा. (2024)

प्र. 5 संदर्भासहित स्पष्टीकरण लिहा.

20. आम्ही भुके जीव। देतसू इशारा
आमच्या पुढारा । नको येऊ.

21. पाठ आणि पोट। यांचा झाला टाळ
अभंगाचे बळ। अमर्याद.

प्र. 6 खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

22. सैरावैरा धावणे

23. इशारा देणे

प्र. 7 सात/आठ वाक्यात उत्तर लिहा.

24. या कवितेचा सारांश तुमच्या शब्दात लिहा.

प्र. 8 पत्रलेखन

25. शिक्षणाचे महत्त्व सांगणारे पत्र तुमच्या मित्राला / मैत्रिणीला लिहा.

प्र. 9 खालील विषयावर निबंध लेखन करा.

26. भूक नसती तर….

----------***********--------------

**** उत्तर पत्रिका ****

1.अनंतशक्ति : परमेश्वरु.

प्र. I.

1. ड) जाति + अंध
2. अ) स्वरसंधी.
3. ब) कर्मधारय .
4. अ) बहुव्रीही.
5. अ) देवपण येत नाही.

प्र. II.

6. सर्व जाणणारा : सर्वज्ञ :: जन्मापासून अंध; जन्मांध
7. पूंस :शेपूट : : हत्ती :गज
8. सुज्ञ: अज्ञ :: डोळस : आंधळा
9. भाषण करणारा :वक्ता :: भाषण ऐकणारा :श्रोता.

प्र.III

10. महानुभाव पंथाचे संस्थापक श्री चक्रधर स्वामी.
11. महानुभव पंथाचे दुसरे आचार्य नागदेवाचार्य.
12. अनंतशक्ति: परमेश्वरु हा दृष्टांत चक्रधरस्वामींनी म्हाईभट्टांना सांगितला.
13. 'अनंतशक्ति : परमेश्वरु'हा दृष्टांत श्रीचक्रधर स्वामींनी म्हाईभटाना 'डोमेग्राम' येथे सांगितला.
14. 'अनंतशक्ति : परमेश्वरु'या पाठाचे मूल्य ज्ञान,उत्सुकता.
15. हत्ती पाहण्यासाठी जन्मांध गेले.
16. पोट पाहणाऱ्यास हत्ती कोथळासारखा वाटला.
17. सर्वज्ञ असे चक्रधर स्वामींना म्हटले आहे.

18. सोंड पाहणाऱ्यास हत्ती मुसळासारखा वाटला.

19. दार्ष्टांतिक म्हणजे दृष्टांताचे तात्पर्य किंवा सार होय.

20. शेपूट पाहणाऱ्यास हत्ती खराट्यासारखा वाटला.

21. सर्वांसाठी विषय व्यवस्था परमेश्वर करतो.

.22. हत्ती सुपासारखा आहे असे कान पाहणाऱ्या आंधळ्याला वाटले.

23. पाय पाहणाऱ्यास हत्ती खांबासारखा वाटला.

24. पाठ पाहणाऱ्यास हत्ती भिंतीसारखा वाटला.

25. आंधळ्यांना हत्तीचे खरे स्वरूप डोळस माणसाने समजावून सांगितले.

प्र . IV.

26. डोळस मनुष्य आंधळ्यांना म्हणाला की, तुम्ही ज्याला हत्ती समजतात तो हत्तीचा एक एक अवयव झाला. हत्ती नव्हे. अशा सर्व अवयवांनीयुक्त जो आहे तो हत्ती होय.

27.ज्याला जी शक्ती प्रकाशली त्या शक्तीलाच तो परमेश्वर मानतो. पण ज्ञानी मनुष्य मात्र म्हणतो की, ही परमेश्वराची एक एक शक्ती होय परमेश्वर नव्हे. अशा सर्व शक्तीनी युक्त असा परमेश्वरु आहे.

28.संदर्भ:प्रस्तुत विधान‘ अनंतशक्ति: परमेश्वरु ’यापाठातील असून पाठाचे लेखक केसोबास . हा पाठ विनायक लक्ष्मण भावे यांच्या‘ महाराष्ट्र सारस्वत‘या ग्रंथातून घेतला आहे.

स्पष्टीकरण-गावात हत्ती आला असता त्याला पाहण्यासाठी जन्मांध गेले. त्यांनी हत्तीचा एक एक अवयव स्पर्श करून पाहिला. त्यामुळे ज्या आंधळ्यांनी हत्तीचा जो जो अवयव पाहिला त्या अवयवाला हत्ती समजून तसे त्याचे वर्णन केले.

29. केसोबास यांनी 1285 मध्ये दृष्टांतांचे संकलन दृष्टांत पाठ ग्रंथात केले. दृष्टां पाठ या ग्रंथाची रचना अशी आहे की, प्रथम सूत्र त्यानंतर दृष्टांत आणि शेवटी दार्ष्टांतिक.

30. संदर्भ: प्रस्तुत विधान अनंतशक्ति ; परमेश्वरु या पाठातील असून पाठाचे लेखक केसोबास.हा पाठ विनायक लक्ष्मण भावे यांच्या‘ महाराष्ट्र सारस्वत' ग्रंथातून घेतला आहे.

स्पष्टीकरण: आंधळ्यांनी हत्तीचा एक एक अवयव स्पर्श करून पाहिला आणि तो अवयवच हत्ती आहे अशी समजूत करून घेतली. तेव्हा डोळस मनुष्य म्हणाला-ते वरील वाक्य.

31. केसोबास उर्फ केशिराज बास.

महानुभाव पंथातील जेष्ठ ग्रंथकार, पंडित. महानुभाव पंथाचे दुसरे आचार्य नागदेवाचार्य यांचे पट्टशिष्य

त्यांच्या सूचने वरून केसोबास यांनी मराठीत ग्रंथ रचना केली. पंथाचे तात्विक अधिष्ठान दृढ बनविण्यात त्यांचे योगदान असून महानुभाव साहित्यात मोलाची भर घातली .चक्रधरोक्त सूत्रपाठ, मूर्तीप्रकाश, लापणिक,दृष्टांतपाठ,गुढे ही मराठीतील ग्रंथ रचना.रत्नमालास्रोत,ज्ञानकलानिधीस्त्रोत,दृष्टांतस्त्रोत,ही संस्कृत रचना केली.

32.संदर्भ:प्रस्तुत विधान अनंतशक्ति:परमेश्वरु या पाठातील असून पाठाचे लेखक केसोबास. .हा पाठ विनायक लक्ष्मण भावे यांच्या‘ महाराष्ट्र सारस्वत' ग्रंथातून घेतला आहे.

स्पष्टीकरण :परमेश्वराविषयी ज्याला जो अनुभव येतो तसा तो परमेश्वराला मानतो ; पण वास्तविक परमेश्वर हा अनंतशक्ती आहे.असा हा परमेश्वरच सगळ्यांसाठी विषय व्यवस्था करीत असतो.

प्र.VII

33) ‘विद्वान सर्वत्र पूजते’

मोठ मोठी साम्राज्य,संपन्न संस्कृती,पराक्रमी राजे नष्ट झाले. त्यांची कीर्ती कदाचित मागे राहिली असेल. त्यांना पूजनीय बिरुदही लागले असेल. पण फक्त आपल्या देशापुरते. विद्वानांचे मात्र असे नाही.

स्थल आणि काल यांच्या मर्यादांनी तो जखडलेला नाही. मानवी मनाला आव्हान देणारे आणि आव्हान करणारे साहित्य पूजनीय असेच ठरले आहे.

कालिदास,शेक्सपियर,भवभूती,गॉर्की,इब्सेन हे साहित्यिक ,हे विद्वान आज जगद्वंद्य ठरले आहेत .न्यूटन, आईनस्टाईन,जयंत नारळीकर सारख्या शास्त्रज्ञांचाही त्यात समावेश होतो . मानवी जीवन सुखी, संपन्न नि समृद्ध करण्यासाठी अविरत झटणाऱ्या सरस्वतीच्या लाडक्या सुपुत्रांची पूजा न झाली तरच नवल! विद्या ही नेहमीच फलदायी असते.सर्वांनाच फलदायी असते.ती दिल्याने वाढत जाते .तिच्यामुळे मानव हाच देव बनू शकतो. त्याच्या प्रतिमेला बहर, कर्तुत्वाला उधान व व्यक्तिमहत्त्वाला धुमारे फुटतात. ते या विद्येच्या उपासनेमुळे व अशा विद्येचे जे उपासक ते विद्वान सदा सर्वदा पुजले जातात .पौराणिक काळात,साम्राज्यात सम्राटपेक्षा खरी सत्ता या विद्वानांचीच असायची.

34). गावात हत्ती आला असता त्याला पाहण्यासाठी जन्मांध गेले. ज्याने हत्तीचा पाय पाहिला तो आंधळा म्हणाला हत्ती खांबासारखा. ज्याने हत्तीची सोंड पाहिली तो म्हणाला हत्ती मुसळासारखा. ज्याने कान पाहिला तो म्हणाला हत्ती सुपासारखा. ज्याने हत्तीची पाठ पहिली तो म्हणतो हत्ती भिंतीसारखा .ज्याने हत्तीचे पोट पाहिले तो म्हणतो हत्ती कोथळासारखा व ज्या आंळ्यांने हत्तीची शेपूट पाहिली तो म्हणाला हत्ती खराट्यासारखा असे आंधळ्यानी हत्तीचे वर्णन केले.

35) एकदा गावात हत्ती आला असता त्याला पाहायला जन्मांध लोक गेले. त्यातील एकाने पाय पाहिला. एकाने सोंड पाहिली.एकाने कान पाहिला.एकाने पोट पाहिले.एकाने हत्तीची पाठ पहिली.एकाने शेपूट पाहिली. मग ते एकमेकांना विचारू लागले की,हत्ती कसा आहे? पाय पाहिला तो म्हणाला हत्ती खांबासारखा! सोंड पाहणारा म्हणाला हत्ती मुसळासारखा! कान पाहिले लाम्हणाला हत्तीसुपासारखा !पाठ पाहिलेला म्हणाला हत्ती भिंतीसारखा! पोट पाहणारा म्हणाला हत्ती कोथळासारखा! व शेपूट पाहणारा

म्हणाला हत्ती खराट्यासारखा! अशा रीतीने ते एकमेकास विरोध करू लागले;व आपलेच म्हणणे बरोबर आहे. असे ते म्हणू लागले. पण त्यामध्ये एक डोळस माणूस होता तो म्हणाला, हा हत्तीचा एक एक अवयव झाला. सगळा हत्ती नव्हे. अशा सर्व अवयवांनी युक्त तो हत्ती होय.

2. वसईचा वेढा

प्रश्न 1:

1) अ) वर्तमानकाळ

2) ब) द्वितीया

3) क) सप्तमी

4) क) प्रत्यय नाहीत

5) ब) भूतकाळ

प्रश्न 2:

6) नौदल

7) विशेषनाम

8) रवि

9) सुख

प्रश्न 3:

10) 17 मे 1739 रोजी पेशव्यांनी वसईच्या किल्ल्यावर ताबा मिळविला.

11) चीमाजीअप्पाने वसईचा सरसुभा शंकराजी केशव फडके यांना सोपविला.

12) लढाईत मरण पावलेल्या सैनिकांच्या संततिहीन पत्नीस तिच्या निर्वाहापुरता दिलेला पगार , जमिनी इत्यादी.

13) लढाईत मरण पावलेल्या सैनिकांच्या मुलांच्या संगोपनासाठी दिलेला बैठा पगार जमीन इत्यादी.

14) वसईवर फिरंग्यांचा अंमल होता.

15) वसईचा किल्ला घेण्यासाठी आप्पासाहेबांनी तीन वर्षे प्रयत्न केले.

16) वसईमध्ये नऊ लाखाचा मुलुख होता.

17) शिवाजी महाराजांच्या वेळी बहिर्जीनाईक हा उत्तम हेर होता.

18) शर्थिन राज्य राखलं या पुस्तकांचे लेखक कॅप्टन बेलवलकर हे आहेत.

19) चिमाजीअप्पा कोकणपट्टीला स्वारीला निघाले

20) वसईचा किल्ला ठाणे जिल्ह्यातील वसई येथे होता.

21) फिरंग्याची बायको देखणी व रूपवान होती.

22) किल्ल्यात खंडोजी मानकरने गुराख्याचे कार्य केले.

23) किल्ल्यात सुतारकाम करण्यासाठी आंजुरकर गेले होते.

24) किल्ल्यात दुल्लबाजी मोरे सरदारानी कासार कामाचे कार्य केले.

25) वसईचा किल्ला पोर्तुगीजानी 1536 मध्ये बांधला.

प्रश्न4:

- जिंकणे ,मिळविणे

– चिमाजीअप्पानी कोकणातील बरेच प्रदेश काबीज केले .

ब) -आव्हानदेणे ,आक्रमणकरणे

चिमाजी आप्पांनी वसईला जाऊन पोर्तुगिजांना शह दिला .

क) मिळविणे

चिमाजीअप्पांनी तीन वर्षे अथांग परिश्रमानंतर वसईचा किल्ला हस्तगत केला.

ड) ताब्यातदेणे, सुपूर्तकरणे

पोर्तुगीजांनी वसईचा किल्ला मराठ्यांच्या हवाली केला .

प्रश्न 5

26) चिमाजीअप्पांच्या सैन्यानी फिरंग्याच्या रूपवान बायकोला पकडून त्यांच्या समोर हजर केले .तेव्हा श्रीमंताने तिच्याकडे वाकडे नजरेने न पाहता उलट हिला कशाला धरून आणलात असे बोलून साडी चोळी देऊन सन्मानाने परत पाठविले.

27) आपल्या पत्नीच्या सांगण्यानुसार व एकूण परिस्थितीची जाणीव होऊन फिरंग्याने तह करण्याचे ठरविले. फिरंग्याने तहात असे सांगितले की, आमच्याकडे जे कारकून आहेत त्यांचा तुम्ही सांभाळ करावा आणि आम्हास आठ दिवसाची मुदत द्यावी म्हणजे आम्ही आमचा सरंजाम गोळा करून किल्ला तुमच्या हवाली करू व आमच्या प्रदेशात निघून जाऊ.

त्यावेळी त्यांनी सर्व सरदारांना एकत्र बोलावून असा निश्चय केला की, किल्ला मिळत नाही त्यामुळे मला तोफेच्या तोंडी बांधून माझे डोकेतरी किल्ल्यात पाडा अथवा किल्ला द्या.

29) सर्व सरदारांनी चिमाजीआप्पास असे सांगितले की, श्रीमंत तुमचा जो निश्चय आहे तोच आमचाही आहे.पण किल्ल्यातील भेद (रहस्य) समजल्याशिवाय किल्ला हस्तगत होणे कठीण आहे. त्यासाठी प्रथम किल्ल्यातील गुपित शोधणे आवश्यक आहे.

30) तळेघोसाळे, अवचितगड, बिरवाडी हे किल्ले मराठ्यांनी सिंद्दी कडून जिंकून घेतले.

प्रश्न 6:

31) लढाईत जखमी झालेल्या लोकांना श्रीमंतांनी पालख्या व जमिनी इनाम म्हणून दिल्या. त्याच बरोबर युद्धात मरण पावलेल्या सैनिकांच्या मुलांच्या संगोपनासाठी पगार व विधवा झालेल्या स्त्रियांसाठी बैठा पगार व जमिनी दिल्या.

32) संदर्भ; वरील वाक्य वसईचावेढा या पाठातील असून या पाठाचे लेखक कृष्णाजी विनायक सोहनी हे आहेत.हे वाक्य चीमाजी अप्पांनी आपल्या सरदारांना म्हटले आहे.

स्पष्टीकरण – कोकणातील बराचसा भाग जिंकल्यानंतर चिमाजी अप्पानी वसईला वेढा घातला. तीन वर्षांनी सुद्धा त्यांना वसई जिंकता आली नाही. त्यावेळी चिमाजीअप्पानी रागाने निश्चयपूर्वक वरील वाक्य म्हटले आहे.

33) संदर्भ- वरील वाक्य वसईचा वेढा या पाठातील असून या पाठाचे लेखक कृष्णाजी विनायक सोहनी हे आहेत. हे वाक्य फिरंग्याच्या बायकोने फिरांग्याला उद्देशून म्हटले आहे.

स्पष्टीकरण- पेशव्यांनी वसईवर जोरदार चढाई केली. त्यावेळी फिरंग्याची बायको पळून जाऊ लागली, म्हणून तिला सरदारानी पकडले व सरकारांसमोर हजर केले, पण सरकारांनी तिला साडी चोळी देऊन परत पाठविले. ती किल्ल्यात गेली त्यावेळी आपल्या पतीला तिने हे वाक्य म्हटले आहे.

34) संदर्भ- वरील वाक्य वसईचा वेढा या पाठातील असून या पाठाचे लेखक कृष्णाजी विनायक सोहनी हे आहेत.हे वाक्य चिमाजीआप्पांना उद्देशून म्हटले आहे.

स्पष्टीकरण' - ज्यावेळी फिरंग्यांच्या बायकोने फिरंग्याला लढाई बंदीची विनंती केली त्यावेळी फिरंग्यांनी ही मान्य केली व पेशव्यांच्या बरोबर करार करण्यासाठी आपला एक मध्यस्थ (दूत) पाठविला त्यावेळी हे वाक्य म्हटले आहे.

प्रश्न 7:

प्रयत्नांती परमेश्वर

अर्थ—वरील कल्पनेत प्रयत्न केला असता आपल्याला परमेश्वर भेटतो असे म्हटले आहे इथे प्रत्यक्ष परमेश्वर नसून आपल्या कार्यामध्ये यश हे मिळते तसा अर्थ आहे.

स्पष्टीकरण- माणूस बसता भाग्य झोपते, चालता पुढे झेप घेते,ते प्रयत्नांचे रूपांतर होते भाग्य माझीया निच्छयाने अस संततुकडोजी महाराजांनी म्हटले आहे श्रमाने मातीचेही सोने होते आणि श्रमावाचून

सोन्याचीही माती होते कारण प्रयत्नांती परमेश्वर अस तो म्हणून "केल्याने होत आहे रे आधी केलेची पाहिजे" असे समर्थ रामदास म्हणतात.उदाहरण- असे प्रसंग अनेक महापुरुषांच्या जीवनात घडले आहेत.1) एडिसनने विद्युत दिव्याचा शोध लावला होता ,पण त्यासाठी त्यांनी अथक परिश्रम केले. जवळ जवळ 99 वेळा त्यांचे प्रयत्न फसले होते. पण हार न मानता तो प्रयत्न करतच राहिला व शंभराव्या वेळी त्याच्या प्रयत्नांना यश मिळाले. 2) अशा त-हेचे प्रयत्न डॉक्टर आंबेडकरांनी शिक्षणासाठी केले होते ते तर 21 तास वाचत म्हणजे या वरून प्रयत्नाने आपल्या कार्याचे फळ मिळतेच हे खरे.

प्रश्न 8:

36) चिमाजीआप्पांनी कोकणातील काही मुलुख जिंकून तेथे आपले वर्चस्व वाढविले. आणि पुढील प्रदेशावर सुद्धा ताबा मिळवावा या हेतूने वसईला येऊन पोहोचले. पण वसईच्या किल्ल्यावर पोर्तुगीजांचे वर्चस्व होते संपूर्ण किल्ला हा पाण्यात असून फक्त एकच अंग खुष्कीला होते. त्यामुळे आक्रमण करणे कठीण होते. प्रथम आपासाहेबांनी जहाजे तयार करून आरमारांच्या सहाय्याने लढाई केली, पण त्यात त्यांना यश आले नाही. पण चिमाजी अप्पांचा किल्ला घेण्याचा पक्का निश्चय होता, त्यामुळे किल्ल्यातील भेद समजण्यासाठी सरदारानी वेगवेगळे वेश परिधान करून किल्ल्यात प्रवेश केला व किल्ल्यातील भेद समजल्यावर वसईला चारही बाजूने वेढा घातला. असे अनेक प्रयत्न चिमाजी अप्पाने वसईचा किल्ला घेण्यासाठी केले.

37) वसईच्या किल्ल्यावर वर्चस्व स्थापन करण्यासाठी किल्ल्यातील रहस्येचा उलगडा करणे आवश्यक होते. यासाठी सरदरानी विचारपूर्वक काही युक्त्या आखल्या त्याप्रमाणे तीन सरदारांनी महत्त्वाची कामगिरी केली. खंडोजी माणकर यांनी गुराख्याचे काम पत्करून रोज किल्ल्यातील लोकांची गुरे चारावयास न्यावीत, आणि फिरून येऊन पावती करावी. दुसरे अंजुरकर पंचकळशे यांनी लोकांच्या घरोघरी जाऊन सुतारकाम करण्याचे ठरविले तर दुल्लबाजी मोरे यांनी कासाराचा धंदा पत्करून किल्ल्यातील बायकांस बांगड्या भराव्यात. त्याप्रमाणे तिघांनी ही उत्तमपणे काम केले व किल्ल्यातील रहस्य लोकांच्या कडून समजून घेतली नंतर आक्रमण केले.

3. विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा!

प्रश्न 1

1) ड) सत्+आचार

2) ब) नि:+ चल

3) ब) नि: +अक्षर

4) अ) नञ तत्पुरुष

5)) अ) कर्मधारय

6) ब) यशासाठी सिद्धी

7) अ) द्विगु समास

8) क) विसर्ग संधी

9) क) कर्मधारय समास

10) ड) षष्ठी तत्पुरुष

11) अ) समाहार द्वंद्व

प्रश्न 2 रा

12) वैचारिक लेख

13) लिहिता वाचता येणारा

14) व्यक्तिमत्व विकास

15) विडंबन

16) बाबासाहेब आंबेडकर यांना भारतीय घटनेचे शिल्पकार असे म्हणतात.

17) स्वतंत्र भारताच्या पहिल्या मंत्रिमंडळात बाबासाहेब आंबेडकर हे कायदामंत्री होते.

18) विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा या पाठाचा वाडमय प्रकार वैचारिक लेख आहे.

19) विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा! या पाठाचे मूल्य शिक्षण प्रेमहेहोय.

20) विद्या ही महासागरासारखी आहे.

21) जेव्हा माणूस पुस्तकावर प्रेम करेल तेव्हाच तो विद्येचा पुजारी होईल.

22) आंबेडकर 21 तास अभ्यास करत होते.

23) आंबेडकरांचे दुसरे दैवत विनय हे होतं.

24) आंबेडकरांच्या जवळ वीस हजार पुस्तके होती.

25) आत्मविश्वासाच्या जोरावर आंबेडकरांनी अनेक संघटना तोंड दिले होते.

26) शीला शिवाय शिकलेले लोक निपजू लागले तर राष्ट्राचा नाश होतो.

27) आंबेडकरांचे मते शिक्षणापेक्षा अधिक महत्त्व शिल या गुणालाआहे.

28)आंबेडकरांचे तिसरे दैवत शील

प्रश्न 4 थ

29) विद्येला आंबेडकर पहिले दैवत म्हणतात विद्या ही महासागरासारखी आहे कारण विदेश व माणसाला शांतता नाही आणि माणुसकी ही नाही. जशा गंगा ,यमुना ,ब्रह्मपुत्रा, गोदावरी नद्या सागराला जाऊन मिळाल्या की त्यानंतर त्या नद्यांचे पाणी कोणते हे वेगळे काढून दाखविता येत नाही.तशी विद्या असावी ज्याप्रमाणे माणूस जगायचं असेल तर अन्नाची आवश्यकता असते तशीच विद्येचीही आवश्यकता असते ज्ञाना शिवाय माणूस काहीही करू शकणार नाही विद्या ही सर्वांनी अवगत केली पाहिजेत विद्या हे शस्त्र आहे ती तलवारी सारखी आहे परंतु तिचे महत्त्व तिला धारण करण्यावर अवलंबून राहील म्हणूनच आंबेडकर म्हणतात की विद्या ही खूप मोठी अफाट आहे. ती महासागरासारखी आहे.

30) आंबेडकरांचे ध्येय असे होते की माझं पोट भरलं पाहिजे आणि माझ्या लोकांची सेवा झाली पाहिजे .त्यासाठी त्यांनी कष्ट सुचले पोयवाडीच्या नाक्यावरच्या छोट्याशा खोलीत कन्या भात व भाकरी खाऊन आपल्या समाजाची सेवा केली परंतु संधी मिळत असूनही भारी पगाराच्या नोकरीकडे ते वळले नाहीत.

31) अनेक संकटांना आंबेडकरांनी आत्मविश्वासाच्या जोरावर तोंड दिले आत्मविश्वासाला ते दैवी शक्ती मानत आपल्या जीवनात आलेल्या सर्व प्रकारच्या संकटांना त्यांनी आत्मविश्वासा च्या जोरावरच तोंड दिले . मी जे करीन ते होईल असे ते म्हणत असत ते आपल्या आत्मविश्वासाच्या बळावरच, छोट्याशा खोलीत राहून सर्व सुविधांचा अभाव असतानाही आत्मविश्वासाच्या जोरावर त्यांनी उच्च शिक्षण प्राप्त केले होते.

32) संदर्भ : प्रस्तुत गद्य ओळ विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा !या पाठातून घेतलेली असून या पाठाचे लेखक डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर हे आहेत .

स्पष्टीकरण : कष्टातील सातत्य व निरंतर प्रयत्न याचे महत्व विद्यार्थ्यांना सांगताना आंबेडकरांनी विद्यार्थ्यांना उद्देशून वरील वाक्य उद्गारले आहे. ते म्हणतात की इंग्लंडमधील जो अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यास आठ वर्षे लागतात तो मी केवळ दोन वर्ष आणि तीन महिन्यात पूर्ण केला त्यासाठी दिवसातील 21 तास मी अभ्यास केला. ते म्हणतात की आजही चाळीसी उलटून गेली तरी 18 तास खुर्चीत बसून काम करण्याची क्षमता माझ्याजवळ आहे. पण त्यासाठी तपकीर किंवा सिगारेट यांचा आधार मला घ्यावा

लागला नाही किंवा त्याची गरजही त्यांना भासली नाही म्हणूनच त्यांना असे वाटते की दीर्घोधोग व कष्ट करण्यानेच यश प्राप्ती होते.

33) संदर्भ - प्रस्तुत गद्य ओळ विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा या पाठातून घेतलेले असून या पाठाचे लेखक डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर हे होत.

स्पष्टीकरण: किती वेदना आणि त्रास सोसून आपण विद्या संपादन केली हे सांगतानाच आंबेडकरांनी विद्यार्थ्यांना उद्देशून वरील वाक्य उद्गारले आहे. ते म्हणतात की दहा बाय दहाच्या डिपार्टमेंटच्या चाळीमध्ये राहून कन्या भात खाऊन एका पैशाच्या घासलेच्या तेलावर मी अभ्यास केलेला आहे.

34) डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर परिचय

पूर्ण नाव भीमराव रामजी आंबेडकर 1891 ते 1956 स्वतंत्र भारताच्या पहिल्या मंत्रिमंडळात कायदेमंत्री घटनेचे शिल्पकार दलितांमध्ये स्वत्वाची जाणीव निर्माण करणारे क्रांतिकारक महापुरुष ज्यांनी आयुष्यभर ज्ञानसाधना करून कायदेशास्त्र ,अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र इत्यादी ज्ञान शाखावरती प्रभुत्व मिळवले दलितांच्या उन्नतीसाठी आपलं जीवन समर्पित केलं भारत सरकारने त्यांना भारतरत्न पुरस्काराने सन्मानीत केले .मूकनायक ,जनता या नियतकालिकेचे संस्थापक होते . थॉट्स ऑफ पाकिस्तान, बुद्ध अँड हीज धम हे ग्रंथ लिहिले.

35) हा रूपक अलंकार आहे.

लक्षणे- : उपमेय व उपमान हे भिन्न नसून ते एकच आहेत अशा प्रकारचे वर्णन ज्या वाक्यामध्ये आलेले असते.

36) हा उपमा अलंकार आहे.

लक्षणे-: दोन भिन्न वस्तू मधील सुंदर साधर्म्य . उपमेय हे उपमानासारखे आहे .असे वर्णन या वाक्यात आले आहे सारखा हा साम्यवाचक शब्द येथे आला आहे.

दोन वस्तूतील सारखेपणा दाखवला आहे.

37) हा व्यतिरेक अलंकार आहे.

लक्षणे–: जेव्हा कोणत्याही काव्यात उपमेय हे उपमानापेक्षा श्रेष्ठ आहे असे दाखविले जाते तेव्हा तेथे व्यतिरेक अलंकार होतो.

38) आंबेडकर विद्येला आपले पहिले दैवत मानतात. ते म्हणतात विद्या ही महासागरासारखी आहे कारण विधे शिवाय माणसाला शांतता नाही आणि माणुसकी नाही जसे गंगा, यमुना, ब्रह्मपुत्रा, गोदावरी नद्या सागरला जाऊन मिळाल्या की त्यानंतर त्यांचे पाणी कोणते हे वेगळे काढून दाखवता येत नाही तशी विद्या असावी कारण माणूस जगायचं असेल तर अन्नाची आवश्यकता असते तशीच विद्येची आवश्यकता असते. ज्ञाना शिवाय माणूस काहीही करू शकत नाही विद्या ही सर्वांनी अवगत केली पाहिजे विद्या हे एक

शस्त्र आहे ती तलवारी सारखी आहे परंतु तिचे महत्त्व तिला धारण करणाऱ्या वर अवलंबून असते.असे विद्येबद्दल आंबेडकरांचे विचार आहेत.

39) आंबेडकरांनी अपार वेदना आणि त्रास सोसुन विद्या संपादन केली

महत्व समजल्यामुळे त्यांनी तिला आपले पहिले दैवत मानले. ज्याप्रमाणे माणूस जगायचं असेल तर अन्नाची आवश्यकता असते तशीच विद्येची आवश्यकता असते विधे शिवाय माणसाला शांतता नाही माणुसकी नाही शिक्षण घेताना पाठ्यपुस्तकासाठी पैसे नसत एक वेळ उपाशी राहून ते पुस्तक घेत असत पोयवाडीच्या दहा- बाय दहाच्या छोट्या खोलीत राहून एका पैशाच्या घासलेट तेलावर दिवा लावून त्यांना अभ्यास करावा लागला. चिमणीच्या प्रकाशात त्यांनी अभ्यास केला. दहा बाय दहाच्या एका खोलीत आई वडील भावंडे कुटुंबासह राहत होते प्रसंगी कन्याभात व भाकर खाल्ली आणि समाजाचे सेवा केली पण भारी पगाराच्या नोकरीकडे ते वळले नाहीत. इंग्लंडमध्ये असताना ज्या अभ्यासक्रमाला आठ वर्षे लागतात तो अभ्यासक्रम त्यांनी दोन वर्ष तीन महिन्यातच पूर्ण केला .दिवसाचे एकवीस तास अभ्यास करत असत .सतत विद्येची त्यांनी परिश्रमाने पूजा केली एक वेळ उपाशी राहून त्यांनी वीस हजार पुस्तके खरेदी केली . अशा प्रकारे अनेक परिश्रम आणि त्रास सोसुन आंबेडकरांनी विद्या संपादन केली होती.

40) जीवनात विद्येपेक्षा शील खूप महत्त्वाचे आहे असे आंबेडकर म्हणतात विद्येबरोबर आमच्यात शील पाहिजेत शिलाशिवाय विद्या व्यर्थ आहे असे त्यांना वाटते एखाद्या जवळ विद्येचे शस्त्र असेल व तो शीलवान असेल तर त्यायोगे तो एखाद्याचे संरक्षण करेल जनतेचे कल्याण करेल .परंतु एखाद्याजवळ शील नसेल तर विद्येच्या शस्त्राने दुसऱ्याचा घात करेल अडाणी माणूस कोणाला फसवू शकत नाही परंतु शिकलेल्या माणसाकडे फसविण्याचा युक्तिवाद असतो लबाडी करण्यास चातुर्य व बुद्धी लागते परंतु त्याला सदाचाराची अर्थात शिलाची जोड मिळाली तर तो लबाडी फसवणुक करू शकणार नाही म्हणून शिकल्या सवरलेल्या लोकांत शिलाची अत्यंत जरुरी आहे शिलाशिवाय शिकलेले लोक जन्माला येऊ लागले तर समाजाचा राष्ट्राचा नाश होतो म्हणून आंबेडकराना वाटते की शिक्षणापेक्षा शिलाची किंमत अधिक आहे.

प्रश्न 5

41) कल्पनाविस्तार

- ग्रंथ हेच गुरु

'गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णु गुरुर्देवो महेश्वरा 'अशी गुरुची महती आहे गुरुशिवाय कुठलेही ज्ञान प्राप्त होत नाही. मनुष्य जन्मल्यापासून ते मृत्यूपर्यंत अनेक गोष्टी शिकत असतो आणि वेळोवेळी त्याला अनेक गुरु मिळत असतात. पण हेच ज्ञान आपण ग्रंथाच्यातुन घेत असतो ग्रंथ म्हणजेच ज्ञानाचे भांडार ते आपल्याला शहाणपणाचे धडे देतात आणि योग्य मार्ग दाखवितात ग्रंथामधून मिळणारे मार्गदर्शन हे गुरूंच्या शिकवणी की सारखेच असते म्हणूनच संत तुकारामांनी म्हटले आहे 'वाचावे ग्रंथ जगावे ज्ञान 'ग्रंथ वाचनामुळे माणसाचा दृष्टिकोन विकसित होतो. ग्रंथ ग्रंथ आपल्याला वेगवेगळ्या प्रेरणा देणारे असतात महात्मा गांधीजींनी म्हटले आहे ही चांगले पुस्तक म्हणजे 'आपल्या आत्म्याला अन्न 'आहे याचाच अर्थ ग्रंथ वाचनामुळे मनाला शांती मिळते आणि नवीन उमेद येते. ग्रंथ वाचनामुळे आम्ही भूतकाळातील गोष्टी

अनुभवतो वर्तमान आणि भविष्याची स्वप्न आम्ही ग्रंथ वाचनाने पूर्ण करू शकतो. अनेक धर्मग्रंथ वाचून आपण घडलो आहे आणि हेच धर्मग्रंथ आमचे गुरु आहेत.

- वाचाल तर वाचाल

जीवनात यश सन्मान व ओळख मिळवण्यासाठी शिक्षण खूप उपयुक्त आहे व शिक्षणात एक महत्त्वपूर्ण भाग म्हणजे पुस्तके असतात. कारण पुस्तके आपल्याला ज्ञान देतात.पुस्तके आपले चांगले मित्र असतात पुस्तके वाचनाने ज्ञान आणि सोबत मनोरंजन सुद्धा होते. महान लेखक फ्रासईस बेक्कन यांनी म्हटले आहे की ‘वाचन हे व्यक्तीला पूर्ण करते’ पुस्तकाने ज्ञान मिळते व ज्ञानाने आत्मसन्मान वाढतो बाबासाहेब आंबेडकरांनी वाचनाच्या जोरावरतीच इतकं महान कार्य केलं आणि ते महापुरुष बनले आजच्या चाट -जीपीटी च्या जमान्यामध्ये मुलांना वाचनाचा छंद लावणे अत्यंत महत्वाचे आहे वाचनाचा छंद हा लहानपणापासूनच जोपासला पाहिजे पालकांनी आपल्या मुलांना वाचनाचे महत्त्व समजावून त्यांच्या वाचनाची गोडी निर्माण करायला हवी.

प्रश्न 6

42 आंबेडकरांच्या जीवनात विद्या हे पहिले देवत आहे ते म्हणतात की विद्या ही प्रत्येक व्यक्तीने अवगत केली पाहिजेत अनेक त्रास सुसून आंबेडकरांनी विद्या संपादन केली होती त्यांना विद्येचे भयंकर वेड होते ते विद्येची पुजारी असून 24 तास विद्येची पूजा करत असत त्यामुळे विद्येबद्दल त्यांच्या जीवनामध्ये एक वेगळ्याच प्रकारचे महत्त्व होतं

विनय बद्दल आंबेडकर म्हणतात की विनय हे त्यांचे दुसरे दैवत आहे त्यांनी कधी कोणाकडे याचना केली नाही .विनयशील पणे अगदी नम्रपणे आपल्या समाजाची सेवा केली आपल्या ज्ञानाच्या जोरावरती त्यांनी कधी कुणाला फसवलं नाही कुणाकडून कोणत्याही प्रकारची अपेक्षा ठेवली नाही

ज्ञानाचा उपयोग समाजासाठी झाला पाहिजेत समाजाची सेवा झाली पाहिजेत हाच त्यांचा एकमेव उद्देश होता आणि म्हणून समाजाच्या उन्नतीसाठी विद्यार्थ्यांमध्ये लोकांमध्ये विनय असणं हे अत्यंत महत्त्वाचं आहे असे त्यांनी विनया बद्दल सांगितलं होतं विनय नसलेल्या व्यक्ती हा आपल्या ज्ञानाचा जोरावरती समाजाचा नाश करू शकतो तर त्याच ठिकाणी विनय आणि शील असलेला व्यक्ती हा समाजाचा उद्धार करू शकतो.

आत्मविश्वासाबद्दल ते म्हणतात की आत्मविश्वास ही एक दैवी शक्ती आहे आत्मविश्वासाच्या जोरावर करू शकतो असे त्यांना वाटते .आत्मविश्वासाच्या जोरावरच त्यांनी शिक्षण पूर्ण केले शिवाय आपल्या आयुष्यात आलेल्या अनेक संकटांचा सामनाही केला विद्येबरोबर शील ,चारित्र्य हे त्यांनी महत्त्वाचे मानले त्यामुळेच व्यसनापासून ते लांब राहू शकले प्रत्येक व्यक्तीमध्ये आपलं कार्य पूर्णत्व करण्यासाठी आत्मविश्वासाची फार गरज असते हे त्यांनी सांगितले.

प्रश्न 7

43 निबंध लेखन

निबंधाचे नाव

वाचनाचे महत्त्व

विद्यार्थी जीवनात सदाचाराचे महत्त्व

*प्रस्तावना / विषय प्रवेश.	—	01
* स्पष्टीकरण	—--	02
* समारोप/ उपसंहार	—-----	01
* भाषा शैली.	—--	01
एकूण.		05

नोकर ? छे ! मालक

प्रश्न 1 ला

1) ब चतुर्थी तत्पुरुष

2) ब षष्ठी तत्पुरुष

3) क समाहार द्वंद्व

4) ब षष्ठी तत्पुरुष

5) अ शून्य असा पंजर

6) व शेजारी पाजारी व इतर लोक

7) ड षष्ठी तत्पुरुष

8) ड तृतीया

9) क माध्यम पद् लोपी समास

10) अ विघ्नांमध्ये संतोष मानणारे

11) व मध्यम पदलोपी समास

प्रश्न 2 रा

12) उभयान्वयी अव्यये

13) जाया

14) पाक्षिक

15) सामान्य नाम

प्रश्न 3 रा

16) बापाची पेंड पुस्तकाचे लेखक द .मा .मिरासदार हे होत .

17) नोकर? छे मालक! हा पाठ आणखी चिमणराव या पुस्तकातून घेतला आहे .

18) पत्नीची मदत घेऊन लेखकाने स्वयंपाक केला .

19) काकूबाई रामेश्वर दर्शनाला गेल्या होत्या .

20) काकूंनी सोहळ्यात लोण्याचा डबा लपून ठेवला होता .

21) बोक्याने आपली एकादशी पोपटावर हल्ला करून मोडली

22) चिमणराव आणि गुंड्या भाऊ हे दोन मानसपुत्र ची .वी जोशी नी लोकप्रिय केले.

23) नोकर? छे !मालक या पाठाचे मूल्य स्वभाव दोष किंवा विनोद निर्मिती .

24) लेखकांच्या कुत्र्याचे नाव वसंत होते .

25) बुधवारी काकूबाई लेखकांच्या मुलांकरिता नाटकाचे फुकट पास आणण्यासाठी गेल्या .

26) कुत्र्याला तरी घालून द्यावे अथवा काकूंना तरी कायमची रजा द्यावी असा निर्वाणीचा संदेश दिला .

27) निरंजन बुवांच्या मठात काकूंना संगीत काकू असे म्हणत होते .

28) लेखकांच्या द्वितीय पुत्राचे नाव रघुनाथ असे होते .

29) मोरू, राघू, मैना, ही लेखकांच्या मुलांची नावे आहेत .

30) काकूंचा आकांत पाहून शेजाऱ्या पाजाऱ्यांना वाटले की लेखकांचा द्वितीय पुत्र रघुनाथ राघू कैलासवासी झाला की काय?

प्रश्न 4 था

31) ची. वी .जोशी यांचा परिचय

पूर्ण नाव चिंतामण विनायक जोशी 1892 ते 1963 हे सुप्रसिद्ध मराठी विनोदी लेखक पुणे येथे त्यांचा जन्म झाला त्यांना पाली भाषेचा विशेष व्यासंग होता सुरुवातीच्या काळात शिक्षण खाद्यात माध्यमिक शिक्षक नोकरी पुढील नोकरीच्या निमित्ताने बडोदा येथे वास्तव्य केले पाली इंग्रजी आणि मराठी विषयाचे अध्यापन 1928 नंतर बडोदा सरकारचे दप्तरदार म्हणून काम केलं 'सविचार' या नियतकालि चे संपादक होते. एरंडाचे गुराळ, चिमणरावाचे चराट ,पुन्हा एकदा चिमणराव ,ओसाडवाडीचे देव, वायफळाचा मळा इत्यादी विनोद कथासंग्रह त्यांनी लिहिले .चिमणराव आणि गुंड्याभाऊ हे दोन मानसपुत्र त्यांनी आपल्या साहित्यातून लोकप्रिय केले होते .

32) संदर्भ – सदर वाक्य नोकर ?छे! मालक या विनोदी कथेतील असून लेखक चिंतामण विनायक जोशी हे आहेत. ही कथा आणखी चिमणराव या पुस्तकातून संपादित करून घेतली आहे. हे वाक्य मैना ने काकूंना उद्देशून म्हटले.

स्पष्टीकरण : रात्रीच्या वेळी स्वयंपाक न करता बाहेरून आलेल्या काकूंनी पेटी घेऊन भजन सुरू केले तेव्हा सर्वांनी पाकगृहाच्या दरवाजात उभे राहून ते पाहिले तेव्हा काकूबाईनी लेखकांना सांगितले रोज रात्री घटकावर भजन करण्याची चाल आहे माझी तुम्हाला त्रास होत असेल तर मी मनातल्या मनात करीन तेव्हा वैतागून मैनाने वरील वाक्य त्यांना उद्देशून म्हटले आहे .

33) संदर्भ : सदर वाक्य नोकर ?छे! मालक या पाठातून घेतलेले असून या पाठाचे लेखक चिंतामण विनायक जोशी हे आहेत ही विनोदी कथा आणखी चिमणराव या पुस्तकातून संपादित करून घेतलेली आहे. हे वाक्य लेखकांच्या पत्नीने काकूंना उद्देशून म्हटले आहे .

स्पष्टीकरण : घरातील कामे करण्यासाठी आणलेल्या काकू पहाटेच उठून तुळशीबागेत काकड आरतीला गेल्या होत्या आठच्या सुमारास त्या घरी परतल्या व मैनाला माझ्यासाठी चहा ठेवला की नाही? असे विचारायला लागल्या तेव्हा लेखकांच्या पत्नीने चिडून त्यांना हा प्रश्न विचारला आहे.

34) संदर्भ : सदर वाक्य नोकर? छे !मालक या विनोदी कथेतून घेतलेल्या असून या कथेचे लेखक चिंतामण विनायक जोशी हे आहेत ही कथा आणखी चिमणराव या पुस्तकातून संपादित केलेली आहे हे वाक्य काकूंनी आपल्या विटू बोक्याला उद्देशून म्हटले आहे .

स्पष्टीकरण : लेखकांच्या वसंत नावाच्या कुत्र्याने काकूंच्या विटू बोक्यावर हल्ला केला हे पाहण्यासाठी मुले गोळा झाली तो गोंगाट ऐकून लेखकाना सांगत असलेला एकादशीचा कार्यक्रम बाजूस ठेवून आपल्या शरीराचा तोल सांभाळत काकूबाई धावत ओसरीवर आल्या व त्यांनी वसंताच्या तावडीतून बोक्याची सुटका केली आणि त्या बोक्याला कुरवळीत काकूने वरील वाक्य म्हटले आहे .

35) घरी आलेल्या वयस्कर बाईला पाहून मुले आजीबाई आल्या आजीबाई आल्या म्हणून ओरडु लागली त्यावेळी रागावून काकू म्हणाल्या काय बाई चावट पोर आहेत ही! मी काय म्हातारी बितारी आहे काय ?आजीबाई म्हणून घ्यायला मला काकू म्हणत जा ;जर का आजीबाई म्हटलं तर जळता निखारा लावीन जिभेला .

36) घरातील सर्वजण बसले असता काकू आले आणि म्हणाल्या उद्या एकादशी आहे माहित आहे ना ?तर त्यानंतर काकूंनी एकादशीसाठी दाणे, साबुदाणे, खजूर, दूध इतके पदार्थ मागविले आणि उलट असे म्हणायला लागल्या की एकादशी नि दुप्पट खाशी अशातली माझी गत नाही .

37) लेखक व त्यांचे कुटुंबीय जेवण करण्यासाठी बसले असताना भात खाण्यात त्यांचे लक्ष आहे असे पाहून काकूंनी तपकिरीची डबी बाहेर काढली आणि त्यातील चिमूटभर पूड नाकपुड्यात कोंबली दोन पळांनी अक्शी असा आवाज काढून त्यांनी जो फवारा उडविला त्याच्या योग्य भाजी पोळ्या आणि भात या सर्व अण्णांवर उदक सिंचन झाले अर्थातच वाढलेल्या अन्नाशिवाय आणखीन अन्न खाण्याची त्यांना कोणालाच इच्छा झाली नाही त्यामुळे ते सर्वजण अर्धपोटीस ताटावरून उठले.

38) स्वयंपाक घराच्या दारात उभे राहिल्यावर लेखकास दिसले की काकूंनी आपला बिछाना पसरला होता समोर बाजाची पेटी घेऊन त्या ती वाजवण्यात आणि गायनात गर्क होऊन गेल्या होत्या .त्यांच्या खांद्यावर त्यांचा आवडता पोपट विराजमान झाला होता आणि बोकोबा मालकिणीला खेटून पहुडला होता.

39) खालील वाक्प्रचाराचा अर्थ म्हणून वाक्यात उपयोग करा

विराजमान होणे = गादीवर बसणे

- महाराज सिंहासनावर विराजमान झाले.

हेलपाटा होणे =नाहक ये जा करावे लागणे

- गल्लीतील लोकांना हेलपाटा पडला .

40) खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा

कैलासवासी होणे = मृत्यू होने

- लोकांना लेखकांचा पुत्र रघुनाथ कैलासवासी झाला असे वाटले.

आकांत मांडणे = जोर जोराने रडणे

- रागू गेल्याने काकुणी आकांत मांडला.

41) खालील वाक्प्रचार अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा

- राम राम ठोकणे = कायमचा निरोप देणे
  लेखकाने काकूंना कायमचा रामराम ठोकला.

आकाश पातळ एक करणे = जोर जोराने ओरडणे

अपघात ग्रस्त पुत्राला पाहून मातेने आकाश पातळ एक केले.

42)

मना सज्जना तुकडेनेच जावे

वृत्त — भुजंगप्रयात

अक्षरे —- 12

गण —--- य य य य

यती — आठव्या अक्षरावर

–

प्रश्न 5 वा चार- पाच वाक्यातील उत्तरे

43) लेखकांच्या घरी काकू ठरवलेल्या दिवशी सकाळी आठच्या सुमारास बैलांच्या छकड्यातून दाराशी आल्या छकड्यात दोन ट्रंका आणि सतरंजित बांधलेली छानदार वळकटी बैठकीवर बांधलेली होती पुढच्या ट्रंकावर लाकडी चौकटीत बसवलेला पाण्याचा खुजा आणि मधल्या वळकटीवर बाजाची पेटी आणि मागल्या ट्रंकावर आजीबाई विराजमान झाल्या होत्या. त्यांनी पोपटाचा पितळी पिंजरा घट्ट धरून ठेवला होता व डाव्या बगलेत आवळून धरलेल्या बोक्याची डोके त्या डाव्या हाताने कुरवळीत होत्या अशाप्रकारे लेखकांच्या दरात काकूंचे आगमन झाले.

44) लेकरांच्या घरातील सर्व मंडळी दुपारी बसले होते अचानक काकू तेथे आल्या आणि म्हणायला लागल्या उद्या एकादशी आहे माहित आहे ना? लेखकांनी म्हटलं की आम्हाला एकादशी नाही पण काकूंनी उत्तर दिले तुम्हाला नाही पण मला आहे आणि यानंतर काकू नी एकादशीसाठी शेंगदाणे ,साबुदाणे, खजूर ,दूध इतके जिन्नस मागवायला सांगितले त्याचबरोबर त्या म्हणायला लागल्या माझी काही एकादशी आणि दुप्पट खाशी अशातली गत नाही. एकंदर काकूंनी हे सर्व जिन्नस मागवले आणि आपली एकादशी केली.

45) काकड आरती होऊन परत आल्यानंतर काकू मैनाकडे चहा मागू लागल्या त्यावर लेखकांच्या पत्नीने काकूंना आम्ही तुम्हाला कामाला ठेवलं आहे की तुम्ही आम्हाला ?असा प्रश्न केला तेव्हा काकू म्हणाल्या की अहो काऊ ताई देव धर्माला कसला तुमचा अडथळा उलट माझ्या काकड आरतीचं अर्ध पुण्य तुम्हाला लागेल त्यातून मला तुमच्या इथं परक असं मुळीच वाटत नाही मग मैना कडून घोटभर चहा मागितला तर त्यात काय बिघडलं .मी तिला आपल्या नातीसारखी समजते अशा प्रकारे काकू काऊ ताईना समजावू लागल्या.

प्रश्न 6

46) लेखकाने आपल्या सौभाग्यवतीची प्रकृती बिघडल्यामुळे स्वयंपाक करण्यासाठी एका वयस्कर बाईची निवड केली परंतु घरात आल्यापासून त्या स्वतः मालकिणीसारख्या वावरत होत्या त्यांच्या वागण्याला सार्वजन कंटाळले होते स्वतः काम करण्याऐवजी घरातील सर्व लोकांकडून त्या काम करून घेत होत्या घरातील सर्व लोकांना काम लावत होत्या आपला वेळ त्या देवपूजेत भजनात घालवत होत्या घरातील लोण्याचा डबा   तिने चोरून गाठोड्यात लपवून ठेवला होता .इतर गोष्टीपेक्षा त्यांना आपल्या विटू बोक्याचे व राघू पोपटाचे ममत्व होते त्यामुळे ज्या दिवशी काकूंच्या बोक्याने दुधाच्या पातेल्यात तोंड घातले आणि मोरु ने त्याच्या पाठीत क्रिकेटची एसटी जोराने घातली तेव्हा काकूंनी आकाशपाताळ एक केलं एकंदर काकूंचे घरातील वागणे हे नोकरासारखे नव्हते तर मालकासारखे होते त्यामुळे लेखनाच्या घरातील सर्व मंडळी त्यांना कंटाळून गेली आणि झालेल्या दिवसाचा पगार देऊन त्यांनी त्यांना कायमचा रामराम ठोकला.

प्रश्न 7

47) निबंध

माझे आजोबा

प्रस्तावना / विषय प्रवेश -	01
स्पष्टीकरण. -	0 2
समारोप /उपसंहार –	01
भाषा शैली.	01
एकूण.	0

5.मनाचे पिंजरे

प्र. 1 ला

1) ब प्रश्नचिन्ह

2) क असफल

3) अ मनस्ताप

4) ड. अव्ययीभाव समास

5) ब. प्रथमा

प्रश्न 2 रा

6) स्वर संधी

7) भावे प्रयोग

8) राणी

9) विशेष नाम

10) श्री चक्रधर स्वामी

प्रश्न 3 रा

11) लेखक छत्री वापारण्यच्या विरुद्ध होता

12) पारिस्तीतीचे पिंजरे तोडून टाकले पाहिजेत

13) स्वत:च्या घरापासून

14) छत्री छप्पर मुर्दाबाद अर्थात छत्री बंद

15) अनंत आत्माराम काणेकर

16) व्यक्तिमत्व विकास

17) चित्रा व आशा

18) लघु निबंध

19) धुक्यातून लालतार्‍या कडे

20)उघड्या खिडक्या

21)बारा रुपयाला

22)120 दिवस

23)जुन्या बाजारातील दुकानातून

प्रश्न 4 था

24)पावसाळ्याच्या सुरुवातीला छत्री विकत घ्यावी म्हणून लेखक जुन्या बाजारात गेले दुकानदाराने त्यातल्या त्यात बऱ्यापैकी दोन-तीन स्वस्तातील छत्र्या दाखवल्या . पण जेव्हा लेखकाने एकदम फाटलेली छत्री निवडली त्यावेळी दुकानदाराला आश्चर्य वाटले

25)चांगल्या किमतीच्या दरातील छत्र्यांची निवड न करता लेखकाने बारा रुपयाची छत्री निवडली तेव्हा दुकानदाराला आश्चर्य वाटले कारण ती छत्री फाटलेली होती म्हणून लेखकाला तो दुकानदार छत्री घेऊ नका असे म्हणत होता .

26)पावसाळ्यात छत्री नसताना जर आपण चाललो तर काय भिजत चाललाय का छत्री नाही वाटतं अशा प्रकारचे अनेक प्रश्न लोक आपणास विचारतात किंवा कोण हा वेडा अशा अर्थाने टकमक बघतात म्हणून आपण छत्री वापरतो अर्थात छत्री आपण दुसऱ्यासाठी घेतो असे लेखक म्हणतो.

27)वृत्त

वृत्ताचे नाव वसंत तिलका

अक्षरे. 14

गण. त भ ज ज ग ग

यती. आठव्या अक्षरावर

28)सामाजिक आर्थिक व राजकीय असे हर एक तऱ्हेचे मनाचे पिंजरे आहेत ज्यामध्ये मानवी व्यक्तिमत्त्वाचा विकास कमी होत आहे. आणि हे पिंजरे तोडून टाकण्यासाठी आपण आपल्या घरापासून प्रयत्न केले पाहिजे .

29) लेखक परिचय

पूर्ण नाव अनंत आत्माराम काणेकर कालखंड 1905 ते 1980 संपादक चित्रा व आशा या साप्ताहिकांचे संपादक ,लघुनिबंध शिंपले आणि मोती, ,पिकली पाने तुटलेल तारे ,

प्रवासवर्णने धुक्यातून लाल ताराकडे, आमची माती आमचे आकाश ,कथासंग्रह जागत्या छाया ,मोरपिसे,रुपेरी वाळू नाटकनिशिकांताची नवरी 1957 च्या औरंगाबाद येथील अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष पद भूषवले .

प्रश्न 5 वा

30)संदर्भ वरील वाक्य मनाचे पिंजरे या पाठातून घेतलेले असून या पाठाचे लेखक अनंत कानेकरआहेत. हा ,पाठ उघड्या खिडक्या या लघु निबंध संग्रहातूनघेतलेला आहे.

स्पष्टीकरण: पावसाळ्यापूर्वी एखादी छत्री खरेदी करावी या हेतूने लेखक जुन्या बाजारात गेले, लेखकाने कमी किमतीच्या फाटक्या छत्रीची निवड केली त्यावेळी हे वाक्य दुकानदाराने लेखकांना उद्देशून म्हटले आहे .

31)संदर्भ वरील वाक्य मनाचे पिंजरे या पाठातून घेतले असून या पाठाचे लेखक अनंत काणेकर आहेत हा पाठ उघड्या खिडक्या यालघु निबंधसंग्रहातून घेतलेला आहे .

स्पष्टीकरण : लेखकानी एवढ्या कमी दरातील बारा रुपयाची छत्री निवडल्यानंतर दुकानदार आश्चर्यचकित होऊन वरील वाक्य त्यांनी लेखकांना उद्देशून म्हटले आहे .

32)संदर्भ: प्रस्तुत वाक्य मनाचे पिंजरे या पाठातून घेतलेले असून या पाठाचे लेखक अनंत काणेकर हे आहेत हा पाठ उघड्या खिडक्या या लघु निबंध संग्रहातून घेतलेला आहे .

स्पष्टीकरण : परिस्थितीचे पिंजरे तोडून टाकल्याशिवाय मानवाची मुक्ती होत नाही त्याप्रमाणे याजागतिक क्रांतीचाही प्रारंभ मनाचे पिंजरे तोडून टाकण्यापासून व्हावा हे उत्तम. मोठमोठी माणसे मोठ मोठ्या क्रांत्या करत आहेत म्हणून आपण ही क्रांती करायची असल्यास वरील वाक्याप्रमाणे परिस्थितीचे पिंजरे मुर्दाबाद म्हणून क्रांती केली पाहिजे .

प्रश्न 6 वा

33)पावसाळा अंदाजे चार महिने म्हणजे 120 दिवस चालतो त्यापैकी फार तर साठ दिवस पाऊस पडतो म्हणजे उरले साठ दिवस त्यातून तीस दिवस तरी रात्री पडतो राहिले 30 दिवस तोही काही सारखा पडत नाही आपण घरी असताना किंवा कामावर असताना निदान पंधरा दिवस तरी पावसाचे जातात. म्हणजे फक्त पंधराच उरले थोडा झिमझिम पाऊस असला तर जाता येता कुठेतरी झाडाखाली किंवा एखाद्या कोपऱ्यात पाच मिनिटे थांबून आपण सहज न भिजतात घरी जाऊ शकतो असे सात दिवस तरी जातात ..आता आठ च दिवस राहिले आपण जायला - यायला आणि जोराचा पाऊस पडायला असा योगायोग फार तर चार वेळा येतो अशा प्रकारे लेखकाने पावसाळ्याचा हिशेब घातला आहे .

प्रश्न 7 वा सात आठ डोक्यातील उत्तरे

34)या लघु निबंधातून विविध अंगी मानवी प्रवृत्ती आढळून येते वस्तू घेताना त्याचा मला कितपत फायदा होणार आहे किंवा नाही याचा ताळमेळ घालतानाच ती वस्तू त्याशिवाय तत्सम अनेक वस्तू स्वतःसाठी घेत नसून दुसऱ्यांसाठीच घेत असतो पण माणसाने स्वतःपुरता पहावे इतरांचा विचार करू नये दुसऱ्याच्या सुखासाठी थोडं दुःखही पचवायला तयार असणारी मानवी प्रवृत्ती स्वतःच्या जीवाचा कोंडमारा सहन करत नाही इतरांनी केलं तेच आपण करायचं याला मानवी मन आक्षेप घेते हे परिस्थितीचे पिंजरे आहेत थोडं बंड करून हे पिंजरे तोडून टाकावेत स्वतःपासूनच परिवर्तनाला सुरुवात करावी पावसाळ्यात मोजून चार वेळा आपल्याला छत्रींचा उपयोग होतो पण ती घेऊनही भिजतोच योग्य अयोग्य लाभ नुकसान याच गणित सोडवताना आपलं म्हणणं पटवून देणारी मानवी प्रवृत्ती येथे दिसून येते .

35)पत्रलेखन

व्यवहारिक पत्र

पत्रलिहिणाऱ्याचे नाव व पत्ता –1

पत्राचा मायना व मजकूर — 2

पत्राचा शेवट — 1

भाषा शैली— 1

36)निबंध लेखन

अंधश्रद्धा एक शाप

प्रस्तावना /विषय प्रवेश – 1 भाषाशैली

विषय स्पष्टीकरण – 2 समारोप — 1

जपानी स्त्री

1 ब साप शिडी

2 ड प्रवास वर्णन

3 अ टीप

4 क अधोगती

5 ड सोशालिस्ट

6 पूर्वेच्यापरिसरात

7 बॉम्ब हल्ला

7 हाऊसवाईफ

8 नम्र

9 षष्ठी तत्पुरुष समास

10 जपानी स्त्री गोड प्रेमळ नम्र व हसरीआहे

11 जपानी स्त्री सामाजिक आर्थिक आणि राजकीय क्षेत्रात पुढारलेली आहे

12 जपानी स्त्रिया ट्रेम कंडक्टर ,बस कंडक्टर दु कानातील विक्रेत्या हॉटेलमधील वाढपी लिफ्टमन आणि बुट पॉलिश व केस कापणे अशाप्रकारे जपानी स्त्रिया काम करतात.

13 स्वतःचे जीवनमान उंचावण्यासाठी कोणती लाज न बाळगता कोणतेही काम केले पाहिजे अशी जपानी स्त्रियांची श्रद्धा आहे.

14 लग्नाआधी आपल्याकडे कपडे धुवायचे यंत्र टेलिफोन टेलिव्हिजन या सर्व गोष्टी घरात असलेल्याच पाहिजे असा जपानी स्त्रियांचा हट्ट अ सतो.

15 लेखिकेने कमीजखाना या तरुण मुलींना अशी एकटी राहायची भीती वाटत नाही का ?असा प्रश्न विचारला .

16 जपानी तरुण मुली नोकरी न करता घरात बसू लागल्या तर त्यांची चेष्टा होते

17 जपानमधील सर्वात महत्त्वाच्या दोन संस्था आहेत त्या म्हणजे मदर्स युनियन व हाऊसवाइफ

18 हाऊस वाइफ या संस्थेची स्थापना 1948 साली झाली .

19 घराचा आधार नष्ट झाल्यावर जपानी लोकांना स्वतःच्या पायावर उभे राहावं लागलं

20 हाऊसवाइफ या संस्थेच्या शाखा २०७ आहेत

21 गृहिणी मंडळाची लाकडी खुण म्हणजे लाकडी हात होय

22 जपानी स्त्री या पाठाचे मूल्य कुतूहल हे होय

23 जपानी स्त्री हा पाठ पूर्वीच्या परिसरात या प्रवास वर्णनातून घेतला आहे.

24 मदर्स युनियनच्या अध्यक्षा 70 ते 75 वर्षाच्या

25 मीना प्रभू

प्रश्न 4 चौथा

27 स्त्रियांचे जीवन सामाजिक आर्थिक आणि राजकीय यासारख्या क्षेत्रात पूढारलेलेअसून तेथील स्त्रिया ट्रेन कंडक्टर बस कंडक्टर दुकानातीलविक्रेत्याहॉटेलमधीलवाढपीलिफ्टमनआणित्यांच्याबरोबरबूटपॉलिशआणि केस कापण्याचाधंदासुद्धाकरतात

28जपानमध्ये रस्त्यात उगीच चघोटाळ्यात उभेराहून मुलींची चेष्टा करणं किंवा त्यांना काही त्रास देणं असले निरधोंगी प्रकार आढळ तनाहीत उलट मुली नोकरी न करता घरात बसू लागल्या तर त्यांची चेष्टा होते .

29रात्रीच्यावेळी सुद्धा जपानी स्त्रिया रेल्वेच्या डब्यात कॅन्टीन चालवतात हॉटेल चालवणे कप विसळणे डब्यात जेवणाचे कागदी डबे विकणे वगैरे काम अतिशय निर्भयपणे करतात.

30 1819 साली झालेला भूकंप आणि हिरोशिमा वर 1945 साली झालेला बॉम्ब हल्ला या दोन महा भयानक संकट जपान वर ओढावली या दोन धक्क्यात त्यांची घरे उध्वस्त झाली अनेक लोक अनाथ झाले आणि आधारच नाहीसा झाला या गोष्टी जपानच्या प्रगतीला कारणीभूत होत्या.

31 लेखिका टोकियोमधील एका फॅशनेबल हॉटेलमध्ये क्लबच्या पार्टीत गेल्या असता तिथे राजकन्या प्रसिद्ध नटी गायिका कवयित्री कादंबरीकार लघुकथा लेखिका अशा स्त्रिया आल्या होत्या.

32 परिचय नाव इंदू दिनकर साक्रीकर कालखंड 1923 1963 या सामाजिक कार्यकर्त्या आणि कथा लेखिका होत्या कथा संग्रह निळाई अपूर्ती मोहर एकांकिका संग्रह सापशिडी पूर्वेच्यापरिसरात या प्रवास वर्णनातून निवडलेला आहे साहित्यप्रकार प्रवासवर्णन मूल्य कुतूहल

33 प्रस्तुत अवतरण जपानी स्त्रि या पाठातील असूनहा पाठ इंदू साक्रीकर यांनी लिहिलेलाआहे प्रस्तुत पाठ पूर्वेच्या परिसरात या प्रवास वर्णनातून निवडलेला आहे जपानचा प्रवास करताना रात्रीच्या गाडीतूनसुद्धा अतिशय निर्भयपणाने काम करणाऱ्या 18- 19 वर्षाच्या मुलींना पाहून सोशालिस्ट पक्षाच्या एका प्रभावी कार्यकर्त्या मिसेस कमीजखा ना लेखिकेने प्रश्न केला की असं रात्री अपरात्री चे काम करण्यास या स्त्रियांना भीती नाही वाटत? या प्रश्नाचे उत्तर देताना कमीज खा ने लेखिकेला वरील वाक्य उद्देशून म्हटले आहे.

34 संदर्भ प्रस्तुत अवतरण जपानी स्त्री या पाठातील असून हा पाठ इंदू सक्रीकर यांनी लिहिला आहे प्रस्तुत पाठ पूर्वीच्या परिसरात या प्रवास वर्णमातून घेतला आहे हे वाक्य.कमीज कानेलेखिकेला उद्देशून म्हटले आहे

.स्पष्टीकरण लेखिका मनोमनीच विचार करूलागल्या की हिंदू स्त्रियांपेक्षाअगदीमागेघोषातराहणारवावरणाऱ्या या जपानीस्त्रियाइतक्या कशा पुढल्यातेव्हाजपानमध्येझालेल्याबॉम्बहल्ल्यानंतरस्वतःच्यापायावरउभेराहण्याखेरीज दुसरा कोणताच पर्याय नव्हता हे सांगतानावरील वाक्य म्हटलेआहे

35. प्रस्तुत अवतरण जपानी स्त्री या पाठातीलअसूनहा पाठ हिंदू सादरीकरणलिहिलाआहे प्रस्तुत पाठ पूर्वेच्यापरिसरात या प्रवास वर्णनातूनघेतलेलाआहेस्पष्टीकरण टोकियोमधील एक फॅशनेबलहॉटेलमध्येक्लबच्या पार्टी निमित्त कमी जगाच्यासोबत लेखिका गेल्याहोत्या उपस्थित असलेल्या सर्व स्त्रिया प्रतिष्ठित होत्यात्यामध्ये एक राजकन्या होती त्यांचीतोंडओळखकरून घेताना त्यांचा नम्रपणा लेखिकेला भारावतो हे सांगताना लेखिका वरील वाक्य म्हणतात

36 वाक्यप्रचाराचा अर्थ समूह वाक्यात उपयोग करा

नाश होणे.

प्रश्न 6 वा

37.कमीजखाच्या समवेत झालेले स्त्रियांच्या क्लब पार्टीसाठी लेखिका टोकियोओमधील एका फॅशनेबल हॉटेलमध्ये गेल्या. तिथे प्रतिष्ठित पुरुष मंडळी हजर होती मनोरंजनासाठी मध्यभागी पिंगपागसारखं खूप मोठं लाकडी लांबट टेबल होतं दोन्ही कोपऱ्यात झगमगीत प्रकाशात मोठ मोठे कॅमेरे स्टँडवर उभे केले होते .लाऊड स्पीकर होता टेबलावर अनेक खाद्यपदार्थ कलापूर्ण पद्धतीने मांडले होते हजर असलेल्या सर्व स्त्रिया प्रतिष्ठित होत्या जेव्हा कमीजाखानी राजकन्याशी लेखिकांची ओळख करून दिली तेव्हा राजकन्या म्हणून त्यांच्या वागण्या बोलण्यात कोणताच गर्वकिंवा दिमाख नव्हता असे वर्णन लेखिकेने केले.

38. एका मोठ्या तीन मजली इमारतीत मदर्स युनियन ही संस्था आहे पहिल्या मजल्यावर मदर्स युनियनच ऑफिस आहे दुसऱ्या मजल्यावर पालकांची संस्था आणि तिसऱ्या मजल्यावर शिक्षकांच्या संघटनेचा ऑफिस या संस्थेच्या अध्यक्षा 70 ते 75 वर्षांच्या होत्या मात्र त्यांच्या चेहऱ्यावर अलौकिक तृप्ती होती नावावरून ही संस्था केवळ मातांची मार्गदर्शक असेल असे वाटते पण 1945 मध्ये जेव्हा हिरोशिमा वर बॉम्ब हल्ला झाला तेव्हा अनेक घर जमिनदोस्त झाली कित्येक संसार धुळीला मिळाले देशातील तरुण पुरुषांची संख्या कमी झाली आणि   दीनवणी मुलं दारोदार हिंडू लागली त्या मुलांना आश्रय देण्याच्या हेतूने या संस्थेची स्थापना झाली.

प्रश्न 7.वा

39. जपान मधील दोन संस्था पैकी दुसरी महत्त्वाची संस्था म्हणजे हाऊस वाईव्हज या संस्थेची स्थापना 1948 साली झाली मातीमोल होत चाललेल्या राष्ट्राच्या संरक्षणासाठी पुढे आलेली ही गृहिणी मंडळाची संस्था स्वतः वर्गणी जमा करून या संस्थेने सहा मजली इमारत बांधली या इमारतीच्या प्रत्येक मजल्यावर एकेक विषयाचा वर्ग चालतो पुष्परचना हस्तव्यवसाय आहारशास्त्र गृह रचना स्वयंपाक यांचे वर्ग तिथे चालतात दैनंदिन जीवनातील बाजारहाट कसा करावा बजेट कसं तयार कराव याचं शिक्षण ही दिल जात या इमारतीत असलेल्या प्रयोग शाळेत कोणत्याही वस्तूत भेसळ असली की ती वस्तू कसून तपासली जाते व जर का भेसळ आढळली तर ती वस्तू विकणाऱ्या विक्रेत्यावर बहिष्कार टाकला जातो अशा प्रकारे इतक्या जबरदस्त ताकदीने तयार झालेल्या या संस्थे समोर सरकारही चळाचळाकापून उठतं अशा या संस्थेच्या 207 शाखा आहेत.

40.हा पाठ वाचून कोणाच्याही मनात जपानी स्त्रीबद्दल अभिमान निर्माण होईल कारण जपानी स्त्री जशी गोड प्रेमळ हसऱ्या स्वभावाची तशी सामाजिक आर्थिक व राजकीय जीवनातील पुढारलेली तेथील सर्व कारभार जणू स्त्रियांच्याच हाती असतो तरुण मुली स्वतःच्या लग्नासाठी स्वतः पैसा जमा करतात व त्यासाठी त्या कोणतेही काम करण्यासाठी लाजत नाहीत रात्रीसुद्धा अतिशय निर्भयपणाने या स्त्रिया काम करीत.असतात मातीमोल होत चाललेल्या आपल्या देशाच्या संरक्षणासाठी खंबीरपणे अस्तित्वात आलेल्या दोन संस्था सुद्धा स्त्रियांनीच स्थापन केल्या समाजातील विविध प्रश्नांना वाचा फोडण्याचे कार्य त्या सातत्याने करीत असतात निरुद्योग हा एक आजार असून देशावर आलेल्या दोन नैसर्गिक आपत्तीने त्यांना जगण्यास शिकवलं असे त्या म्हणतात. जपानी स्त्रियांच्या कर्तुत्वाचा आढावा यातून व्यक्त होतो.

प्रश्न 8

41 पत्रलेखन___ कौटुबिंक

पत्र लिहीता-याचा पत्ता___   1

त्मायना व मजकुर__   2

पत्राचा शेवट_____   1

भाषा शैली____   1

प्रश्न 9 वा

42 निबंध

माझीअविस्मरणीयसहल

प्रस्तावना ______1 स्पष्टीकरण _   2समारोप__   1भाषाशैली__   1

7. हिरवे सांगाती

1 क) तरु

2 ब)धरती

3 अ) रवी

4 ड) सोबती

5 ड) सप्तमी

6 ब) उद्गारवाचक

7 अ) पद्मभूषण

8 कवी

9 वृक्षप्रेम

10 परिणय + आतूर

11 नो

प्रश्न 2 एका वाक्यात उत्तरे

12 गुलजार यांचे पूर्ण नाव संपूरनसिंग कालरा

13 हिरवे सांगाती या पाठाचा साहित्यप्रकार ललित लेख

14 हिरवे सांगाती पाठाचे मूल्य वृक्षप्रेम होय.

15 हिरवे सांगाती हा पाठ ऋतुरंग दिवाळी अंकातून घेतला आहे.

16 पृथ्वीवर जन्माला आलेला पहिला जीव म्हणजे वनस्पती होय.

17 लेखकांचे बालपण दिल्लीतील रोशनआरा या गल्लीत गेले.

18 पुरातन वृक्ष म्हणजे पिंपळ

19 जांभळाचे झाड. लेखकांना आजोबाप्रमाणे वाटते

20 झाडांच्या संगतीत लेखकाला एकाच कुटुंबातले आहोत असे वाटते.

21 बांबूच्या वनातील शीळ हे साई साई म्हणते असे लेखकास वाटते.

22 कडुलिंबाची पिवळसर फुले पाहून गुलजार यांना मिला है किसी का झुमका ठंडे ठंडे हरे नीम तले हे गीत आठवले.

23 पूर्वजांनी पिंपळाला देवाचे स्वरूप दिले आहे.

24 त्या झाडांशी बोलले पाहिजे ही बंगाली परंपरा आहे.

25 पांढऱ्या चाफ्याच्या झाडाला लेखकाने बडी मा म्हटले आहे.

26 तीन वेळा पपई दिल्यानंतर पपईचे झाड मरते

.27 वाटसरु ला त्याच्या छायेत डोके टेकता येईल म्हणून पिंपळाच्या झाडाला पार बांधला जातो

28 लेखक प्रवासाला पहाटेच्या वेळी निघतात.

29 गुलजाराना राखी या अभिनेत्रीने वृक्ष दिला .

30 बांबूच्या वनांचा नाश होण्याची वेळ आली की तेव्हा बांबूला फुले येतात

31 माणूस झाडाप्रमाणे आहे.

प्रश्न 3रे दोन तीन वाक्यातील उत्तरे

32. या पृथ्वीस्थलावर पहिल्यांदा वनस्पती जन्माला आली ऊन पाऊस थंडी सावली उष्णता

या साऱ्याचा जसा झाडावर परिणाम होतो तसाच तो माणसावरही होतो आसपासच्या वातावरणामुळे स्वभाव बदलतो त्यामुळे झाडांशी आपला फार पूर्वीपासून कौटुंबिक नातं आहे म्हणूनच मनुष्य देखील एक झाड आहे असे लेखकास वाटते.

33 लेखक व त्यांचे मित्र लहानपणी पिंपळाच्या जांभळांच्या झाडाखाली विविध गमतीशी खेळ खेळत पिंपळाच्या पानांचा वापर करून कधी कुल्फीवाला तर कधी पान वाला बनवून कुल्फी विकणे का चुना लावलेले पानांचे विडे विकणे हे खेळ खेळत असत त्यांच्याबरोबर ते विटी दांडू व क्रिकेट खेळत.

34. जांभळाचे झाड विस्ताराने खूपच मोठे होते त्यामुळे त्या झाडाखाली भरपूर सावली मिळत होते दुपारच्या उन्हाच्या वेळी अनेक लोक जांभळाच्या सावलीत बसायचे सर्व मुले याच जांभळीच्या सावलीत खेळत असायची म्हणून लेखक जांभळाच्या झाडाला गारवा असे म्हणतात .

35. बांबूची लागवड एकदा केली तर बांबूची झाडे अनेक वर्षे बांबू देतात त्यामध्ये सातत्याने वाढत होत असते पण ठराविक काही वर्षानंतर ज्यावेळी या बामूंच्या वनांचा नाश होण्याची वेळ येते तेव्हा वामन आपले येतात असे लोक म्हणतात

36. लेखकाने आपल्या घरासमोरील छोट्याशा बागेत फाटका शेजारी गुलमोहरचे रोपटे लावले होते सुरुवातीला गुलमोहर अतिशय नाजूक असतो म्हणून त्याची वाढ होताना विशेष काळजी घ्यावी लागते लेखकानेही गुलमोहर बोलती छोटेसे कुंपण घालून त्याची काळजी घेऊन वाढ केली होती

37. राखीने भेटी दाखल दिलेले झाड लेखकाने आपल्या अंगणात लावले त्याने खत पाणी घातलं त्याची चांगली निघाली पण लेखक त्या झाडाची संवाद साधत नव्हते इतकच करत नव्हते म्हणून ते झाड वाढत नव्हते असे त्यांना वाटले

38. पानगळीच्या मोसमात झाडाची पाने गळतात व आपला हिरवा रंग टाकून लाल पिवळा केसरी रंग धारण करतात पानगळीच्या कालावधीत बहावा लाल आणि चिनार इतर वृक्ष मंडळी आपल्या पहाडी भागात अशी रंगांची दाटी करतात की रंगीबेरंगी कपडे घालून एखादी वरात चालली आहे असा भास होतो

39. बहावा ,अमलतास ,पपई ,गुलमोहर, पांढरा चाफा , चिनार ,वृक्ष राखीने दिलेले झाड. .

40. पुष्कळ कविता लिहिल्या आहेत मी झाडावर

संदर्भ: वरील वाक्य हिरवे सांगाती या पाठातील असून या पाठाचे लेखक गुलजार आहेत सविता दामले यांनी अनुवादित केलेला आहे आपण ऋतुरंग या दिवाळी अंकातून घेतलेला आहे.

स्पष्टीकरण: लेखकांना झाडाबद्दल आवड होती तुम्ही आपल्या बागेमध्ये झाडे लावली होती झाडाकडे पाहिलं तरी मन कसं उल्हासित होतं . असं त्यांचं म्हणणं होतं हे सांगताना लेखकाने वरील वाक्य म्हटले आहे

41. तो वृक्ष राखीचा आहे.

संदर्भ: वरील वाक्य गुलजार यांनी लिहिलेल्या हिरवे सांगाती या पाठातील असून हा पाठ ऋतुरंग या दिवाळी अंकातून घेतलेला आहे सविता दामले यांना पाठ संपादित केलेला आहे

स्पष्टीकरण: सुप्रसिद्ध अभिनेत्री राखी यांचे अतिशय चांगले मैत्रीचे संबंध होते राखीने त्यांना भेटीदाखल एक रोपटे दिले होते. व गुलजारानी लावले व काळजीपूर्वक वाढवले होते त्याचे वर्णन करताना लेखकाने वरील वाक्य म्हटले आहे.

42. झाडे चैतन्यशील असतात.

संदर्भ: वरील वाक्य हिरवे सांगाती या पाठातील असून या पाठाचे लेखक गुलजार आहेत हा पाठ ऋतुरंग या दिवाळी अंकातून निवडलेला असून सविता दामले यांनी तो अनुवाद केलेला आहे.

स्पष्टीकरण: लेखकांना लहानपणापासूनच झाडाबद्दल खूप प्रेम आहे अनेक झाडांवरती त्यांनी कविता केलेले आहेत झाडाकडे पाहिलं तरी मन कसं उल्हासित होतं म्हणजेच झाडांच्या बद्दल आपल्या जीवनातील स्थान सांगताना लेखकाने वरील वाक्य संबोधले आहे

43. गुलजार यांचे पूर्ण नाव संपूरन सिंग कालरा 1936 हे कवी गीतकार नाटककार चित्रपट निर्माते दिग्दर्शक आहेत त्याने हिंदी व उर्दू भाषेत लेखन केलेले आहे चाळीस वर्षाहून अधिक काळ चित्रपट सृष्टीसाठी लेखन केले आहे मेरे अपने आंधी मौसम परिचय इजाजत इत्यादी चित्रपटांसाठी गीत लेखन केलेला आहे त्यांनी कुसुमाग्रजांच्या कवितांचे हिंदी उर्दू कुसुमाग्रज की सुनी सुनी नगमे या नावाने अनुवाद केला आहे 2002 साली साहित्य अकादमी पुरस्कार 2004 साली पद्मभूषण पुरस्कार 2013 साली दादासाहेब फाळके पुरस्कार मिळालेला आहे

IV प्रश्नांची उत्तरे

44 सुरुवातीला या पृथ्वीतलावर जन्माला आलेला जीव म्हणजे वनस्पती होय व त्यानंतर हळूहळू उत्क्रांती होऊन लाखो वर्षांनंतर ज्याप्रमाणे ऊन वारा पाऊस या सर्वांचा झाडावर परिणाम होतो तसाच तो

माणसावरही होतो आस पासच्या वातावरणामुळे माणसाच्या स्वभावात सुद्धा बदल होत असतो. त्याचा रक्तदाबही बदलतो म्हणून माणूस हा झाडासारखा. आहे असे लेखक म्हणतात.

45. लेखक म्हणतात की झाड म्हणजे आपली दोस्त मंडळीच त्यांच्या लहानपणी त्यांच्या घराच्या बाजूला एक जांभळा चे झाड होते लेखकांच्या मनात अनेक आठवणी आहेत लेखक लहानपणी त्या जांभळाच्या झाडाच्या छायेत खेळत खेळत मोठे झाले आहेत ते झाड म्हणजे त्यांच्या लहानपणीचा गारवा होता त्या झाडाखाली खेळणं म्हणजे आजोबांच्या जवळ खेळतोय असं त्यांना वाटत होतं ते झाड अतिशय पसरलेलं होतं सावलीत विसाव्याला आलेल्या लोकांना जणू ते आशीर्वाद देत होतं.

46. लेखकांच्या बागेमध्ये अनेक प्रकारची झाडे होती. त्यापैकी पांढऱ्या चाफ्याचा एक वृक्ष होता लेखक त्या पांढऱ्या चाफ्याच्या वृक्षाचे गुणधर्म सांगतात की त्या झाडाची कोणतीही फांदी किंवा पान तोडले तर त्याच्यातून दुधासारखा चीक बाहेर पडतो म्हणून लेखकाने त्या झाडाला बडी मा असं म्हटलेलं आहे त्या झाडाची आणखी एक गंमत म्हणजे झाडाला फुले येतात तेव्हा पान गायब होतात व पानं आली फुले गायब होतात असा लपंडाव चाललेला असतो .

47. पानगळी चा मोसम जेव्हा सुरू होतो तेव्हा जंगलात एक वेगळीच अनुभूती आपणास येते या मोसमा मध्ये झाडाची सर्व हिरवी पाने गळून पडतात झाडांना नवीन पालवी फुटते व वेगवेगळ्या रंगांची त्या ठिकाणी उधळण झालेली दिसते लाल पिवळा केशरी हिरवा रंगांची पाने येतात हे बघताना भान हरपून जाते चिनार वृक्ष अशी रंगांची दाटी करतात की रंगीबेरंगी कपडे घालून कुठली तरी वरात चालली आहे असा भास होतो असे मनोहर दृश्य आपल्याला पानगळीच्या दिवसात दिसते.

प्रश्न 5 कल्पनाविस्तार

- 48 **ग्रंथ हेच गुरु**

ही एक मराठी म्हण आहे ज्याचा अर्थ ग्रंथ हेच गुरु असा होतो

या म्हणीचा भावार्थ असा आहे की ज्याप्रमाणे गुरु आपल्याला ज्ञान देतात आणि मार्गदर्शन करतात त्याचप्रमाणे पुस्तके ग्रंथ देखील आपल्याला ज्ञान देतात योग्य मार्ग दाखवतात आणि आपले विचार समृद्ध करतात म्हणजेच ग्रंथा मधून आपल्याला इतके ज्ञान मिळते की ते एका गुरु सारखेच काम करतात ही कल्पना आजच्या डिजिटल युगातही तितकीच प्रासंगिक आहे कारण ज्ञानाचे आणि मार्गदर्शनाचे सर्वात मोठे स्तोत्र आजही ग्रंथच आहेत

निष्पक्ष मार्गदर्शक आहेत पुस्तकांमुळेच व्यक्तिमत्व विकास आणि जीवनदृष्टी बदलते

थोडक्यात सांगायचं तर ग्रंथ हेच गुरु म्हणजे केवळ एक वाक्य नाही तर ते ज्ञानाप्रती आदर शिकवण्याची वृत्ती आणि जीवनातील प्रगतीचा मंत्र आहे. ज्याला ग्रंथाचे महत्व कळले त्याने आपल्या आयुष्यातील सर्वात महत्त्वाचा गुरु ओळखला.

- वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे

याचा अर्थ निसर्गाशी आपले नाते वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे या संत तुकाराम महाराजांच्या अभंगातील ओळीत निसर्गाशी मानवाचे असलेले अतूट नाते आणि मैत्री किती सुंदर रित्या मांडली आहे हे दिसून येते ही केवळ एक साधी ओळ नसून निसर्गप्रती कृतज्ञता व्यक्त करणारा आणि त्यांच्याशी एकरूप होण्याचा संदेश देणारा एक जीवनमंत्र आहे सुखदुःखात सोबत राहतात त्याप्रमाणे वृक्ष देखील आपल्याला अनेक गोष्टी सुखदुःखामध्ये देतात ,

म्हणून थोडक्यात वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे हे शिकवण आपल्याला निसर्गाकडे केवळ एक संसाधन म्हणून न पाहता त्याला आपला जिवलग मित्र आणि नातेवाईक मांडण्यात प्रबोध करते निसर्गाचे महत्त्व ओळखून त्याचे संवर्धन करणे कारण आपले आणि पुढील पिढ्यांचे भविष्य याच नात्यावर अवलंबून आहेत .

प्रश्न 7 वा

अलंकार

49. झाडे म्हणजे आमची दोस्त मंडळीच

वरील वाक्यात रूपक हा अलंकार आहे

लक्षणे: उपमेय व उपमान यात एकरूपता आहे ते भिन्न नाहीत असे वर्णन जेथे असते तिथे रूपक अलंकार होतो

50. जांभळाच्या झाडाजवळ खेळताना जणू आजूबाजूवच खेळतोय असे वाटते

वरील वाक्यात उत्प्रेक्षा हा अलंकार होतो

लक्षणे: उपमेय हे जणू उपमान आहे अशी कल्पना करणे याला उत्प्रेक्षा अलंकार म्हणतात

51. कडुलिंबाची छोटी छोटी फुले म्हणजे झुमकेच

वरील वाक्यात रूपक अलंकार आहे

लक्षणे: उपमेय व उपमान यात एकरूपता आहे ती भिन्न नाहीत असेच ते वर्णन असते तेथे रूपक हा अलंकार होतो

52. चंद्र ही पिकल्या पानासारखा टपकन हिरवळीवर पडेल

वरील ओळीत उपमा अलंकार आहे

लक्षणे: दोन वस्तू मधील साम्य जेथे चमत्कृती पूर्ण रीतीने जिथे वर्णन केलेले असते ते उपमा अलंकार होतो

प्रश्न 8 सात-आठ वाक्यात उत्तरे

53. गुलजार हे मुळातच झाडांवर प्रेम करणारा माणूस झाडांचे वर्णन अतिशय वैशिष्ट्य पूर्ण केले आहे पिंपळाचे वर्णन करताना ते म्हणतात की हा पुरातन वृक्ष आहे आणि त्याचे बरेचसे औषधी गुण आहेत जांभळात जांभळाच्या वृक्षाबद्दल ते म्हणतात हा वृक्ष म्हणजे एक प्रकारचा गारवाच आहे बांबूच्या वनात जर वाऱ्याचा झोत आला तर बांबूची झाडे साई साई असे देवाचे नाव घेतात कडुनिंबाचे झाडाची फुले म्हणजे त्यांना झुमके असे वाटतात पांढऱ्या चाफ्याच्या झाडाला त्यांनी बडी मा म्हटलेलं आहे कारण त्या झाडाची पाने किंवा फांदी तोडला तर याच्यातून पांढरा दुधासारखा पांढरा शुभ्र चिक बाहेर येतो या झाडाचा आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजे पाना फुलांचा लपंडाव चालतो.बहवा लाल ,चिनार यासारख्या पानगळी वृक्षांची पाणी गळून पडतात व नवीन पालवी वेगवेगळ्या रंगांच्या छटा घेऊन येते पपईचा वृक्ष तीन वेळा फळे दिल्यानंतर ते मरते गुलजार यांनी या पाठामधून झाडांची वैशिष्ट्ये सांगितलेली आहेत.

54. या पाठाचे शीर्षक हिरवे सांगाती या शब्दाचा अर्थ सोबती किंवा सखा असा होतो खऱ्या अर्थाने पाहायला गेल्यावर अवती भवतीची वनराई लता वेली वृक्ष हेच आपले मित्र आहेत ही सर्व मित्रमंडळी आपल्याला भरभरून त्यांच्यामध्ये कोणत्याही प्रकारची स्वार्थ भावना नसते निसर्गाकडून आपण अनेक गोष्टी शिकत असतो नेटाने कसे उभे राहावे हे आपल्याला निसर्ग शिकवतो निसर्ग हा आपला सांगाती तर आहे पण गुरु या या मित्राच्या सहाय्याने मानवाने गरुड झेप घेतली आहे त्याच्यावर प्रेम केल्याने आपल्याला मनस्वी आनंद म्हणून या पाठाला दिलेले हिरवे सांगाती हे शीर्षक सार्थ ठरते.

प्रश्न 9

55. निसर्गाचे संरक्षण पटवून देण्यासाठी तुमच्या मित्राला पत्र लिहा

अ ब क

गायत्री निवास

रविवारपेठ बेळगाव

तारीख 26 जुलै 2025

प्रिय मित्र विजय यास

सप्रेम नमस्कार वि. वि.

तुझे पत्र मिळाले वाचून फार आनंद झाला आता हे बघ विजय आज हे पत्र मी तुला मुद्दाम पाठवत आहे कालच आमच्या शाळेमध्ये पर्यावरण दिन साजरा केला गेला आणि त्यामुळे अनेक विद्यार्थ्यांनी पर्यावरणाचे महत्त्व पटवून दिले कारण आज सगळ्यात खरी गरज आहे ती स्वच्छ हवेची ही स्वच्छ हवा आपणाला

निसर्गाचीच देणगी आहे म्हणून आपण निसर्गाचे संरक्षण केलं पाहिजे जास्तीत जास्त झाडे लावून त्यांचा संगोपन केलं पाहिजे दरवर्षी एक तर झाड लावीन व ते जगविन असा संकल्प केला पाहिजे

मित्रा पत्र मिळताच पत्राचे उत्तर कळविणे आई वडिलांना माझा नमस्कार सांग

कळावे आपला मित्र

अ ब क

विजय पाटील

मंगल निवास महाद्वारोड

पहिला क्रॉस

सावंतवाडी 5794005

प्रश्न 10. **निबंध**

झाडे लावा देश वाचवा

एका कार्यक्रमाचा समारोप चालू होता वक्ता आमंत्रित पाहुण्यांचे आणि सर्व कार्यकर्त्यांचे आभार मानत होता आणि आभार मानताना पुष्पगुच्छ याची प्रत्येक आरोप देत होता अतिशय आवडते मला ही कल्पना आज एवढ्या घरातून नक्की झाडे लावली जातील आणि कुठेही तिचे प्रतीक म्हणून ती चपाती जातील आजच्या काळाची ती एक वृतांत गरज आहे

माणसांच्या हातून नकळत फार मोठा गुन्हा घडला आहे माणसाने विकास कामाच्या नावाखाली अमर्याती जंगल तोड केली वनांचा विध्वंस केला जंगलावर कुणाचा हक्क कुणाची मालकी कुणाचाही नाही म्हणजे सर्वांचे शहरे फुगत चालले तर तशा मोठ्या इमारतींची आवश्यकता निर्माण झाली वाहनांची सोय करण्यासाठी मोठमोठे रस्ते आवश्यक्य झाले मग वाटते तेणारी झाडे झाडे कसली मोठमोठे वृक्ष तोडण्यात आले घरी उभारण्यासाठी लाकूड घरी सजवण्यासाठी लाखो पुस्तके ग्रंथ कचऱ्यातील कामासाठी कागद यासाठी पुन्हा लाकूड वर्षानुवर्षी डोळ्यावर पट्टी बांधून आपण झाडे तोडत राहिलो खेडेगावातील गरजा वेगळ्या पण त्यांना त्यांना त्यांचे अन्न शिजवण्यासाठी सरपंच हवेत मग झाडे तोडली जातात

शेवटी व्हायचे तेच झाले या बेसुमार वृक्षतोडीमुळे शहरा देश झाला देशातील वनस्पती लयास गेले आणि मग नाथळ माणसांच्या लक्षात आली की पर्यावरणात चतुर बिघडला आहे का झाडे कमी झाली तसा पाऊस कमी झाला माणसे वाढली पाण्याचा उपसा अखंड चालू राहिला त्यामुळे जमिनीच्या पोटातील पाण्याची पातळी खाली गेली आता माणसाला पिण्यासाठी ही पुरेशी पाणी मिळाले कठीण झाले आहे सगळ्या जगापुढे हा प्रश्न उभा राहिला आहे

मग मात्र माणूस खळबळून जागा झाला स्वतःला वाचवण्यासाठी झाडांना वाचविले पाहिजे हे त्याच्या लक्षात आले आता कोणीच काढतो लागला की चार जण धावून त्यांचा हात धरतात त्याला वृक्षतोड करून देत नाहीत

प्रत्येक मंगल प्रसंगी वृक्षारोपणाची कल्पना आपण आता तरी स्वीकारली पाहिजे घरात बाळ झाले झाड लावा बाळा बरोबर झाडाला वाढवा पाहुणे आले त्याच्या हस्ते वृक्षारोपण करा इतकेच नाही तर घरातील प्रियजनांच्या योगप्रसंगी स्मृती वनात झाड लावून त्यांच्या स्मृती जतन केल्या पाहिजेत

जंगल तोडीच्या चुकीचे परी महाजन झाडे लावूनच अगदी खेडो पडी समाजाच्या तळागाळापर्यंत हा विचार पोहोचवायचा आहे त्यातच आपल्या देशाचा उत्कर्ष आहे.

८. मेळघाटचे शिल्पकार

प्र. 1 ला

1. क) पंचमी

2. अ) प्रथमा

3. ब) उद्गारवाचक

4. अ) पत्नी

5. ब) तत्पुरुष समास

6. ब) नीलकंठ

प्र. 2 रा

7. निरक्षर

8. अनुत्तीर्ण.

9. विसर्ग संधी

10. तनय

प्र. 3

11. मेळघाटचे शिल्पकार या पाठाच्या लेखिका मृणालिनी चितळे या आहेत.

12. मेळघाटचे शिल्पकार असे डॉक्टर रवींद्र कोल्हे व स्मिता कोल्हे यांना म्हटले आहे.

13. मेळघाटचे शिल्पकार या पाठाचे मूल्य सामाजिक बांधिलकी हे आहे

14. डॉक्टर रवींद्र कोल्हे यांच्या सहचारीणी डॉक्टर स्मिता कोल्हे ह्या होय.

15. डॉक्टर रवींद्र कोल्हे यांना महाराष्ट्रीयन ऑफ द इयर, बाया कर्वे हे पुरस्कार मिळाले आहे.

16. पॅन्ट शर्ट घालणाऱ्या मुलाला डॉक्टरांनी 'बाबू' या नावाने हाक मारली.

17. टपरी पाशी उभे असलेल्या तरुणाच्या हातात गुटख्याचे पाकीट होते.

18. डॉक्टरांच्या सांगण्यामुळे मुले आश्रम शाळेत भरती झाली.

19. शहरात जाऊन मुलांनी पूर्ण बाह्यांचा शर्ट आणि जीनची पॅन्ट हा पोषाख स्वीकारला.

20. शिबिरे तरुण मुलांसाठी घ्यावे असे डॉक्टरांना वाटले.

21. 18 ते 20 या वयोगटातील मुले शिबिरात दाखल झाली.

22. अमरावती या जिल्ह्यात सर्वाधिक जास्त आत्महत्या होतात.

23. शिक्षणामुळे माणसांमध्ये परिपक्वता येते.

24. डॉक्टरांनी संस्था न काढताआपल्या सहचारीनी स्मिता कोल्हे यांच्याशी चर्चा केली.

25. मेळघाटातील मोहोर हे पुस्तक मृणालिनी चितळे यांनी लिहिले आहे.

प्र. 4 था

26. आई-बाबा मुलांना शाळेत पाठवीत नसत कारण मुले शाळेत गेली तर गुराढोरांचंकोणबघेलआणि शेतातकोणकाम करेल तसेचघरातीलस्वयंपाक पाणी कोण बघेल याची चिंता त्यांना सतावत असे म्हणून आई-बाबा मुलांना शाळेत पाठवीत नसत.

27. आरोग्य या विषयाबद्दल माहिती सांगताना डॉक्टरांनी आहार आणि आजार हे दोन विषय त्यांनी समाविष्ट केले. कुपोषण टाळण्यासाठी योग्य आहार म्हणजे काय त्याचबरोबर स्वच्छ पाणी आणि लसीकरणांचे महत्त्व, आजारी माणसांना रिकाम्या पोटी औषध घेतली तर होणारे औषधांचे दुष्परिणाम इत्यादी गोष्टींची माहिती दिली.

28. डॉक्टरांनी तरुणांसाठी घेतलेल्या शिबिरामध्ये शेती आरोग्य पर्यावरण आणि शासकीय या चार विषयांची ओळख ते मुलांना करून देत असत त्यामध्ये प्रत्येक विषयाचा संबंध मुलांच्या दैनंदिन जीवनाशी जोडून दाखवणे,त्यांचा आत्मविश्वास वाढविणे हा या शिबिरांचा उद्देश होता.

29. संदर्भ: वरील वाक्य मेळघाटचे शिल्पकार या पाठातील असून या पाठाच्या लेखिका मृणालिनी चितळे ह्या आहेत.

स्पष्टीकरण :जेव्हा बाहेर गावाहून आलेल्या शिक्षकांना आदिवासी मुलांच्यामध्ये कोणताही बदल दिसून आला नाही त्यावेळी त्यांनी वरील वाक्य उद्देशून म्हटले आहे.

30. पर्यावरण या विषयाचे महत्त्व पटवून देताना डॉक्टर सांगत की आदिवासींच्या पूर्वजांनी ह्या जंगलाचे संवर्धन आणि संरक्षण केलं आहे. शहरातील लोकांना या नैसर्गिक संपत्तीची अपूर्वाई वाटते तेव्हा तुम्ही शहरात जाऊन पैसे मिळवण्यासाठी धडपड करण्यापेक्षा या जंगल संपत्ती मधून कसे पैसे मिळवता येईल याकडे लक्ष दिले पाहिजे असे ते पर्यावरण विषयाचे महत्त्व पटवून देतात.

31. शिक्षणामुळे मुलांना वेगवेगळ्या संधी मिळतील आणि जगातील घडामोडी समजतील असे डॉक्टरांचे मत होते म्हणून किमान एक मुलाला तरी शाळेत पाठवावे असा आग्रह डॉक्टरांनी आदिवासी आई-बाबांच्याकडे धरला.

32. संदर्भ वरील वाक्य मेळघाटचे शिल्पकार या पाठातील असून या पाठाच्या लेखिका मृणालिनी चितळे या आहेत .

स्पष्टीकरण : जेव्हा डॉक्टरांनी आदिवासी आई-बाबांच्याकडे मुलांना शाळेत पाठविण्यासाठी आग्रह धरला त्यावेळी त्या आई-वडिलांनी वरील वाक्यडॉक्टरांनाउद्देशूनम्हटलेआहे.

33. संदर्भ : वरील वाक्य प्रकारचे शिल्पकार या पाठातील असून या पाठाच्या लेखीकामृणालिनी चितळे या आहेत.

स्पष्टीकरण: आदिवासी मुलांच्या मध्ये शैक्षणिक प्रगती करण्यासाठी डॉक्टरांनी शाळा सुरू केली पण त्यांच्यात कोणताही बदल झाला नाही त्यावेळी डॉक्टरांनी वरील वाक्य उद्देशून म्हटले आहे.

34. अ) कळवळा करणे - विनंती करणे

आदिवासी आई-बाबांनी मुलांना शाळेला पाठवावे यासाठी डॉक्टरांनी कळवळा केला.

ब) गळघालणे = आग्रहकरणे

प्रत्यक आदिवासी मुलानी शाळेत यावे अशी डॉक्टरानी गळ घातली .

प्र. 5 वा

35. .डॉक्टर रवींद्र कोल्हे यांच्या प्रयत्नामुळे काही मुलं आश्रम शाळेत भरती झाली व शिक्षण घेऊ लागली पण शिक्षणामुळे त्यांच्यात काही बदल झाला होता तो म्हणजे शिकल्यामुळे शेतात काम करायची त्यांना लाज वाटत होती आणि शिक्षणाच्या जोरावर अर्थार्जन करण्याची क्षमता वाढली नव्हती. त्याचबरोबर त्यांच्या बाह्य पोशाखात बदल झाला होता तो म्हणजे जीन्स पॅन्ट आणि पूर्ण बाह्यांचा शर्ट ती घालू लागली आणि तात्पुरच्या स्वरूपाची मोल मजुरी करून चैन करायला शिकली होती. हा शिक्षणामुळे मुलांच्यात बदल झाला.

36. डॉक्टरांनी पाहिले की टपरीपाशी एक तरुण पाठमोरा उभा होता.त्या तरुणांने जीन्स पॅन्ट, पूर्ण बाह्यांचा शर्ट आणि डोळ्यावर गॉगल लावला होता व त्याच्या हातात गुटख्याचे पाकीट होतं तो गुटखा आवासून तोंडात टाकत होता. त्याने डॉक्टरांना पाहताच गुटखा खिशात टाकला आणि डॉक्टरांना नमस्कार केला. त्याला पाहून तो काहीच काम करत नसणार हे डॉक्टरांनी हेरले. अशाप्रकारे टपरीपाशी उभ्याअसलेल्या मुलाचे वर्णन डॉक्टरांनी केले आहे.

37.शिबिर घेण्यासाठी येणारे शिक्षक बाहेर गावाहून आले असल्यामुळे आदिवासी वातावरण व परिस्थितीशी जुळवून घेताना त्यांची चिडाचिड व्हायची. आदिवासींची मुले पिढ्यानपिढ्या अक्षरशत्रू असल्यामुळे त्यांना शिकविण्यास त्यांना रस नव्हता.म्हणून शिबीर घेण्यासाठी येणारे शिक्षक नाखुश असत.

प्र. 6 वा.

38. 'मरावे परी कीर्ती रुपी उरावे'

'मरावे परी कीर्ती रुपी उरावे' या म्हणीचा अर्थ असा आहे की माणसाने असे चांगले कार्य करावे की, त्याचे नाव त्याच्या मृत्यूनंतरही लोकांच्या स्मरणात राहावे माणसाने आपल्याचांगल्याकामामुळे नेहमी जिवंत राहावे.

हीम्हण'दासबोध' या ग्रंथात समर्थ रामदास स्वामी यांनी लिहिलीआहे. या म्हणीचा अर्थ आहे की माणसाने फक्त स्वत:च्या सुखाचा विचार न करता समाजासाठी लोकांसाठी काहीतरी चांगले काम करावे. असे काम करावे की ज्यामुळे त्याचे नाव नेहमी लोकांच्या ओठावर राहील उदा. समाजासाठी खूप मोठे कार्य केले, एखादी संस्था उभी केली लोकांना खूप मदत झाली तर त्याचे नाव नेहमीच स्मरणात राहील. या म्हणीत माणसाला एक महत्त्वाचा संदेश दिला आहे तोम्हणजेआपण आपल्या चांगल्या कामाने जगात ओळखले जावे आपले नाव इतिहासात सुवर्ण अक्षरांनी लिहावे यासाठी प्रयत्नशील असावे. जसे की छत्रपती शिवाजी महाराज .

प्र. 7 वा

39. डॉक्टरांनी शिबिरामध्ये शेती आरोग्य पर्यावरण आणि शासकीय या चार विषयांची माहिती दिली.

शास्त्रोक्त पद्धतीनेआणि आधुनिक पद्धतीने शेती केली तर ती फायदेशीर ठरते हे ते आपल्या अनुभवाने प्रात्यक्षिकांसह दाखवून देतहोते.

आरोग्य या विषयात आहार आणि आजार हे दोन विषय त्यांनी समाविष्ट केले होते कुपोषण टाळण्यासाठी योग्य आहार म्हणजे काय त्याचबरोबर स्वच्छ पाणी आणि लसीकरणांचे महत्त्व, आजारी माणसांना रिकाम्या पोटी औषधे घेतली तर होणारे दुष्परिणाम अशा अनेक विषयावर ते प्रबोधन करीत असत.

पर्यावरण या विषयाचे महत्त्व पटवून देताना ते सांगत की जंगल संपत्तीचे खरे मालक हे आदिवासींचे पूर्वज आहेत. त्यांनीच या जंगलाचे संवर्धन आणि संरक्षण केलं आहे.

त्यामुळे शहरात जाऊन पैसे मिळविण्या पेक्षा जंगल संपत्तीतून पैसे कसे मिळवता येईल याबद्दल त्यांनी जागरूकता निर्माण केली.

शासकीय योजना संबंधीजागरूकता निर्माण करून त्या योजनांचा कसा लाभ घ्यावा आणि भ्रष्टाचाराविरुद्ध लढण्यासाठी तयार केले.

40) डॉक्टरांनी घेतलेल्या शिबिरांचा अदृश्य परिणाम खूप चांगला झाला या शिबिरातून जवळजवळ 500 कार्यकर्ते तयार झाले. या शिबिरातून व्यवहार न्याय मिळवून आलेले हे कार्यकर्ते गावासाठी काम करायला लागले. त्यांनी शेतकऱ्यांना शेतीविषयक चांगली माहिती दिली आणि शासकीय योजनांचा लाभ घेण्यास मदत केली. या शिबिरांमुळे मुलांच्या मध्ये आत्मविश्वास निर्माण झाला आणि कर्मचाऱ्यांच्या चुकीच्या वर्तणुकीला विरोध करण्याचे धाडस निर्माण झाले. या शिबिरांमुळे आत्महत्येचे प्रमाण कमी झाले.

प्र. ४ वा.

41) पत्रलेखन

अ ब. क.

घर नं. 146

निपाणी

ता. चिकोडी- जि.

बेळगाव

पिन. 591215

दि..

चि. मकरंद

यालाअनेकआशिर्वाद.

कालच आईचे पत्र मिळाले त्यात आईने लिहिले आहे की तू अजिबात व्यायाम करत नाहीस म्हणे. अरे मकरंद अभ्यासाबरोबर व्यायाम देखील करत रहा कारण व्यायामाचे खूप फायदे आहेत.

व्यायाम केल्याने आपले शरीर सुदृढ बनते, व्यायाम केल्यामुळे तू निरोगी राहशील व्यायाम केल्यामुळे हाडे बळकट होतात आणि व्यायाम केल्यामुळे स्मरणशक्ती सुद्धा सुधारते म्हणून अभ्यासाबरोबर दररोज व्यायाम देखील करत रहा सकाळी लवकर पहाटे उठून नियमितपणे व्यायाम कर.

कळावे

तुझा दादा

प्रति,

मकरंद

घरनं.

ता. जि. बेळगाव

प्र. 9 वा. निबंध लेखन.

माझा आवडता समाजसुधारक

आपला भारत देश एक विशाल राष्ट्र आहे. या देशात सर्व जाती धर्माचे लोक एकजुटीने राहतात परंतु बऱ्याचदा काही दृष्ट लोक जाती धर्मामध्ये भांडण लावून देशात दंगे घडवून आणतात आपल्या देशात एकीकडे देशाला तोडण्यासाठी कार्य करणारे दृष्ट लोक आहेत तर दुसरीकडे असेही काही समाजसुधारक होऊन गेले ज्यानीआपल्या देशाची एकता अखंडता टिकविण्यासाठी मोलाचेकार्य केले. त्या महान समाजसेवकांनी देशातीलकुप्रथानाथांबविण्याचे आणि गरिबांची मनोभावे सेवा करण्याचे कार्य केले.

आपल्या देशात सर्वच समाजसुधारकांचे कार्य मोलाचे आहे. परंतु माझे आवडते समाज सुधारक महात्मा ज्योतिबा फुले हे आहेत. ज्योतिबा फुले हे आपल्या देशाचे एक मराठी लेखक विचारवंत आणि थोर समाज सुधारक होते. त्यांनी सत्यशोधक समाजाची स्थापना केली. शेतकरी आणि अस्पृश्य समाजाच्या समस्या सर्वांसमोर ठेवल्या याशिवाय स्त्री शिक्षणाची मुहूर्तमेढ रोवली. ज्योतिबा फुले यांच्यासामाजिक कार्याबद्दल मुंबईच्या जनतेने त्यांना ‘महात्मा’ ही पदवी बहाल केली.

महात्मा फुले यांचा जन्म 11 एप्रिल 1927 ला सातारा जिल्ह्यातील एका लहानशा गावात झाला त्यांच्या वडिलांचे नाव गोविंदराव आणि आईचे नाव चिमणाबाई होते. ज्योतिबा जेव्हा नऊ महिन्याचे होते तेव्हा त्यांच्या आईचे निधन झाले जोतिबांचा विवाह तेराव्या वर्षी सावित्रीबाई यांच्याशी झाला सन 1842 मध्ये त्यांनी शिक्षणासाठी पुण्याचे स्कॉटिश मिशनरी शाळेत प्रवेश घेतला. बुद्धी अतिशय तल्लखअसल्याने त्यांनी पाच सहा वर्षातच आपला अभ्यासक्रम पूर्ण केला ज्योतिबा फुले यांनी आपली पत्नी सावित्रीबाई फुले यांच्यासोबत मिळून स्त्रीशिक्षणाचे कार्य सुरू केले. समाजातील स्त्रियांची परिस्थिती सुधारण्यासाठी त्यांनी 1848मध्येपुण्यातील भिडेवाड्यात देशातील पहिली मुलींची शाळा सुरू केली.ज्योतिबा फुले यांनी स्त्रियांना साक्षर बनविले आणि अस्पृश्य लोकांना बळकट बनविले. त्याचबरोबर बालविवाह, सती प्रथा, जातीवाद यासारख्यागोष्टी विरुद्धआवाज उठविलाआणि समाज सुधारण्याचा प्रयत्न केला म्हणून माझे आवडते समाज सुधारक ज्योतिबा फुले हे आहेत.

9.वाटणी

प्र 1ला. योग्य

1 अ.द्वंद्व समास

2 ड. क्रियाविशेषण

3 ब.पुष्कळ

4 ब. मोठा

5 क. तृतीया

6 ड. षष्ठी

7 अ. दुहेरी अवतरण चिन्ह

प्र.2रा. एका वाक्यात उत्तरे

8 रा.रं.बोराडे

9 रावसाहेब रंगराव बोराडे

10 'पाचोळा' या लघुकादंबरीला

11 मळणी

12 कथासंग्रह

13 सामाजिक समस्या

14 सहा महिन्यापासून

15 डागण्या दिल्यासारखे

16 लंगोटीभर जमीन

17 कुस्तीच्या आखाड्यात बसलेल्या पैलवानासारखे

18 कणगीचा

19 तीन वाटण्या

20 27 एकर

21 गणातात्यांनी तिसरी वाटणी

22 तुम्हाला कसं जमतं तसं करा आम्ही नसल्यातच जमा

23 वाटणी करण्यासाठी

प्र.3रा. दोन तीन वाक्यात उत्तरे

24 लेखक रा.रं.बोराडे, पूर्ण नाव रावसाहेब रंगराव बोराडे 1940, ग्रामीण जीवन ,ग्रामीण व्यक्तिरेखा आणि ग्रामीण भाषा ही लेखनाची वैशिष्ट्ये, त्यांच्या लेखनात ग्रामीण भाषेचा गोडवा,लकबी आणि रांगडेपणा दिसून येतो.माळरान','बोळवण', मळणी इ. कथासंग्रह, मळणी व पाचोळा या पुस्तकांना महाराष्ट्र शासनाचा पुरस्कार मिळालेला आहे.

25 गणातात्यांच्या घरात दोघा भावांमध्ये आणि त्यांच्या बायकांमध्ये वाटणीच्या कारणांनी धुसफुस वाढत होती त्यांच्या वादात कधी शेतकाम खोळंबत होते तर कधी चूल बंद होत होती. दिवसेंदिवस घरातील कटकटी व तणाव वाढत चालला होता तेव्हाच गणातात्यांना या गोष्टीची कल्पना आली होती.

26. वाटणी करावी म्हणून घरात दररोज भांडण होत होती,कधी शेत काम खोळंबत होतं तर कधी चुल बंद राहत होती.घरातील कटकटी वाढत चालल्या होत्या कारण दोघा भावांना वाटण्या करायच्या होत्या.

27. तात्यानी खूप कष्टाने ऊन पावसाची तमा न बाळगता दिवसरात राबून 27 एकर जमीन कसत होते.निम्म्याच्यावर जमीन त्यांनी स्वकष्टाने कधी हौसमौज न करता कमावली होती.

28 वाटणी करतेवेळी मुलाने आई-बाबा बद्दल तिसरी वाटणी न देता एका मुलाकडे सहा महिने आईने राहावे आणि दुसऱ्या मुलाकडे सहा महिने वडिलांनी राहावे व हे पुन्हा अदलाबदली करावे अशा प्रकारे मुलाने आई-बाबा बद्दल निर्णय घेतला होता.

प्र.4था. संदर्भासह

29."तात्या पोरं वाटणी करायची म्हणायलेत"

संदर्भ: वरील वाक्य रा.रं.बोराडे लिखित 'मळणी' या कथासंग्रहातील वाटणी या पाठातून घेतलेले आहे. या पाठाचे मूल्य 'सामाजिक समस्या'हे आहे.

स्पष्टीकरण: वरील वाक्य गावचे पंच देवबा पाटील यांनी गणातात्याना उद्देशून म्हटले आहे.गणातात्यांची दोन्ही मुले वाटणी करावी म्हणून भांडत होते तेव्हा गावातील पंचांना एकत्र बोलावून वाटण्या करण्यासंदर्भात वरील वाक्य म्हटले आहे.

30 "तात्या उगं का शिळ्या कढीला ऊत आनताव"

संदर्भ: वरील वाक्य रा.रं.बोराडे लिखित 'मळणी' या कथासंग्रहातील 'वाटणी' या पाठातून घेतलेले आहे. या पाठाचे मूल्य 'सामाजिक समस्या' हे आहे.

स्पष्टीकरण: वरील वाक्य पंच देवबा पाटील यांनी गणातात्यांना उद्देशून म्हटले आहे. धाकट्या मुलाने जमिनी संदर्भात "लंगोटीभर जमीन"असा उल्लेख करून हेटाळणी केल्यानंतर गणातात्याबरोबर झालेल्या वादाच्या वेळी वरील वाक्य म्हटलेले आहे.

31" करायच्या तर तीन वाटण्या करा"

संदर्भ: वरील वाक्य रा.रं.बोराडे लिखित ‘मळणी’या कथासंग्रहातील ‘वाटणी’ या पाठातून घेतलेले आहे. या पाठाचे मूल्य ‘सामाजिक समस्या’ हे आहे.

स्पष्टीकरण: वाटण्या करत असताना गणातात्यांनी पंचांना व मुलांना उद्देशून वरील वाक्य म्हटले आहे. जेव्हा मुलं दोनच वाटण्या करण्यास पंचाना सांगत असतात तेव्हा गणातात्यांनी करायच्या तर तीन वाटण्या करा असे सर्वांना उद्देशून म्हटले आहे.

32.” म्या तरी काय गुत्त घेतले का”

संदर्भ: वरील वाक्य रा.रं.बोराडे लिखित ‘मळणी’या कथासंग्रहातील ‘वाटणी’या पाठातून घेतलेले आहे. या पाठाचे मूल्य ‘सामाजिक समस्या’ हे आहे.

स्पष्टीकरण: तीन वाटण्या करण्यास दोन्ही मुलांनी विरोध केल्यानंतर आई-वडिलांची सोय कशी करायची यावरून सोपानराव म्या तात्यांना संबाळतो असे म्हटल्यानंतर धाकट्याची बायको या गोष्टीला विरोध करते व आत्याबाईना नसंभाळता त्या देखील तात्यांना संबाळतो असे म्हणतात तेव्हा थोरली सून काही नऐकता वरील वाक्य म्हणते.

प्र.5वा. वाक्य प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.

33.अ) मस्तक बधिर होणे-डोके सुन्न होणे.

34. धाकट्या मुलाचे बोलणे ऐकूनगणातात्यांचेमस्तक बधिर झाले.

आ) हैराण होणे- बेजार होणे,

वाटणीच्या घोळाने गणातात्या हैराण होऊन गेले होते.

35.अ) हेटाळणी करणे - तिरस्कार करणे

धाकटा मुलगा नेहमी गणातात्यांची हेटाळणी करायचा.

आ)संतापाने भडकणे - रागाने चिडणे

वाटणीच्या भांडणावरून गणातात्या संतापाने भडकले होते.

36.अ) जीव घाबराघुबरा होणे - भीती वाटणे

गणातात्याच्या अस्वस्थ आरोग्याकडे पाहून पत्नीचा जीव घाबराघुबरा झाला.

आ) गुत्त घेणे - ठेका घेणे

गणातात्याना सांभाळायचा गुत्ता घेण्यास कोणी तयार नव्हते.

37.अ) डागण्या देणे - चटके देणे

सोपानरावांचे बोलणे गणातात्यांना डागण्या दिल्यावाणी वाटत होते.

आ)चेहरा बोहरणे - चेहरा काळवंडणे

वाटणीच्या वेळी झालेल्या भांडणामुळे गणातात्यांचा चेहरा बोहरला होता.

38.अ) जिव्हारी झोंबणे- मनाला लागणे

धाकट्या मुलाचे बोलणे गणातात्यांच्या जिव्हारी झोंबत होते.

आ) पांग फेडणे - उपकार फेडणे.

आई-वडिलांचा सांभाळ करून आम्ही त्यांचे पांग फेडले पाहिजे.

39.अ) अवसान जाणे - धीर नाहीसा होणे

परीक्षा दिल्यानंतर निकाल पाहण्यासाठी विद्यार्थ्यांचे अवसान जाते.

आ) शिळ्या कढीला ऊत येणे - गतकाळातील गोष्टी उकरून काढणे

देवबा पाटील गणातात्यांना म्हणाले तात्या कशाला शिळ्या कढीला ऊत आणता.

प्र. 5 वा.

40.वाटणीच्या घोळाने गणातात्यांच्या घरात धुसपुस व भांडणाची परिस्थिती निर्माण झाली होती दोघा भावांच्या बायका दररोज काही ना काही कारणाने भांडत होत्या.त्यांच्या वादात कधी शेतकाम खोळंबत होती तर कधी चूल बंद होत होती. दिवसेंदिवस घरातील कटकटी व तणाव वाढत चालला होता.

४१. तिसरी वाटणी गणातात्यानी मागितली कारण दोन्ही मुले गणातात्या व त्यांच्या पत्नीला सांभाळण्यास तयार नव्हते.जेंव्हा वाटण्या करण्यात येत होत्या तेंव्हा दोनच वाटण्यावरती मुले अडून होती. पण त्यांना सांभाळण्यास तयार नव्हती म्हणून गणातात्यानी. तिसरी वाटणी मागितली.

42. गणातात्यानी आयुष्यभर काबाडकष्ट करून संसाराचा गाडा चालविला होता. संसारात हौसमौज काही केली नाही.

10 . क्रांतिज्योती सावित्रीबाई

प्रश्न 1 ला

1. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले या पाठाच्या लेखिका सुषमा देशपांडे

2. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले या पाठाचे मूल्य समाज कल्याण, निष्ठा हे आहे.

3. क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले या पाठाचा साहित्यप्रकार एकपात्री नाटक हा आहे.

4. क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले या पाठाचे संपादन व्हय ,मी सावित्री बाई या एकपात्री नाट्यातून केलेले आहे.

5. महात्मा फुले यांना पक्षाघात झाल्यावर सार्वजनिक सत्यधर्म हे पुस्तक पूर्ण केले.

6. महात्माफुले यांनी नगरला जाऊन फरार मॅडमची भेट घेतली.

7. सावित्रीबाईचा जन्म नायगाव येथे झाला.

8. सावित्रीबाईचे लग्न फुल्यांचा मुलगा जोतिबा यांच्याशी झाले.

9. सावित्रीबाई आपल्या पतीना शेटजी या नावाने हाक मारत.

10. सावित्रीबाई सासरी सागरगोटे व काचा कवड्या हे खेळ खेळत होत्या.

11. शेटजी नगरला शाळेत गेले होते.

12. नगरहून शेटजीनी सावित्रीबाईसाठी पाठी, पुस्तक, पेन्सिल आणले.

13. महात्मा फुले यांच्यासोबत नगरला जाताना सदाशिव गोवंडे होते.

14. महात्मा फुले यांचे डॉक्टर घोले हे होते.

15. लोकहितवादी गोपाळ हरि देशमुख यांना म्हणतात.

16. महात्मा फुलेंच्या दत्तक पुत्राचे नाव यशवंत हे होय.

17. महात्मा फुले यांनी सत्यशोधक समाजाची स्थापना केली.

18. शारदा सदनची स्थापना पंडिता रमाबाई यांनी केली.

19. सार्वजनिक सत्यधर्म हे बाई माणसांची थोरवी सांगणारे पुस्तक आहे.

20. सावित्रीबाईच्या वडिलांचे नाव नेवासे पाटील हे होते.

21. यशवंत काशीचा मुलगा होता.

22. महात्मा फुले यांच्या सहकाऱ्यांची नावे डॉ घोले, माटे, भिडे,ससाने पंडित,अण्णासाहेब चिपळूणकर,

प्रश्न 2 रा

23 महात्मा फुले यांना सावित्रीबाई आदराने शेटजी म्हणत असत.महात्मा फुले सतत मोठ मोठी पुस्तके वाचण्यात मग्न असत,वाचन करणे लेखन करणे हा त्यांचा छंदच होता. याच कामात ते शाळेत सदा दंग असायचे.

24 . महात्मा फुले यांनी अनेक सामाजिक कार्ये केली.त्यापैकी अस्पृश्य लोकांना व मुलींना शिक्षण मिळण्यासाठी शाळा सुरू केल्या. शुद्रांसाठी पिण्याच्या पाण्याचा हौद खुला केला. शूद्र मुलांना बोर्डिंग सुरू केले. सत्यशोधक समाज, बालहत्या प्रतिबंधक गृह, ही सामाजिक कार्य केली.

25 . महात्मा फुले आपल्या मित्राकडे नगरला गेले होते. फुले व मित्र कोणत्यातरी शाळेत गेले. तिथे कोणीतरी ‘फरार’ नावाची मॅडम होती, तिच्याकडे जाऊन शाळा कशी शिकवावी ,काय शिकवाव,कसं शिकवाव हे विचारण्यासाठी महात्मा ज्योतिराव फुले नगरला गेले होते.

26 महात्मा फुले यांनी सुरू केलेल्या शाळेत मुलींना शिकवायला सावित्रीबाई जाऊ लागल्या त्यावेळी जाता येता वाटेत त्यांना त्रास होऊ लागला कोणी त्यांची छेड काढत,कोणी त्यांना बघून थुंकत होते. तर काही लोक खिडकीतून बघून त्यांना शिव्या द्यायची अशा प्रकारचा त्रास सावित्रीबाईंना शाळा शिकवताना झाला.

27 ‘बालहत्या प्रतिबंधक गृह’ महात्मा ज्योतिराव फुले व सावित्रीबाई फुले यांनी सुरू केले.पुरुषांकडून फसवल्या गेलेल्या स्त्रियांसाठी हे गृह होते ‘काळे पाणी टाळण्याचा उपाय’ अशा जाहिराती छापून फसलेल्या बायकांनी ज्योतिराव गोविंदराव फुले यांचे घरी येऊन बाळंत होऊन जावे,त्यांचे नाव गुप्त ठेवले जाईल.अशा जाहिराती तीर्थक्षेत्रावरती लावल्या गेल्या.

28 “थांबा मी हाय जित्ती आता नग शिकवू मला रीत भात”

संदर्भ: वरील वाक्य क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांच्या या पाठातील असून या पाठाच्या लेखिका सुषमा देशपांडे आहेत.हा पाठ ‘व्हय मी सावित्रीबाई’ या एक पात्री नाटकतून निवडलेला आहे.

स्पष्टीकरण : हे वाक्य सावित्रीबाईंनी म्हटले आहे.महात्मा ज्योतिराव फुले यांचा मृत्यू झाला व टिटव कोणी घ्यावं यावरून वाद सुरू झाला.तेव्हा सावित्रीबाईंनी वरील वाक्य म्हटलेले आहे.

29 सुषमा प्रभाकर देशपांडे (1955) या मूळच्या प्रायोगिक रंगभूमीच्या कलाकार आहेत.सावित्रीबाई फुले यांच्या जीवन कार्यावर संशोधन करून त्यानी चरित्रनाट्य,एक पात्री नाटक हा वेगळा प्रकार केला आणि या नाटकाचे 2500 प्रयोग त्यानी केले ‘एशियन नाईट्स’ यांच्याकडून या नाटकाचे प्रयोग बाहेर देशात पण झाले.महाराष्ट्र सरकारकडून त्यांना ‘सावित्रीबाई फुले’ पुरस्कार मिळाला.खेडेगावातील स्त्रियांच्या बचत गट या संकल्पनेसाठी 23 वर्षे कार्य केले. ‘मुक्ताईची पाऊलवाट’ हे मासिक चालवल.

प्रश्न 3.

30 महात्मा फुले यांच्या सामाजिक शैक्षणिक कार्यात त्यांच्याबरोबर त्यांच्या पत्नी सावित्रीबाई फुले यांनी भाग घेतला होता.त्यांच्या खांद्याला खांदा लावून काम केलं,त्यासाठी अपार कष्ट घेतले.फुले यांच्या

आग्रहाखातर सावित्रीबाई घरीच शिकल्या आणि शाळेत शिक्षिका झाल्या एक शूद्रजातीची स्त्री शिक्षिका झाली म्हणून समाजाने त्यांना त्रास दिला,पण तो त्रास सहन केला आणि आपले कार्य चालूच ठेवले.महात्मा फुले यांच्या मृत्यूनंतर अंत्ययात्रेच्या वेळी उदगारलेल्या प्रसंगाला त्या मोठ्या धिराने स्वतः टिटव हाती धरलं.महात्मा फुलेंच्या कार्यात सावित्रीबाईंचे फार मोठे योगदान आहे म्हणून खऱ्या अर्थाने त्या सहधर्मचारिणी होत्या.

31. महात्मा ज्योतिराव फुले यांचा मृत्यू झाला त्या ठिकाणी टिटव कोणी उचलावं याबद्दल वाद झाला पण सावित्रीबाईंनी स्वतः टिटव उचललं व त्या चालू लागल्या तसेच गजानन व यशवंत हे त्यांच्याजवळ आले व बाजूने चालायला लागले.जस जस त्या चालू लागल्या तसे एकेक पावलाबरोबर अनेक आठवणी येत होत्या. त्यांचं लग्न, त्यांच शिकण, त्यांची शाळा,काशीचा पोरगा यशवंत,पिण्याच्या पाण्याचा हौद, गुलामगिरी हे पुस्तक, बालहत्या प्रतिबंधक गृह, मृत्युपत्र, सत्यशोधक समाज त्यांना या सर्व गोष्टी आठवत होत्या.

32. सावित्रीबाईंचे शिक्षण घरातच झाले आणि शाळेत त्या शिकवायला जाऊ लागल्या.लोक येऊन खिडकी समोर उभे रहायचे,घाण घाण शिव्या द्यायचे,ओरडायचे एक शूद्र बाई शिक्षिका म्हणून शिकवायला लागली महाभयंकर, माजले हे शूद्र. कोणी छेड काढायचे,कोणी बघून थुंकायचे अशा प्रकारच्या प्रतिक्रिया शाळेत गेल्यावरती सावित्रीबाईंना ऐकायला मिळायच्या.

33. महात्मा फुले यांचे सामाजिक शैक्षणिक कार्य फार मोठे आहे सामाजिक कार्याबरोबरच आपले विचार पटवून सांगण्यासाठी शेतकरी, दलित आणि स्त्रियांच्या उद्धारासाठी वैचारिक साहित्य लिहिले त्यातील ‘सार्वजनिक सत्यधर्म’या ग्रंथाचे लेखन चालू होते आणि अचानक एक दिवशी त्यांना पक्षाघाताचा झटका आला शरीराची उजवी बाजू लुळी पडली.घोले डॉक्टर यांनी लगेच औषध उपचार सुरू केले थोडं बरं वाटल्यावर तशाही अवस्थेत डाव्या हाताने या ग्रंथाचा राहिलेला अर्धा भाग लिहून काढला.

प्र .4 था

34. महात्मा ज्योतिराव फुले यांच्या पत्नी सावित्रीबाई फुले या खऱ्या अर्थाने सहधर्मचारिणी होत्या.फुलांच्या सामाजिक व शैक्षणिक कार्यात त्यांच्या खांदयाला खांदा लावून काम केले त्यासाठी त्यांनी अपार कष्ट व त्रास सहन करावा लागला फुलांच्या आग्रहाखातर त्या स्वतः घरी शिकल्या व शाळेत शिक्षिका म्हणून काम करू लागल्या हे करत असताना त्यांना समाजाकडून खूप त्रास देण्यात आला कारण त्या एक शूद्र स्त्री शिक्षिका म्हणून काम करू लागल्या महाभयंकर पाप घडत आहे असे लोक म्हणत होते तो त्रास त्यांनी सहन केला आणि आपले कार्य चालूच ठेवले महात्मा फुले यांच्या मृत्यूनंतर अंत्ययात्रेच्या वेळी उद्भवलेल्या प्रसंगाला त्या मोठ्या धीराने सामोरे गेल्या.स्वतः टिटवं हातात धरलं आणि एक क्रांतिकारक पाऊल उचलले यावरूनच त्या खऱ्या सहधर्मचारिणी होत्या हे स्पष्ट होते.

35. महात्मा ज्योतिराव फुले व सावित्रीबाई फुले यांनी समाजासाठी खूप मोठी योगदान दिलेले आहे तळागाळातील लोक शिकावेत यासाठी शाळा सुरू केल्या शिक्षण मिळावं यासाठी मुलींसाठी शाळा सुरू

केली उन्हाळ्यात पिण्यासाठी पाणी सुद्धा मिळणे कठीण त्यावेळी अस्पृश्यांसाठी आपल्या घरातील पिण्याच्या पाण्याचा हौद ज्योतिबांनी खुला केला. तसेच सत्य शोधक समाजातर्फे त्यांनी भटजी शिवाय लग्न लावली शूद्र व अतिशूद्रांसाठी बोर्डिंग सुरू केले.बालहत्या प्रतिबंधक गृह काढून पुरुषाकडून फसवलं गेलेल्या स्त्रियांना या प्रतिबंधक गृहाचा फायदा झाला व असे अनेक कार्य समाजासाठी सावित्रीबाई फुले आणि ज्योतिबा फुले यांनी केले.

36. महात्मा ज्योतिराव फुले यांना पक्षाघाताच झाल्यानंतर त्यांची तब्येत रुटूखूटूच चालू होती. त्यांचा मृत्यू झाला.महा यात्रेची तयारी सुरू झाली. त्यांना न्यायची वेळ आली तेव्हा महादबा आणि बाबा त्यांचे भाऊबंद आडवे आले; आणि म्हणाले,जोतिबा आमचा भाऊबंद त्यांच्या शवास आम्हीच खांदा देणार असे ऐकल्यावर सावित्रीबाई पुढे आल्या व त्या टिटवं घेऊन त्या महायात्रेत्त चालू लागल्या.त्या चालत असताना त्यांनी केलेल्या एकेक कामांची त्यांना आठवण येऊ लागली.त्यांची शाळा,त्यांचं शिक्षण,काशीचा पोरगा यशवंत,पिण्याच्या पाण्याचा हौद,गुलामगिरी पुस्तक,शूद्रांचे बोर्डिंग,बालहत्या प्रतिबंधक गृह,मृत्युपत्र, सत्यशोधक समाज या सगळ्या गोष्टी त्यांना आठवू लागल्या.

11. आई समजून घेताना

उत्तरे-

प्र 1ला

.1 क) अव्ययीभाव समास

2 अ) अव्ययीभाव समास

3 क) द्वंद्व समास

4 अ) नञ् तत्पुरुष

5 ब) मध्यमपदलोपी समास

प्र 2रा

6 सप्तमी तत्पुरुष

7 षष्ठी तत्पुरुष

8 अव्ययीभाव समास

9 उत्तमकांबळे

10 आत्मकथन

11 मातृमहिमा]

12 आईसमजूनघेताना

13 आक्का

14 टाकळवाडी

15 उत्तम

16 सातवीला पहिला आलो

17 फ़ांद्याचा भारा

18 बर झाल पास झालास बाबा

19 दीडच भाकरी मिळतं असे

20 आता पुढच्या शिक्षणाला लई खर्च येईल का?

21“बाबा थळोबा माझ्या पोराच्या कामात यश दे तुला नारळ देईन”

22 मिलीटरीत

23 तू मरत का नाहीस कशाला जगतोस भुईला भार होऊन.

24 बर झाल अक्का सुटली नवऱ्याच्या संकटातून.

25 समाजव्यवस्थेने

26 लेकरांच्या भविष्यात

27 भाकरीच्या ढाईत

28 इलंदा

प्र. 4

29कसली बातमी भारा वाहून डोक्याला कड आलाय. एक जण जळण्याचं नाव काढत नाही एकटी आई किती मरेल? कोणी विचार करत नाही. डोक्यात फणी घातली की केसांचा पुंजका हाताला येतोय

30 लेखक पास झाल्यामुळे त्यांच्या पुढच्या शिक्षणाचा काय करायचं? पुढच्या खर्चाचं काय करायचं?या चिंतेने लेखकांच्या आईला घेरलं होतं. लेखक शिकले पाहिजेत त्यामुळेच त्यांचं नशीब उजाडणार होतं पण खर्चाचं काय करायचं? मजुरी वाढत नाही, पाऊस पडत नाही लोक मुलखावरर चाललेत मजुरीला या सर्व विचारांनी लेखकांच्या आईचा चेहरा गंभीर झाला.

31. लेखक पाणी आणायला जात असताना चुलीतली राख बाहेर काढत काढत लेखकाला आई म्हणाली, बरणीतली चिमूटभर साखर तोंडात टाक आणि हो चिमूटभरच घे उद्या तुझ्या बाला चहासाठी ठेव.

32 तिला वाटते की अण्णांना दारू सोडावी, रोज कामाला जावे,पैसे मिळवावेत, संसारासाठी वापरावेत, पोरांना शिक्षणासाठी द्यावेत, घर बांधावं,पोरांना कपडे द्यावेत.

33. आईने लेखकाला आश्वासन दिले की तू काळजी करू नकोस तू शिक. आणखी राबिन मी.

34. लेखकाने आईला काळजी करू नकोस सांगितले कारण, त्यांनी रायबागला बोर्डिंगला जायचं ठरवलं होतं.तिथं जेवण मोफत, राहणं मोफत आणि शिक्षण ही मोफत मिळत.रायबागलाही ते चालत जाणार होते डोक्यावर ट्रंक घेऊन त्यामुळे जायलाही पैसे लागणार नव्हते.

35. रात्रंदिवस राबणाऱ्या आणि असंख्य वेळा पाणी पिऊनच भूक मारणाऱ्या लेखकांच्या आईच्या मदतीला कोणतेच देव येत नव्हते. उलट देवांनाच नारळ नैवेद्य लागत असे. म्हणून लेखकांचा माळावरच्या थळोबावर विश्वास नव्हता.

36. आपली मुलगी इलन्दा सासरी सुखी नाही. तिचा नवरा दारू पितो, मारतो.अशा घरात आपण मुलीला दिली यासाठी आजोबांना वाईट वाटत असे.

37. अण्णा मरण पावल्यानंतर अक्का परिस्थितीने व्याकुळ होऊन जमिनीवर डोकं आपटून आक्रोश करत होती. उठता बसतांना शिव्या देणारी आज वेगळ्याच रूपात दिसत होती ओठावर शिव्या असल्या तरी काळजात नवऱ्याविषयी अपरंपार प्रेम आणि श्रद्धा असलेली अक्का शोक मग्न दिसतहोती.

38. लेखकाबरोबर भांडण झाल्यावर लगेच तिला आपल्या नवऱ्याची आठवण येईल वाघासारखा माझा नवरा गेला म्हणून तुमचं बोलणं खाण्याची वेळ माझ्यावर आली अशा शब्दात ती आपल्या काळजात खोलवर रुतलेला आणि कधीही विस्मरणात न जाणारा आपला नवरा व्यक्त करायची.

प्र. 5

39. संदर्भ: वरील वाक्य हे लेखक उत्तम कांबळे यांच्या आई समजून घेताना या पाठातून घेतलेले आहे.उत्तमकांबळे यांच्या आईने हे वाक्य म्हटले आहे.

स्पष्टीकरण: थळोबा नावाच्या माळावरच्या देवावर लेखकांच्या आईचा विश्वास होता. हा देव आपल्या मुलाच्या कामांमध्ये यश देईल असा तिचा विश्वास होता.

40स्पष्टीकरण :आपल्या मुलाने पुढचे शिक्षण घेतले पाहिजे. तो जर शिकला तरच आपल् आयुष्य उजळणार, त्यासाठी किती खर्च आला तरी तो करण्याची तयारी आहे.हे सांगत असताना आईने हे वाक्य म्हटलेआहे.

41 स्पष्टीकरण :अक्का अण्णांना जिवंत असताना तू मरत का नाहीस कशाला जगतोस जमिनीला भार होऊन असं वारंवार म्हणायचीजेव्हा अण्णा वारले लेखकाला वाटले अक्का अण्णांच्या संकटातून सुटली पण अक्का मात्र व्याकुळ झाली. हे अक्काचं रूप लेखकांसाठी नवीन होते.

42. स्पष्टीकरण : आपल्या मुलांचे भविष्य घडवण्याकरता आयुष्यभर राबलेल्या अक्काने वर्तमान आपल्या मुलांसाठी गहाण टाकले इतिहास समजव्यवस्थेने नकारला म्हणून ती स्वतःच भविष्य आपल्या मुलांमध्ये पाहत असे.

प्र. 6

43उत्प्रेक्षा अलंकार

लक्षण : उपमेय हेजणू उपमानच आहे असे जिथे वर्णिले असते तिथे उत्प्रेक्षा अलंकार असतो.

44उपमा अलंकार

लक्षण : दोन वस्तूतील साम्य चमकृतिपूर्ण रीतीने जिथे वर्णन केलेले असते तिथे उपमा अलंकार होतो.

45. उत्प्रेक्षा अलंकार

लक्षण : उपमेय हे जणू उपमानच आहे असे जिथे वर्णिले असते तिथे उत्प्रेक्षा अलंकार असतो.

46. उपमा अलंकार

लक्षण : दोन वस्तूतील साम्य चमकृतिपूर्ण रीतीने जिथे वर्णन केलेले असते तिथे उपमा अलंकार होतो.

प्र.7

47.लेखक सातवीच्या परीक्षेत शाळेत पहिल्या नंबरने पास होतात. ही बातमी अक्काला सांगितल्यावर तिलाही आपल्यासारखा खूप आनंद होईल असे लेखकाला वाटते पण तसे झाले नाही. लेखकाने आपण पास झाल्याची बातमी सांगूनही अक्काच्या चेहऱ्यावर आनंदापेक्षा काळजीच जास्त जाणवत होती. आपला मुलगा हुशार आहे त्याला जरा आपण पुढे शिकवलं तर आपले भविष्य उजळेल असे तिला वाटते पण हे जरी खरं असतं तरी घरचीआर्थिक परिस्थिती कठीण होती

48. लेखकाने आनंदाची बातमी सांगूनही अक्का आनंद व्यक्त करत नाही. उलट लेखकाला आपण करीत असलेल्या कष्टाची तक्रार बोलून दाखवते आणि आडाच पाणी आणायला सांगते. लेखक हिरमुसतो.आईला आनंद का झाला नसेल?या प्रश्नांच्या विचारातच लेखक विहिरीवर पाणी आणायला जातो व पाणी घेऊन परत येताना अनेक प्रश्न त्यांना पडतात. आपल्या पोटापाण्याचा प्रश्न व्यवस्थित मिटला असता तर अक्कांने आनंद व्यक्त केला असता का?तिची सारी ताकद व बळ भाकरीच्या लढाईतच खर्च होत असेल का? आनंद व्यक्त करण्यासाठी आईकडे बळच नसेल का? अशा अनेक प्रश्नांचे ओझे घेऊन लेखक परत आले.

49 मला चांगली नोकरी लागेल,नोकरीच्या पैशातून मी अक्काला इतकं भारी लुगडं घेईन की सारे बघत राहतील.मी तिला माझ्याकडेच ठेवून तिचा सांभाळ करीन. तिला कसलाही त्रास होऊ देणार नाही.खायचं आणि निवांत बसायचं.मी अन्नाला चाकरीतून मुक्त करेन, खूप कष्ट करेल व स्वतःसाठी घर बांधेल असे लेखक दिवा स्वप्न पाहत होते.

50. अण्णा गेल्यावर लेखकांची आई खूपच शोक मग्न झाली. अतिशय उद्विग्न मनस्थितीत ती वावरत होती.तिच्या काळजात अण्णा विषयी अपार प्रेम व श्रद्धा होती.कधी कधी लेखाव लेखकांबरोबर ही तिचे भांडण होत असे त्यावेळी तिला आपल्या नवऱ्याची आठवण येईन व आपला वाघासारखा नवरा गेला म्हणून सर्वांचे बोलणं खाण्याची वेळ माझ्यावर आली असं ती म्हणत असे.

51. अण्णा जिवंत असताना दारूच्या कारणावरून आईचे वअण्णाचे रोज भांडण होत असे.एक दिवस दारूमुळेच अण्णांनी आपले जीवन संपवले. अण्णा गेल्यावर मात्र आईला खूप वाईट वाटले.आपला कुंकवाचा धनी गेला म्हणून जमिनीवर डोकं आपटून ती आक्रोश करीत होती.तिच्या काळजात अण्णा विषयी अपार प्रेम व श्रद्धा होती नवरा गेल्याचे दुःख एका रानमुंड बाईलाच कळतं असं ती म्हणायची. म्हणून अण्णा वारल्यानंतर आईचे जगच खल्लास झाले असे लेखकांना वाटते.

52. उत्तम मारुती कांबळ

जन्म 1956,

श्राद्ध, अस्वस्थ, नायक या कादंबऱ्या.

रंग माणसाचे, कथा माणसांच्या, कावळे आणि माणसं, परत त्या न दिसणारी लढाई इत्यादी कथासंग्रह

देवदासी,नग्न पूजा, भटक्यांचे लग्न,कुंभमेळा अनिष्ट प्रथा इत्यादी संशोधन पर ग्रंथ,

जागतिकीकरणात माझी कविता, नाशिका तू एक सुंदर कविता,पाचव्या बोटावर सत्य इत्यादी कवितासंग्रह,

आई समजून घेताना,वाट तुडवताना ही आत्मकथन.

थोडसं वेगळं, तिरंग्यातून गेला बाप ही ललित पुस्तके

प्र. 8

53. अण्णांनी दारू सोडावी रोज कामाला जावे थोडीफार पैसे मिळवावेत ते पैसे आपल्या संसारासाठी वापरावेत पुराना शिक्षणासाठी खर्च करावा स्वतःच घरकुल बनवा पोरांना कपडे घ्यावेत अशी एखाद्या सर्वसामान्य गृहीणीसारखीच अपेक्षा अक्काला अण्णांकडून होती.कारण आपण अण्णांनी मी दारूच्या नशेत झिंगलेले असत.दररोज घरी अक्काला मारत असत,शिव्या देत असतात तुम्हाला आणि शिव्या खात बिचारी ती संसार करायची काबाड कष्ट करून पूर्ण कुटुंबाचा सांभाळ करायची. म्हणून अण्णांनी दारू सोडावी चांगले वागावे असे तिला वाटत असेल .

54. पहिल्या प्रसंग म्हणजे, लेखक पास झालेला आपण पास झाल्याची बातमी आईला लवकरात लवकर सांगून आईला आनंद वाटावा म्हणून लेखक प्रयत्न करतो पण अपार कष्टांमुळे ते ऐकण्याच्या मनस्थितीत नव्हती पण शेवटी लेखकाने जेव्हा आईला बातमी सांगितली तेव्हा आईला आनंद होण्याऐवजी तिच्या चेहऱ्यावर काळजी अधिक चरवली लेख कांच्या यशाचा आज आनंद तिला का वाटत नसेल असा प्रश्न पडला पण आईने जेव्हा लेखकाला पुढच्या शिक्षणासाठी खर्च विचारला व काहीही झालं तरी पुढे शिक आणखी राबेन   असं सांगितलं त्यावेळी आईची तळमळ लेखकांना जाणवली . दुसरा प्रसंग आहे वडिलांच्या मृत्यूचा. वडील जिवंत असताना रोज त्यांच्याशी भांडे पण वडील मेल्यावर तिने व्यक्त केलेला शोक यावरून त्यांच्या आईच्या काळजातील प्रेम दिसून आले या दोन्ही प्रसंगातून लेखकाने आपल्याला आईला खऱ्या अर्थाने समजू न घेतले आहे.

प्रश्न 9

55 निबंध लेखन

अ)आई एक दैवत

निबंधलेखनाचेमुद्दे

आकर्षकप्रारंभ

विषयज्ञान

भाषा सौंदर्य

शेवट.

प्रश्न 10

कल्पना विस्तार

स्वामी तिन्ही जगाचा आईविना भिकारी

12. स्वरगंगा

उत्तरे:

प्रश्न 1.

1.अ) षष्ठी तत्पुरुष

2ब) षष्ठी तत्पुरुष

3 ड) कर्मधारेय

4.अ) चतुर्थी तत्पुरुष

5 ब) षष्ठी तत्पुरुष समास

6 ब) द्वंद्व समास

7 अ) षष्ठी तत्पुरुष

8 ब) तृतीय तत्पुरुष

9 क) चतुर्थी तत्पुरुष

10 अ) उपपद तत्पुरुष

11 ब) नञ् तत्पुरुष

12 अ)) नञ् तत्पुरुष

13 अ) कर्मधारय

प्र. 2 पहिल्या जोडीतील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाशी जुळणारा शब्द लिहा

14 उत्तमकांबळे

15 एकपात्री नाटक

16 दुःख

17 ऱ्हस्व

१८ उजेड

19बेसुर

प्र. 3एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

20 व्यक्तिचित्र

21 चिकाटी, ध्येयनिष्ठा

22 स्वरगंगा

23अब्दुल करीमखाँ

24 पाच मार्च 1913 या दिवशी धारवाड येथील शुक्रवार पेठेतल्या राहत्या घरी.

25 अंबाबाई

26 कृष्णाचार्य हुलगूर

27 द.रा. बेंद्रे

28 महात्मा गांधी

29 आपल्या जातीवरून आपला अपमान होईल याचे भय वाटत होते.

30 गंगुबाईनी भावगीते, भक्ती गीते गायली नाहीत.

31 सरकारी शाळेत इंग्लंडचा राजा व राणी जॉर्ज पंचम आणि किंग मेरी यांचा गौरव करणारी प्रार्थना म्हटली जात होती म्हणून गंगुबाईना ती प्रार्थना आवडत नव्हती

32 मामा वरेरकरांच्या विजयाचे लग्न या चित्रपटात भूमिका केली

33 शृंगेरी मठाचे शंकराचार्य.

34 गांधीजी, नेहरू,महंमद अली जिना,गंगाधर देशपांडे इत्यादी

35 धारवाड येथील राष्ट्रीय विद्यालय

36 मृत्यूनंतर नेत्रदानाचा संकल्प केला होता.

37 21 जुलै 2009 रोजी सकाळी सात वाजून दहा मिनिटांनी

38 बेळगावी येथील काँग्रेस अधिवेशन

39 गंगुबाईना स्वरगंगा म्हटले आहे.

प्र 4 दोन/तीन वाक्यात उत्तरे

40. गंगुबाई हनगल यांना अनेक पुरस्कार व उपाधींनी सन्मानित करण्यात आले आहे.पद्मभूषण, पद्मविभूषण, तानसेन पुरस्कार, माणिक रत्न,कर्नाटक भूषण, गोदावरी पुरस्कार देऊन त्यांना सन्मानित करण्यात आले आहे.याचबरोबर सहा विद्यापीठाने त्यांना डॉक्टरेट देऊन गौरवले आहे.संगीत सरस्वती, संगीत सम्राज्ञी , भारतीय कंठ, अशा विविध उपाधी त्यांना मिळाले आहेत.

41. गंगुबाईसाठी संगीत हाच त्यांचा श्वास होता आणि तोच त्यांचा ध्यास होता. नेपाळ, पाकिस्तान, अमेरिका,कॅनडा,फ्रान्स, जर्मनी अशा विविध देशात त्यांनी किराणा घराण्याची श्रीमंती पोहोचवली

42. 1924 साली बेळगाव मध्ये काँग्रेसचे अधिवेशन झाले या अधिवेशनाचे अध्यक्ष महात्मा गांधी होते. या कार्यक्रमाचे स्वागत गीत गाण्याचा मान गंगुबाई व त्यांच्या शाळेतील इतर विद्यार्थिनींना मिळाला. त्यावेळी त्यांचे वय अवघे अकरा वर्षे होते स्वागत गीत शिकवण्यासाठी म्हैसूर होऊन एक शिक्षक आले होते.व्यासपीठावर गांधीजी, नेहरू, मोहम्मद अली जिना, गंगाधर देशपांडे इत्यादी बडी नेते मंडळी होती.मनात भीती असूनही स्वागत गीत इतके उत्तम झाले की प्रत्यक्ष गांधीजींनी त्यांना शाबासकी दिली. गंगुबाईची जात कोळी असल्याने त्या अधिवेशनात जातीवरून आपला अपमान होईल असे त्यांना वाटले पण तसे काही घडले नाही. या घटना दीर्घकाळ त्यांच्या स्मरणात राहिल्या.

43. गंगुबाईचा आवाज अतिशय पातळ नाजूक आणि बारीक होतात त्या गाऊ लागल्या की त्यांचा घसा दुखू लागेल म्हणून डॉक्टरांनी त्यांना टॉन्सिल चे ऑपरेशन करून घेण्याचा सल्ला दिला. शस्त्रक्रिया केल्यानंतर त्यांचा आवाज पूर्णतः बदलून गेला तो पुरुषी झाला पण गंगुबाई त्यामुळे खचल्या नाहीत ही एक दैवी देणगी आहे असे समजून जिद्दीने गाण्याचा सराव करू लागल्या

44. कुंदगोळ येथे सवाई गंधर्व यांच्याकडे गंगुबाई संगीताचे शिक्षण घेत होत्या खर्ज रियाजाची सवय गुरुजींनी गंगू बाईना लावली. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली त्या पहाटे दोन दोन तास रियाज करत असत पुढे त्यांचे गुरु सवाई गंधर्व आपल्या मुलाच्या औषधोपचारासाठी हुबळीला येऊन राहिले त्यावेळी गंगूबाईनी आपल्या घरातील दोन खोल्या त्यांना राहण्यासाठी दिल्या त्याचे पैसे घेतले नाहीत. तसेच आपली मुलगी कृष्णा हिला शिकवणी लावून त्याचेही पन्नास रुपये फी त्या देऊ लागल्या.

45 करीम खाँ अंबाबाईच्याकडे आले असताना गंगुबाई अंबाबाईच्या जवळ बसल्या होत्या.त्यांनी गंगुबाईना विचारले तुही गातेस वाटतं,गंगुबाईनी मान हरवली मग गा बघू काहीतरी. खा साहेब म्हणाले गंगू बाईनी लगेच त्यांना एक पद म्हणून दाखवले. एवढ्याशा नाजूक मुलीचा तो आवाज आणि ढंग पाहून खा साहेब उद्गारले बहुत अच्छा भेटी खूप खाना और बहुत गाना.

46. प्रा संध्या व्यंकटेश देशपांडे

जन्म 1958

नाट्याकुर या संस्थेची स्थापना

अजन्मा, आक्रित, अकलपित,वाज आय रॉंग एकांकिका

अश्वदा , सुलतान, बी पॉझिटिव या कादंबऱ्या

जीना इसी का नाम, अंतस्थ, कहाणी गोवा मुक्तीची ,मेघबंदन ही नाटके

मानवतावादी बसवण्णा (अनुवाद), स्वर गंगा (चरित्र)

अंतस्थ या नाटकात रत्नागिरीच्या श्रीरंग संस्थेचा लेखन पुरस्कार, कृ. ब. निकुंब,,पुरस्कार,गो. म. कुलकर्णी,,पुरस्कार

प्र. 5

47 संदर्भ:हे वाक्य प्रा संध्या देशपांडे यांनी लिहिलेल्या स्वरगंगा या पाठातील आहे

स्पष्टीकरण:लहानपणापासूनच गंगुबाईवर त्यांच्या आईने गायनाचे संस्कार केले कारण त्यांच्या आई अंबाबाई स्वतः कर्नाटकी संगीत गात होत्या गंगुबाईची गाण्याची आवड लक्षात घेऊन अंबाबाईनी स्वतःचे गाणे बंद केले व गंगुबाईना हिंदुस्थानी संगीताचे धडे दिले म्हणून वरील वाक्याचा उल्लेख लेखिकेने केला आहे.

48. स्पष्टीकरण:गंगुबाई हंनगल एकदा गाण्याच्या कार्यक्रमासाठी शृंगेरीच गेल्या होत्या शृंगेरी मठा शेजारीच कार्यक्रम असल्याने मठाधिपती शंकराचार्य ही गाणी ऐकायला

येऊन बसले कार्यक्रम संपल्यावर शंकराचार्यांनी गंगुबाईचे तोंड भरून कौतुक केले व त्यावेळी त्यांनी हे वरील वाक्य म्हटले.

49.स्पष्टीकरण: किराणा घराण्याचे संस्थापक अब्दुल करीम खान एकदा हगन ल यांच्या घरी आले होते.त्यांनी लहानग्या गंगुबाईला गाणे म्हणावयास लावले. गंगुबाईनी लगेच त्यांना एक पद म्हणून दाखवले. एवढ्याशा लहान मुलीचा तो ढंग व आवाज ऐकून खा साहेबांनी वरील वाक्य म्हटले आहे.

50 स्पष्टीकरण: गंगुबाईचे गुरु कृष्णाचार्य हुलगुरू यांनी काही कारणास्तव गायनाची शिकवणी बंद केली. त्यामुळे कुंदगोळ येथे सवाई गंधर्वांच्या कडे संगीताचे शिक्षण घेऊ लागल्या. कुंदगोळात त्यावेळी वीज नव्हती. रात्रीच्या वेळी घरी परतताना गंगुबाईना त्रास होऊ नये म्हणून सवाई गंधर्व भीमसेन जोशींना त्यांच्यासोबत पाठवत त्यावेळी त्यांनी हे वरील वाक्य म्हटले आहे.

प्र 6.वाक्प्रचारांचा अर्थ

51. दाद देणे : कौतुक करणे

वाक्य: सुज्ञ रसिक कार्यक्रमात नेहमीच दाद देतात.

52.पाण उतारा करणे : अपमान करणे

वाक्य: मी दिलेला अभ्यास न केल्यामुळे शिक्षकांनी वर्गात माझा पाणउतारा केला.

53 पदार्पण करणे : प्रवेश करणे

वाक्य: सचिन तेंडुलकरने वयाच्या सोळाव्या वर्षी कसोटी क्रिकेटमध्ये पदार्पण केले.

54 योग जुळून येणे : योग्य वेळ येणे

वाक्य: काही गोष्टी साध्य करण्यासाठी योग जुळून यावा लागतो

55 पंचतत्वात विलीन होणे :स्वर्गवासी होणे.

वाक्य: 21 जुलै 2009 ला स्वरगंगा पंचतत्वात विलीन झाली.

56 डोक्यावर घेणे : गौरव करणे

वाक्य: चांगले काम करणाऱ्यांना नेहमीच डोक्यावर घेतले जाते

57 बाळकडू मिळणे : लहानपणी संस्कार मिळणे

वाक्य: लहानपणीच गंगुबाईना गायनाचे बाळकडू मिळाले होते.

58 तारीफ करणे : प्रशंसा करणे

वाक्य: माझा पहिला नंबर आल्याने सर्वांनीच माझी तारीफ केली

प्र. 7

59. गंगुबाईनावयाच्या सातव्या वर्षी धारवाडच्या राष्ट्रीय विद्यालयात दाखल करण्यात आले.तिथले वातावरण देशप्रेम आणि भरलेले होते. अनेक मोठमोठे साहित्यिक आणि राजकीय व्यक्ती येत असत. गंगुबाईना लोकमान्य टिळकांना पाहण्याचे योग याच शाळेत आला.वंदे मातरम भारत मातेचे वर्णन असणारी प्रार्थना तिथे म्हटले जात असे.विद्यार्थ्यांमध्ये शिक्षणाबरोबरच देशप्रेम, राष्ट्रभिमान जागृत करण्याचे पोषक वातावरण या शाळेत होते.

60. हुबळीतील डॉक्टर वागळे यांच्या घरी शृंगेरी मठाचे शंकराचार्य आले होते.तेथे त्यांनी गंगुबाईचे गाणे ऐकले.गाणे ऐकून ते इतके प्रभावीत झाले की गंगुबाईना गायनासाठी शृंगेरीस येण्याचे आमंत्रण दिले. एकदा गंगुबाई गाण्याच्या कार्यक्रमासाठी शृंगेरी ला गेल्या शंकराचार्य ही गाणे ऐकायला येऊन बसले होते.गाणे ऐकून ते खूप आनंदित झाले. शंकराचार्यांनी गंगुबाईना मठात बोलावले वशारदांबेच्या अंगावरील एक वस्त्र आणि साडी चोळी दिली. त्या दिवशीशारदांबेचा आशीर्वाद खऱ्या अर्थाने आपल्याला मिळाला असे गंगुबाईना वाटले.एक मौलिक ठेवा म्हणून गंगूबाईनी ते वस्त्र अनेक वर्ष जपून ठेवले.

प्र. 8 कल्पनाविस्तार

61. तनु त्या गीता कीर्ती मागे उरावी

62. पेरावे तसे उगवते(2025)

कल्पनाविस्ताराचे मुद्दे

कल्पनेचा अर्थ सांगणे

उदाहरण व स्पष्टीकरण

तात्पर्य

प्रश्न 9

63 आईच्या संस्कारामुळे लहानपणापासून गंगुबाईना गायनाचीआवडहोती. करीम खाँ, बेंद्रे गुरुजी यांनाही वेळोवेळी तिला प्रोत्साहन दिले.शालेय शिक्षण झाल्यावर त्यांनी हुबळीला

कृष्णाचार्य हुलगूर   यांच्याकडे संगीत शिक्षण सुरू केले. त्यावेळी त्यांचा आवाज पातळ नाजूक बारीक होता.म्हणून त्यांना गळ्यावर शस्त्रक्रिया करून घ्यावी लागली तरीही त्यांनी आपले गाणे थांबवले नाही काही दिवसांच्या विश्रांतीनंतर त्यांनी पुन्हा रियाज सुरू केला. पुढे त्यांनी कुंदगोळ येथे सवाई गंधर्वांकडे शिकवणी लावली रात्री अंधार झाल्यावर त्यांना घरी यावे लागे.पहाटे दोन तास खर्जाचा रियाज त्या करत होत्या अशा प्रकारे गंगुबाईनी संगीत शिक्षणासाठी कष्ट घेतले.

सवाई गंधर्व यांचा एक मुलगा आजारी व मतिमंद होता त्याच्या औषधोपचारासाठी ते हुबळीला येऊन राहू लागले गंगुबाईनी आपल्या घरातल्या दोन खोल्या त्यांना राहण्यासाठी दिल्या. जवळजवळ पंधरा वर्षे गंगुबाई सवाई गंधर्वांकडे शिकल्या गुरुजींनी कधीही गुरुदक्षिणा मागितीले नाही. आपण त्यांच्यासाठी काहीतरी केले पाहिजे म्हणून त्यांनी गुरुजींना आपली मुलगी कृष्णा हिला शिकवण्याची विनंती केली त्याची पन्नास रुपये फी सुद्धा त्या देऊ लागल्या.

प्र. 10 निबंध लेखन

64. माझा आवडता छंद

निबंध लेखनाचे मुद्दे

आकर्षक प्रारंभ

विषय   ज्ञान

भाषा   सौंदर्य

शेव

1. पैल तो गे काऊ कोकताहे

प्र. I

1. अ) कोकत +आहे

2. ब) षष्ठी.

3.ब) तृतीया

4. क) मध्यमपदलोपी

5. ब) कर्मधारय.

6 ब) चालू वर्तमान काळ.

प्र.II

7. गोष्ट : गोठी :: डहाळी : फांदी

8.आवडता : नावडता :: शकुन : अपकुन

9. हिमालय :नाम :: खेळतो : क्रियापद

10. तिने पत्र लिहिले :कर्मणी प्रयोग :: भरत गाणे गातो : कर्तरी प्रयोग

प्र. III

11. देवाच्या विरहाने आर्त झालेल्या भक्ताच्या अवस्थेचे वर्णन करणारी रचना म्हणजे विरहिणी होय.

12.ज्ञानेश्वरांच्या गुरूचे नाव निवृत्तीनाथ .

13. ज्ञानेश्वर कावळ्याशी बोलत आहेत.

14. संत ज्ञानेश्वरांनी वयाच्या 21व्या वर्षी संजीवन समाधी घेतली.

15. संत ज्ञानेश्वरांच्या ओवीचा 'ओवी ज्ञानेशाची'असा सार्थपणे गौरव केला आहे.

16. ज्ञानेश्वरांनी वयाच्या 18 व्या. वर्षी ज्ञानेश्वरी पूर्ण केली.

17. लोकसाहित्यात कावळ्याला माहेरचा दूत मानले जाते.

18. कवी कावळ्याशी बोलत आहे.

19. 'पैल तो गे काऊ कोकताहे' या विरहिणीचा काव्य प्रकार प्राचीन काव्य.

20. पाहुणे म्हणून घरी पंढरीचा पांडुरंग यावा अशी कवीला वाटते.

21. कावळ्यांने पंढरीचा पांडुरंग पाहुणा म्हणून घरी यावा असा शकुन सांगावा अशी कवीची इच्छा

22 'पैल तो गे काऊ कोकताहे' या कवितेचे मूल्य आर्तता, तळमळ.

प्र. IV.

23. अलंकार : यमक

कवितेच्या चरणात मध्ये शेवटी किंवा ठराविक ठिकाणी एकाच अक्षराची वेगवेगळ्या अर्थाने पुनरावृत्ती झाल्यास तेथे यमक अलंकार होतो.

24) अ) वरचढ होणे.

सून कानामागून आली आणि तिखट झाली .

ब)तारीफ करणे

महात्मा गांधीनी गंगुबाईची तारीफ केली .

25) वृत्त : वसंत तिलका

अक्षरे : 14

गण : त भ ज ज ग ग

यती. : आठव्या अक्षरावर

प्रश्न 5 वा

26) हवा असलेला शकुन सांगण्यासाठी ज्ञानेश्वर कावळ्याला म्हणतात की तुझे पाय सोन्याने मढवीन,

दहीभाताची उंडी तुझ्या तोंडी लावीन ,दुधाची वाटी तुला प्यायला देईन आणि रसाळ आंब्याची फळे तुला खायला देईन अशा प्रकारचे प्रलोभन ते शकून सांगण्यासाठी कावळ्याला देतात.

27) संदर्भ : सदर काव्यपंक्ती 'पैल तो गे काऊ कोक ताहे' या कवितेतून घेतली असून या कवितेचे कवी संत ज्ञानेश्वर हे आहेत ही कविता सकल संत गाथा या विरहीनीतून निवडली आहे.

स्पष्टीकरण: पंढरीचा पांडुरंग विठ्ठल घरी केव्हा येणार याचा शकुन सांगण्यासाठी ज्ञानेश्वर कावळ्याला प्रलोभन देत असतात त्यावेळी कावळ्याशी बोलताना त्यांनी वरील उद्गार काढले आहेत

28) संत ज्ञानेश्वरांचे पूर्ण नाव ज्ञानेश्वर विठ्ठलपंत कुलकर्णी जन्म 1275 मूळचे नाथ संप्रदाय त्यांनीअमृतानुभव, चांगदेव पासष्टी,हरिपाठाचे अभंग, विरहीने इत्यादी साहित्य रचना केली भागवत संप्रदायाची स्थापना केली. वयाच्या 18 व्या वर्षी ज्ञानेश्वरी लिहून पूर्ण केली तसेच वयाच्या 21 व्या वर्षी आळंदी येथे संजीवन समाधी घेतली.

प्र. 6 वा

ही कविता ज्ञानेश्वरांच्या सकल संत गाथा मधून निवडलेली असून ही विरहीणी या प्रकाराची आहे विरहिणी म्हणजे देवाच्या विरहने आर्त झालेल्या भक्ताच्या अवस्थेचे वर्णन करणारी काव्यरचना. पंढरीचा राजा विठ्ठल आपल्याला भेटण्यासाठी घरी यावा म्हणून ज्ञानेश्वर कावळ्याला विनवणी करतात आणि कावळा ओरडावा म्हणून कावळ्याने त्यांना शकुन सांगावा म्हणून दहिभाताचा घास, वाटी भरून दूध,पाय सजवण्यासाठी सोने आणि रसाळ आंब्याची फळे कावळ्याला देऊ करतात आणि पंढरीराव घरी येण्याचा शकुन आजच्या आजच मला सांग अशा प्रकारचे वर्णन या विरहिणीतून केलेले आहे.

--------------------*************--------------------

2. रुक्मिणीचे श्रीकृष्णास पत्र

प्रश्न 1

1. क) विद्या + अधिकार
2. ब) स्वर संधी
3. ब) द्विज
4. ब) भूतकाळ
5. अ) तृतीया
6. क) भावेप्रयोग

प्रश्न 2 रा

7) परिणय : विवाह :: नृप : राजा

8)कृतज्ञ : कृतघ्न :: उपकार : अपकार

9)झाडावर :शब्दयोगी :: सुंदर :विशेषण

10)देव अहे असे माननारे :आस्तिक :: देव नाही असे मानणार : नास्तिक

प्रश्न ३रा

11) विदर्भ देशाच्या राजाचे नाव भीमक.

12) रुक्मिणीच्या गुरुचे नाव सुदेव.

13) नरेंद्र रामदेवरायाच्या दरबारात कवी होते.

14) रुक्मिणी विदर्भ देशाची राजकन्या होती.

15) रुक्मिणींने पती म्हणुन श्रीकृष्णास वरले.

16) रुक्मिणीने याचकाला विन्मुख पाठविले नाही .

17) मूळ रुक्मिणी स्वयंवरातील ओव्यांची संख्या १८८०.

18) रुक्मिणीचे शिशुपालशी लग्न ठरविले होते .

19) शिव श्रीकृष्णाचे पाय नमितो.

20) रुक्मिणीचे श्रीकृष्ण पत्र या कवितेचे मूल्य जिद्द भक्ती .

प्रश्न ४ था

२१) अ)उपरती होणे= पश्चाताप होणे.

रामदेवरायांना आपली चूक समजली व उपरती झाली .

ब) याचना करणे = विनवणी करणे –

खूप याचना करूनही रमेशला काहीच फायदा झाला नाही .

22) न कधिच लाविले विन्मुख हो याचकाते

ते पुण्य उद्यत करी तुज यावयाते

अलंकार:-यमक अलंकार

व्याख्या :-कवितेच्या चरणात शेवटी / मध्ये किंवा ठराविक ठिकाणी एक किंवा अनेक अक्षरे वेगळ्या अर्थाने आल्यास यमक अलंकार होतो.

23) `घालील धाड शिशुपाल कळे न केव्हा'

घाली ल	धाडशि	शुपाल	कळेन	केव्हा
- - U	- U U	U - U	U – U	- -
त	भ	ज	ज	ग ग

चारणात अक्षरांची संख्या - 14.

यती -८ व्या अक्षरावर

वृत- वसंत तिलका

गण- त,भ,ज,ज,ग,ग

प्रश्न ५वा

24) प्रस्तुत चरण ‘ रुक्मिणीचे श्रीकृष्णास पत्र' या कवितेतील असुन कवितेचे कवी नरेंद्र आहेत. ही कविता वा. ना. उत्पात यानी संपादित केलेल्य रुक्मिणी स्वयंवर या ग्रंथातून घेतली आहे.

स्पष्टिकरण -रुक्मिणीने श्रीकृष्ण च्य प्राप्ती साठी अनेक नियामांचे पालन केले .देव ,गुरु, ब्राह्मणांची पूजा केली. इतकेच नव्हे तर दारी आलेल्या याचकाला कधीही मागे परत पाठविले नाही.

25) संदर्भ : प्रस्तुत चरण' रुक्मिणीचे श्रीकृष्णास पत्र ‘या कवितातेतून निवडलेला आहे.कवितेचे कवी नरेंद्र असून ही कविता वा.ना.उत्पात यानी संपदित केलेल्या रुक्मिणी स्वयंवर या ग्रंथातून घेतलेली आहे.

स्पष्टिकरण : रुक्मिणीला श्री कृष्णाचे प्राप्ती न झाल्यास ती जीभ हा हासडून जीव देणार आहे. शंभर जन्म घेउन उग्र तपश्चर्या करुन शंकरही ज्याच्या चरणाला वंदन करतो. अशा श्रीकृष्णाचे चरण प्राप्त करणार आहे .

26) शिशुपाल रुपी कोल्हाने सिंहाच्या मालकीच्या भागावर धाड घालून रुक्मिणीला पळवून नेलेले श्री कृष्णाला आवडनार नाही.

27) शिशूपालच्या रक्षणासाठी मगध देशाचा राजा जरासंध आणि विदुरथ आले आहेत.

प्रश्न ६ वा

28)*प्रथम त्यचा अर्थ स्पष्ट करू सांगावा

अर्थच्य स्पष्टिकरण आणि इतिहासतील/ पुराणातले उदा ध्यावी

*एका उदाहरनाचे स्पष्टिकरण करावे

29)कवी नरेंद्र यानी लिहिलेल्या या ग्रंथात रुक्मिणीचे श्रीकृष्णावर खूप प्रेम आहे. त्याच्या प्राप्ती सा ति तीने अनेक व्रत केली।ब्राह्मणाची देव देवतांची सतत पूजा केली पन तरि ही तिचा विवाह श्री कृष्णा बरोबर झाला नाही .तर ती स्वत:ची जीभ हासडून जीव देनार होती. व पुडिल 100वर्ष तपश्चर्या करुण श्रीकृष्णलीला मिलवनार आहे.

30)शिशुपालच्या रक्षासाथी मगध देशाचा राजा जरासंध विदुरथ राजे व या राजाचे सैन्या देखिल शिशुपालाच्य रक्षणासती आले होते व तिचा भाऊ रुक्मिसुध्दा आला होता .

31)रुक्मिणी म्हनते की हे कृष्णा तुला साजल अशी कुलशील व विद्यावान हो जगत कुणीही नाही याचि मला जानीव आहे तरि ही तीनही भुवनात सुंदर असे सद्गुण ऐकुन माझे तुझ्यावर प्रेम जडले आहे.व पती म्हणुन मी तुलाच स्विकारलेला आहे दुसरा कोनाला ही नाही.

32)तीनही सुंदर असे सद्गुण असलेल्या श्री कृष्णाचे वर्णन मी एकल्यपासुन रुक्मिणीने त्याच्य प्राप्ती व्रते केली नियम धरले, देव ,गुरु ,ब्राह्मणांची सतत पूजा केली. दारी आलेल्या एकाही याचकाला परत पाठविले .

प्र. 7 पत्रलेखन

अनौपचारिक पत्र

- पत्र लिहिणाऱ्याचा पत्ता
- मायन

- मजकूर ,समारोप ,भाषाशैल

3.भला जन्म हा

प्र1 ला बहुपर्यायी प्रश्नांची उत्तरे

1) ब) जगत +नाथ

2) ब) कर्मणी प्रयोग

3) ब) अपूर्णवर्तमान काळ

4) ब) मत्सर

5) अ) रडतात

6) अ) पंचमी

प्रश्न 2 रा एका वाक्यातील उत्तरे

7) तमाशा मध्ये गाणी लिहिणाऱ्या शाहीर असे म्हणतात .

8) राम जोशींचे पूर्ण नाव राम जगन्नाथ जोशी हे होय .

9) नवनीत या पुस्तकातून संपादितकेलेआहे .

10) मला जन्म या कवितेचे मूल्य भक्ती हे होय .

11) भला जन्म हा मानवाला लावला आहे .

12) मठाची उठा ठेव भोंदू साधू करत आहे .

13) ढोंगी साधू बिळात जप करत आहे .

14)तलवारहा शब्द नरदेहास उद्देशून म्हटला आहे .

15) हरी कवीरायावर फिदा आहे .

16) राम जोशींना कवीश्वर ही पदवी मोरोपंतांनी दिली .

प्रश्न 3 रा

17) होमा मध्ये तेल, तूप, तांदूळ ,तीळ, दर्भ ,जाळतात.

18) बाहेर मिरची आता हरिशी वाकडे म्हणजे फक्त केवळबाह्य भगव्या रंगाने रंगवून डोईवर जटा धारण करून मठाची उठाठेव करतआहेस ,परमेश्वराचे नामस्मरण हे लोकांमध्ये राहूनकरा अथवा वनामध्ये राहून करा पण ते मनापासून केले पाहिजेत बाह्य गोष्टींची औडबर माजवूनपरमेश्वराचा आपण भक्त आहोत असा देखावाहे ढोंगीपुरुषा करत आहेस ..अंतरंगी मात्र त्या परमेश्वराची ओळख तुला पटलेली नाही अंतकरणांमध्येवासना अंगी ठेवून राहिलेला असताना गळ्यामध्ये विरक्त ती निदर्शक अशी ती तुळशीची माळघालून काय उपयोग? केवळ बाह्यपचारिक मोठेपणा मिळण्याचाहेतूनेतील सर्व करत आहेस.

19) संदर्भ : वरील वाक्य राम जोशींच्या भला जन्म या लावणीतून घेतलेले असून समाजात धर्माच्यानावाखाली ढोंगी लोकांनाफसवणाऱ्या ढोंगी साधूलाउद्देश म्हटले आहे.

स्पष्टीकरण : खरी भक्ती काय असते हे ढोंगी साधूना पटवून देण्यासाठीभगवं हा इतर कुठल्याही गोष्टीचा भुकेला नसून तो फक्त भक्तीचा पाहुणा आहे कारण देवालाया माध्यमांची गरज नसते त्याला फक्त खऱ्या भक्ताची भूक असते हे सांगताना कवीने वरीलवाक्य उद्गारले आहे .

20) संदर्भ वरील वोळ मला जन्म हा या कवितेतून घेतलेल्या असून या कवितेचे कवी शाहीर रामजोशी हे आहेत .पर परमेश्वर भक्तीचे महत्त्व पटवून देताना कवीने वरील वाक्य म्हटले आहे .
स्पष्टीकरण : आपल्याला जो नरजन्म मिळालेला आहे त्यामुळे आपणभाग्यवान आहोत. हा तलवार रुपी जीव सांभाळून ठेवला पाहिजेत मनातील द्वेष मच्छरकाढून टाकले पाहिजेत कारण हा नर जन्म मानवाला एकदाचमिळतो पुन्हा पुन्हा मिळत नाही हेच सांगताना कवीने वरील वाक्य उद्गारले आहे.

21) संदर्भ :वरील ओळ भला जन्म हा या कवितेतील असूनया कवितेचे कवी शाहीर रामजोशी हे आहेत.
स्पष्टीकरण : काही भोंदू भक्त भक्तीच्या अवडंबर माजवतात समाजामध्येआपणच श्रेष्ठ म्हणून मिरवतात .हरिरूपी रस प्राशन करायचे सोडून दूध व इतर पदार्थ खातातहे सांगताना कवींनी वरील वाक्य उद्गारले आहे.
22) हा अनुप्रास अलंकार आहे
कवितेच्याचरनामध्ये एकाच अक्षराची परत परत पुनरावृत्ती होऊन विशिष्ट प्रकारचा नाद निर्माण होतोतेव्हा त्या ठिकाणी अनुप्रास हा अलंकार होतो .
23) हा अनुप्रास लंकार आहे
एखाद्यागद्याच्या किंवा पद्याच्या चरणात एकाच अक्षराची परत परत पुनरावृत्ती होऊन विशिष्ट प्रकारचानाद निर्माण होतो तेव्हा तिथे अनुप्रास अलंकार होतो .
24) हा अनुप्रास अलंकारआहे
एखाद्यागद्याच्या किंवा पद्याच्या चरणात एकाच अक्षराची परत परत पुनरावृत्ती होऊन विशेष प्रकारचानाद निर्माण होतो तेव्हा तेथे अनुप्रास अलंकार होतो.

25) हा अनुप्रास अलंकार आहे
एकाच अक्षराची परत परत पुनरावृत्ती
विशिष्ट प्रकारचा नाद निर्माण होणे

प्रश्न 4 था चार-पाच वाक्यातील उत्तरे

26) शाहीर राम जोशींनी या अध्यात्मिक लावणी द्वारे समाजात धर्माच्या नावाखाली जे ढोंगीसाधू प्रस्थ मांडत आहेत त्यांच्यावर सडकून टीका केली आहे ते म्हणतात की मानवाला नरदेहा हा एकदाच लाभतो तो सार्थकी लावण्यासाठी परमेश्वराला शरण जाऊन आपल्या मनातील द्वेष ,राग काढून टाकून नरदेहाचे सार्थक केले पाहिजेत म्हणूनच ते म्हणतात की हा तलवार रुपीनरदेह बार बार येणार नाही.

27) कवी राम जोशीनी आपल्या लावणीतून भक्तीच्या ढोंगीपणावर आसूड ओढले आहेत ते म्हणतात कीहे शहाण्या माणसा तुला लाभलेल्या जन्माचे महत्त्व समजून ज्याप्रमाणे तू वाग, मानव जन्मातनेहमीच होणाऱ्या चुका पासून सावध राहा परमेश्वराशी एकनिष्ठ राहा कारण मानव जात भवसगरातूनतारून नेणारा तो परमेश्वरच आहे त्यामुळे कोणत्याही प्रकारची ढोंग परमेश्वराच्या दरबारीकरू नको याची समज तुला तुझ्या मनाला घाल आणि तुलाही समज नसेल तर तुझ्या मनाला त्याचीजाणीव करून दे.
28) भगवंत भुकेल्या भक्तीचा पाहुणा या ओळीचा अर्थ भक्ती करताना अनेक ढोंगी बाबा विविध गोष्टींचीअवडंबर माजवीत आहात जनात एक व मनात एक असे त्यांच्या आचरण असते प्रत्यक्षात

त्यांचीपरमेश्वराची काहीही जवळीक नसते पण शाहीर राम जोशींच्या मते भगवंता भक्तीचा भुकेला असतोतो भक्तांकडून कधीच कोणत्याही प्रकारचे अपेक्षा ठेवत नाही. शुद्ध आचरण सत्यवाचन यागोष्टी परमेश्वरा अपेक्षित असतात भक्तीचा ढोगरा पिठल्याने आपण परमेश्वरापर्यंत जाऊनपोहोचू शकत नाही तर परमेश्वराची निर्व्याज सेवा केली तर ती खरी भक्ती होय .

29) ढोंगी साधू भगवी वस्त्र ,कपाळावर टिळा, विविध माळा केसांच्या जटा वाढलेल्या असा अवतारकरून हरीचे नाव घेत मिरवत असतात खरं तर हे ढोंगी साधू मनापासून परमेश्वराचे नामस्मरणकरतच नाहीत. ते फक्त जगाला दाखवण्यासाठी अशा प्रकारचा बाह्यांग तयार करत असतात. म्हणूनकवी म्हणतात की बाहेर मिरवीशी आत हरी शिवाकडे प्रत्यक्षात आतून हरी शी त्यांचे वाकडेचअसते.

30) कल्पनाविस्तार

- अति तेथे माती

कोणत्याहीगोष्टीचा अतिरेक हा वाईट असतो. अति परिचयामुळे मान मिनी होते एखाद्याच्या घरी अति जाण्यानेतिथे आदर राहत नाही .केवळ अनेक दोषांचा नव्हे तर गुणांचा अतिरेक देखील घातक ठरतो .अतिचांगुलपणा व आती साधेपणा हल्लीच्या जगात अवगुण ठरतो .अति सरळ स्वभावामुळे पांडवांनावनवास भोगावालागला. अति गर्वामुळे रावण, कंसयांचा नाश झाला. अशीअनेकउदाहरणे आपल्याला पाहावयास मिळतात कोणतेही कार्य करताना माणसाने आपली मर्यादा ओलांडूनये. संपत्तीचा अति लोभ, गाडीचालवताना अतिवेग, किंवा इतर गोष्टींची सुद्धा आपण मर्यादा ठेवून वागले पाहिजे जेव्हा अति करतो तेव्हातिथं आपला नाश होत असतो.
किंवा

- यत्न तोची देव जनावा

दैवापेक्षाप्रयत्नवाद अधिक लाभदायक असतो दैववादी माणूस असतो प्रयत्नावादी माणूस तर तो तसं पाहिलंतर प्रयत्नवादाला पर्याय नसतो खरं तर कठोर परिश्रमाला पर्याय नसतो या विचारातच जीवनाचारहस्य लपलेला आहे .दैव देईल ते मी घेईन असं म्हणणारी माणसं आळशी असतात. कष्ट करून मलामिळेल ते मी घेईन असं म्हणणारी माणसं उद्योगी असतात .उद्योगाला लक्ष्मी माळ घालते .असं म्हणतात ते विसरून कसं चालेल जगण्याचा खरा आनंद मिळायचा असेल तर उद्योगापासूनदूर राहून चालणार नाही ?खरंतर आपल्याला आळसापासून दूर राहायला पाहिजेत .कारण आळस हाचमाणसाच्या जीवनातील मोठा शत्रू आहे ..आशावादी माणूस सदैववादी असतो अवगुणी माणूस अशीअसतो माणसाला प्रयत्न केल्यानंतर सर्व गोष्टी साध्य असतात याचे उत्तर उदाहरण म्हणजेथॉमस एडिसन अनेक वेळा प्रयत्न करून यश न येऊन सुद्धा त्यांनी आपले प्रयत्न सोडले नाहीतआणि शेवटी त्यांच्या प्रयत्नांना यश आलं.

31) समाजामध्ये धर्माच्या नावाखाली ढोंगी गुरु अनेक कृत्य करत असतात शाहीर राम जोशी नीही प्रसिद्ध अशी आध्यात्मिक लावणी कवी मोरोपंत यांना म्हणून दाखविली तेव्हा मोरोपंतानीत्यांना कवीश्वर ही पदवी दिली .त्यामध्ये राम जोशींनी ढोंगी साधू वर कडाडून टीका केलीहोती ते म्हणतात हे ढोंगी बाबा मोठ्या हाताने आपल्या जटा रंगवितात उगाचच मठाची उठाठेवकरतात वनात जातात पण चुकून सुद्धा

हरीचे नाव मनात घेत नाहीत. गळ्यात तुळशी माळा घालतातपण हरिशी त्यांची वाकडेच असते त्यामध्ये असल्या लोकांबरोबर राहून हे मानवा तू काय अध्यात्ममिळवणार आहेस ? हे लोक तीळ, तूप, तांदूळ घालून यज्ञ करतात दंड कमांडलू धारन करतात यासाऱ्या खोट्या गोष्टी आहेत हे तारुण्य तलवारी सारखे तेज असते ते पुन्हा पुन्हा येणारनाही भगवंताला खरी भक्ती आवडत असते .तुला धर्माचे रहस्य कळत नाही म्हणून तू अशा ढोंगीगुरूंच्या मागे लागतोस लक्षात घे तू तुझे चित्त द्विधा न करता खऱ्या देवाची भक्ती कर.भक्तीने वाहिलेले एक पान एक फुल सुद्धा त्याला पुरेसे यापेक्षा नुसते त्याचे नाव घेतलेतरी त्याच्यापर्यंत पोहोचता येतं पण अशा ढोंगी लोकांनाच समाज पुजतो हे ही खरे.

32) हे शहाण्या माणसा मानवा श्रेष्ठ जन्म तुला लाभला आहे याकरिता तू अतिशय आनंदित झालाआहेस हा श्रेष्ठ जन्म तुला ज्या परमेश्वराने दिला त्या परमेश्वराच्या सेवेचे अमृत तूप्राप्त करून घ्यावेस या साऱ्या चराचरामध्ये तुझा सांभाळ करण्याचे काम तो परमेश्वररूपी गुरुच करतो याची जरा जाणीव मनामध्ये ठेव .हाता टताने पटा रंगवून केवळ बाह्य वस्त्रेभगव्या रंगाने रंगवून डोईवर जटा धारण करून ही मठाची उठा ठेव व्यर्थ कशासाठी करतो आहेस .भवसागरातून तारून जाण्यासाठी त्या परमेश्वराचे नामस्मरण केले पाहिजे हे नामस्मरण जनसमुदायातराहून कर अगर वनामध्ये जाऊन कर ते मनापासून केले पाहिजे हेच खरे गळ्यात तुळशीच्या केवळमाळा घालून का उपयोग या बाह्य उपचाराने भवसागर तारुण जाण्याचे सामर्थ्य येणार नाहीबाह्य गोष्टींचे अवडबर माजवून परमेश्वराचे आपण भक्त आहोत असे देखावा तेवढाच केल्यासारखेहोईल अंतरंगी मात्र त्या परमेश्वराची ओळख पटलेली असणार नाही अंतरंगी रममान व्हायच्याभक्ती रसाशिवाय आपण भक्त आहोत असे म्हणण्यात हे शहाणा माणसा काही अर्थ नाही, श्रेष्ठअसे हरिनामाचे अमृत टाकून केवळ दूध घेण्यासारखेच होईल .अंतरकरणांमध्ये वाचनाचे अग्नीपेटवून राहिलेला असताना गळ्यामध्ये विरक्त अशा तुळशीच्या माळा घालून का उपयोग केवळबाह्यपचारिकमोठेपणा मिळवण्याचा तो दाभिकपणाझाला केवळ धनसंपत्तीचे दर्शन होताच मन तिकडे धाव घेते परमेश्वर म्हणतो मला चित्तच अर्पणकेले पाहिजे हे कसे बरे तुला कळत नाही ? तू अंतरंगातून परमेश्वराचा भक्त बनलेला नाहीसकेवळ बाहेरून संभावित बनवून दांभिकपणा करत राहिला आहेस. जो मनुष्य केवळ बहिर्मुख राहिलातो नरकाला जातो हे तुला माहित आहे का तू पोट भरण्यासाठी नानाविध तरी च्या खटापटी करतोआहेस परंतु भक्ती प्रेमाशिवाय श्रीहरीची तुला भेट कशी होईल बरं मौन धारण करून गोमुखीतहात घालून जप केल्याचा काही उपयोग तुला होणार नाही केवळ स्वार्थ साधण्याकरता आज तूहा परमार्थ बुडवितो आहेस हा किती अनर्थ तुझ्या हातून घडतो आहे.याची तुला कल्पनाही नाहीकांजीला तू अमृत म्हणून स्वीकारतो आहेस तिळा टोपीला माळा या साऱ्यावर शिळा पडो तसेचगुहेत बसून जप करण्याचा बहाना करतो आहेस तरी तुझ्यावर त्या श्रीहरीची कृपा होत नाहीमुठी ने दर्भ कांड्या जाळतो आहेस गरिबीच्या पशुंची हत्या करतो आहेस आणि तीळ, तूप ,तांदूळव्यर्थ जातो आहेस मुंडन करून दंड कमांडलू हाती घेऊन उगाच तुझ्या संन्यासापणाचे ढोगवाजवतो आहेस त्याने काही ही साध्य होणार नाही हे परमेश्वर प्राप्तीचे सर्व उपाय खोटेआहेत चुकीचे आहेत. मनुष्य प्राणी म्हणून जन्माला येण्याची ही संधी तुला पुन्हा पुन्हालाभेल काय? या दुर्लभ नर देहात येऊन काय बरे प्राप्त करून घ्यायचे परमेश्वर हा केवळभक्तीचा भुकेलेला आहे.

33) पत्रलेखन

अनौपचारिक पत्र

पत्र लिहिणाऱ्याचा पत्ता —	1 गुण
पत्राचा मायना व मजकूर —.	2 गुण
पत्राचा शेवट समारोप —--	1. गुण
भाषा शैली. —.	1 गुण
एकुण.	5 गुण

--------------------*************---------------------

4. पाहुणे

प्रश्न 1ला

1)अ)पुत्र

2)क)माता

3)ब)आनन

4)ब)गुणविशेषण

5)ब)काळाच

प्रश्न 2 रा

6) घर

7) खग

8) श्रोता

9) अपकार

प्रश्न 3 रा एका वाक्यातील उत्तरे

10) मागील पाहुण्यांचे स्मरण झाले आणि आईच्या डोळ्यातपणी आले

11) पाहुणे ही कविता विडंबन संग्रह झेंडूची फुले यातून घेतलेली आहे .

12) पाहुणे ओसरीवर पसरले होते.

13) केशव कुमार चे पूर्ण नाव प्रल्हाद केशव अत्रे

14) केशवकुमारचे आत्मचरित्र करेचे पाणी

15) पाहुणे या कवितेचा काव्यप्रकार विडंबन हा होय.

16) दवाचे थेंब या कवितेची कवी केशवसुत यांची होय.

17) काल संध्याकाळीओसरी वर कोणी नव्हते मग आज हेपाहुणे कुठून आले आहेत ?असे बाळ्याने विचारले.

18) गिधाडे ,घारी जिथून येतात तेथून पाहुणे आले आहेत.

19) ओसरीवर बसलेले पाहुणे पाहून पहाटेच्यावेळी बाळ्या अचंबित झाला .

20)डॉ.दिलीप कुलकर्णी यांचा आहे.

21) पाहुणे राजरोसपणे खाऊच्या डब्यावरती हल्ला
करतात.

22)मागील पाहुण्यांचे स्मरण होऊन आईच्या डोळ्यात अश्रू आले

23) शेवटचा पहुणा बारा महिने ठाण बसणार होता.

24) पाहुणे कवितेचे मूल्य कोडगेपणाची चीड होय.

25) केशवकुमार यांनी विडंबन हा काव्यप्रकार मराठीत आणला.

26) आचार्य अत्रे यांनी दिग्दर्शित केलेल्या श्यामचीआई या

27)पाहुणेपहाटेच्या वेळेला आले.

28) लिहिता वाचता येणारा
26) पाहुणे पानाचे जुगडे पळवत होते.
29) बारा महिन्यानंतर

प्रश्न 4

30) कौतुकाने बाळ्याने आईला हा प्रश्न विचारल्यानंतर आई सांगते की जेथून कावळे, गिधाडे, घारी ,डोंगळे, डास, गुरगंटी ,त्याचबरोबर खोकला, ताप ही दुखणे जेथून येतात तेथूनच हेपाहुणे आम्हास छळावयास आले असे आई मुलाला सांगते.
31) पाहुणे खूप केडगे होते ते सकाळीच घरी आले होते ओटीवर बसले होते. ते घरात राजरोसपणेवावरत होते.घरातील डबे उघडून राजरोसपणे डब्यातील खाऊ वर हल्ला करत होते .बाबांच्यापेटीतून विड्याची जुगडे पळवत होते .घरातील सर्व साहित्य वापरत होते अशाप्रकारे आपणपाहुणे आहोत हे विसरून स्वतःच्या घरात कसे वागतो तसे ते वावरत होते.
32)घरीआलेल्या पाहुण्यांचे वर्तन पाहून बाळ्याला त्यांचे आश्चर्य वाटते आणि तो आईला अनेकप्रश्न विचारू लागतो तेव्हा आई बाळ्याला म्हणते ह हळू बोल कावळे घारी गिधाडे कुठूनयेतात तेथून हे आले आहेत असे वर बोट करून आई बाळ्याला म्हणते.
33) जेव्हा आईला बाळ्या विचारतो की हे पाहुणे केव्हा जाणार आहे .त्यांना काय घरदार आहेकी नाही? त्यावेळी त्या प्रश्नाचे उत्तर देताना आईला मागच्या पाहुण्यांचे स्मरण होतेआणि ती गहिवरून जाते कारण मागे आलेले पाहुणे अनेक दिवस ठाण मांडून बसलेले असतात त्यांच्याचप्रमाणे हे पाहुणे सुद्धा ठाण मांडून बसले तर खूप पंचायत होईल अशा प्रकारचे विचार आईच्यामनात येतात आणि आई गहिवरते आईच्या डोळ्यातून अश्व येतात .
34) पूर्ण नाव प्रल्हाद केशव अत्रे यांनी साहित्याच्या सर्व प्रकार हाताळे आहेत. ते उत्तमकवी, नाटककार ,विनोदी लेखक, विडंबनकार म्हणून प्रसिद्ध आहेत त्याचबरोबर दिग्दर्शक, प्राध्यापक, प्रभावी वक्ते ,झुंजार पत्रकार अशा असे बहुआयामी व्यक्तिमत्व होते त्यांनीश्यामची आई नावाचा चित्रपट दिग्दर्शित केला नाशिक येथे भरलेल्या मराठी साहित्य संमेलनाचेअध्यक्ष होते तसेच मी उभा आहे ,लग्नाची बेडी श्रमाचा भोपळा, उद्याचा संसार, साष्टांगनमस्कार तो मी नव्हेच हे ग्रंथ लिहिले. करेचे पाणी आणि झेंडूची फुले हे आत्मचरित्रआहे .
35) संदर्भ : वरील काव्यपंक्ती पाहुणे या कवितेतील असून ही कविता कवी केशवकुमार यांनी लिहिलीआहे आईने बाळ्याला उद्देशून वरील वाक्य म्हंटले आहे.
स्पष्टीकरण : ओसरीवर पसरलेल्या पाहुण्यांना पाहून बाळ्याअचंबित होतो व तो आईला विचारू लागला की काल संध्याकाळी तर नव्हते मग अचानक हे कुठूनआले? हे कोण आहेत? त्यावेळी आई वरील वाक्यम्हणते.
36) संदर्भ :वरील काव्यपंक्ती पाहुणे या कवितेतीलअसून या कवितेचे कवी कवी केशवकुमार हे आहेत .आईने बाळ्याला उद्देशून वाक्य म्हटले आहे .
स्पष्टीकरण : घरी आलेले पाहुणे त्यांच्या आर्थिक परिस्थितीचाविचार न करता आपण पाहुणे आहोत या नात्याचा विचार न करता अनाहतपणे त्यांच्या घरात वावरतअसतात असे पाहुण्यांची वागणे पाहून बाळाला आश्चर्य वाटते व त्यामुळे बाळ्या हे सगळेआईला सांगतो तेव्हा या सर्व गोष्टी पाहुणे ऐकतील या भीतीने आई बाळ्यालावरील वाक्य म्हणते.

37) संदर्भ :वरील काव्यपंक्ती पाहुणे या कवितेतीलअसून या कवितेचे कवी केशवकुमार हे आहेत हे वाक्य बाळ्याने आईला उद्देशून म्हटले आहे .
स्पष्टीकरण : आई जसे वेगवेगळ्या दुखण्याचे पाहुण्यांचेवर्तन करते ते पाहूणे त्यांच्या परिस्थितीचा विचार न करता त्यांच्या घरात ठाण मांडूनबसतात व अनाहथपने वावरत असतात या साऱ्याला कंटाळून बाळ्याने वरील उल्लेख केला .
38) संदर्भ :वरील काव्यपंक्ती पाहुणे या कवितेतुनघेतलेले असुन ही कविता कवी केशवकुमार यांनी लिहिलेली आहे. हे वाक्य आईने देवाला उद्देशूनम्हटले आहे .
स्पष्टीकरण : आता आलेल्या पाहुण्यांचे वर्तन पाहून आईला मागे आलेले पाहुणे व त्यांनी दिलेला त्रासआठवतो व आईच्या डोळ्यातून पाणी येते. कारण हे सुद्धा पाहुणे आपल्याला त्याच प्रकारेछळतील की काय? अशी भीती वाटते त्यामुळे आई देवाकडे प्रार्थना करते तेव्हा वरील वाक्यम्हणते.

39) वृत्त
वृत्ताचे नाव –मालिनी
अक्षरे. – 15
गण —.न न म य य
यती. –. 8 व्या अक्षरावर

प्रश्न 5 वा पाच - सहा वाक्यातील उत्तरे

40) पाहुणे कोणत्याही प्रकारची पूर्व सूचना न देता कवींच्या घरी पहाटेच हजर होतात व घरच्याओसरीवर पसरलेले असतात. स्वतःच्या घरात असल्यासारखेच ते वागतात सर्वांच्या समोर स्वयंपाकघरातील खाद्यपदार्थ डब्यांच्या वरती हल्ला करतात वडिलांच्या पानसुपारीच्या पेटीतूनपानाचे झुगडे पळवितात स्वतःच्या वर्तनाचे त्यांना काहीच वाटत नाही घरातील सर्व साहित्यस्वतःसाठी वापरतात .अशा प्रकारेपाहुणे खूपनिगरगट्ट आहेत.
41) या कवितेत अनाहतपणे येणाऱ्या पाहुण्यांचे वर्णन केले आहे एका गरीबकुटुंबामध्ये आर्थिक अडचण असताना सुद्धा पाहुणेयेतात .आणि त्यामुळे झालेली अडचण महागाईच्या दिवसात एखादा पाहुना ठाण मांडून बसणाराकुणालाही परवडत नाही शिवाय गृहिणींना सर्वांची सरबराई करताना कसरत करावी लागते बरेचसेपाहुणे हे चोरटे असतात .रात्री अनेक वस्तू चोरतात ,काही पाहुणे आळशी असतात कोणत्याहीकामात मदत करत नाहीत. उलट अनेक आवडीनिवडीच्या गोष्टी ची अपेक्षा करतात. काही पाहुणेएकदा आले की ते परत जायचं नाव काढत नाहीत कवितेतील पाहुणे हे खूप त्रासदायक असतात तेघरात स्वतःच्या घराप्रमाणे स्वागत असतात घरातील सर्व वस्तू वापरत असतात घरातील खाऊच्या डब्यावर हल्ला करत असतात .आणि त्यांना आपण अशा प्रकारे वागतोय याची कोणतीच खंतवाटत नाही.
42) माणसाला येणारे दुखणी आणि पाहुणे यातले साम्य कवीने असे सांगितले आहे डोंगळे ,डास ,गुरघंटी यासारख्या कीटकापासून होणारे आजार मानवाला खूप त्रास देत असतात आणि आजार हाकधीही सांगून येत नाही तसेच पाहुणे न सांगता येतात व ठाण मांडून बसतात परत जाण्याचेनाव काढत नाहीत त्यामुळे पाहुण्यांचा आदरातीत्य करण्यास खूप त्रास होतो त्यामुळे कवीम्हणतातकी माणसाला येणारी दुखणीव पाहुणे यात साम्य आहे.

43) पाहुणे ही कविता विडंबन या प्रकारची असून यामध्ये एका गरीब कुटुंबामध्ये अनाहतपणे अचानकन सांगता भल्या पहाटे पाहुण्यांचे पदार्पणहोतंय पाहुणे ओटी वरती पसरतात आणि सकाळी उठून त्या घरातील बाळ्या जेव्हा ओसरीवरती पाहुण्यांना पाहतो तेव्हा तो अचंबित होतो आणि कुतूहलाने तो आईला विचारतो की आईहे कोण आले आहेत? हे कोण आपल्या नात्यांमध्ये आहेत का? घरात आलेले पाहुणे हे खूप केडगेअसतात ते आपल्याच घरात जणू वावरत आहोत अशा प्रकारे पाहुण्यांच्या घरात वावरत असतात.राजरोसपणे घरातील खाऊ वरती हल्ला करतात बाबांची पानांची जी पेटी असते त्या पेटीतूनपाने पळवत असतात घरातील साहित्य वापरत असतात हे सर्व पाहूनबाळ्याला त्यांची मौज वाटते असते बाळ्या आईला म्हणतोयहे होते तर कुठे होते आणि हे कुठून आले आहेत ? यांना काही घरदार आहे की नाही ?आणि हेकेव्हा जाणार आहेत ?असे बाळ्या आईला विचारतोय तेव्हा आई म्हणते की हळू बोल बाळ्या पाहुण्यांनाऐकायला जाईल आणि ती सांगते की जिथून कावळे, गिधाडे ,घारी येतात जेथून डोंगळे, डास, गुरघंटी येतात बाळा रे तेथूनच हे पाहुणे आम्हाला छाण्यासाठी आलेले आहेत .जेमतेम आर्थिकपरिस्थिती असलेल्या घरामध्ये पाहुण्यांची सरबराई करणंखूपच कठीण असतं अशा परिस्थितीमध्ये गृहिणींना खूपअडचण होते आणि त्यातच जर ठाण मांडून बसणारे पाहुणे असतील तर परिस्थिती अत्यंत कठीणहोते. इथेही तेच झाले आहे .आईला बाळ्या विचारतोय हे केव्हा जाणार आहेत ?आई म्हणते नाहीरे बाबा हे इतक्यात जाणार नाही आहेत आणि त्यामुळे आईला मागील पाहुण्यांचे स्मरण होतेआई गहिवरते तिच्या डोळ्यातून पाणी येते कारण मागचे पाहुणे जेव्हा आलेले असतात तेव्हाते बारा महिने ठाण मांडून बसलेले असतात. त्यामुळे आई देवाकडे प्रार्थना करते देवा रेएवढा तरी जाऊ दे. अशा प्रकारे या कवितेमध्ये कठीण परिस्थितीमध्ये अनाहतपणेआलेल्या पाहुण्यांचा किती त्रास होतो याचे कवीनेवर्णन केले आहे.

44) पत्रलेखन

कौटुंबिक पत्र

पत्र लिहिण्याचा नाव पत्ता — 1 गुण

मायनाव मजकूर —----- 2 गुण

पत्राचा शेवट —----- 1. गुण

भाषा शैली 1 गुण

5

45)निबंध

माझीआई

प्रस्तावना/विषय प्रवेश– 1 गुण

विषय स्पष्टीकरण – 2. गुण

समारोप/उपसंहार – 1 गुण

भाषा शैली – 1 गुण

एकूण. – 5.

5. गाऊ त्यांना आरती

प्र.1

1. क) यशोधन
2. अ) बडोदा
3. क) रविकिरण मंडळाचे
4. ब) षष्टी तत्पूरुष समास
5. क) वीर+ अग्रणी
6. अ) स्वर संधी
7. अ) पंचमी तत्पुरुष समास
8. विभूती गौरव
9. कर्मधाराय समास
10. महाकाव्य
11. इतरांसाठी
12. मुरड घालने
13. बडोदा संस्थानाचे कवी यशवंत दिनकर पेंढारकर हे होते
14. महाराष्ट्र कवी म्हणून कवी यशवंत यांना संबोधले जाते
15. छत्रपती शिवराय हे प्रसिद्ध काव्य कवी यशवंत यांनी लिहिलेले आहे
16. गाव त्यांना आरती ही कविता यशोधन या काव्यसंग्रहातून निवडलेली आहे
17. गाव त्यांना आरती या कवितेचे मूल्य व्यक्तिमहात्म आहे.
18. देशभक्ताने आपल्या स्वार्थ हे तुला संक्षेप दिला
19. देश हाच देशभक्ताचा देव आहे
20. देशाचे दाशत्व करणे करणे हा देशभक्ताचा धर्म आहे
21. गुलामगिरीतून लोकांना मुक्त करणे हे समाजसेवकाचे ध्येय आहे
22. संभ्रममी कृष्णा सारखे सारथी झालेले आहेत
23. देशभक्तांनी सौभद्रासारखी अहूती दिली पाहिजे
24. लोकसेवेत मग्न असणाऱ्यांना स्वतःच्या जीवाची पर्वा वाटत नाही
25. सौभद्र हा अर्जुन व सुभद्रेचा पुत्र होता
26. मार्कंडेय ऋषीं यांनी मार्कंडे पुराण लिहिले.
27. कवी यशवंत यांचे पूर्ण नाव यशवंत दिनकर पेंढारकर
28. यशवंत दिनकर पेंढारकर 1899 -1985 रविकिरण मंडळातील प्रमुख कवी बडोदा संस्थानाचे राज्यसभेत महाराष्ट्र कवी म्हणून सलमान खंड काव्य महाकाव्य लघु निबंध यशोधन यशोगंध बंदीप शाळा 1950 साली मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष होते.

29. लढाई करण्यासाठी जणू त्यांचा जन्म झाला होता अशा पर्वता सारख्या अविचल राष्ट्राचा उद्धार अनेकानी कर्णाप्रमाणे बलिदान दिले आहे कारण त्यांना आपल्या देशांना पारतंत्र्यातून मुक्त करायचे होते.
30. समाजसेवक हे देशाला देव व धर्म असे समजून सर्व लोक गुलामीतून मुक्त व्हावे स्वतःच्या देहाची काळजी न करता सेवा करतात अशा भावनेने समाजसेवक कार्य करतात
31. या भारत देशात असे अनेक थोर पुरुष जन्माला आले त्यांनी कधीच स्वतःच्या फायद्याचा विचार केला नाही त्याने आपल्या जीवनात आपल्या आवडीनिवडी एवढी नाही मुरड घालून नेहमी देशहिताचा विचार केला अशा परार्थी लोकांचा अर्थ विस्तार म्हणजे संपूर्ण देशच असतो.
32. आपल्या देशाला गुलामगिरीतून मुक्त करण्यासाठी देशभक्ताने देश आपला देव व धर्म मानला आणि गुलामगिरीतून भारताला मुक्त करू नये हेच आपलं ते समजलं त्याने मार्कंडेयप्रमाणे काळातील जिंकले आहे
33. जे लोक गोंधळलेल्या अवस्थेत होते त्यांना ज्ञानरूपी शस्त्राने स्वतःची हक्क पटवून दिले त्यांनीच दिशाहीन झालेल्या लोकांना जगण्याची नवीन दिशा दाखवली
34. आपल्या हातून चांगले काही घडले नाही की आपल्याला मिळालेल्या या जन्माला काही अर्थ नाही हा विचार आमच्या सर्वांच्या मनात येऊ दे व थोडी तरी संस्कृती या देशासाठी घडू द्या अशी इच्छा कवीने शेवटी व्यक्त केली आहे.
35. संदर्भ वरील कवितेची ओळ गाव त्यांना आरती या कवितेतील असून या कवितेचे कवी यशवंत हे आहेत स्वातंत्र्य युद्ध समाजसेवकाचे गुणगान गाताना त्याने वरील उल्लेख केला आहे स्पष्टीकरण: आपल्या देशात माजलेला समस्या रुपी अंधार पसरल्यामुळे लोकांना जीवन जगणे कठीण झाले चोऱ्या वाढल्या होत्या अशावेळी गोंधळलेल्या जनतेला ज्या लोकांनी कृष्णा सारखी दिशा दाखवली मार्गदर्शन केले
36. संदर्भ : वरील काव्यपंक्ती कवी यशवंत यांच्या गाव त्यांना आरती या कवितेतली आहे स्पष्टीकरण आपल्या देशभक्तांनी देशाच दासत्व व धर्म व स्वतःची परवा न करता गुलामगिरीतून मुक्त करणे हे ध्येय समजून ते पूर्ण केलं म्हणून त्यांना मार्कंडेय उपमा दिलेली आहे
37. मार्कंडेय ऋषी हे त्रेता युगातील होऊन गेलेले एक ऋषी ते अल्प आयुष्य त्यांनी लिहिलेले मार्कंडेय पुराण प्रसिद्ध आहे ते शिवभक्त होते त्याच्यासाठी शंकराने यमाशी युद्ध केले होते होते आणि शंकराच्या आशीर्वादाने ते दीर्घायुषी झाले. प्रश्न पाचवा खालील प्रश्नांची उत्तरे पाच सहा वाक्यात लिहा
38. ऋषी मार्कंडे हे अल्पाविषयी होते पण भगवंत कृपेने ते दीर्घायुष बनले व आपल्याला मिळालेला जन्म व्यर्थ न करता ज्याप्रमाणे त्या जन्माचे सार्थक त्यांनी केलं त्याचप्रमाणे देशभक्ताने आता आपल्या जन्माचे ध्येय आमदार म्हणून झालेल्या आपल्या देशाला दैदीप्यमान करणे पूर्णत्वास नेलं म्हणून कवीने मार्कंडे ची तुलना देशभक्त अशी केली आहे
39. समाजसेवकांनी आपल्या देहाची काळजी न करता अनेक संकटे उडवलेल्या आपल्या राष्ट्राला नवी दिशा दाखविणे हेच आपले कर्तव्य समजून अंधाराने हातबल झालेल्या

लोकांच्या मनातील भीती ज्ञानज्योतीने दूर करून त्यांचा आत्मविश्वास जागा केला आणि स्वतःच्या हक्काची जाणीव करून देऊन जगण्याची एक नवीन दिशा दाखवून दिली.

40. जे लोक समाजाचे सेवा करतात त्यांना आपण समाजसेवक म्हणतो समाजाची वेगवेगळ्या मार्गाने सेवा करण्याचे काम ही मंडळी करत असतात काहीही लोकांना स्वतःच्या जीवनाची परवा सुद्धा नसते कारण लोकसेवावर त्यांचे जास्त प्रेम असते दिशाहीन गोंधळलेल्या व संभ्रमित जीवन जगणाऱ्या लोकांना मार्गदर्शन करून नवीन दृष्टी देतात त्यांचे कार्य म्हणजे कोटी कोटी दीप लावल्यासारखे दैदी प्रमाण असते
41. कवी यशवंत यांच्या गाऊ त्यांना आरती या कवितेत कवी राष्ट्र व समाज यांच्यासाठी त्याग व बलिदान करणाऱ्या सर्वांचे गुणगान करू इच्छितो राष्ट्ररूपीचक्राचा उद्धार करण्यासाठी जे कोणी करणाप्रमाणे सर्वत्र अंधकार माही परिस्थिती असताना गोंधळलेल्या जनतेला ज्याने कृष्णाप्रमाणे मार्गदर्शन केले ज्यांनी स्वतःचा स्वार्थ हेतू बाजूला ठेवून परोपकार केला ज्याने देशातील गुलामगिरी नष्ट करण्यासाठी काळावर विजय मिळवला आपल्या जीवाची परवा न करता लोकसेवा केले कारण या कारण या सर्वांच्या कार्यामुळे आपल्याला आजही प्रेरणा मिळते
42. कवीने या कवितेत सैनिक देशभक्त दृष्टी समाजसेवक संत यांचा गौरव करताना कर्ण कृष्णा सोबत र मार्कंडे यांची दाखले अतिशय समर्पण पणे दिले आहेत कोणती पुत्र कर्ण हा अतिशय स्वाभिमानी होता आपण पांडवांचे भाऊ आहोत हे समजल्यानंतरही फक्त दुर्योधनाला दिलेल्या वचनापोटी तो प्रामाणिकपणे लढला कृष्णाने सत्याची कास धरून पांडवांची बाजू घेतली व त्यांना युद्धात मदत केली मार्कंडे यांनी काळा वर विजय मिळविला व दीर्घायुष्य झाले स्वतःच्या जीवाची परवा न करता सौभद्र कौरवांशी लढला व आत्मबलिदान केले अशा प्रकारे अनेक दाखले कवींनी दिले आहे
43. गाऊ त्यांना आरती ही कविता पाठांतर करणे
44. गुणगान गाणे
45. मुरड घालणे.
46. संकटावर मात करणे
47. राष्ट्र चक्रधर आणि करणापरी जाना स्मृति
48. संभ्रमी त्या जाहले कृष्णा परिचय सारथी
49. आणि मार्कंडेय से जे जिंकी

    वरील तिन्हीही उदाहरणात उपमा अलंकार आहे लक्षणे उपमेय व उपमान यांच्यामध्ये तुलना करून शब्द चमत्कृती साजली जाते त्याला उपमा अलंकार असे म्हणतात
50. असे जाणीमाणले त्यांचीही आपण आरती गायली पाहिजे असे कवी म्हणतो जे लोक देशाला देव व देशाची सेवा हा आपला धर्म मानून गुलामगिरी नष्ट करण्यासाठी प्रयत्न करतात आणि मार्कंडे याप्रमाणे काळावर विजय मिळवितात त्यांचाही गौरव झाला पाहिजे असे कवीला वाटते आपल्या देशाची तमा न बाळगता काही लोक लोक सेवा करतात व अभिमन्यू प्रमाणे आपले बलिदान देतात त्यांचीही आरती दिशाहीनबनलेल्या लोकांची मने स्वच्छ करून दिशा दाखविण्याचे काम काही लोकांनी केले त्यांचे कार्य म्हणजे कोटी कोटी दीप लावल्यासारखे

आहे आपण आरती गायली पाहिजे असे कवी म्हणतो चांगले काही घडले नाही की आपल्याला मिळालेल्या या जन्माला काही अर्थ नाही हाविचार आमच्या सर्वांच्या मनात येऊ दे सात कृती या देशासाठी घडू दे अशी इच्छा कवींनी शेवटी व्यक्त केली आहे

-------------------*************-------------------

6. या भारतात बंधुभाव

प्रश्न 1. ला

1. **अ. अव्ययीभाव समास**
2. ब. समाहार द्वंद्व समास
3. ब. आशीर्ाााद
4. क. 1942
5. ड. राष्ट्रसंत

प्रश्न 2.रा

6. **के वलप्रयोगी अव्यय**
7. **अज्ञान**
8. **कततरी प्रयोग**
9. **त्रतीयु ववभक्ती**
10. संत तकडोजीु

प्रश्न 3 रा

11. **समाज संजीवनी**
12. **दशेभक्ती**
13. **दशेभक्तीपर**
14. **.बंधभावु**
15. **कोणताही भेदभाव न करता सवत संप्रदाय एक वदसावेत**
16. **एक मताने**
17. **सवत स्थळी मानवता व राष्ट्रभावनेची प्राथतना व्हावी**
18. **शीलवान**
19. **जातीभेद ववसरून**
20. **जे लोक वाईट वत्तीचे व द सऱ्याची वनंदा करणारे आहेतु . तयांच्या मनात सतय न्याय वसावा असे कवीला वाटत े.**
21. **प्रतयेकाच्या घराघरात**

22. सवत पंथ संप्रदाय एक वदस दूे
23. चाररत्र्यवान
24. माणसकीु
25. श्री अडकु जी महाराज
26. संत तकडोजी महाराजु
27. स्वातंत्र्याचे सख ु

प्रश्न 4 था

28. **या दशोतील सर्व पंत संप्रदाय एक झाल ेपाहिजेत कु णामध्येिी मतभेद नसार्ेत भारतात एकी नांदार्ी सर्वधमवसमभार् राििर्ा अशा प्रकारची मागणी कर्ी परमेश्वराकडे करत आिेत जेणेकरून भारतात बंधभार्ु रािील. Ii**

29. **उद्योगी तरुण आशीर्ावद असला पाहिजे कारण दशोला जर प्रगतीपथार्र न्यायचे असेल तर तरुणात हर्द्येबरोबर चाररत्र्यी िर्े त्यामळे तो राष्ट्राची एक हनष्ठेने र्ागेल आपल्या दशु ाचे भहर्तव्य िे तरुणांच्या िाती िाती असल्याने दशोसाठी कािीतरी करणं िे कतवव्य अंगी जोपासलं पाहिजे**

30. **जी माणसं अहतशय दष्ट असतात र् सतत दसऱ्यांची हनंदा करतात त्यांच्या िातु न कोणतिू ी हर्धायक काम िोत नािी सतत समाजात दिी र् गोंधळ माजहर्ण्याचे कायव िी माणसे करतात ु म्िणन आपला समाज चाररत्र्यसंपन्न हनमावण िोण्यासाठी ू चांगल्या ससंस्कु ृत लोकांची गरज आिे म्िणन खलहनंदकाच्या मनात सत्य न्याय हनमावण व्िार्ा जेणेकरून आपल्या दशू ाची प्रगती िोईल असे कर्ीला र्ाटते**

प्रश्न 5. र्ा

31. सदं र्भ वरील वाक्य या र्ारतात बंधर्ाव या कववतेतील असु न या कववतेचे कवी संत ू तकडोजी हे आहेतु स्पष्टीकरण या र्ारत देशात जसे गरीब लोक आहेत तसेच अमीर माणसेही आहेत सवभ या देशाचे नागररक आहेत परंत या लोकांमध्ये मतवर्न्नता जातीर्ेद धमभर्ेद पंथ र्ेद असल्याने ु अववचारीने वादववाद दंगे होतात कवीने या लोकामंधील हे ववचार दर होऊन वमळालेल्या ू स्वातंत्र्यात सवाांना सखी वमळावी एकवित पणाने राहावे असा वर परमेश्वराने द्यावा असे कवी ु म्हणतो

32. सदं र्भ वरील वाक्य या र्ारतात बंधर्ाव या कववतेतील असु न या कववतेचे कवी संत ू तकडोजी हे आहेतु स्पष्टीकरण या देशातील सवाांना जातीयता ववसरून मानवता हाच धमभ स्वीकारला पावहजे प्रत्येकाच्या मनात राष्ट्रर्ावना राष्ट्रप्रेम असले पावहजे व सवाांनी जातीर्ेद ववसरून एकवितपणे परमेश्वराची प्राथभना के ली पावहजे हे सांगताना संत तकडोजींनी वरील वाक्य ु म्हटले आहे

33. सदं र्भ वरील वाक्य या र्ारतात बंधर्ाव या कववतेतील असु न या कववतेचे कवी संत ू तकडोजी हे आहेतु स्पष्टीकरण जी माणसं अवतशय दृष्ट असतात व दुसऱयांची वनंदा करतात त्यांच्या हातन ू कोणतेही ववधायक काम होत नाही आपला समाज चाररत्र्यसंपन्न वनमाभण करण्यासाठी चांगल्या व ससंस्कु ृ त लोकांची गरज आहे म्हणन खलवनंदकाच्या मनात सत्य न्याय वनमाभण ू व्हावा असे वरील ओळीतन सांवगतले आहे ू

7. पृथ्वीचे प्रेमगीत

प्र. 1 ला.

1. ब) तप:+आचार
2. ड) बहुव्रीही समास
3. ब) भास्कर
4. क) विसर्गसंधी
5. ब) कर्मधारय समास
6. अ) अमृता सारखे आहेत ज्याचे किरण असा तो.

प्र.2

7. देशप्रेमी
8. शशी
9. भावे प्रयोग
10. विसर्गसंधी

प्र.3

11. कुसुमाग्रज यांचे पूर्ण नाव विष्णू वामन शिरवाडकर असे आहे.
12. पृथ्वीचे प्रेमगीत या कवितेचे साहित्यप्रकार प्रेम कविता आहे.
13. पृथ्वीचे प्रेमगीत या कवितेचे मूल्य चिरंतन प्रेम हे होय.
14. पृथ्वीचे प्रेमगीत ही कविता विशाखा काव्यसंग्रहातून निवडले आहे.
15. नटसम्राट हे नाटक विष्णू वामन शिरवाडकर यांनी लिहिले आहे.
16. कुसुमाग्रज यांना ज्ञानपीठ पुरस्कार 1988 साली मिळाला आहे.
17. युगामागूनी चालली रे युगे ही असे पृथ्वी म्हणत आहे.
18. पृथ्वीच्या अंतरी प्रेमाची ज्योत जागी आहे.
19. दिमाखात नटून थटून तारे जात आहेत.
20. पहाटेच्या वेळी शुक्र हा ग्रह उभा आहे.
21. 'तिन्ही सांजा सखे मिळाल्या' या कवितेचे कवी भा. रा. तांबे हे आहेत.
22. सूर्याकडे प्रेमाची रचना पृथ्वी करत आहे.
23. पृथ्वीचे प्रेम मिळविण्यासाठी मंगळ हा ग्रह लालबुंद झाला आहे.
24. पृथ्वीला मोहविण्यासाठी साठी सुधांशू प्रयत्न करीत आहे.

प्र. 4

25. पृथ्वीला असे वाटते की सूर्यासारखा तेजस्वी मित्र तिच्यासोबत नसल्याने विश्व अंधारले आहे. त्याशिवाय तारकांचे दिव्य अलंकार असूनही सूर्याची अनुपस्थिती तिला अंधकारासारखी वाटते. त्यामुळे ती सूर्यासमोर इतर तारे शूद्र आहेत असे म्हणते.
26. पृथ्वीने सूर्याकडे प्रेमाची याचना केली आहे कारण तिचे पृथ्वीवर खूप प्रेम आहे. म्हणून सूर्याने तिच्यापासून दूर जाऊ नये आणि तिच्या जीवनात उजेड पडावा असे तिला वाटते.
27. सुधांशू म्हणजे चंद्र होय. आणि हा सुधांशू पृथ्वीसाठी तपाचार करत आहे कारण त्याचे पृथ्वीवर प्रेम आहे.म्हणून त्याने दिव्य तेज:कण एकत्र करून पृथ्वीला मोहविण्यासाठी तपाचार करत आहे.
28. पृथ्वीला धुळीचे भूषण वाटते. कारण तिला वाटते की ती पृथ्वीसमोर एक धुळी कण असून ती सूर्यासमोर शूद्र आहे. तिचे अलंकार नसून सूर्याच्या किरणाखाली धूळ होणे हे तिच्यासाठी भूषण वाटते.
29. संदर्भ : वरील काव्यपंक्ती पृथ्वीचे प्रेमगीत त्या कवितेतील असून या कवितेचे कवी कुसुमाग्रज हे आहे. स्पष्टीकरण : या ओळीत पृथ्वीच्या भावनांचा उल्लेख आहे. तिला सूर्याशिवाय स्वतःचे जीवन निरर्थक व अंधारमय वाटते. ही तिची प्रेमाची आर्त याचनाआहेअसेवरीलओळीतूनस्पष्टकेले.
30. संदर्भ वरील काव्यपंक्ती विशाखा काव्यसंग्रहातून निवडलेल्या पृथ्वीचे प्रेमगीत या कवितेतील असून या कवितेचे कवी कुसुमाग्रज हे आहेत.
    स्पष्टीकरण: पृथ्वीचे सूर्यावर प्रेम आहे पण पृथ्वीचे प्रेम मिळावे म्हणून पृथ्वीला आकर्षित करण्यासाठी,आकाशातील सगळे ग्रह प्रयत्न करत आहेत त्यावेळी शुक्र हा पहाटे पहाटे आपला पिसारा उभारून तिला आकर्षित करण्यासाठी उभा आहे असे वरील ओळीतून स्पष्ट केले आहे.

31. उपमा अलंकार.

लक्षणे. – उपमेय हे उपमानासारखे आहे असे वर्णन जेथे केलेले असते त्यावेळी

उपमा अलंकार होतो. इथे शुक्र ग्रह हा चमकणाऱ्या पिसाऱ्यासारखा आहे अशी तुलना केली आहे.

32. कुसुमाग्रज यांचा परिचय युगामा गूनीचा ललीरे युगेही करावी

U - -   U - -   U - -   U - -   U - -

य   य   य   य.   य

कितीभा स्करावं चना.

U - -   U - -   U –

य   य   लग

लक्षणे :-

वृत्त - सुमंदरमाला

अक्षरे – 23

यती – 5,11 आणि 17 व्या अक्षरावर

गण – य य य य य य य ल ग

33. कुसुमाग्रज यांचा परिचय खालील प्रमाणे

* पूर्ण नाव - विष्णू वामन शिरवाडकर(1912-1999)

*अग्नि संप्रदाय मानवतावादी कवी म्हणून ओळखले जातात.

*भावनाशीलता ओजस्वी भाषा शैली आणि उत्तुंग कल्पनाविलास ही कुसुमाग्रजांच्या काव्याची वैशिष्ट्ये आहेत.

* कुसुमाग्रजांना 1988 साली ज्ञानपीठ पुरस्कार मिळाला आहे.

* साहित्य - जीवनलहरी, विशाखा, किनारा, मराठी माती हे काव्यसंग्रह.

*कल्पनेच्या तीरावर, वैष्णवी, जानवी इ. कादंबऱ्या.

*राजकोट नटसम्राट दुसरा पेशवा कोणत्या इत्यादी नाटके प्रसिद्ध आहेत.

प्र. 5.

34. पृथ्वी सूर्याची याचना अगदी प्रेमाने करत आहे.पृथ्वी सूर्याच्या प्रकाशासाठी आतुरलेली आहे आणि तिला त्याच्याशिवाय जगणे अंधकारमय वाटत आहे. पृथ्वीला वाटते की सूर्याच्या दुर असल्यामुळे तिची अवस्था निराश आणि शून्य आहे. तिचे यौवन संपलेले आहे आणि तिच्या ह्दयात केवळ प्रेमाची ज्योत जागी आहे. अशी तिची सध्याची अवस्था आहे.

35. पृथ्वीला सूर्यासमोर आपले अस्तित्व क्षुद्र वाटते. ती सूर्याला तिचा तेजस्वी मित्र मानते आणि त्याच्यासोबत राहून तिला स्वतःचा अभिमान वाटतो. सूर्यासमोर ती स्वतःला धुलीकण मानते आणि त्या धुळीचेच तिला भूषण आहे असे म्हणते. तिच्यासाठी सूर्याचे चरणाशी असणारे अस्तित्वच मोठे आहे. म्हणून पृथ्वी धुळीचेच आहे मला भूषण असे म्हणते

36) कल्पनाविस्तार

प्रयत्नांती परमेश्वर

वरील कल्पनेत प्रयत्न केला असता परमेश्वर आपल्याला भेटतो असे म्हटले आहे इथे प्रत्यक्ष परमेश्वर असे नसून आपल्या कार्यामध्ये यश हे मिळतेच असा अर्थ आहे. यासाठी उदाहरण म्हणजे थॉमस एडिसन या

शास्त्रज्ञाने विद्युत दिव्याचा शोध लावला पण त्यासाठी त्यांनी अथक प्रयत्न केले होते जवळजवळ शंभर वेळा त्याचे प्रयत्न बसले होते पण हार न मानता तो प्रयत्न करतच राहिला आणि विज्ञानामध्ये या शोधांचे पेटंटही मिळविले. अशा तऱ्हेने प्रयत्न डॉक्टर आंबेडकरांनी शिक्षणासाठी केले होते ते तर 21 तास वाचत असत म्हणजे यावरून प्रयत्नाने आपल्या कार्याचे फळ (परमेश्वर) मिळतेच हे खरे.आपले ध्येय गाठायचे असेल आपल्याला यश मिळवायचे असेल तर प्रयत्नाशिवाय दुसरा पर्याय नाही. प्रयत्न केल्याने यश हे नक्की मिळतेच असे वरील कल्पनेतून स्पष्ट केले आहे.

प्र. 6

37. पृथ्वीचे प्रेम मिळवण्यासाठी आकाशातील अनेक ग्रह पृथ्वीकडे प्रेमाची रचना करत आहेत.चंद्र जो सुधांश म्हणून ओळखला जातो तो पृथ्वीला आकर्षित करण्यासाठी कठीण असेल तप करत आहे. शुक्रतारा पहाटे पहाटे पिसारा पसारून तिच्यासाठी प्रेमाची विनंती करीत आहे.मंगळ हा ग्रह लाजेने लालबूंध होऊन पृथ्वीकडे प्रीतीची याचना करत आहे.ध्रुवतारा ऋषींच्या कुळी संन्यस्त होऊन बसला आहे आणि पृथ्वीची वाट पाहत आहे. आणि धूमकेतू केस पिंजारुनी तिच्याकडे प्रेमाची भावना व्यक्त करतो आहे. अशाप्रकारे आकाशातील हे सर्व ग्रह पृथ्वीकडे प्रेमाची याचना करीत आहेत.

38. पृथ्वी सूर्याला विनंती करते की त्याने तिला सोडून जाऊ नये कारण त्याच्याशिवाय तिला विश्व अंधकारमय वाटतेह सूर्याचे तेज आणि दुरता सहन करीत असली तरी तिला त्याच्याशी असलेले नाते खूप प्रिय आहे असा पृथ्वी सूर्याशी संवाद साधते. तर दुसरीकडे चंद्र पृथ्वीचे प्रेम मिळविण्यासाठी कठीण असे तप करीत आहे आणि तिला आकर्षित करण्याचा प्रयत्न करीत आहे. चंद्र पृथ्वीला दिव्यतेचे कण देऊन मोहवू इच्छितो पण त्याच्याही प्रेमाचा स्वीकार पृथ्वी सहजतेने करत नाही आणि ती सूर्याचे दुर पण ही स्वीकारते.

39) पृथ्वीचे प्रेमगीत ही कुसुमाग्रजांची एक प्रसिद्ध कविता आहे. जी त्यांच्या 'विशाखा' काव्यसंग्रहातून घेतली आहे या कवितेत पृथ्वी आणि सूर्य यांच्यातील नाते पृथ्वीच्या दृष्टिकोनातून मांडले आहे. पृथ्वी सूर्याच्या अवतीभवती फिरते पण तिला सूर्याच्या तेजापुढे स्वतःचे अस्तित्व क्षीण वाटते आहे. तरीही ती सूर्यावर नितांत प्रेम करते आणि त्याच्या कक्षेत फिरत राहते.

कवितेत पृथ्वी सूर्याला उद्देशून म्हणते की किती काळ मी तुझ्या कक्षेत फिरत राहू किती काळ तुझ्या प्रेमाची याचना करू आता माझ्या अंगात होण्याची उष्णता राहिलेली नाहीये आणि अंतकरणात फक्त प्रेमाची ज्योत सतत ठेवत आहे ती पुढे म्हणते की तारे दिमाखात चमकत असले तरी तुझ्याशिवाय मला सारे जग अंधारमय वाटते.

पृथ्वीची सूर्यावरील निस्वार्थ प्रेमभावना या कवितेत वर्णिली आहे. पृथ्वी आपल्या जीवनात सूर्याचे स्थान किती महत्त्वाचे आहे हे व्यक्त करते. तिला सूर्यासारखा तेजस्वी मित्र हवा आहे ज्याच्या नसण्याने तिला विश्व अंधारमय वाटते. इतर तारे व ग्रह तिचे प्रेम मिळविण्यासाठी प्रयत्न करीत आहेत पण पृथ्वी त्यांना कमी लेखते. तिच्यासाठी सूर्याशी असलेले नाते सर्वश्रेष्ठ आहे आणि त्याची दुरता सहन करताना तिला स्वतःला त्याच्या धुळीचे भूषण वाटते आहे.

प्र. 7 पत्रलेखन

श्री

वैजनाथ व्ही. जी.

निपाणी ता. चिकोडी, जि. बेळगाव

पिन. 591215

दि.

तिर्थरुप बाबांना,

सा. न. वि. वि.

कालच तुमचे पत्र मिळाले ते वाचून खूप आनंद झाला. तुम्ही कसे आहात? घरातील सर्व मंडळी कशी आहे? ही कुशाली कळवा.

पत्र लिहिण्यास कारण की माझा अभ्यास बरा चालला आहे. दररोज चार ते पाच तास अभ्यास करत आहे. सकाळी लवकर उठून पाठांतर करत आहेह कठीण असलेले विषय जास्त वेळ देऊन त्याचा सराव करत आहे. आणि ह्या वार्षिक परीक्षेत मी जास्तीत जास्त गुण मिळविन. आता जास्त काही लिहीत नाही इथेच थांबतो.

कळावे

आपला सुपुत्र

वैजनाथ व्ही. जी.

प्र. ४. निबंध लेखन

वाचनाचे महत्त्व

वाचन ही एक महत्त्वाच्या कलांपैकी श्रेष्ठ शिकला आहे. या वाचन ज्ञानाचे एक महत्त्वाचे साधन आहे. आणि हे साधन मानवी जीवनात खूप महत्त्वाचे आहे वाचनामुळे व्यक्तीला विविध विषयांचे ज्ञान मिळते तसेच त्यांची विचार करण्याची आणि कल्पनाशक्ती वाढवण्याची क्षमता वाढते. म्हणून वाचन मानवी जीवनामध्ये वाचनाचे खूप फायदे आहेत वाचन आपल्याला नवीन गोष्टी शिकण्यास मदत करते आपण पुस्तके वर्तमानपत्र लेख आणि इतर साहित्य वाचून जगात काय चालले आहे याबद्दल माहिती मिळू शकतो. वाचन आपल्या शब्दसंग्रहाला समृद्ध करते आणि भाषा कौशल्य सुधारते आपण नवीन शब्द शिकतो आणि ते कसे वापरायचे हे शकतो वाचनामुळे आपल्या कल्पनाशक्तीला उत्तेजन देते आपण कथा कविता आणि काल्पनिक साहित्य वाचून नवीन कल्पना आणि दृश्य अनुभव शकतो त्याचबरोबर वाचन आपल्याला मनोरंजन देखील करते आपण आपल्या आवडीची पुस्तके कथा आणि इतर साहित्य वाचून आनंद घेऊ शकतो.

वाचनामुळे एकाग्रताने स्मरणशक्ती सुधारण्यास मदत होते जेव्हा आपण लक्षपूर्वक वाचतो तेव्हा आपण माहिती लक्षात ठेवू शकतो. त्याचबरोबर महत्त्वाचे म्हणजे वाचन आपल्याला समस्या सोडविण्यासाठी नवीन दृष्टिकोन देते. म्हणून प्रत्येकाने वाचन केले पाहिजे. डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकरांनी सुद्धा म्हटले आहे की वाचाल तर वाचाल कारण वाचन आपल्या जीवनामध्ये खूप महत्त्वाचे असते.

8. सत्कार

प्र. 1. ला.

1) ब) तत्पुरुष समास.

2) ब) द्विगु समास

3) ड) ज्वालारूपी रस

4) अ) स्वागत गीत

5) ब) खग

6) षष्ठी तत्पुरुष समास

प्र. 2. रा.

7)षष्ठी तत्पुरुष समास

8) नभ गगन

9) त इ आ

10)वक्ता

प्र. 3 रा

11) सत्कार कवितेचे कवी मंगेश पाडगावकर हे आहेत.

12) सत्कार कवितेचा साहित्यप्रकार निसर्ग कविता हा होय.

13) सत्कार कवितेचे मूल्य लढा, संघर्ष हे आहे.

14) सत्कार ही कविता ‘जिप्सी’ या काव्यसंग्रहातून निवडले आहे.

15) ‘फुलराणी’ या कवितेचे कवी बालकवी हे होय.

16) मंगेश पाडगावकर यांना ‘पद्मभूषण’ हा पुरस्कार मिळाला आहे.

17) सत्कार हिरव्या तृणपात्याचा होत आहे.

18) सुकता सुकता नद्या मनाला हा विश्वाचा नाश आहे.

19) श्रद्धेची ललकार स्फुरली होती.

20) स्वागतगीत पक्षानी म्हटले होते.

21) मुजरा ढगांनी केला होता.

22) गुलाल वाऱ्याने उधळला आहे.

23) अत्तर म्हणजे भिजलेली माती आहे

24) या ठिकाणी गुलाल म्हणजे लाल माती आहे.

25) कारण प्रतिकूल परिस्थितीवर मात करून गवताचे पान उगवून आले म्हणून त्यास नचिकेत म्हटले आहे.

26) नचिकेत हा उद्दालक व विश्वरा देवी यांचा विद्वान पुत्र होता .

प्र. 4 था

27) विश्वामध्ये जेव्हा नवनिर्मितीची प्रक्रिया सुरू झाली त्यावेळी सृष्टीमध्ये प्रचंड उलथापालत झाली. पाऊस पडला नव्हता. नद्या सुकल्या होत्या. भूगर्भातून ज्वालारस वाहू लागला पण धरतीने तो ज्वाला रस झेलून घेतला आणि कठीण असे तप केले व तृण पात्याला जन्म दिला. पत्त्याच्या नवनिर्मितीसाठी धरतीने कठीण असे तप केले होते.

28) धरणीच्या पोटातून लहानशा बीजाच्या ओटी श्रद्धेचा अंकुर फुटला आणि तो अंकुर भूमीचे कवच फोडून वर आला. म्हणजेच कठीण परिस्थितीवर मात करून तृणपाते उगवून आले तेव्हा नचिकेताचे स्वप्न साकार झाले.

29) अतिशय प्रतिकूल परिस्थितीवर मात करून इवलेसे गवताचे पान उगवले त्याने मातीवर मात करून मृत्यूवर विजय मिळविला.म्हणून याला जीवन साक्षात्कार म्हटले आहे.

30) मंगेश पाडगांवकर यांचा परिचय खालीलप्रमाणे.

- पूर्ण नाव - मंगेश केशव पाडगावकर
- कालखंड – 1929-2015
- नव कवींच्या दुसऱ्या पिढीतील मान्यवर कवी आणि लघुनिबंधकार.
- यांच्या कवितामधून निसर्ग सौंदर्य, प्रेम भावनेची सूक्ष्म रूपे, समाजभाष्य आणि संवेदनशीलता उत्कटपणे व्यक्त होतात.
- यांच्या ‘सलाम’ काव्यसंग्रहाला साहित्य अकादमी पुरस्कार मिळाला आहे.
- पद्मभूषण पुरस्काराने सन्मानित.

31) संदर्भ :वरील काव्यपंक्ती सत्कार या कवितेतील असून या कवितेचे कवी मंगेश पाडगावकर हे आहेत.

स्पष्टीकरण : प्रतिकूल आणि कठीण परिस्थितीवर मात करून गवताचे पान उगवून येते हे वर्णन करताना वरील ओळींचा उल्लेख केला आहे.

32) संदर्भ :वरील काव्यपंक्ती सत्कार या कवितेतील असून या कवितेचे कवी मंगेश पाडगावकर हे आहेत..

स्पष्टीकरण :- संघर्ष करून पृथ्वीवर पहिले तृणपाते जेंव्हा जन्माला येते तेंव्हा त्याचा सत्कार करण्यासाठी सगळे घटक तयार होतात. त्यावेळी पक्षी गाणे म्हणतात, ढग मुजरा करतो आणि वारा लाल माती रुपी गुलाल उधळतो असे वरील ओळीतून स्पष्ट केले आहे.

33) संदर्भ :वरील काव्यपंक्ती सत्कार या कवितेतील असून या कवितेचे कवी मंगेश पाडगावकर हे आहेत..

स्पष्टीकरण :- हिरवे तृणपाते जन्माला येते तेंव्हा आनंदाने पावसाच्या सरी कोसळतात आणि मातीतून अत्तराचा वास येतो तसेच अष्ट दिशातून अभिष्ट असे चिंतन होऊन जय जयकर घुमतो असे वरील ओळीतून स्पष्ट केले आहे.

34) अनुप्रास अलंकार :एखाद्या वाक्यात किंवा कवितेच्या चरणात एकाच अक्षराची पुनरावृत्ती होऊन त्यातील नादामुळे सौंदर्य निर्माण होते त्यावेळी अनुप्रास अलंकार होतो.

35) चेतनगुणोक्ती अलंकार :निसर्गातील वस्तू जेंव्हा सजीव आहे असे सांगून मानवी भावनांचे प्रत्यारोपन केले जाते तेंव्हा चेतनगुणोक्ती अलंकार होतो.

36) रुपक अलंकार :जेंव्हा उपमेय आणि उपमान यांच्यामध्ये एकरूपता दाखविली जाते त्यावेळी रुपक अलंकार होतो.

37)उरी ज्वालारस झेलून धरतीने कठीण असे तप केले आणि एका छोट्याश्या बिजातून नवीन अंकुर फुटतो. कठीण परिस्थितीशी संघर्ष करून भूमीचे कवच फोडून मृत्यूवर मात करून माती हिरव्या तृणपात्याला जन्म देते म्हणून मातीची मृत्यूवर मात असे म्हटले आहे.

38) हिरव्या तृणपात्याचा सत्कार करण्यात आला कारण प्रतिकूल परिस्थिती असताना देखील कुठेही पाण्याचा अंश नसताना सुद्धा ते गवताचे पान उगवून वर येते. मातीशी लढा देत संघर्ष करत भूमीचे कवच फोडून एका छोट्याश्या बिजातुन हे हिरवे तृणपाते उगवून येते म्हणून याचा सत्कार करण्यात आला. या सत्कार सोहळ्याचे स्वागतगीत पक्षानी म्हटले, ढगांनी लवुन मुजरा केला, वाऱ्याने लाल माती रुपी गुलालाची उधळण केली. त्याचप्रमाणे दक्षिण आणि उत्तरेला पावसाच्या सरी कोसळतात आणि अष्टदिशा जय जयकर करतात. अशा पद्धतीने हिरव्या तृणपात्याचा सत्कार करण्यात आला.

39) खालीलपैकी कोणत्याही एका कल्पनेचा विस्तार करा.

अ) जया अंगी मोठेपण तया यातना कठीण

जीवन जगत असताना माणसाला पुन्हा पुन्हा या वाचनाचा अनुभव येतो. माणसाला मिळालेला मोठेपणा आपल्याला दिसतो पण ते यश मिळविण्यासाठी त्यांना खूप कष्ट करावे लागतात महात्मा गांधीजींच्या सुधारणा पण घेतले तर प्रथम त्यांना समाजाकडून खूप विरोध झाला होता पण स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी त्यांनी स्वतःच्या प्राणाची ही परवा केली नाही त्यांचे प्रयत्न पाहून सगळा भारत देश त्यांच्या पाठीमागे उभा राहिला आणि त्यांना महात्मा म्हणू लागला अशा प्रकारचे कष्ट बाबा आमटे यांनी कुष्ठरोग्यांची सेवा करताना घेतले होते प्रथम त्यांना त्या समाजाकडून खूप विरोध झाला नंतर मात्र त्यांचे आनंदाश्रमाकरिता लोकांनी लाखो रुपयांची मदत केली पण त्यांच्या सुरुवातीच्या यातना विसरता येणार नाहीत म्हणूनच म्हणतात मोठेपणाचा मार्ग मरणाच्या मैदानातून जातो मोठेपण हे अतिशय यातना सहन

केल्यावरच मिळते असे वरील वचनातून स्पष्ट केले जाते. कारण यातना आणि त्रास सहन केल्याशिवाय मोठेपणा मिळत नाही.

40. कवचभूमीचे आणि अचानक

भेदूनी आले हिरवे कौतुक

नचिकेताचे स्वप्नच अथवा अवचित हो साकार

पहिल्या हिरव्या तृणपात्याचा आज असे सत्कार

मातीची ही माता मृत्यूवर

मृत्युंजय श्रद्धेचा अंकुर

हा सृजनाचा विजय ध्वज हा जीवन साक्षात्कार

पहिल्या हिरव्या तृणपात्याचा आज असे सत्कार

42) **पत्रलेखन**

अ. ब. क.

घर नं. 200.

शिवाजी चौक बेळगाव

ता. जि. बेळगाव

पिन. 590001

दिनांक.

प्रिय मित्र मकरंद,

याला सप्रेम नमस्कार

मित्रा, कालच तुझे पत्र मिळाले ते वाचून खूप आनंद झाला. त्यात तू लिहिले आहेस की तुझा धावण्याच्या स्पर्धेत प्रथम क्रमांक आला आहे.

तुझा प्रथम क्रमांक आला त्याबद्दल तुझे खूप खूप अभिनंदन करतो. असेच पुढेही नंबर मिळव आणि तुझ्या आई वडिलांचे नाव उज्वल कर. त्यासाठी तुला खूप शुभेच्छा.त्याचबरोबर अभ्यासाकडे सुद्धा लक्ष दे. आता जास्त काही लिहीत नाही इथेच थांबतो. काकांना माझा नमस्कार सांग.

कळावे,

तुझा प्रिय मित्र

अ. ब. क.

मकरंद अनिल देसाई

घर नं. 310

अयोध्या नगर निपाणी

ता. चिकोडी. जि. बेळगाव पिन. 591112 दिनांक.

43) **निबंध लेखन**

साक्षरता काळाची गरज

"साक्षरतेचा एकच संदेश

अज्ञान संपवून सुखी होईल देश"

सन 1988 मध्ये राष्ट्रीय साक्षरता मिशनची सुरुवात झाली. आजच्या काळात शिक्षणाचे महत्त्व खूप आहे शिक्षण ही जीवनातील अत्यावश्यक बाब आहे. साक्षर होणे म्हणजे अशिक्षित लोकांना शिकविणे व त्यांना लिहिण्या वाचण्यास योग्य बनविणे. साक्षरता ही काळाची गरज असून आजच्या काळात विविध पद्धतीने साक्षर होणे गरजेचे आहे साक्षरता आपल्या समाजासाठी आणि देशाच्या विकासासाठी खूप आवश्यक आहे.

पूर्वीच्या काळी निरक्षर लोकांची मोठ्या प्रमाणात फसवणूक होत होती. निरक्षर असल्यामुळे त्यांना लुटले जात होते. म्हणून समाजाच्या विकासासाठी साक्षरता ही खूप महत्त्वाची आहे आणि काळाची अत्यंत महत्वाची गरज आहे. सर्वप्रथम समाज साक्षरता बनवण्यासाठी ज्योतिबा फुले यांनी स्त्री शिक्षण सुरू केले कारण एक स्त्री शिकली तर अख्ख कुटुंब शिकत आणि सुशिक्षित होतं. निरक्षर पालकांमुळे कुटुंबकल्याण, वाढती लोकसंख्या, बेरोजगारी, अंधश्रद्धा अशा अनेक गोष्टी वाढत जातात. म्हणून हे थांबवायचे असेल तर साक्षरता ही खूप महत्त्वाची आहे. लहान मुलांचे अंगी प्रचंड चैतन्य असते त्याला साक्षरतेचे रूप दिले तर हीच मुले पुढे स्वतःचे आणि पर्यायाने देशाचे भवितव्य उज्वल करतात. आज सरकारने केवळ मुलांसाठीच नाही तर महिला आणि ज्येष्ठांसाठीही साक्षरता मोहीम हाती घेतली आहे गावोगावी शाळा उभ्या राहत आहेत किंवा साक्षरतेसाठी फी माफीच्या योजना राबविल्या जात आहेत. निरक्षर लोकांना साक्षर बनविण्यासाठी रात्र शाळा सुद्धा सुरू केले आहेत.साक्षरतेमुळे आपले घर, आपले कुटुंब हे प्रगतीपथावर पोहोचते एवढेच नव्हे तर साक्षरतेमुळे आपलं राष्ट्र एक बलवान राष्ट्र बनू शकते. साक्षरतेमुळे आपल्या समाज सुद्धा सुधारतो म्हणून साक्षरता ही काळाची गरज आहे.

9. नेनंता गुराखी

प्र 1ला

1. ब) स्वर संधी
2. अ) साधा वर्तमान काळ
3. अ) अडाणी/अजाणता
4. ड) कर्मणी प्रयोग
5. क) असतील शिते तर जमतील भुते

प्र 2.रा

6. गुराखी
7. कनिष्ठ
8. तृतीया
9. मध्यमपदलोपी समास
10. मुलगा

प्र 3.रा.

11. कवीचे नाव इंद्रजीत भालेराव.

12 . दूर राहिला गाव व जातं गाण गातं हे गाजलेले कवितासंग्रह.

13. आम्ही काबाडाचे धनी व कुळंबीणीची कहाणी हे दीर्घ कवितासंग्रह

14. गावाकडे चल माझ्या दोस्ता व रानमळ्याची वाट हे बालकवितासंग्रह.

15.'आम्ही काबाडाचे धनी'या दीर्घ कवितेतून घेतली आहे.

16. अजाणता किंवा अडाणी

17. गुराखी

18. गुराखी

19. ओवी रचते

20. रुंद पाठीच्या म्हशीवर बसून आणि ढोरं वळीतो.

21.काट्याकुपाटीत जाऊन

22. गाईच्या पोटाखाली

23. दूध उसनं मागून आणते.

24. गुराख्याला जेवू घालण्यासाठी गरम दुध भात पाहिजे असे आईला वाटते.

25. गुराखी खंडीभर धोरामागे धावतो .

26. लहान वयात चिखलाची गाय करून खेळावयाच्या काळात दंगामस्ती करून खेळण्या बागडण्याच्या वयात गुराख्याची काठी नायकाच्या हाती आली होती.

27. इंद्रजीत भालेराव 1962. तुकाराम व कबीराचा वारसा घेऊन आलेला कवी, दूर राहिला गाव, जातं गाणं गात इत्यादी कविता संग्रह, आम्ही काबाडाचे धनी,कुळंबीणीचीकहाणी या त्यांच्या दीर्घ कविता,रानमळ्याची वाट व गावाकडे चल माझ्या दोस्ता हे बाल कविता संग्रह. ग्रामीण जीवनाशी व निसर्गाशी छान नाते जुळलेले व्यक्तिमत्वलोकवाङ्मयाचाउपजत रेखीवपणा व मायबोलीचा थेट जिव्हाळा ही त्यांच्या कवितेची वैशिष्ट्ये.

28. गुराख्याचे जीवाची आग जेव्हा गुरे सैरावैरा धावून भरलेल्या धानाचाशिवार पाहून त्या शिवारात चरू लागतात. तेव्हा खंडीभर ढोरांच्या माग धावून गाई पांगतानाजीवाची आग होत होती.

29. जेव्हा गुरे सैरावैरा धावून भरलेल्या धानाचा शिवार पाहून त्या शिवारात चरू लागतात. तेव्हा खंडीभर ढोरांच्या माग धावून गाई पांगताना त्यांना बडवून काढताना गुराख्याचाजीव रंजीस येतो.

30.गुराखी नेनंता झाला आहे असे आईला वाटते कारण लहान वयातच त्याच्यावर आई गुरे चाराविन्याची जाबाबदारी येते. आणि तो त्रास सहन करून गुरे सांभाळतो म्हणून गुराखी नेनंता झाला असे आईला वाटते.

31. कवितेच्या शेवटी गुराख्याच्या आईला एक खंत वाटते की नेनंता गुराखी ऊन पावसात गुरराखून दमून घरी आल्यानंतर त्याला खावयास द्यायला घरी दूध सुद्धा नसते तेव्हा हा गुराखी कृष्ण का झाला नाही.

32. गुराखी जरी नेनंता असला तरी जेव्हा संध्याकाळी ढोर माघारी आल्यानंतर तो त्यांचीखूप काळजी घेतो सदा कदा गोठ्यामध्ये राहून गाई गोऱ्हा प्रेमाने चोंभाळीतो.

प्र 5 वाखालील संदर्भासह स्पष्टीकरण लिहा.

33. गाई पांगता जीवाची रागामुळे आग

संदर्भ: वरील काव्यपंक्तीइंद्रजीत भालेराव लिखित नेनंता गुराखी या कवितेतील असून आम्ही काबाडाचे धनी या दीर्घ कवितेतील एक भाग आहे या कवितेचे मूल्य कर्तव्यनिष्ठा हे आहे.

स्पष्टीकरण: येथे कवीखंडीभरढोरांच्या मागे धावून गाई पांगताना गुराख्याच्यामनात आलेल्या रागाचे वर्णन केले आहे.

34. तरी भरती धानाला तिची वाकडीच वाट.

संदर्भ: वरील काव्यपंक्तीइंद्रजीत भालेराव लिखित नेनंता गुराखी या कवितेतील असून आम्ही काबाडाचे धनी या दीर्घ कवितेतील एक भाग आहे या कवितेचे मूल्य कर्तव्यनिष्ठा हे आहे.

स्पष्टीकरण:गाईगुरेचाराव्यासनेल्यानंतर गुराखी त्यांना सांभाळताना कितीहीबडवलं तरी ती ढोरंशेतकऱ्यांच्याधान्याने भरलेल्या शिवारातच चरावयास

जायची तेव्हा कवी त्या ढोरांना उद्देशून वरील वाक्य म्हटले आहे.

35. बाई नेनंता गुराखी ढोर वळीतो ग कसे

संदर्भ: वरील काव्यपंक्तीइंद्रजीत भालेराव लिखित नेनंता गुराखी या कवितेतील असून आम्ही काबाडाचे धनी या दीर्घ कवितेतील एक भाग आहे या कवितेचे मूल्य कर्तव्यनिष्ठा हे आहे.

स्पष्टीकरण : नेनंतागुराखी ढोरं घेऊन चारावयास गेल्यानंतर जेव्हा ढोर सैरावैरा धावू लागतात तेव्हा गुराखी गाईच्या पाठीवर बसून त्यांना काठीनेबडवून वळवीत असतो तेव्हा कवीने वरील काव्य पंक्तीम्हटली आहे.

36.काठेकुटे मुडपीती त्याचे निब्बरले पाय

संदर्भ: वरील काव्यपंक्तीइंद्रजीत भालेराव लिखित नेनंता गुराखी या कवितेतील असून आम्ही काबाडाचे धनी या दीर्घ कवितेतील एक भाग आहे या कवितेचे मूल्य कर्तव्यनिष्ठा हे आहे.

स्पष्टीकरण: येथे नेनंता गुराखीगाईगुरानाराखतानागुरे जेव्हाकाट्याकूपाटीत जायचीतेव्हा त्यांच्या मागे जाऊन गुराख्याच्या पायांना सुद्धा काटेकुटेलागायचे आणि त्यामुळे त्याचे पाय निब्बर व्हायचेअसे येथे वर्णन केले आहे

37. गुराखी कृष्णा का झाला नाही अशी खंत आईला वाटते कारण या गुराख्याच्या जीवनात श्रीकृष्ण सारखे सुख नाही श्रीकृष्णाला जसे दही दूध लोणी भरपूर खायला मिळायचे परंतु येथे परिस्थिती खूप बिकट आहे या गुराख्याला मात्र गुराखी असून देखील घरी दूध नसल्यामुळे आहे ना दूध उसने आणून त्याला जेवू घालावे लागते म्हणून आई दुःखी होते.

38. नेनंता गुराखी या कवितेत मराठवाड्यातील दुष्काळग्रस्त अशा शेतकऱ्यांच्या जीवनातील दुःख आणिकष्टमयआयुष्याचेचित्रण केलेले आहे कठीण परिस्थितीतजगणाऱ्याशेतकऱ्यांच्या घरी लहान वयातच मुलांना मोठ्या जबाबदाऱ्या पार पाडाव्या लागतातबाल वयात चिखलाची गाय करून खेळायचे असताना बालपणाची निरागसता हरवून त्याला हातात काठी घेऊन गुरांच्या मागे धावूनत्यांनाचारावयासन्यावे लागते आणि त्यांना सांभाळण्यासाठीकठोर परिश्रम करावे लागतात. जेव्हा गुरेकाट्याकुपाटीतजातात तेव्हा त्यांच्या मागे धावून गुराख्याचे पाय देखील निब्बर होऊन जातात. भरलेल्या पिकात जेव्हा गाई जातात तेव्हा या गुराख्याची आणखी फजिती होते आणि मग तो रागानेयेतो व काठीनेगायींची पाटबडवून काढतो. पण तरीदेखील गाईंचे वाकडीच वाट पाहून त्याचा जीव रंजीश येतो व तो रडू लागतो. शेवटी ऊन पावसातगायना सांभाळत हा गुराखी संध्याकाळी जेव्हा घरी येतो तेव्हा आई त्याला दूधउसनं मागून जेवण घालते. असे गुराख्याच्या कष्टमयजीवनाचे वर्णन नेनंता गुराखी या कवितेमध्

10. धरण

प्र 1.ला खालील पर्यायातून योग्य उत्तर निवडा.

1'मन्वंतर'संधीचा विग्रह------असा होतो.

अ. मन: +अंतर

2.हरणाने कान टवकारला या वाक्यात------प्रयोगआहे.

अ) कर्तरी प्रयोग

3 --------हे मध्यमपदलोपी समासाचे उदाहरण आहे.

ब) दहीभात

4.--------हेपंचमी विभक्तीचे प्रत्यय आहेत.

अ) ऊनहून

5.मी क्रिकेट खेळतआहे. या वाक्यातील काळ हा आहे.

ब) अपूर्ण वर्तमान काळ

प्र 2 रा

6.नमस्कार : वंदन

7.घरोघरी: प्रत्येक घरी

8.अबब! :केवलप्रयोगी अव्यय

9.स्वातंत्र्य: पारतंत्र्य

प्रश्न 3

1. धरण या कवितेचे कवी दया पवार.

2. दया पवार यांच पूर्ण नाव दगडू मारुती पवार.

3. धरण या कवितेचा साहित्य प्रकार दलित कविता.

4. धरण ही कविता कोंडवाडा या काव्य संग्रहातून घेतलेली आहे.

5. धरण या कवितेचे मूल्य श्रमिकांची व्यथा.

6. धरण या कवितेतील स्त्री धरण बांधतआहे.

7. धरण या कवितेतील स्त्रीने आपले तान्हे लेकरू वेताच्या भट्टीखाली ठेवलेआहे.

8. धरण कवितेतील स्त्री आपल्या पायाला पान/ पाला बांधते.

9. धरण या कवितेतील स्त्री घोटभर पाण्यासाठी रान धुंडाळते.

10. वेल मांडवावर चढते.

11. साखर पेरापेरात/उसामध्ये भरली आहे.

12. पाचोळा अंगणात पडत आहे.

13.दया पवार यांच्या बलुत आत्मकथेसाठी महाराष्ट्र शासनाचा व फायफाउंडेशनचा पुरस्कार मिळाला आहे.

14. दया पवार यांना भारत सरकारने पद्मश्री किताब बहाल केला आहे.

15. कवितेत कष्टकरी स्त्री कणीकोंडा कांडते आहे.

प्र. 2

1.जीव मागे घोटाळला असे ती म्हणते कारण तिने आपले तान्हे लेकरू बुट्टीखाली ठेवून आलेले असते ते तान्हे लेकरू भुकेने व्याकुळ होऊन रडत असेल या विचारानेतिचा जीव मागे घोटाळत होता.

2. पीठ जात्यात आटलं याचा अर्थ धरण कवितेतील स्त्री अतिशय गरीब असल्या कारणाने तिच्या घरी दळप कांडप करायला पुरेसे धान्य सुद्धानाही व ती कणीकोंडा घालून पीठ दळतेआहे.

3. धरणबांधताना तिने खूप कष्ट सोसले आहेत कारण आपल्या तान्ह्यालेकराला घरी सोडून ती भर उन्हात तापलेली जमीन पायात व वाहना नसताना डोक्यावरून दगड आणते आहे आणि धरण बांधण्यासाठी ती उन्हात बसून दगड फोडण्याचे काम करते आहे.पायाला न सोसणारे चटके बसू नये म्हणून ती झाडांची पान बांधते आहे

16.ती गरीब कष्टकरी स्त्री धरण बांधण्यासाठी जाते. काम करताना आपल्या लहान मुलाला पाटी खाली ठेवते. दिस कासऱ्याला आल्यानंतर तिला तिच्या लहान मुलाची आठवण येते. तिचा जीव कासावीस होतो. म्हणून "जीव मागे घोटाळला" अस ती म्हणते.
17. धरण बांधाण्याचे काम करूनही तिला कांडण्यासाठी, दळण्यासाठी धान्य मिळत नाही. ती मिळालेले धान्य जात्यात टाकते. पण पीठ जात्यातच आटते. म्हणून कणीकोंडा दळून त्यावर तिला उदरनिर्वाह करावा लागतो.
18. ती धरण बांधत असली तरी तिला पोटभर खायला मिळत नाही.पुरेसं धान्य मिळत नसल्यामुळे तिला आपलं मरण काढण्याचा अनुभव येऊन जातो. तिचं पीठ जात्यातचआटत. धरणावर काम करत असताना आपलं लहान मुल पाटीखाली ठेवावं लागतं उन्हाच्या झळा सोसाव्या लागतात. पाया पायाला पाला बांधून दगड फोडण्याचे काम करावे लागते. असे सारे त्रास त्या धरण बांधणाऱ्या स्त्रीला सहन करावे लागतात.
19. कामावर जाण्यापूर्वी तिला पहाटे उठावे लागते. धान्य कांडावे लागते. जात्यावर दळण दळावे लागते. स्वयंपाक करावा लागतो. अशी घरातील सर्व कामे करावी लागतात.
20. कारण तिने जरी कष्ट करून, घाम गाळून धरण बांधले असले, तरी ते धरणाचे पाणी शेतीसाठी सोडले

जाते. त्यामुळे उसासारखी पिकं शेतात उभी राहतात. उसाच्या पेरापेरात साखर धरते. पण तिला मात्र घोटभर पाण्याला वणवण रानात फिरावे लागते.

21. या कवितेतील स्त्री पहाटे उठून धान्य कांडते. दळण दळते. पण कष्ट करूनही कांडण्यासाठी, दळण्यासाठी लागणारे धान्य तिला मिळत नाही. म्हणून तिला कणीकोंड्यावर आपला उदरनिर्वाह करावा लागतो. पाटीखाली मूल ठेवून काम करावे लागतं; म्हणून दुपारच्या वेळी तिचा कासावीस होतो. उन्हाच्या झळा सोसून, पायाला पाला बांधून दगड फोडावे लागतात. धरण बांधून सुद्धा तिला घोटभर पाण्यासाठी रानात वणवन फिरावे लागते.

22. या कवितेत दया पवारांनी दलित वर्गातील एका कष्टकारीस्त्रीचेक्लेशदायक चित्रण केले आहे. ती धरण बांधते. काम करतानालहानमुलाला पाटी खाली ठेवते. उन्हाच्याझळा सहन करतपायाला पाला बांधूनदगडफोडते. पण तिला कांडण्यासाठी, दळण्यासाठी पुरेशे धान्य मिळत नाही. तिने बांधलेल्या धरणामुळे शेतकऱ्यांची शिवारं पिकतात शेतीच्या क्षेत्रात क्रांती होते. पण तिला मात्र घोटभर पाण्यासाठी वणवण रानात फिराव लागतं. उपासमारीचं जीवन जगावं लागतं. या वरून असे लक्षात येते की, ज्याने कष्ट उपसले त्यांचं जीवन उपास मारीचं क्लेशदायी ; आणि ज्यांच्यासाठी कष्ट उपवासले जातात, त्याचे जीवन आनंदायी सुखी. काय हा न्याय !

11. सुन्या तिच्याही दाही दिशा

प्र. 1

1.क) अव्ययीभाव

2.अ) षष्ठीततपुरुष

3.क) इतरेतर द्वंद्व

4 अ) निरर्थक

प्र 2

5. अनुराधा पाटील

6. ‘तरीही’ या काव्य संग्रहातून निवडले आहे.

7. स्त्री समस्या

8. स्त्री समस्या प्रधान साहित्य

9. गावे चार दोन उदास झाडांनी वेढले आहेत

10. भर दुपार डोक्यावर घेत पाणी वाहणाऱ्या बायांची रांग लागते

11. न संपणाऱ्या कष्टांची माळ फुपाटा भरलेल्या चाकोऱ्यातून जाते

12. दु:खाची ज्योत रसरसून तेजाळते

13. चुलीतल्या लाकडांनी चुलीत जळावे

14. अनाठाई आयुष्य गेल्याची बोच त्यांना घेरत नाही

15. दु:ख मातीखाली पुरून ठेवतात

16. पायांना त्या पान बांधून वाट तूडवीत असतात

17. जीवन रस वाळू मधल्या झिऱ्या सारखा पाझरतो

18. कनीकोंडा पाखडून सत्व उचलते.

19. तिला संसाराचा वनवा जाळत असतो.

प्र. 3

20 संदर्भ: वरील कवितेची ओळ अनुराधा पाटील यांच्या सुन्या तीच्या दाही दिशा या कवितेतील असून मूल्य स्त्री समस्या हे आहे.

स्पष्टीकरण: कष्टकरी बाया सतत काबाडकष्ट करतात. प्रत्येक ऋतू त्यांच्या जीवनात कष्ट घेऊन येतो.दु:खाचे चटके सहन करत ते आपले जीवन जगत असतात. पण एक दिवस आपल्या जीवनाचे पांग फिटेल व सुखाचे दिवस येतील अशी आशा व्यक्त करताना कवयित्रीने वरील वाक्य म्हटले आहे.

21संदर्भ::वरील कवितेची ओळ अनुराधा पाटील यांच्या सुन्या तीच्या दाही दिशा या कवितेतील असून मूल्य स्त्री समस्या हे आहे.

स्पष्टीकरण:या बायकांच्या जीवनात नेहमीच दु:खाची ज्योत असते.वेदनेचे ठणके त्यांना जाणवतात तरीही या परिस्थितीवर मात करून त्या जीवन जगण्यासाठी संघर्ष करतात हे पाहिल्यावर कवयित्रीला त्यांच्याकडे हे बळ कुठून येते असा प्रश्न पडतो

22.संदर्भ:: वरील कवितेची ओळ अनुराधा पाटील यांच्या सुन्या तीच्या दाही दिशा या कवितेतील असून मूल्य स्त्री समस्या हे आहे.

स्पष्टीकरण: आपल्या आयुष्य अनाठाई निघून गेल्याची बोच कष्टकरी स्त्रियांना कधीच वाटत नाही.उलट वाळूतून एखादा झरा पाझरावा तशाप्रमाणे या खंबीरपणे उभे राहतात व संकटांचा सामना करतात याचे वर्णन करताना कवयित्री ने हे वाक्य म्हटले आहे.

23.. संदर्भ:: वरील कवितेची ओळ अनुराधा पाटील यांच्या सुन्या तीच्या दाही दिशा या कवितेतील असून मूल्य स्त्री समस्या हे आहे.

स्पष्टीकरण: उन्हाळा आला की विहीर तळ गाठते व पावसाळ्यात पुन्हा ती वीहीर पाण्याने समृद्ध होते. अर्थात दु:खातून सुख येते असे या स्त्रियांना वाटते म्हणून आपल्या आयुष्य अनाठायी निघून गेले असे त्यांना अजिबात वाटत नाही त्यामधून त्यांना प्रेरणा मिळते हे सांगत असताना कवयित्रीने वरील वाक्य म्हटले आहे.

24 संदर्भ: वरील कवितेची ओळ अनुराधा पाटील यांच्या सुन्या तीच्या दाही दिशा या कवितेतील असून मूल्य स्त्री समस्या हे आहे.

स्पष्टीकरण: शरीराला होणाऱ्या वेदना सहन करण्यासाठी वेळप्रसंगी ती पायाला झाड पाला बांधून जीवनाची वाट तुडवते व संसाराच्या वनव्यात स्वत: मात्र नेहमीच जळते व आपल्या कुटुंबाला सुखी करण्याचा प्रयत्न करते याचे वर्णन करताना कवयित्रीने वरील वाक्य म्हटले आहे.

प्र. 4

25. पांग फेडणे : उपकार फेडणे

वाक्य: मुलांनी आई-वडिलांचे पांग फेडणे म्हणजे पुण्यकृत्यच होय

26. कणीकोंडा पाखडणे : खूप कष्ट करणे

वाक्य: घरच्या दारिद्र्यामुळे अनेकांना कणी कोंडा पाखडावा लागतो

27 वाट तुडवणे : मार्गक्रमण करणे

वाक्य: असंख्य वेदना सहन करत अनेक माणसे वाट तुडवीत असतात.

प्र. 5 अलंकार ओळखून लक्षणे सांगा

28. उपमा अलंकार

लक्षणे : उपमेय हे उपमानासारखेच आहे असे जिथे वर्णन केलेले असते तिथे उपमा अलंकार होतो.

प्र. 6

29 खेड्यापाड्यात विशेष करून दुष्काळग्रस्त भागात जीवन जगणाऱ्या स्त्रियांचे जीवन अतिशय संघर्षमय असते आपल्या संसाराचा रहाटगाडा चालविताना त्यांना तारेवरची कसरत करावी लागते कारण सगळेच ऋतू त्यांच्यासाठी न संपणाऱ्या कष्टांची माळ घेऊन येतात.

30 कष्टकरी महिलांच्या जीवनात सगळे ऋतू सारखेच असतात आपले चाकरीबद्ध जीवन जगत असताना मातीच्या फुफाट्याचे चटके जसे पायाला बसतात तसे त्यांना दुःखाचे चटके बसतात पण कधीतरी चालता चालता या जगण्याचेही पांग भेटेल असा आशावाद त्यांना वाटतो.

31. ग्रामीण भागात कस्टमर जीवन जगणाऱ्या स्त्रियांच्या ग्राम जीवनात दुःख अगदी रसरसून भरलेली असते वेदना सहन करण्यापलीकडच्या असतात, पण हा जीवनाचा असह्य ठणका थांबवण्यासाठी या स्त्रिया जिद्दरुपी हळदीच्या वाटीचे बळ आणतात व जीवन जगतात.

32. संघर्षमय जीवन जगणाऱ्या या बाया स्वतःची दुःख मनातल्या मनात दाबून ठेवून, स्वतःची समजूत काढतात. पुढे पाठीमागे आपल्या ला मदत करणारे कुणीतरी असावं अशी साधी भोळी भाबडी इच्छा त्यांची असते. तांब्याभर पाण्याचा विसावा त्यांना हवा आहे.

33.आपल्या संसाराच्या सुखासाठी ती सतत कष्ट करते. कोणताही ऋतू तिच्यासाठी सुखाचे चार दिवस आणत नाहीत. रात्रंदिवस काबाडकष्ट करणे एवढीच तिच्या नशिबी असते स्वतःची दुःख लपवून ती कुटुंबासाठी एकटी लढत असते. म्हणून तिच्या संसाराला वनवा असे म्हटले आहे.

34 अनुराधा कौतिकराव पाटील.

- जन्म 1954
- दिगांत, तरीही, दिवसेंदिवस इत्यादी काव्यसंग्रह.
- स्त्री समस्या मांडणारे साहित्य.

प्र.7

35 स्त्री जन्माची करून कहाणी कवयित्रीने या कवितेत व्यक्त केली आहे. स्त्रिया सतत काबाडकष्ट करतात व हालअपेष्टा सहन करतात .चूलमूल व घरदार हे सर्व सांभाळताना चार भिंतींच्या आत त्यांचा जीव घुसमटतो. स्वत:ची दु:ख उराशी बाळगून त्या कार्य करत असतात. कोणताही ऋतू असो त्यांना सुखाची चव चाखायला मिळत नाही. म्हणून स्त्रियांच्या कष्टांना कष्टाची माळ असे म्हटले आहे.

36 आपल्या कुटुंबाला उभारी प्राप्त करून देण्यासाठी स्त्रिया नेहमीच काबाडकष्ट करतात. चांगलं ते निवडण्याची त्यांच्या जीवनाला सवयच लागलेली असते. हे करत असताना त्या स्वत:ची दु:खे व वेदना स्वत:च्याकडेच ठेवतात व आपणच आपल्या मनाची समजूत घालण्याचा प्रयत्न करतात.

37.या कवितेत कष्टकरी बायांचे जगणे आले आहे. त्यांचं जगणं हे सर्वत्र सारखाच असतं .कष्टाची वाट तुडवणारी ती आई इतर आईपेक्षा वेगळी असत नाही.अशा संसाराच्या वनव्यात जळणारी आई पण शेवटी तिच्या हातात काहीच असत नाही. आकाशाला कवळण्याची क्षमता असूनही तिचे हात नेहमीच रिकामी असतात. त्याला कारण आपली पुरुषप्रधान संस्कृती होय.म्हणून कवयित्रीने आकाश कवळून तिचे हात रिकामे असे म्हटले आहे.

प्र.8

38. जिच्या हाती पाळण्याची दोरी ती जगाते उधारी

39.जया अंगी मोठेपणा तया यातना कठीण

कल्पनाविस्ताराचे मुद्दे

- कल्पनेचा अर्थ सांगणे
- उदाहरण व स्पष्टीकरण
- तात्पर्य

प्र 9 आठ ते दहा वाक्यात उत्तरे लिहा

40 “सुन्या तिच्याही दाही दिशा” या कवितेत कवयित्री ‘अनुराधा पाटील’यांनी स्त्रियांचे दु:ख, वेदना, कष्ट याचे प्रत्ययकारी वर्णन केले आहे. या कष्टकरी महिलांना वर्षभर काबाडकष्ट करावे लागतात. येणारा प्रत्येक ऋतू त्यांच्यासाठी कष्टच घेऊन येतो. दु:खाचे चटके सहन करीत त्या मार्गक्रम करीत असतात.आपणाला होणाऱ्या वेदना उराशी बाळगुन त्या आपल्या मनाची खोटी समजूत घालतात. काबाड कष्ट करताना जीवन जगण्यासाठी आवश्यक अशा चांगल्या गोष्टी निवडायची सवय त्यांना असते. वेदना सहन होत नसल्याने पायाला झाडपाला बांधून त्या जीवनाची वाट तुडवतात व संसाराच्या वनव्यात सतत जळत राहतात. आकाशाला गवस निघाल्याची ताकद तिच्याकडे असूनही शेवटी तिच्या हातात काहीच नसते. अशा प्रकारे अतिशय प्रभावीपणे कवयित्रीने स्त्री जीवनाचे वर्णन केले आहे.यावरून वरील शीर्षक अतिशय समर्पक आहे असे वाटते.

प्र. 10 पत्रलेखन

अर्जलेखन

- प्रेषक पत्ता (अर्ज लिहीणाऱ्याचा पत्ता दिनांक)
- मायना (अधिकाऱ्याचा हुद्दा)
- विषय
- मजकूर
- सही व पत्ता

प्र. 11 निबंध लेखन

अ) स्त्री शक्ती

ब) माझे आवडती महान स्त्री

निबंध लेखनाचे मुद्दे –

- आकर्षक प्रारंभ
- विषय ज्ञान
- भाषा सौंदर्य
- शेवट

12. पाठ आणि पोट यांचा झाला टाळ

प्र 1

1.ब) तत्पुरुष समास

2.ब) षष्ठी तत्पुरुष समास

3.क) मर्यादा नसणारे

4 ब) शक्ती

प्र. 2

5 अमर्यादित

6 कविता संग्रह

7 प्रश्नचिन्ह

8 वक्ता

प्र. 3

9. गोविंद विनायक करंदीकर

10. नवकाव्य

11 सैरावैरा

12 भुकेलेले जीव देवाला इशारा देतात.

13 भुकेलेल्या पोटाला देव रक्त वर्ज नाही.

14 विठ्ठलाला पोरे देवपण दाखव अशी विनवणी करतात.

15 विठ्ठलाच्या पोटी माया आहे.

16 प्रस्तुत कविता द्रुपद या काव्यसंग्रहातून घेतली आहे.

प्र.4

17 विंदा करंदीकर म्हणतात भूक हे जगातील एकमेव सत्य असल्याने, भूके जीव भुकेने व्याकुळ होऊन सैरावैरा धावतील ते एकमेकांना पण खाऊन टाकतील ते देवाला समोर न येण्याची सूचना करतात व देव जर त्यांच्यासमोर आला तर ते देवाचे रक्तही पितील व देवाच्या माथ्यावर घराचे घाव घालतील.

18. या कवितेत कवीने विठ्ठलाला अशी विनंती केली आहे की आम्ही भुकेलेले असल्याने तू आमच्या समोर येऊ देखील नकोस तुलाही धोक्याची सूचना देत आहे आम्ही देवभक्त नसून अन्नभक्त आहोत एकमेकास खात आहोत अशी भयानक आमची भूक आहे भाकरीचे रूप घेऊन ये अन्यथा प्रसंगी देवाचे रक्त पिण्यासही कचरणार नाही. तुझे देव पण दाखव नाहीतर माथी घनघात करू

19. गोविंद विनायक करंदीकर

- जन्म 1918, मृत्यू 2010
- मराठीतील 2003 च्या ज्ञानपीठ पुरस्काराचे मानकरी
- इंग्रजीचे प्राध्यापक
- मृदगंध, द्रुपद, जातक, विरूपिका, स्वेदगंगा इत्यादी कवितासंग्रह
- ॲरिस्टॉटल चे काव्यशास्त्र, परंपरा आणि नवता हे समीक्षा ग्रंथ
- राणीचा बाग, एकदा काय झालं, परी ग परी, बागुलबुवा इत्यादी बाल कवितासंग्रह
- सीनियर फुल ब्राईट पुरस्कार, कबीर पुरस्कार, कोणार्क पुरस्कार, टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाची डी लिट पदवी

प्र. 5

20 संदर्भ : वरील वाक्य पाठ आणि पोट यांचा झाला टाळ या कवितेतील असून कवितेचे कवी विंदा करंदीकर आहेत.

स्पष्टीकरण : भुकेलेली पोरे भुकेने व्याकुळ झाली आहेत.पोरी विठ्ठलाला इशारा देत आहेत की आमच्या पुढे येऊ नकोस नाहीतर आम्ही तुझ्या माथ्यावर घनाघात करू तुला मारून तुझे रक्त पिऊन टाकू

21 संदर्भ: वरील वाक्य पाठ आणि पोट यांचा झाला टाळ या कवितेतील असून कवितेचे कवी विंदा करंदीकर आहेत.

स्पष्टीकरण: पोटात अनही नसल्याने पाठ पोट एकच झाले आहे त्यामुळे भुकेलेल्या पोटी तुझे अमर्याद माया दर्शविणारे अभंग निरुपयोगी आहेत अभंग गाण्याचे, पोटात अन्न नसल्यास बळच उरलेले नाही

प्र. 6

22 सैरावैरा धावणे: चोहीकडे पळणे

वाक्य : आग लागल्यामुळे लोक सैरावैरा धावू लागले

23 इशारा देणे- सूचना देणे

वाक्य : शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना शांत बसण्याचा इशारा दिला.

प्र. 7

लहानपण देगा देवा

कल्पनाविस्ताराचे मुद्दे

- कल्पनेचा अर्थ सांगणे
- उदाहरण व स्पष्टीकरण
- तात्पर्य

प्र 8

25 प्रस्तुत कवितेत कवीने भूक हे जगातील अंतिम सत्य आहे व त्यासाठी माणूस वाटेल ते करण्यास तयार असतो हे स्पष्ट केले आहे कवितेतील भुके जीव देवाला विनवणी करत आहेत की त्यांनी भूके च्या संकटात असणाऱ्या भक्तांना संकटातून मुक्त करावे अशी विनवणी केली आहे या भुकेच्या संकटातून मुक्त करण्यासाठी भाकरीचे रूप घेऊन ये आमची भूक शमली नाही तर आम्ही पोरी अन्नाच्या शोधात सैरावैरा धावू. धावता धावता एकमेकांसमोर आलो तर आम्ही एकमेकांनाही खाऊन टाकू. आम्ही आता विठ्ठल भक्त नाही अन्नभक्त आहोत त्यामुळे तू आमच्या समोर येऊ नकोस भुकेलेल्या पोटांना देव रक्तही वर्ज नसते

भुकेलेली पोरी विठ्ठलाला म्हणतात तू तुझे देव पण दाखव नाहीतर तुझ्या माथ्यावर पडणारे घर सहन करायला सिद्ध राहा तसेच ते देवाला प्रश्न विचारत आहेत की परमेश्वरा तू परम मायाळू आहेस तरी आमच्या पोटातील भूक का भागत नाही हा कसला गदारोळ आहे बुक्कीमुळे आमची पोटे खपाटीला गेली आहेत व असा हा टाळ घेऊन आम्ही तुझे नाम स्मरण करू शकत नाही पोट आणि पाठ टाळ फक्त भुकेंच्या अभंगाला अमर्याद बळ देतो.

प्र. 9 पत्रलेखन

- **प्रेषक पत्ता (पाठवणाऱ्याचा पत्ता   तारखेसहित)**
- **मायना**
- **विषय मांडणी व भाषा सजावट**
- **समारोप व स्वाक्षरी**
- **कोणाला पत्र पाठवायचे त्याचा पत्ता**

प्र 10 निबंध लेखन

भूक नसती तर

- **आकर्षक प्रारंभ**
- **विषय ज्ञान , भाषा सौंदर्य, शेवट**